

MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

Konstantin VASILIOGLU
Ana STOLETNÄYA

ANA DİLİ

HEM

LİTERATURA OKUMAKLARI

3 -cū klas

MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

Konstantin VASILIOGLU
Ana STOLETNÄYA

ANA DİLİ

HEM
LİTERATURA OKUMAKLARI

3 -cü klas

Știința, 2016

Elaborat conform curriculumului disciplinar în vigoare și aprobat prin Ordinul ministrului educației al Republicii Moldova (nr. 321 din 28 aprilie 2016). Editat din sursele financiare bugetare.

Konstantin Vasilioglu – Limba maternă («Ana dili»), traducerea textelor din alte limbi

Ana Stoletneaia – Lecturi literare («Literatura okumakları»)

Comisia de evaluare: *Maria Copusciu*, prof. școlar (grad. did. superior), Liceul Teoretic „S. Baranovski”, com. Copceac, UTA Găgăuzia; *Anastasia Leiciu*, prof. școlar (grad. did. unu), Gimnaziul „K. Kuroglu”, Comrat; *Maria Jecova*, prof. școlar (grad. did. unu), Liceul Teoretic „N. Tretiakov”, Comrat;

Recenzenți: *Alexei Colîbneac*, profesor universitar, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, maestru în arte; *Lidia Baurciulu*, lector superior, Universitatea de Stat, Comrat; *Ludmila Ceban*, doctorand, Academia de Științe a Moldovei; *Ludmila Chior*, lector, Universitatea de Stat, Comrat; *Galina Mustaf*, lector, Universitatea de Stat, Comrat

Responsabil de ediție: *Valentina Ribalchina*

Redactor tehnic: *Nina Duduciuc*

Pictori: *Oleg Cojocari, Ludmila Cojocari*

Machetare computerizată: *Anatol Andrițchi*

Copertă: *Vitalie Pogolșa, Vitalie Ichim*

Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința,

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova;

tel.: (+373 22) 73-96-16; fax: (+373 22) 73-96-27;

e-mail: prini_stiinta@yahoo.com; prini@stiinta.asm.md;

www.editurastiinta.md

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice Știința.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Vasilioglu, Konstantin

Ana dili hem literatura okumakları: 3-cü klas / Konstantin Vasilioglu, Ana Stoletnăia; comisia de evaluare: Maria Copusciu [et al.] Min. Educației al Rep. Moldova. – Ch.: Î.E.P. Știința, 2016 (Tipogr. „BALACRON” SRL). – 296 p.

ISBN 978-9975-85-016-2

811.512.165+821.512.165.09(075.2)

© Konstantin Vasilioglu, Ana Stoletneaia. 2012, 2016

© Prezentare grafică: Oleg Cojocari, Ludmila Cojocari. 2012

© Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința. 2012, 2016

ISBN 978-9975-85-016-2

Ana dili

Yaz	11
Tekrar. Tekst. Söz. Cümlä. Laf	11
Söz	12
Tekstin nişannarı	16
Güz	23
Tekrar. Birköklü laflar	23
Seslär hem bukvalar	24
Laf hem kısım. Laf geçirmesi	29
Sesli hem sessiz konsonnar. Yazmakta onnarın nişannanması	30
Kış	32
Cümlä. Annatma, soruş hem duygu cümlelär	32
Şaşma cümlelär	36
Cümlelerin baş hem ikincili payları. Lafların cümledä baalantıları	39
Zanaat	44
Lafbirleşmesi	44
Testlär «Cümlä»	47
Tabiat	48
Laf kuruluşu. Kök	48
Afikslär	53
Testlär «Laf kuruluşu»	61
Şkola	62
Söz payları	62
Lafların sayıları	66
Testlär «Söz payları»	69
Adam	70
Adlık	70
Adlıkların sayılarına görä diişilmesi	74
Aylä	77
Adlıkların hallara görä diişilmesi (hallanması)	77
Konsonnan bitän adlıkların hallanması	79
Vokallan bitän adlıkların hallanması	81
K konsonunnan bitän adlıkların hallanması	84

Adlık analizin sıralı	90
Testlər «Adlık»	93
Küü	94
Nışannık	94
Yakın hem karşı maanalı nışannıklar	97
<i>Ne o yazdırma teksti?</i>	99
Kasaba	101
Nışannıkların sayılara görə diişilmesi	101
Testlər «Nışannık»	108
Vatan	109
İşlik	109
Yakın hem karşı maanalı işliklər	112
<i>Ne o fikirlemä teksti</i>	113
Soruşlar, angılarına cuvap ederlər işliklər	115
Sport	118
İşliklerin zamannara görə diişilmesi	118
İşliklerin infinitiv forması	121
İşliklerin inkärlik forması	128
Testlər «İşlik»	133
Dostluk	134
Ardlaflar	134
Etiket	137
Tekrar	137
Tekst	139
Lafkuruluşu	140
Söz payları	144
Nasaatlar	150
Yapın kendinizä kontrol	153
Tutun aklınızda bu lafların yazılmasını!	154

Literatura okumaları

Folklor (<i>Literatura teoryasından</i>)	157
Şaka türküsü	157
Üç ayı. <i>Lev Tolstoy</i>	160
Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	162

Şkola bizim yaşamamızda	163
Şkolaya. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	163
Çancaaz. <i>Nikolay Baboglu</i>	165
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	166
Adam kişilii. Söz etiketi	167
Oollar. <i>Valentina Oseeva</i>	167
Çekerdek. <i>Lev Tolstoy</i>	168
Karpuz. <i>Stepan Bulgar</i>	169
Kim çorbacı? <i>Valentina Oseeva</i>	171
Kazıklar üstündä almalar. <i>Oleg Gonçar</i>	172
Guguğanın sallangacı. <i>Spiridon Vangeli</i>	173
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	175
Literaturra adamın yaşamasında	177
Çeker yaşamaa. <i>Dimitri Kara Çoban</i>	177
Girgin horoz. <i>Hristo Radevski</i>	177
Fabula (<i>Literatura teoriyasından</i>)	178
Lelek. <i>Todur Marinoglu</i>	179
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	179
Adam hem aylä	181
Aylä. <i>İon Druță</i>	181
Kaku. <i>İon Druță</i>	182
Ana yatak hem evlad. <i>Nikolay Baboglu</i>	183
Balık tutmakta. <i>İrina Stavskaya</i>	184
Neçin genä geç kaldın? <i>Konstantin Vasilioglu</i>	186
Papuçlar. <i>Nikolay Baboglu</i>	187
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	189
Zaamet adamın yaşamasında. Zanaat ayırmak	190
Göcen. <i>Nikolay Baboglu</i>	190
Orliogluların çöşmesi. <i>Nikolay Baboglu</i>	191
Biz booday ekeriz. <i>Aleksandr Akişin</i>	193
Kısmet sesleri. <i>Mina Kösä</i>	194
Girgin ördecik Maks. <i>Aureliu Busuyok</i>	195
Ekmek için söz. <i>Stepan Bulgar</i>	202
Benim Koli batüm. <i>Aleksandr Akişin</i>	204
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	205
Kasaba, küü hem onların anılmış gösterilecek erleri	207
Ay-boba Çakir. <i>Nikolay Baboglu</i>	207
Düüş. <i>Oli Radova</i>	207

Yolum düştü ana tarafıma. <i>Petri Çebotar</i>	209
Kudrik. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	209
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	212
Adam hem tabiat. Saalılık hem sport	214
Yaz gecesi. <i>Sofi Koca</i>	214
Siir (<i>Literatura teoriyasından</i>)	214
Kış resimci. <i>Georgiy Skrebişkiy</i>	215
Kış sabaası. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	217
Kış gecesi. <i>Dimitri Kara Çoban</i>	218
Küçük fidan. <i>Engin recep</i>	218
Bayırcık üstündə. <i>Nikolay Nosov</i>	219
Sokakta. <i>Oleg Buşen</i>	221
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	221
Adam hem Vatan	223
Ana dilim. <i>Dionis Tanasoglu</i>	223
Bucakta sabaa. <i>Stepan Kuroglu</i>	223
Şen oynêêr gagauzlar. <i>Todur Zanet</i>	224
Bucak. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	224
Ana tarafım. <i>Gavril Gaydarci</i>	225
Vatanım için bir söz. <i>Stepan Bulgar</i>	226
Ana taraf. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	227
Tarafım. <i>Todur Marinoglu</i>	229
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	230
Dostluk hem dostlar	231
Yardımcılar. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	231
Eni şkolada. <i>Oleg Buşen</i>	232
Nicä dostlar annaşılêr. <i>Sergey Mihalkov</i>	232
Bujorun guguşları. <i>Spiridon Vangeli</i>	233
Sopacık-belalardan kurtaran. <i>Viktor Suteev</i>	234
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	237
Kendibaşına okumaklar	238
Şiirlär	238
İşçi güz. <i>Stepan Kuroglu</i>	238
Kolada. <i>Todur Marinoglu</i>	239
Ayaz. <i>Todur Zanet</i>	239
Ana sıcaa. <i>Stepan Kuroglu</i>	240
Tilki (<i>Fabula</i>) <i>Stepan Kuroglu</i>	240

Kırlar eni kilim. <i>Dimitri Kara Çoban</i>	241
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	241
Annatmalar	243
Diri paraliya. <i>Nikolay Nosov</i>	243
Eşil göz. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	245
Sofrada. <i>Sergey Baruzdin</i>	246
Kirpi. <i>Mihail Prişvin</i>	247
Bilersin mi? <i>Konstantin Vasilioglu</i>	248
Çüidem. <i>B. Vovk</i>	249
Kör da görer <i>Valentina Oseeva</i>	250
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	250
Masallar	252
Masal dünnesi. <i>Konstantin Vasilioglu</i>	252
Üç ceviz (<i>Gagauz halk masalı</i>)	252
Demir-Dişli babu (<i>Gagauz halk masalı</i>)	253
Konuşan balık (<i>Türk halk masalı</i>)	255
Kırnak kız (<i>Moldovan halk masalı</i>)	258
Topal-ördecik (<i>Ukrain halk masalı</i>)	259
Altın fentä (<i>Moldovan halk masalı</i>)	262
Tamah garga (<i>Gagauz halk masalı</i>)	265
Kolobok (<i>Rus halk masalı</i>)	269
Altın saçlı Länka (<i>Ukrain halk masalı</i>)	272
Beenilmiş çiçää (<i>Gagauz halk masalı</i>)	273
Polkan hem ayı (<i>Rus halk masalı</i>)	276
Sarı kaun (<i>Azərbaycan halk masalı</i>)	278
Balık hem balıqçı için masal. <i>Aleksandr Puşkin</i>	280
İki moçuga (<i>Gagauz halk masalı</i>)	287
Ana tarafı (<i>Kalmık halk masalı</i>)	289
Borçlu (<i>Gagauz halk masalı</i>)	292
Su – bu bır saalık (<i>Türkmen legendası</i>)	294
Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin! <i>Soruşlar hem sınışlar</i>	295

Annaşılmış nişannar

— kuralları açıkladan soruş: literatura teoriyası

— kuralı läüzım esaba almaa

— kuralı läüzım bilmää

— işlär hem soruşlar

— lafkuruluşu analizi

— fonetika (ses-bukva) analizi

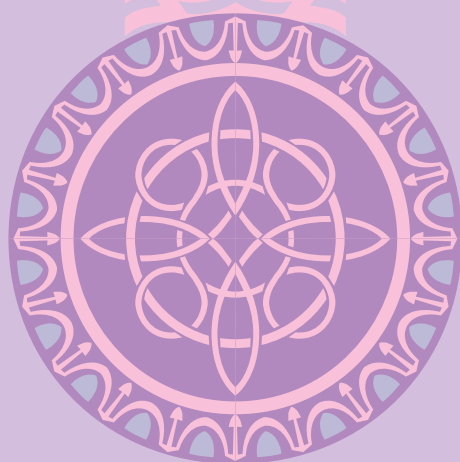
— sözlük

Körük

— laflar, angıların dooru yazılmasını läüzım aklında tutmaa

ANA DİLİ

Paalı dost!

Sän şkolaya gel-
din üürenmää, bil-
gi kabletmää. Pek
dooru yaptın, ani bu
yolu kaptın! Ama
bilgilerä yollar, bilä-
sin, diil kolay. Lää-
zım pek çok işlemää,
aaramaa hem bulmaa:

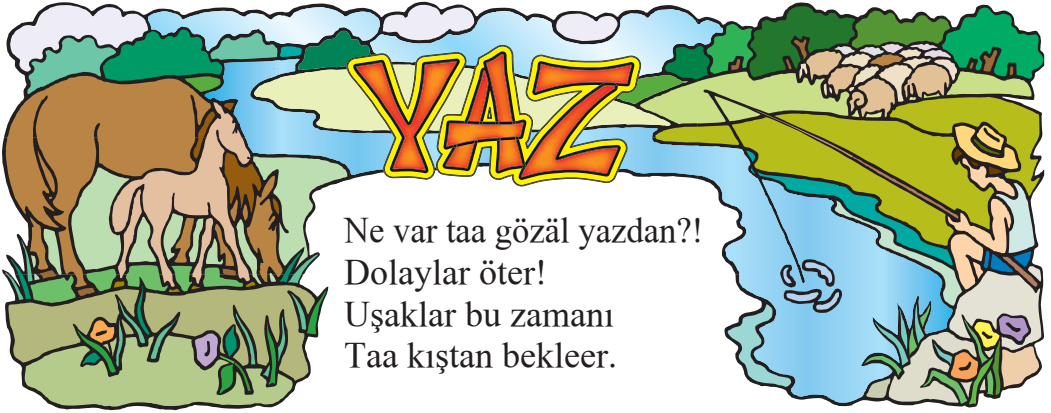
okumaa, yazmaa, esaplamaa, aaraştırmaa hem aklında
tutmaa...

Seni, nicä da başkalarını, yolladılar şkolaya büyük
umutlan, ani sän ii üürenäsin.

Bu zor yolda bän senin işini kolayladarım, bir büyük
yardımcı olarım, eer sän benimnän dostlaşarsaydın, cünkü
benim sayfalarımda sän çok soruşlarına cuvap bulacan.
Ama sendän sade bir iş isteniler: beni koruyasın, yırtma-
yasın, kirletmeyäsin.

Saa ol, paalı dostum, ani sän uzattın benim ömürümü,
da şindi var kolayı izmet edeyim senin küçük kafadar-
larına da! İi saatlan!

Kiyat

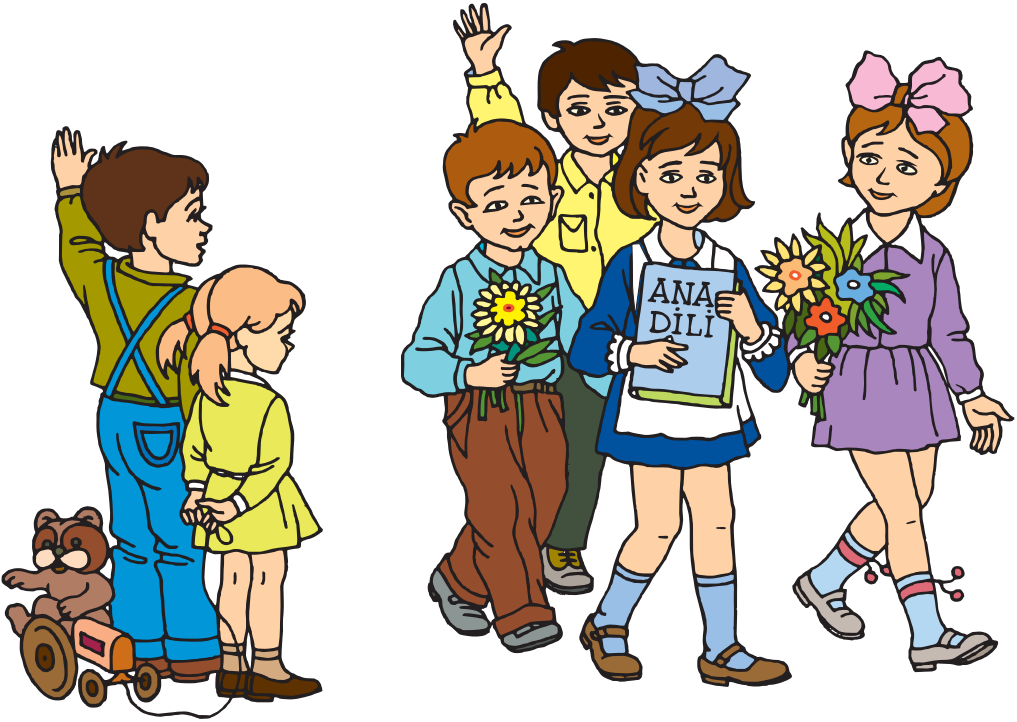
Ne var taa gözäl yazdan?!
Dolaylar öter!
Uşaklar bu zamanı
Taa kıştan bekleer.

Tekrar

Tekst. Söz. Cümlä. Laf

Nedän kurulu bizim sözümüz?

1.

Gözdän geçirin resimi. Köyun adını. Kurun birär tekst üçär cümledän.

2. Okuyun.

Çok şenni geçti bu yaz*:
Kaçındık hem yıkandık.
Biz kırdā da işledik
Hem evdā yardım ettik.

*Yazın (kullanın nasaatları)**.
Neylän başkalanêrlar laflar işledik hem iş yaptık?*

Bizim sözümüz düzülü cümlelerdän, cümlelär da – laflardan.

3. Okuyun teksti.

Söz

Hayvannar çıkarêrlar ses-signal. Bu seslêrlän onnar biri-birinä ses-derlär bir korku için, imeelik için.

Sözü kullanêr sade insan. Uşak üürener sözleşmää (lafetmää) başkasından (anasından-bobasından).

*Okuyup, siz ne annadınız bu teksttän?
Yazın başlunu hem tekstin ikinci abzağını. Yapın kontrol.*

TEKST: düzüler abzağlardan. Herbir abzağ yazılêr kırmızı sıradan.

Ne o cümlä?

4. Okuyun cümleleri hem ayırı lafları.

1. Yardımnamaa, kolhoz, iş, bereket, yaz. 2. Yaz. Şkolacılar işleerlär kolhozda. Onnar yardım ederlär toplamaa bereketi.

Cümleleri yazın.

* Hepsiciini materialları, angırlarında gösterilmeer avtorun adı, yazdı K. Vasilioglu.

** Nasaatları ayırın kıyadın bitkisindä işlerin istediklerinä görü.

Cümlä – bu bir, yada birkaç laf, angıları bitirilmiş fikir gostererlär. *Sabaa. Uşaklar alatlêêrlar şkolaya.*

5. Okuyun.

ansızdan
neetlenmää

Kotoy hem garga

Bir da ansızdan kotoyun üstündä peydalandı garga da dooru onun bur-nusunu gagaladı. Oradan işidilärdi yavruların sesleri. Kotoy ansızlıktan düştü aaçtan erä. Piner kotoy aacın üstünä da neetlener tutmaa... Kotoy görer dalların arasında ... yuvasını.

Yazın cümleleri ölä, ki onnardan annatma olsun.

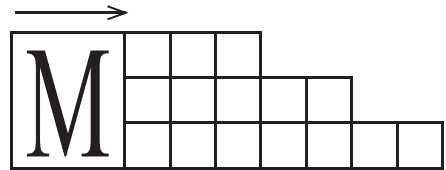
6. İlerledin dialogu.

- Yazın sän neredäydin?
- Bän yazın malilerä gittim.
- Neredä senin malin yaşêêr yä?
- O yaşêêr Çadırın ötäända,
Dimitrovkada.
- Nelär gördün orada?
- Bän orada gördüm...

7. Çözün bulmaycayı kafesçiklerä görä.

1. Ananın anası
2. Transport
3. Undan yapılma imäk

Makarina — kıyılmış, pişmiş pazı piinirlän

Herbir laflan kurun birär cümlä.

Nasıl bulmaa cümledä baş paylarını?

8. Okuyun. Söläyin, kaç cümlä bu teksttä var.

**koolaşmaa
serpinti**

Deredä

Sıcak günnerdä deredä küçük dalgalar sansın koolaşêrlar, ama tä uşaklar atladılar su içinä ardlarına direk gibi kalktı su serpintileri derenin boyu şennendi her taraftan işidilärdi seslär baarış hem gülüş.

Koolaşmaa — biri-biri ardı sora kaçmaa
serpinti — su damnaları, angıları fırlêêrlar
yukarı su içinä birbişey düştüynän

boyu

- *Yazın teksti.*
- *Herbir cümleinin sonunda koyun läüzımnı durguçluk nışannarını. İkinci hem üçüncü cümlelerdä çizim cümlelerin baş paylarını.*

Subyekt gösterer, kimin yada ne için sölen cümledä.
O kim? yada ne? soruşlara cuvap eder.
Predikat gösterer, ne sölen cümledä subyekt için.
O ne yaptı? ne yapêr? yada ne yapacak?
soruşlara cuvap eder.

9. Okuyun.

1. Cümlä bitirilmiş fikir gösterer.
2. Laflar cümledä baalı biri-birinnän maanayca.

* Kaavi üürenicilerä deyni.

lafi

Kapayın kiyadı da çalışın sıralamaa hepsini, ne siz bilersiniz cümlä için. Kurun 2-3 cümlä.

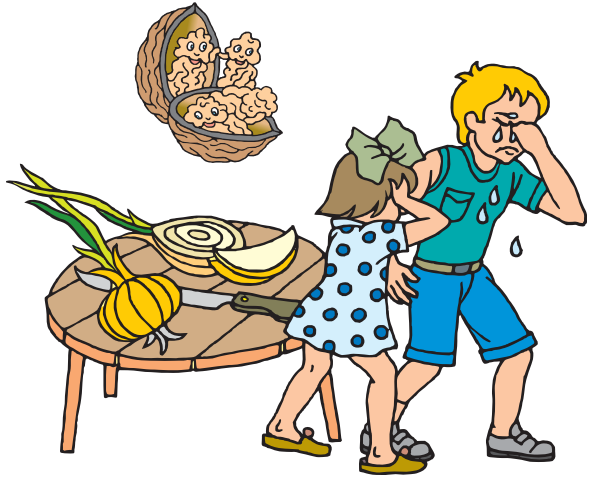
10. Çözün bilmeyceleri.

- 1) 🌸 Tombarlak bir evceezdä
Dört kula kardaş yaşêêr.

Sade evceezi kırdıynan,
Kardaşlar üzä çıkêr.

- 2) Hergün beni kullanêrlar,
Beni çıplacık brakêrlar.

Ama kim soyundurêr,
Bir çanak yaş akıdêr.

*Yazın bilmeyceleri.
Bulduu cuvaplarlan kurun birär cümlä.
Açıqlayın, nasıl siz duydunuz, ani bu – ...?*

çanak

kiyat

11. Doldurun kafesçikleri uyan bukvalarlan. Kurun lafları ölä, ki nişannı direciktä peydalansın altıncı laf.

*Bulduu laflarlan kurun birär cümlä.
Direciktä bulunan laf için aklınıza
getirin bir uygun söz.*

			o	l		
	k		l	i	t	
k	u		u	c	u	k
	k		r	ı	k	
			u	ç		

Ne o tekst?

lafları

Tekstin nişannarı

1. Tekst kurulu cümlelerdän.
2. Teksttä cümlelär baalı biri birinä maanayca.
3. Teksttä kimin için yada ne için sölenir. Bu tekstin teması.
4. Tekstin temasını var nicä annamaa (tanımaa) başlından.
5. Tekstin var parçaları (bölümneri):
çeketmesi, baş payı, sonu (bitkisi).
6. Teksti annamaa – bu onun öz fikirini annamaa.

- 12. Okuyun teksti. Ne için o?**
Kaç maana payına (abzağa) onu var nicä bölmää?
Gösterin abzağların sınırlarını kara kalemnän.
Neylän meraklı 1-inci abzağ? Yazın birinci abzağı.
Çizin geçilmiş orfogramaların altlarını.

diiştirmää
doorutmaa

Açan biz üüreneriz dili, biz tanışêrız dilin kanunnarınnan hem yazmak kurallarınnan. Herbir laf kurulu seslerdän. Seslär toplanêrlar kısımnara. Herbir kısımda sade bir vokal sesi (kısa yada uzun). **Bunnar hepsı dil kanunnarı.** Onnar kuruldular kendi-kendinä evelki vakıtlarda. Kimsey-cik yok nicä onnarı diiştirsın yada doorutsun. Lafları gagauz dilindä bir sıradan başka sıraya var nicä geçirmää sade kısım-kısım. Bu yazmak kuralı. İnsannar bölä annaşımışlar yazmaa, ki hepsinä olsun taa yakışıklı hem kolay.

Kanun – çetin kural, angısını läüzım herbiri tamannasın
kendi-kendinä – diil maasuz, ama kendibaşına kurulma

evelki

** Bölün bu lafı kısımnara
hem geçirmää deyni.*

13. Okuyun cümleleri.

**datlı
tatlı**

- 1) Çiftçilər çıktılar kıra. Başçada oldular almalar. Bän kardaşçımı pek severim.
- 2) Çiftçilər çıktılar kıra. Lääzımdı vakıtları biçmää, toplamaa boodayları. Boodaydan olêr datlı ekmek ta, bulgur da. Adam ekmeksiz yok nicä yaşasın.

**almalar
başçada**

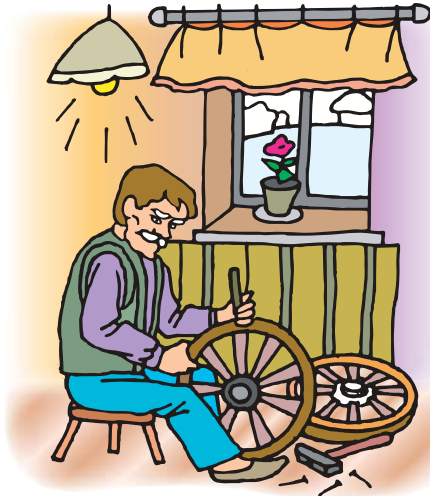
*Angı cümlelerä var nicä demää tekst? Kóyun tekstin adını. Yazın. Yapın kontrol. Açıklayın, neylän benzeşerlär hem başkalanêrlar laflar **datlı** hem **tatlı**?*

14. Okuyun. Açıklayın uygun sözlerin maanalarını. Neçin onnar pay edilmä iki parçaya?

**şennik
üüsek**

Kızaa yazın hazırla, kış – taligayı sakla. Yazın arkan terleyecek, kışın şennik gelecek. Yazın sän çalışacan – kışın tatlı uyuyacan. Kışın kürtünnär üüsek, yazın ekinnar – çiçek. Bütün yaz çalışacan – kışın raatlık bulacan.

Haylaz adam örüyüşündän belli. Adamın paası işinä görä. Adamı bakêr zaamet, eer haylazsan – yok kışmet. Zanaatsız adam – sakat. Zaamet bizi doyurêr, haylazlık – çıplak brakêr.

**raatlık
şennik**

Zaamet – iş

Yazın teftelerinizi. Bulun karşı maanali lafları da yazın ayırı. Neyä üüredeler bu uygun sözlär?

15.

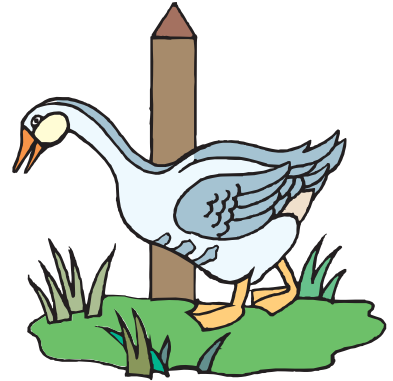
Okyuyn. Ólun dikat.

ayaz

Saklı laf

1) Var mı nicä ayazlar
Saklasın sıcak yazı?

2) Yada kuru kazıklar
Saklasın besli kazı?

**ayazlar
kazıklar**

Ayaz – pek suuk hava

Laflarlan yaz hem kaz kurun birär cümlä. Bulun ölä laflar, angılarında kolayınnan başka laflar saklanêr.

16.

Okuyun soruşları hem cuvapları.

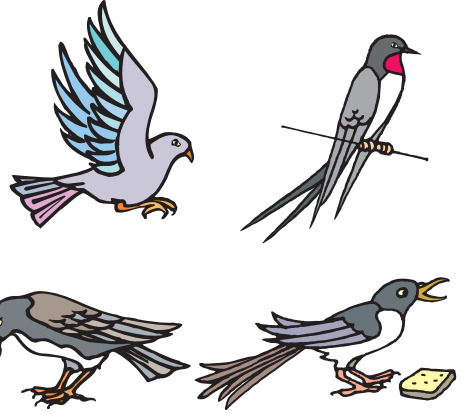
1. Ne o laf?

Laf — o predmetin, nışanın yada işlemin adı.

18. Okuyun bilmeyceleri. Bulduu cevaplarlan kurun birär cümlä.

- 1) Üülen taraftan gelerim
Saçak altında yaşêêrım.
Gününä sinek tutêrım,
Yavruları doyurêrım.

- 2) Yaşêêr bizdä kışlan yaz,
Yannarı onun biyaz.
O susamêêr bir da saat,
Gününä eder nasaat.

19. Bulun maanayca uyan lafları, angıları göstererlär predmetlerin nişannarını.

Aaçlar (nesoy?) eşil, türkü (nesoy?)..., ..., gök (nesoy?) ..., ...,
derä (nesoy?) ..., ..., bulutlar (nesoy?) ..., lüzgär (nesoy?) ..., ...,
ekmek (nesoy?) ..., ..., su (nesoy?) ..., ...

 bulutlar

Yazın. Ayırıp bir lafı, kurun bir cümlä.

**20.* Okuyun. Var mı nicä bu cümlelerä demää tekst?
Neçin? Var mı nicä bu tekstin adını koymaa?
Sıralayın tekstin nişannarını.**

**güç
karnı**

Korkak olanını köpeklär uzaktan tanıyarmışlar. Aaç adamın karnı do-
yar, ama gözleri doymaz. Az iyän adam – az uyuyar, çok iyän adam – güç
uyuyar. Beygir yularından, ama adam lafindan tutularmış.

**Güç – prost, bet
karnı – şkembä, barsaklar**

yularından

*Yazın. İlk cümledä çizin baş payların altlarını.
Kaç laf var bu cümledä.*

Angı laflar yazıda çekederlər bükük bukvadan?

21. Okuyun. Kimin için hem ne için yazılı bu şiirdä? Kayılsınız mı avtorlan? Neçin?

Yaşêêrız biz Moldovada,
Yaşêêrız Bucakta.
Yaşêêrız kâr kardaş gibi,
Yaşêêrız dostlukta.

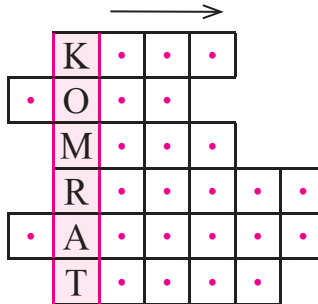
Yazın şiirceezi kiyatsız.

Bulun lafları, angıları çekederlər bükük bukvadan.
Neçin bu laflar çekederlər bükük bukvadan?

İnsannarın soyadları, adları hem bobaycaları, hayvannarın laapları, devletlerin, kasabaların, küülerin, denizlerin, derelerin, göllerin adları çekederlər yazılmaa bükük bukvadan.

22. Okuyun. Çözün bulmaycayı. Doldurun kafesçikleri soyadlarlan, adlarlan (insan, küü adı) ölä, ki direciktä bulunan merkezin adından hepsicii bukvalar kullanılsın.

merkez
kafesçik
bobayca

Merkez – devletin baş kasabası
soyadı – laap
bobayca – boba adı

Bulduu laflarlan kurun birär cümlä da yazın onnarı.

23.

Okuyun. Neredän bu yaratma parçası? Kim avtoru.

— Bak uz önünä, poyraz tarafına, – demiş Karaca. – Gorizonta yakın görüner büyük hem gözäl bir kasaba. O – Moldovanın Kişinöv, merkez kasabası.

Sora karaca dönmüş poyraz-günduusuna dooru da Goguş Nistrunun iki kenarında görmüş taa iki büyük kasaba: Tiraşpoliylän Benderi. Onnar durarmışlar nicä bir bütün gibi. Sade Nistru, angısının suları alatlan Kara denizä kaçarmışlar, onnarı ayırmış.

— Ama şimdi, – demiş Karaca, – bak üülen tarafına. Uzakta, Bucaan dibindä görüner Valkaneş. Biraz günduusuna çevirdiynän kafanı, görecän Ukrainada bulunan Tumarva (Reni) hem Bolgrad kasabalarını da.

Gorizont — neredä göklän er buluşêr (erin kenarı)
ayırmää — bölmää
alatlan — hızlı, çabuk

Yazın teksti, koyup adını. Bulup, çizin lafların altlarını, angıları çekederlär büyük bukvadan. Neçin onnar büyük bukvadan yazılêrlar?

**kenarında
kasabalarını**

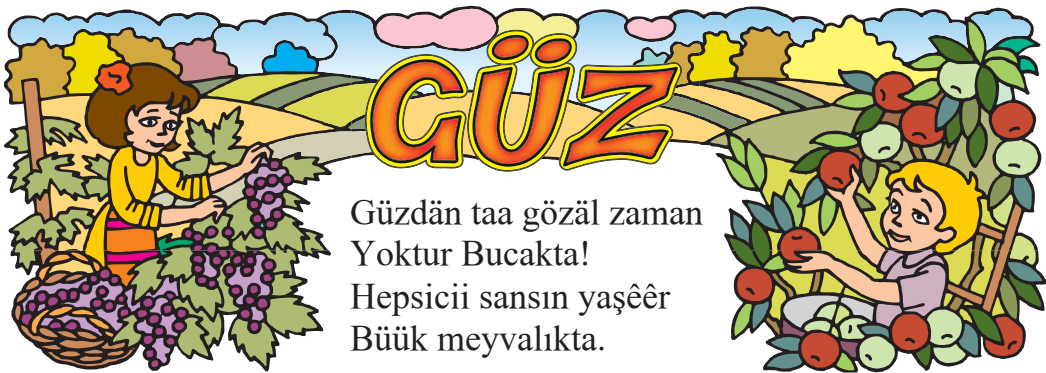
24.

Okuyun. Bulun zeedä lafi.

Vani, Petri, Mani, Yamboglu, Karayani, Çebotar, Vasi,
Simu, Tudorka, Todur, Kostı, Sofı, Tomay, Bulgar, Baboglu,
Dani, Toşı, Kirana, Miti.

Üçär-dördär adlan yada soyadınnan kurun birär cümlä. Yazın.

Güzdän taa gözäl zaman
Yoktur Bucakta!
Hepsicii sansın yaşêêr
Büük meyvalıkta.

Tekrar Birköklü laflar

Angı laflara deniler birköklü?

1. 1. Okuyun. Var mı burada birköklü laflar. Neçin?

**siireklenmää
fişirdamaa**

Cevizlär düşer: pat-pat.
Uyumaa, uşaaam, sän yat.
Sabaa ceviz kıracan,
Yatkasını iyecän.

yatka — cevizin içi

**yapraklar
lüzgerciktä**

Yazın tefterlerinizä.

2. * Okuyun. Bulun teksttä birköklü lafları. Açıklayın, neçin onnar birköklü.

güzlük

Geçti sıcak yaz. Geldi güz. Ekinleri topladıktan sora kırları sürdülär, güzlükleri ektilər. Birkaç vakıttan sora o kara kırları yoktu nicä tanımaa – güzlüklär örttüydülär eri eşil kadifaylän.

Laflar, angıları benzeerlär biri-birinä maanayca hem kökleri birtürlü, sayılêrlar birköklü.

er – erli

dost – dostlaşmak

kış – kışlık

**3. Herbir direciktä bulun birköklü lafları.
İnandırın, ani onnar birköklü.**

**kayık
saatçı**

eşek	saa (taraf)	baka	erik	kaymak
eşik	saat	bakır	terlik	kayıł
eşermää	saamaa	bakmaa	erek	kayık
eşikçi	saatçı	bakıcı	eriklik	kayıkçı

*Çıkarın tefterlerinizä sade birköklü lafları,
nişannayın köklerini. Kurun onnarlar birär cümlä.*

Seslär hem bukvalar

Ses bukvanan neylän ayırılêr?

**4. Okuyun lafları. Sıralayın ilkin sesleri,
angılarından toplu herbir laf, sora da söläyin bukvaları.
Vatan, Moldova, Bucak, zaamet, şiir.**

zaamet

**Zaamet – iş
şiir – peet**

**Bacak
zaamet**

*Angı laflarda ses bukvanan taa az?
Kurun birkaç cümlä, kullanıp bu lafları. Yazın.*

**5. Okuyun uygun sözleri da söläyin kaçır
bukva hem kaçır ses herbir lafta.
Neçin bukva seslerdän taa çok?**

**üürenmäk
düünük**

Akıllı duşman ahmak dosttan iidir. Bir ellän düünük baalanmaz, şamar düülmöz. Üürenmenin faydası belli, üürenän taa fikirli. Sütlän haşlanmış da yuurda da üfleer.

üürenmāk
düülmöz

* Seslerin hem bukvaların
sayısı bu laflarda birtürlü mü?

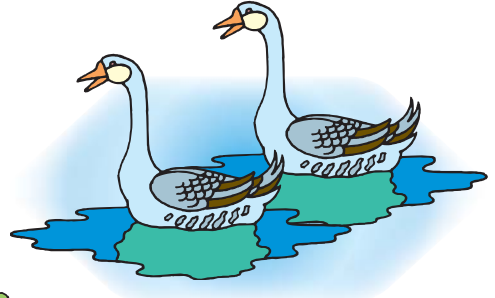

Yazın.

6. Çözün bilmeyceleri. Bulduu cuvalarda
söläyin, kaçar bukva hem kaçar ses var.

çorap
gölcäz

- 1) Çorapları – kırmızı,
Ama şubası biyaz.
Varkana gölcäz yakın,
Sudan çıkmêêr bütün yaz.

- 2) Bän gözälim, kıvracık,
Gün gibi tombarlacık.
Yanaklarım boyalı...
Sade kırmayın dalı.

Yazın.

gölcäz

7.

Okuyun lafları. Ekläyin herbir lafa birär bukva da kabledeceniz eni on laf.

**darı
kırpık**

aşık	az	karı	kirpi	en
baça	arı	uşak	aul	öz

Örnek: en – eni; en – ben; en – şen.

Yazın.

Sesi biz söleeriz hem işideriz.
Bukvayı yazêrız hem göreriz.
Gagauz dilindä herbir sesin var kendi bukvası.

Gagauz dilindä vokal sesleri: [a], [o], [u], [ı], [ê], [ä], [ö], [ü], [i], [e].

Vokal bukvası on: **a, o, u, ı, ê, ä, ö, ü, i, e.**

Uzun vokallar: **aa, oo, uu, ıı, êê, ää, öö, üü, ii, ee** göstererlär bir ses. Onnar var nicä bulunsunnar lafin çeketmesindä da, ortası nda da, sonunda da.

Bukvalar **ä, ö, ü, i, e** gagauz dilindä yımışadêrlar konsonnarı iki tarafa da: *en* [yen'], *ne* [n'e], *el* [yel'], *kel* [k'el'], *ver* [v'er'].

8.

Yazın lafları iki direcik: sol direcää yazın lafları, angıları çekederlär vokal seslän, ama saa direcää – lafları, angıları çekederlär konson sesindän.

Erik, suan, kaz, süt, elek, lelek, ensä, oyun, ayna, büük, üürenmää, gezmää, Oli, Koli, Petri, Sofi, Ani, Doni, kuan, arı, olak, eşek, biber, kabak, eski, uzun, iplik, iki, elli, otuz.

9. Çözün bilmeyceleri.

ayaz
göl

- 1) Kim, pekçä sıcak olduynan,
Şubayı hızlı giyer,
Ama ayazlar geldiynän
Onu hızlı sıbîdêr?
- 2) Bizim küüyün yanında
Bir maavi ayna durêr.
Onda sıkça yıldızlar
Hem bulutlar bakînêr.

*Bilmeyceleri yazın teftelerinizä:
Çizin tekstlerdä yımışak konsonnarı.*

**maavi
küüyün**

Neylän başkalanêr vokal sesi konsondan?

Vokal sesini söyleyärkän soluk çıkêr serbest, işidiler ses.
Vokal sesi düzer kısım: *e-lek, e-niş-tä, o-la-çık, a-ul-lar.*

**taazä
maaza**

** Neylän benzeşerlär bu laflar?
Neçin bukva sestän taa çok?*

10. Çözün bilmeyceleri.

- 1) Bän yaşêêrım karıkta,
Köküm bir, ama tatlı.
Benim peliim dışarda,
Turumcu etim saklı.
- 2) Yazın karıkta yatêrım,
Bän eşilim hem taazä.
Kışın küptä bulunêrım.
Hem evim benim – maaza.

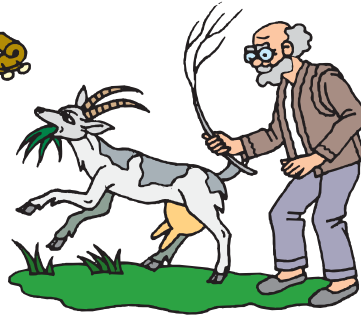
*Yazın bilmeyceleri tefterlerinizä, yannarına da – cuvaplarını.
Sayın, kaçar kısım var herbir lafta.
Nasıl annamaa, kaçar kısım var laflarda?*

11. Olun dikat. Angı ses var hepsindä laflarda?

Çizmä, keçi, çaylık, çuval, kaçak, çösmä, bıçak

12. * Yanniş bukva.

- 1) Babu borcu **b**uzlamış,
Sora sokaa fırlamış.
- 2) Bostanda kauş büüyer,
Dädu keçeyi düüyer.
- 3) Komuşu yaka söledi,
Annamadık, ne dedi.
- 4) Eni sözlüklän dädu taa ii görärmış,
ne yazılı gözlüktä.

*gözlük
sözlük*

* Neylän başkalanêr bu iki laf?

Yazın. Çizin incä vokalların altlarını.

13. Okuyun yazıcıların soyadlarını.

Gaydarcı, Tanasoglu, Baboglu, Kösä, Zanet, Çebotar, Filioglu, Puşkin, Tolstoy, Skobioalä, Krängä, Marinoglu, Vasilioglu, Kuroglu, Kuyumcu, Topal, Koçancı, Krılov, Çimpoeş, Arabacı, Arnaut, Bakırcı, Balıkçı, Boyacı, Kara Çoban, Matkovskiy, Vangeli, Kırkelan, Zadnipru, Golävkin, Dragomir, Dabija, Bulgar, Eminesku, Suhomlinskiy, Mihalkov.

Yazın yazıcıların soyadlarını alfabet sıralına görä.

14. *Yannış bukva.

susuzluk

- 1) Çatıcı satmış çok **dal** da toplamış bir çuval yara.
- 2) Bir **çarık** kuan ektim
İşimi da bitirdim.
- 3) Adamın susuzluktan **budakları** patlamış.

**karık
çarık**

*Neylän başkalanêrlar bu laflar?

Çarık — deridän yapılı ayak kabı

Cümleleri dooru yazın, laflarda incä vokalların altlarını çizeräk.

Laf hem kısım. Laf geçirmesi

Nicä annamaa, kaç kısım var lafta?

15. Ayırın da yazın ikişär laf iki kısımını, ikişär üç kısımını, ikişär dört kısımını.

**testerä
eşillik**

Bostan, yaka, sokak, mamu, testerä, karpuzluk, eşillik, onedi, pençerä, bakınmaa, kiyat, sesirgenmää, okuyucular, musaafirlär, enserlemää, kırkınmaa, esaplanmış, üüredicimiz.

sesirgenmää – dikat seslemää

Yazın tefterlerä, lafları kısımnara geçirmäk için böleräk.

Nesoy kurallar läüzım bilmää, ki dooru geçirmää lafları: urok, kaar, yaa, eşik, olak, erik, uzak, oolum, üüsek, iinä?

1. Laflar geçirilerlär kısımnara görä: *al-ma*.

Bir kısımnı laflar geçirilmeer: *kaar, yol, yaa, baa, saat, dil, göz*.

2. Bir bukva brakılmêêr da, geçirilmeer da: *inek, erik, ibik*.

Uzun vokallar sayılêrlar nicä bir: *iinä, aala, üülen, iiri*.

3. Vokallar bulunêrlar yotlan bir kısımda: *ko-yun, ka-ya, ku-yu*.

4. İkili konsonnar geçirärkän bölünêrlär: *kan-nı, bal-lı, el-li*.

16. Okuyun lafları, böleräk onnarı geçirmäk için.

Baa, üzüm, çotuk, bereket, meyvalık, kolhozçular, uşaklar, şkolacı, üüredicilər, ana, boba, babular, dädular, şarapana, fiçı, maaza, şıra, çiten, sepet, tatlı, şekerli, sevmää, içmää, datmaa, koymaa.

Sesli hem sessiz konsonnar. Yazmakta onnarın nışannanması

17. Yazın lafları. Çizin nışannı bukvaların altlarını.

**ad
kap**

Ad – adım, **kap** – kabı,

av – ava, diz – dizä, **klub** – kluba, tuz – tuzu.

ad
at
tuz

*Okuyun lafları. Uydurun nişannı bukvaları.
Uydurun sesleri, angılarını onnar
gostererlär: sesli mi osaydı sessiz mi?*

Çiftli seslilär:

b

c

d

g

j

v

z

Çiftli sessizlär:

p

ç

t

k

ş

f

s

Çiftli sesli konsonnar lafların bitkisindä işidilerlär (sölenerlär),
niçä sessiz, ama yazıda diişilmeerlär. Kontrol yapmaa deyni
lääzım diıştirmää lafı ölä, ki konsondan sora peydalansın
(dursun) vokal: *klub – kluba, kab – kabı, horoz – horozu.*

18. Yazın cümleleri.

Aulda hodul gezer, taukları gözleder. Kaçınêr, aul pek toz, sesindän
belli....

Sana verilmiş,
Ama insan kullanêr.

Çözün bilmeyceleri. Koyun laflarda urguları.

Örnek: Auldá, hodúl...

Kış gibi gözâl zaman
Bilmeerim, dostlar!
Kaar kundaannan sarılı
Yorulmuş kırlar.

Cümlä

Annatma, soruş hem duygulu cümlelär

Neçin bizim sözüümüzdä var türlü cümlä çeşitleri?

1. Okuyun dialogu rollerä görä.

**dialog
kundak**

- Koli, şindi yılın angı zamanı dışarda?
- Şindi kış.
- Nezaman yaadı ilk kaar?
- Kaar yaadı noyabrinin ortasında.
- Neredä kaar yatêr?
- Kaar yatêr erdä, örtülerin üstündä.
- Sän seversin mi kışı?
- Pek severim!

*Bulun cümleleri, angılarında bulunêr soruş. Bölä cümlelerä **soruş** cümlesi deniler. Bulun cümleleri, angılarında naşeyssä sölenêr, annadılêr. Bölä cümlelerä **annatma** cümlesi deniler. Yazın soruşları hem onnarın cuvaplarını. Siz, sormaa deyni, angı cümleleri kullanacenz?*
Nicä deniler o cümlelerä, angıları verer cuvap koyulmuş soruşlara?

Herbir cümlä söläner bir neetlän. İnsan, sözleşärkän biri-birinnän, naşeyssä sorêr, naşeyssä söleer, naşeyssä teklif eder.

Cümleyä, angısında naşeyssä annadılêr, **annatma** cümlä deniler.

Cümleyä, angısında teklif ediler birbişey yapmaa, **duygulu** cümlä deniler.

Duygulu cümlelär intonaşiyaya görä var nicä olsunnar saşma da, izin da.

2. Okuyun teksti. Bulun şaşma cümleleri.

sarp

Bayırdan aşaa uçêr

Sarp kızacıklar.

Nicä tüü yaayêr göktän

Bu yıldızcıklar.

Gelin siz da burayı!

Kaçarak, dostlar!

Haliz havada uçêr

Şen uşacıklar!

Yazın teksti. Yapın kontrol. Nicä siz geçirersiniz kış günnerini?

Nesoy iilenceleriniz var kışın, yokkan kaar?

Kışın başka ne yapêrsınız?

yıldızcıklar
uşacıklar

3. Okuyun teksti. Kaç abzaţ var onda?

kantina
emnik

Biz Maniylän pek severiz kuşları.

Saçak kuşu hem kimi başka kuşlar sıcak taraflara uçup-gitmeerlär. Kışın onnar kimär kerä aaç durêrlar. Onuştan biz kararladık onnara dey-ni kantina açmaa.

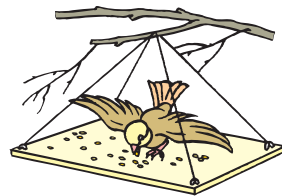
Bizim aulda var çok meyva aacı. Kuşlar taa çok aaçların dallarına konêrlar. Tä onuştan biz emnii astık zerdeli aacın dallarına.

Her sabaa biz Maniylän koyêrız orayı trofa, tenä...

Bu vakıt kuşlar bizi artık bekleerlär. Pek bizä sevinerlär. Siz da kuşları kışın doyurêrsınız mı? Yapın bu hatırlı kuşlara! Onnar bizim bük yardım-cımız!

Kantina – stolovaya
hatırlık – ilik
kararladık – esapladık

4. Okuyun.

kap

- 1) Angı kuşlar uçup-giderlär **sıcak taraflara**?
- 2) Angı kuşlar kalêrlar erindä **kışlamaa**?
- 3) Angı hayvan **kışın** doyunêr aaçların kaplarınnan?

*Nicä deniler bu cümlelerä, angılarını siz okudunuz? Neçin?
Verin cuvap soruşlara. Çekedin cümleleri nışannı laflardan.
Nicä deniler o cümlelerä, angılarını siz yazdınız?*

5. Okuyun. Sorun biri-birinizä.

Sän kışın kuşları bakêrsın mı?
Sän yaptın mı onnara deyni emnik?
Sän trofa, tenä onnara kışın atêrsın mı?
Neçin sän kışın doyurêrsın kuşları?
Ne fayda getirerlär bizä kuşlar?

Yazın sade soruşların cuvaplarını.

Örnek: Sän kışın kuşları bakêrsın mı? – Bän kışın kuşları bakêrım.

6. Okuyun soruş cümlelerini, sesläyin, ayırarak nışannı lafları.

Sofi büün şkolaya gitti mi?
Sofi **büün** şkolaya gitti mi?

Sofi büün **şkolaya** gitti mi?
Sofi büün şkolaya **gitti mi**?

*Cümlelerin sonunda nışan dîişildi mi? Ama lafların sıralı?
Soruşun maanası dîişildi mi? Nicä? Neçin?*

7. Okuyun cümleyi birkaç kerä, ayırarak seslän başka-başka lafları. Nicä dîişiler maanası?

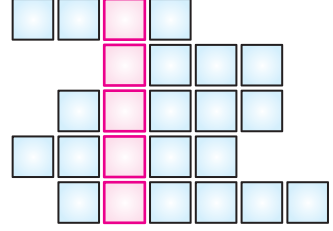
Sän sabaa gidecän malinä.

Cümledä seslän bir lafın ayırmasına **logika urgusu** deniler. Logika urgusunnan cümledä ayırêrlar o lafı, angısı maanaya görä taa önemli.

8. Düşünün da erleştirin bu kafesçiklerä o lafları hem ölä, ki nışannı direciktä peydalansın bizim temamız.

**kallä
emeni**

Acı, püsür, kürek, sümek, üzüm, baca, caba, cıba, sancı, läüzım, kallä, Länka, lülä, sepet, keremet, çetın, emeni, imäk, emin, küllük, üzük, kürek, käämil, malak, kulak, elek.

Cıba – kısacık kırkınmaa
emeni – pantofi
kallä – laanaylan bulgur birerdä

**läüzım
käämil**

Bulunmuş laflarlan yazın birär cümlä, köyun onnarın urgularını.

* Neylän benzeşer hem neylän başkalanêr bu laflar?

9. Çözün bilmeyceleri.

- 1) Kim örter çayırları,
Kırları, bayırları...
Yapêr dolayı pam-pak,
Kaydırêr bizi kızak?
- 2) Kışın başaşaa büüyer,
Örtüdän geler.
Salt güneş ona baksın,
Aalayıp, öler.

Bulduu cuvaplarlan kurun birär cümlä da yazın. Bilmeycelerin durğuçluk nışannarını açıklayın.

Şaşma cümlelär

Nezaman cümlelerin sonunda şaşma nişanı koyulêr?

10. Okuyun. Aklınıza getirin, neredän bu yaratma parçası. Kim avtoru?

Pinerlär maşınaya da giderlär ileri.

Giderlär, giderlär, giderlär, giderlär da taa şindiyädän da aktarıl-mêêrlar. Pek gözäldir yaşamak, açan hepsi barabar bir iştan tutunêrlar!

Nicä annêêrsınız lafi şindiyädän?

Düştirin onu başka yakın maanalı laflan.

Nesoy durguçluk nişannarı koyêrlar cümlelerin sonunda?

Neyä bu baalı? Yazın teksti tefterlerinizä. Yapın kontrol.

Cümleyä, angısı sölenir üüsek duyguylan, **şaşma** cümlä deniler. Şaşma hem izin cümlelerin sonunda şaşma nişanı koyulêr (!)

11. Okuyun teksti. Angı durguçluk nişannarı durêrlar cümlelerin sonunda? Neçin?

**dünnä
bülbül**

Dünn.yi güneş aydınnad.r, adamı – bilgi! Kiyat.a bilgi aara, o – nicä altın para!

Beygir yularından, ama adam lafindan tutularmış. Herbir tencerä kapaanı bularmış. Garga, gargan.n gözün., çıkarmaz.

Lafların olsun kaba, ama işlerin – çetin. Kışın bülbüllär çalmaz. Turnalar uzaa uç.r, güz kışa hazırlan.r. Bütün yaz çalışacan – kışın raatlık bulacan.

Raatlık – usluluk

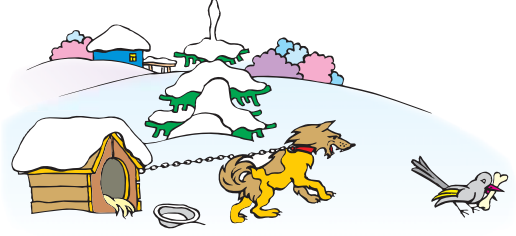

Yazın teksti, koyarak kaçırılmış bukvaları.

Hazırlanın yazmaa birkaç cümlä, angılarının sonunda olsun şaşma nişanı.

12. Çözün bilmeyceleri.

- 1) Kâr şeker gibi biyaz,
Ama neçinsä inmäz.
Koydum onu çáya çok,
Ama tatlılı hiç yok.

- 2) Oniki kardaş, dostum,
Yıllarlan yarışêrlar,
Ama herkerä onnar
Sıraya bakêrlar.

Sade büük kardaş
Yola ilk çıkêr.
Sora en küçüü
Ardına kaçêr.

Bulduu cevaplarlan kurun birär cümlä.

13. Okuyun.

**kafadar
çelikleşmää**

Kafadarlar

Sandi pek sık hastalanarmış. Ama onun kafadarı Panti büyüymüş ka-
avi bir çocuk, yanakları herkerä alma gibi kırmızıymış. Sandi başlamış
düşünmää, neçin o hasta gezer, kafadarı da ölä saalıklı.

«Elbetki olacek saalıklı! O hergün gimnastika yapêr, suuk suylan
çelikleşer!

Ya bän da sabaa çekedeyim sportlan iilenmää! Bakayım olmayacam
mı kaavi?!» – düşünmüş Sandi...

Saalıklı – açan adamın ii saalı var.
sportlan iilenmää – gimnastika yapmaa,
kaçmaa, atlamaa, oynamaa, ...

İlerledin teksti. Yazın tefterlerinizä.

14. Okuyun teksti. Nesoy durguçluk nişannarı lââzım koymaa herbir cümleinin sonunda? Neçin?

Gözal Bucak

bayır

Pek gözal erlär var Bucakta Gagauziya herkerä gözal: yazın da, kışın da, ilkyazın da, güzün da Ama taa pek biz severiz kışkı Kışın var ni-cä kaymaa konkilärlän, kızaklarlan, ayak kızaklarinnan dik bayırlardan salverildiynän aşaa dooru, sansın, kanatların büüyer da havada uçêrsın Ayaz havada soluk taa pak, solunêr taa ilin.

Yazın teksti teŧterlerinizä. Herbir cümleinin sonunda lââzım-nı nişannarı kóyun. Çizin şaşma cümlelerin altlarını. Lafta bayırlardan çizin konsonnarı, angıların var çiftleri.

15. Bakın resimä da ona görä kurun bir annatma «Kış iilenceleri» temaya. Okuyun teksti.

Kış

Bacadan kalkêr tütün,
Herersi kaba kürtün,
Sarılı çıplak daalar.
Örtülü boz bayırlar.
Kim kayêr bu bayırdan?
Kaar fırlêêr her taraftan!
Doz-dolay öter sestän!
Kızaklar uçêr erdän!

(T. Zanet)

**kaar
kızak**

*Yazın şiiri tefterlerinizä. Çizin şaşma cümlelerin atlarını.
Kurun kendinizdän birär şaşma cümlä.*

Cümlelerin baş hem ikincili payları. Lafların cümledä baalantıları

16. Okuyun. Bunnar cümlä mi? Neçin? İnandırın. Nesoy cümlä onnar söylemək neetinä hem söylemək sesinä görä?

Oldu avşam.
Tutuştular lampalar.
Gıcırdeêr taftalar.
Tıklêêr saatlar.
Salêr köpek.
Bän okuyêrim.

*Okuyun taa bir kerä herbir cümleyi.
Kimin yada ne için sölenir onda? Köyun soruşu.
Haliz ne sölenir? Köyun soruşu. Eter mi bu iki laf cümledä, ki
açıklamaa onun maanasını?*

**17. Okuyun cümleleri. Olmayaceklar mı zeedä o laflar,
angılarını biz ekledik? Neçin siz ölä düşünersiniz?
Diiştirdilär mi bu laflar cümlelerin maanalarını?
Ee naşey ozaman diişildi?**

Hızlı oldu avşam.
Tutuştular pençerelerdä şafklı lampalar.
Gıcırdeêr eski taftalar.
Kapunun önündä salêr köpek.
Bän okuyêrim sevgili masalımı.

*Kimin yada ne için sölenir herbir cümledä?
Nışannı laflara deniler cümlelerin **gramatika temeli**.
Nicä siz düşünersiniz, neçin **cümlelerin temeli**?*

Kaç laf girer cümlenin temelinä?

Ne onnar göstererlär hem nesoy soruşlara cuvap ederlär?

Cümledä herbir lafın var kendi rolu. Laflara cümlelerdä deniler **cümlä payı**.

Cümlelänin **gramatika temeli** – bu baş paylar: **subyekt** hem **predikat**.

Tutuştular *pençerelerdä şafklı* *lampalar*.

Subyekt gösterer, kimin yada ne için sölen cümledä, hem cuvap eder soruşlara kim? yada ne?

Tutuştular *pençerelerdä şafklı* *lampalar*.

Predikat gösterer, ne sölen subyekt için hem cuvap eder soruşlara ne yaptı? ne yapêr? ne yapacak? *h. b.*

Tutuştular *pençerelerdä şafklı* *lampalar*.

Neçin subyekt hem predikat – cümlelänin baş payları?

Angı cümlä payları girerlär cümlelänin gramatika temelinä?

Ne girer lafın temelinä?

Ya düşünün da söläyin, neylän benzeşerlär bu terminnär:

lafın temeli, cümlelänin temeli?

18. Çıkarın cümleleri 17-ci iştä. Herbir cümledä çizin subyektlärin altlarını. Angı soruşa onnar cuvap ederlär?

Çizin subyektlärin altlarını bir çiziyän. Angı söz payların laflarınnan gösteriler subyektlär?

Bulun predikatları.

Angı soruşlara onnar cuvap ederlär?

Angı söz payların laflarınnan onnar gösteriler? Çizin predikatın altını iki çiziyän.

Yazın örnä: Hızlı oldu avşam.

19.

Yazın cümleleri. Bulun da çizin gramatika temellerinin altlarını. Düşünün bölä: *Uloyêr lüzgär*. Bu cümledä sölenêr *lüzgär* için. Ne? *Lüzgär* – bu subyekt, çizerim altını bir çiziyân. Ne sölenêr *lüzgär* için? *Lüzgär* ne yapêr? *Uloyêr* – bu predikat. Çizerim altını iki çiziyân. Herbir subyektin üstünä yazın, nesoy söz payı.

ışl.

adl.

*Uloyêr lüzgär. Kuru toprak ayazdan, kaun gibi, çatlêr.
Bacalar tüter günnärlän. Bacalık aalêr.*

*Bulun cümlelerdä birköklü lafları, nışannayın kökleri ( ).
Nesoy söz payı onnar?*

20.

Okuyun.

**kuytu
kürtün
küülü**

Kuytularda büüdü üüsek kürtünnär. Derin çukurlar doluydu kaarlan.
Küülülär gezärdilär üüsek kürtünnerin üstündä.

Kuytu – neredä esmeer lüzgär
kürtün – kaar yıvını

*Yazın ilk cümleyi, çizin baş payların altlarını.
Kóyun subyektän soruş da bulun ikincili payı, angısı ona
cuvap eder. Çıkarın o lafları.
Kóyun soruş predikattan da bulun ikincili payı, angısı ona
cuvap eder. Çıkarın o lafları. Kontrol yapın yazılmışa bu örnä
görä.*

Örnek: Kuytularda büüdü üüsek kürtünnär.
kürtünnär (*nesoy?*) üüsek
büüdü (*neredä?*) kuytularda

*Yazın ikinci cümleyi. Çizin baş payların altlarını hem çıkarın
lafları, angıları onnarlan baalı maanayca.
Yazın hem analiz yapın üçüncü cümleyä da.*

Laflar cümledä baalı biri-birinä maanayca. Ki bulmaa o lafları, angıları baalı biri-birinnän maanayca, koyun soruş bir laftan öbürünä.

21. Okuyun cümleleri.

büük

Kışın olêr büük ayazlar. Kışın kırlar sarılı kaba kaarlan.

Yapın hep o işi, angısı istener 19-cu iştä.

22. Okuyun. Herbir cümledä bulun gramatika temellerini.

Borannar esärdi. Kürtünnär örttü sokakları. Diil çoktan burada çiçeklär açardı. Ama şimdi kaardan yorgan sardı küüyü hem bütün dünneyi. Saurgunnar, nicä yabancılar, uluyêrlar kırlarda.

Yazın, çizeräk herbir cümledä subyektlerin hem predikatların altlarını.

saurgunnar
kırlarda

23. Yázın cümleyi.

Bulun da çizin cümleinin gramatika temelini.

Meyvalıkta biz gördük çok tavşam izi.

Okuyun lafları, angıları girmeerlär cümleinin gramatika temelinä. Var mı nicä cümlelär olsun onnarsız? Ne için onnar läázım? Bu cümlä paylarına deniler ikincili. Düşünün da söläyin, neçin? Angı laflara onnar baalı? Koyun soruşları da gösterin onu shemayca. Angı söz payların laflarınnan gösteriler cümleinin ikincili payları? Yázın üstlerindä.

Hepsicii cümlä payları, baş paylardan kaarä, – **ikincili cümlä payları:** tamannık, bellilik hem hallık. Mamu aldı Tanasa eni bir gölmek.

24. Yázin. Nıšannáyın gramatika temellerini hem herbir cümleinin ikincili paylarını.

Çamcaaz kaba kaarlan örtünmüş.
Kıynaşgözlü tavşamı tilkidän kaar hızlı
örtmüş.

Düşünmäk örnää:

Çamcaaz kaba kaarlan örtünmüş.
Cümledä sölenler çamcaaz için. Ne?
Çamcaaz — bu subyekt. Ne sölenler çamcaaz
için? Çamcaaz ne yapmış? Örtünmüş —
bu predikat. Örtünmüş neylän? Kaarlan — bu
cümleinin ikincili payı. Nesoy kaarlan? Kaba
— bu cümleinin ikincili payı, baalı başka bir
ikincili paya.

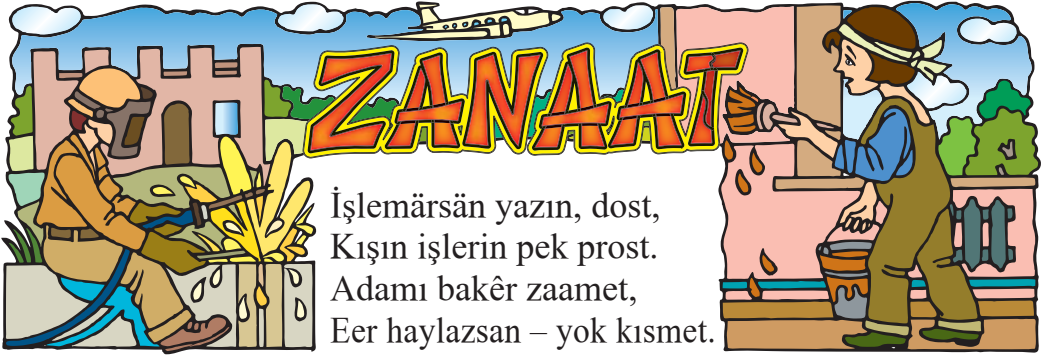
Yazı örnää: Çamcaaz ^{adl.} kaba kaarlan ^{işl.} örtünmüş.

25. Okuyun. Bulun herbir cümledä baş hem ikincili payları. Herbir cümledän çıkarın gramatika temellerini. Shemayca gösterin, subyektä osaydı predikata mı baalı ikincili paylar.

Karannık gecä geler.
Sabaa genä olacek.
Kedi türküyü çalıp,
Bizi tez kaldıracak.

Yazın örnää: Sabaa ^{adl.} ↔ olacek ^{işl.}
↓
genä
(nezaman?)

İşlemärsän yazın, dost,
Kışın işlerin pek prost.
Adamı bakêr zaamet,
Eer haylazsan – yok kısmet.

Lafbirleşmesi

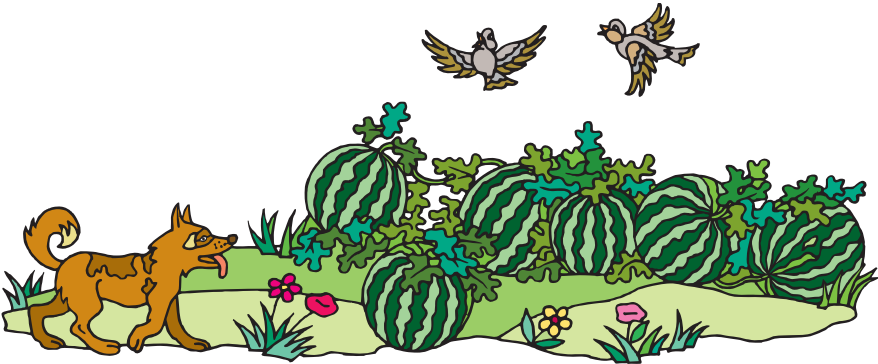
Lafbirleşmesi – bu iki laf, angıları biri-birinä baalı maanayca. Lafbirleşmesindä bir laf mutlak baalı öbürünä. Subyektlän predikat lafbirleşmesi kurmeêr.

Cümledä *Kızçaaz toplêêr olmuş alma* iki lafbirleşmeşi:

- 1) *toplêêr ne? alma,* 2) *alma nesoy? olmuş.*

1. Okuyun cümleleri.

Güzün kolhozçular toplêêrlar zarzavatları. Başçada morkva pek iiri olmuş. Kırlarda işleer eni maşınalar. Şkola bostanında büüdü iiri karpuzlar.

Yázın cümleleri tefterlerinizä, çizerek baş paylarının altlarını. Lafbirleşmelerini çıkarın ayırı. Yápin cümlelerin shémalarını.

2. *

Bu laflardan kurun beş cümle.

- 1) Kombayna, biçer, eni, boodayları, üüsek.
- 2) Tavşam, altında, bir da, kosaların, bir, kombaynacı, görmüş.
- 3) Zavalı, kurtarmışlar, ölümdän, tavşamı.
- 4) Birdän, kaçmış, o, kalkmış, ta.
- 5) Sevinmiş, kombaynacı, pek, buna.

Köyün tekstin adını. Yazın.

Yapın kontrol. İlk cümledä çizim baş payların altlarını.

Lafbirleşmelerini çıkarın ayırı.

Karıştırmayın bu terminleri

Söz payları	Cümlä payları
	Baş payları
adlık	subyekt
işlik	predikat
nışannık	İkincili paylar
aderlik	tamannık
ardlaflar	bellilik, hallık

3.

Bakın resimä dä kurun bir küçük tekst.

**kombaynacı
yulaf**

Yazın tefterlerinizä teksti.

4. Lääzımnı lafı alın, lafbirleşmesi kurun da yazın.

Çizgin..., islää..., verdi..., uşak..., ool..., kraa..., gözäl..., küü..., duuma..., ilin..., olgun.

Lääzımnı laflar: yalpak, saalık, yıldız, booday, büük, düştü, yaamur, käämil saabi, yorgan, günü.

Lafbirleşmelerini tefterlerinizä yazın.

Olgun – olmuş

5. Nışannı laflara bulun karşı maanah laflar. Yazın tefterlerinizä lafbirleşmelerini.

Bulutlu hava – ... hava, **karannık** gecä – ... gecä,
zor daava – ... daava, üüsek ev – ... ev, eni torba – ... torba,
aar çuval – ... çuval, tatlı biber – ... biber.

Lafbirleşmelerin birinnän kurun cümlä.

6. Hazırlanın annatmaa cümlä için plana görä:

- 1) Ne o **cümlä**?
- 2) Nesoy cümlelär var **sölemäk neetinä görä**?
(Verin örnek annatma cümlä)
- 3) Nesoy cümlelär var **sölemäk sesinä** (intonañiyaya) **görä**?
(Verin bir örnek şaşma cümlä).
- 4) Angı cümlä paylarına deniler **baş paylar**?
(Kurun bir cümlä da çizin baş payların altlarını).
- 5) Ne o **subyekt**? Ne o **predikat**?
- 6) Neçin cümlelerä lääzım **ikincili paylar**?

Cuvarları çekedin nışannı laflardan. Eer cuvarı bilmärseydiniz, bulun onu kiyatta da dikat okuyun.

Testlər “Cümlä”

1-inci test. *Angi cümlä duygu sölemäk neetinä görä ?*

1. Pazar günü biz gideriz Komrada.
2. Brak beni raata! Sokulma bana!
3. Sän, Miti, hazırlandın mı şkolaya?

2-nci test. *Angi nişannar yada laflar göstererlər ilkyazın gelmesini?*

1. Havalar taa sıcaktılar, ama aaçların yaprakları başladıydılar sararmaa.
2. Havalar artık sıcaktı, başladıydı peydalanmaa çimen.

3-üncü test. *Angi cümledä söleneyaz için?*

1. Kızaa yazın hazırla, kış – taligayı sakla.
2. Yazın bitkisindä yaadı büyük yaamurlar.

4-üncü test. *Bulun cümleyi, angısında yok ikincili pay?*

1. Borä yazêr.
2. Mamuyılan baka oturêrlar başçada.
3. Küüyün uşakları yıkanêrlar.

5-nci test. *Bulun subyekti bu cümledä.*

Koli ekmek iyer.

1. Koli.
2. Ekmek.

6-ncı test. *Bulun predikatı bu cümledä.*

Batü çeketti kazmaa kartofileri.

- A. Çeketti.
- B. Çeketti kazmaa.

7-nci test. *Bulun bu cümleinin gramatika temelini.*

Uşaklar çıktılar şkolanın önünä.

- A. Uşaklar çıktılar.
- B. Hepsicii kızcaazlar hem çocuklar çıktılar.

8-inci test. *Nesoy nişan durêr bu cümlelerin sonunda?*

1. Kim dostun ☐ – uşaa sorduk bir raatlı gündä.

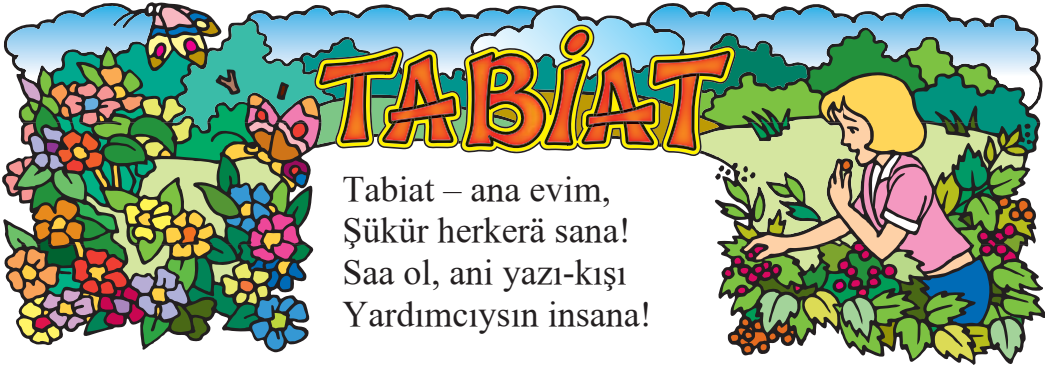
(T. Zanet)

2. Bucak, Bucak, duuma erlär ☐ Tavlu, karagöz, yalpak, ana toprak ☐

(D. Tanasoglu)

3. Gecä alçaklara konmuş, uyuklamaa bir er aarêr ☐

(S. Kuroglu)

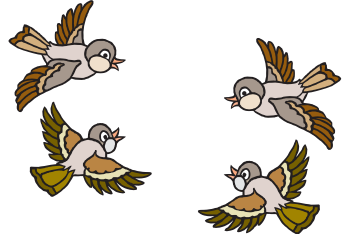
Tabiat – ana evim,
Şükür herkerä sana!
Saa ol, ani yazı-kışı
Yardımcıysın insana!

Laf kuruluşu

Kök

Neyä deerlär kök?

1. Okuyun lafları.

Şkola – şkolacı, daa – daacı, bostan – bostannık, tabiat – tabiattakı, buk-
va – bukvalık, bukvacık, traktor – traktorcu, ekin – ekinnik, uşak – uşaklık,
çiçek – çiçekçi, çiçeklik, düz – düzüçük, düzlük.

*Néylän bu laflar benzeşerlär biri-birinä?
Yázin lafları, nışannayarak ( ). Onnarın birtürlü paylarını.*

Senselä lafların maanalı hem diişilmäz parçasına **kök** deniler.

Tuz – tuzlu, tuzdan, tuzsuz, tuzluk, tuzçu.

2. Okúyun teksti.

Duuma er

Erä, neredä duudun, deniler vatan. Başkalarına, angıları duudular hep o erdä (küüdä), deniler vatandaş, çünkü ona deyni da hep o küü, kırlar, derecik, hep o sokak bu dünnedä hepsindän paalı hem gözäl.

Yázın teksti. Yápin kontrol.

Búlung teksttä birköklü lafları. Buna deyni uydurun lafları maanaya hem kuruluşa görä. Nışannayın ( ) lafların köklerini.

3.

Herbir sıracıkta búlung birköklü lafları. Unutmayın, ani birköklü laflar benzeerlär biri-birinä maanayca.

Aaç, daa, aaçlık.

Hayvan, hayvancı, inek, hayvannık.

Çiçek, çiçeklemää, gül, çiçeklik, çiçekçi.

Deniz, denizçi, gemi, denizlik.

Bayır, yamaç, bayırlı, bayırdakı.

Gök, bulut, göktaş, göklerin.

Çıkarın sade birköklü lafları, nışannayarak ( ).

Angı laflara deniler birköklü?

Herbir kök sırasından birär laflan kurun cümlä.

4.

Yázın birköklü lafları sıracaa, virgül aşırı. Kökleri nışannayın ( ).

**kızkardaş
kardaşlık**

meyva meyvalık
meyvacı
meyvalı

kardaş kızkardaş
kardaşlık
kardaşlanmak

Körlük – iiliin antonimi
kardaşlanmak – filizlenmāk, zeedelenmāk,
biri-birinā benzemāk

5. Okuyun. İlerledin annatmayı.

Yaban keçisi

Ansızdan

Maşına gidärdi gür daa yolunca. Ansızdan şofer birdän bastı frenä (tormoza). Yolun ortasında, önümüzä, masinadan bir-iki metra uzak durardı yaban keçisi.

O aar soluyardı. O durardı yolun üstündä ölä, sansın onu enserlemiştilär. «Ne bu?!» – düşündük. Ama cuvabı hızlı bulduk. Gümelerin içindä yalabı yardı yabanıların gözleri...

Yaban keçisi – keçı, angısı yaşêêr daada yada bayırlarda
fren – tormoz
(maşınayı yavaşıtmaa yada durgutmaa deyni)

enserlemiştilär
gümelerin

Ne annadınız siz bu teksttän? Nasıl var nicä koymaa onun adını? Adam yaban hayvannarına dost mu osaydı duşman mı? Neçin? Bulun tekstin 1-inci abzaatında birköklü lafları, nışannayın.

6.

Okuyun lafları. Birköklü mü onnar? Neçin? Yazın, birköklü lafların köklerini nışannayın.

**gülüntü
gözlemä**

- 1) Kepek, kepka, kepekli, kepekçi.
- 2) Küp, küpä, küpeli, küpelik, küpeci.
- 3) Göz, gözlerimä, gözäl, gözlük, gözlükçü.
- 4) Gül, gülüntü, güllük, gülcü, gülüş.

gözlükçü

Yazın birköklü lafları. Varsaydı başka laflar da birköklü lafların sıralarına, ekläyin.

7.

Okuyun. İkinci direciktä laflar birköklü mü?

**sülücäk
böcecik**

k → c

sokak – sokacık
köpek – köpecik
körük – körücäk
sülük – sülücäk

böcek – böcecik
urok – urocuk
susak – susacık
kapak – kapacık

*Sayın, ani bu laflarda kök ilk direciktän laflar. Çalışın söylemää ikinci direciktä lafları bu köklärlän: **sokak, köpek, ...** Yakışacak mı söylemää bu lafları: sokak + cık, köpek + cık, ...? İkinci direciktä lafların köklerini nışannayın.*

Ses hem bukva **k** düşer: sokak – sokacık, fıdan – fıdancık,
kemik – kemicäk, kilit – kilitçik.

Körük – o bir deridän tulum, angısının içindän soluu boşalttıynan ateşä, ateş kuznedä alıflener, yanêr taa kuvetli

**köpecik
susacık**

8. Okúyun. İki direciktä da laflar birköklü mü?

dolap
dip

p → b

kap – kabı
esap – esabı
dolap – dolabı

şarap – şarabı
dip – dibi
kalip – kalibi

dolaptaki
kiyatların

Sayın, ani bu laflarda kök ilk direciktän laflar.

Çalışın söylemää ikinci direciktä lafları bu köklärlän: kap, esap...

Yakışacak mı söylemää bu lafları: kap + ı, dolap + ı, ...?

Nışannayın ikinci direciktä lafların köklerini.

9. Okuyun uygun sözleri. Bulun birköklü lafları.

Kanatsız kuş olmaz. Bakacan sän kuşları – görmeycän tırtılları.

Tabiat – büyük evimiz, biz onu koruyacez. Tabiatta biz nicä dostta.

Dostçasına yaşayacan – herkerä kazanacan.

Çıkarın birköklü lafları ayırı, nışannayarak onlarda kökleri ( ).

10. Okuyun.

İki direciktä da laflar birköklü mü? Neçin?

çeşit
keremet

t → d

kilit – kili...i
sepet – sepe...â
dut – du...û
çeşit – çeşi...î

keremet – kereme...i
tokat – toka...î
şiret – şire...î
demet – deme...î

İkinci direciktä lââzımın bukvaları koyun.

keremetlerdän
dutların

Çeşit – türlü-türlü
demet – kucak, tutam

Lafın bitkisindä duran sessiz konsonnar vokalların önündä olêrlar sesli: **p > b**: *kap – kabı, dolap – dolabı*; **t > d**: *sepet – sepedä, dut – dudu*; **ç > c**: *uç – ucu, kolaç – kolacı*.

11.

Okuyun.

İki direciktä da laflar birköklü mü? Neçin?

kolaç
ilaç
anaç

ç → c

uç – u...u

aaç – aa...ı

çekiç – çeki...in

ilaç – ila...ı

kolaç – kola...ı

yamaç – yama...a

topaç – topa...ı

anaç – ana...a

İkinci direciktä läüzımnı bukvaları koyun.

Anaç – yavruların anası

çekiç – küçük çokan

topaçların
kolaçlara

Siz gördünüz dil kuralını: konsonnar, birköklü lafların köklerinde var nicä dönsünnär başka konson sesinä. Butakın dönmeyä **konson dönmesi** deniler.

Afikslär

Neyä deerlär kök?

12. Okuyun. Lafları bölün köklərə hem afikslerä.

Örnek: taukçular – tauk-çu-lar, ...

Küülü, küüdän, küüdeki, küü, küülülär; yaalı, yaacı, yaa, yaadan, yaasız, yaada; kırcı, kıra, kırlar, kır, kırdan, kır; bostan, bostancı, bostana, bostanda, bostandan, bostannar, bostannarda, bostancının, bostancıların.

Küüdeki – angısı küüdä yaşêr (bulunêr)

yaacı – kim yaa yapêr (satêr)

kırcı – kırdä işleyennär

Yazın, sade afiksleri nişannayarak (^).

Lafın kökünä eklenän parçalara afiks deniler:

bostan-cı-lar-ın, ev-de-ki-ler-dä.

13. Okuyun. Aşaadaki lafları diiştirin, uyar afiksleri kullanarak.

Örnek: iştä, işin, işlär, işçi, işlä, işsiz,...

derä

şkola

el

tuz

yol

göz

-lar, -lär, -nın, -nin,
-un, -ün, -ın, -in, -çu,
-cu, -cı, -ci, -çü

Yazın lafları virgül aşırı, afiksleri nişannayarak (^).

Ne o formadiiştirici afiks?

Afikslerä, angıları sade diiştirerlər lafın formasını, lafdiştirici afiks deniler:

Adam — *adam-în*, *adam-â*, *adam-î*, *adam-dâ*, *adam-dân*.

14. Okuyun. Bulun lafları, angıları kurulu sade lafdiştirici afikslärlän.

Çizmecı, çiftçi, araba, kiyatta, baacılar, şkolacı, şkolada, uroklar, çizmelär, baalar, şkolanın, ekmeksiz.

Yazın bu laflarlan birär cümlä, afiksleri nişannayarak.

Afikslerä, angılarının yardımınnan diiştiriler lafların maanaları, lafkurucu afiks deniler:

Şkola — *şkola-ċi*, *kolhoz* — *kolhoz-ċu*.

15. Okuyun. Bulun lafları, angıları kurulu sade lafkurucu afikslerin yardımınnan.

İzmetçi, danacı, danalar, danada, yolcu, yollar, yoldan, bostanda, bostancı, bostannar, kürküm, kürklär, kürkçü, tauk, tauklar, taukçu, tauktan, taşçı.

Bu laflarlan kurun birär cümlä da yazın, lafkurucu afiksleri nişannayarak.

16. Okuyun. Laflarda lafdiştirici afikslerin altlarını çizin birär çiziciklän, lafkurucu afikslerin altlarını da – ikişärlän.

Kusursuz, telcilerin, şkolacılar, avcılar, tokatlarda, kiyatlardan, tefterimdä, yolculara, uşakların.

Telci – tel yapan (satan) adam

17. Okuyun. Verilmiş lafları diiştirin sade lafkurucu afikslärlän.

alma
küp
taş
armut
uşak
bal
ek

-dä, -ta, -cu, -cü, -tä,
-çı, -çı, -çu, -da, -çü,
-nın, -ün, -ın, -in, -cı,
-an, -un

Karışık vokallı laflarda afikslär eklenerlär bitki vokala görä. Bitki vokal kalınsaydı, eklenän afikslär olaceklar kalın vokallı, ama bitki vokal incäseydi – afikslär olaceklar incä vokallı:

dädu-lar-ın; aalem-ne-rin; insan-nar-da.

18. Okuyun. Aşaadaki laflara lâazımını afiksleri ekläyin (vokal garmoniyasına görä): *-dan, -dän, -tan, -tän.*

Örnek: tuz – tuz-dan, gözdän, ...

Kır, aul ev, demir, beygir, koyun, domuz, dam, dil, kız, el, en, göz, ip, saç, kol, ool, buz.

Yazın, açıklayarak, neçin ayırdınız o afiksi, ama diil başka afiksi.

19. Okuyun aşağıdaki lafları da söyleyin, angı verilmiş dört variantlı, afiksleri onnarlan var nicä kullanmaa hem neçin (-dım, -dim, -dum, -düm, -tım, -tim, -tum, -tüm).

Tut, git, ver, dur, at, bak, yat, al, getir, götür, uç, seç, yut, güt, dürt,öp,
çek, otur, sokul, bul, sar, çıkar.

Yazın, inandırarak, afiksin dooru ayırdını hem afiksleri nişannayarak ($\wedge$).

Nesoy afikslär yazılêr vokallan bitän laflarda?

Vokallan bitän laflarda hem vokaldan çekedän afikslerin arasında peydalanêr ayırıcı **y** (yot):

*kasaba-**yâ**, yımırta-**yî**, su-**yû**, kuyu-**yâ**dan.*

20. Okuyun. Bulun laflarda afiksleri, angılarını köktän ayırêr ayırıcı y (yot) da çizin altlarını.

Dani çiçularda yaarin saayaceymışlar koyunnarı. Yortuya kalmış taa beş gün. Altıya koyduynan dört olacek on. Palicik seftâ suya düşmüş, ama hızlı üürenmiş üzmää. Miti yımırtayı soymuş, imiş, sora da kuyu-yu atlamış.

Örnek: kuy**yû**, ya**yâ**.

Yazın cümleleri tefterlerinizä.

21. Verilmiş laflara ekläyin läázımnı afiksleri vokal garmoniyası-na görä (-yın**, -**yin**, -**yun**, -**yün**).**

Örnek: pakla-**yın**, beklä-**yın**,
solu-**yün**, kürü-**yün**, ...

Otla, eklä, seslä, oku, titirä,
yokla, atla, bitlä, kitlä, pakla,
kapakla, koru, sürü, terlä, sölä,
beklä, yaala, topla.

Yazın. Herbir varianttan birär laflan kurun cümlä. Eklenilmiş afiksleri nışannayın.

Urgu altında **ä** dönmeer e vokalına:

*bekl**ä** — bekl**ä**yın, sesl**ä** — sesl**ä**yın, kitl**ä** — kitl**ä**yın.*

22. Okuyun. Söleyin bu lafbirleşmelerini bir laflan.

Örnek: inekleri güdän – sırtmaç, ...

Adam, angısı satêr; yolda gidän (bulunan), imää yapan, şkolada uşakları üüredän, kemeñçedä çalan, daulu düüyän, kombaynada işleyän, gemidä işleyän, patret yapan, danaları güdän, bostanı bekleyän, taukları bakan, keçileri güdän, domuzları bakan, hastaları ilaçlayan.

Yazın lafları virgül aşırı, lafkurucu afiksleri nişannayarak (^).

*Angı laflara läüzım kontrol yapmaa, angıları da kontrolcu?
Neçin?*

23. Yazın lafları. Kökleri nişannayın.

Tüzü – tüz, omuzu – omuz, sekizä – sekiz, dizim – diz,
öküzü – öküz, bizä – biz, çiiizi – çiiiz, sakızlar – sakız.

Kökün bitkisindä yazılan **z** bukva mutlak läüzım yapmaa kontrol, çünkü bu laflarda ses hem bukva uymêêrlar: *kaz* [kaz], *kazı* [kazı], *kirez* [kires] – *kirezi* [kiresi]. Burada laflara *kaz* hem *kirez* läüzım kontrol yapmaa, ama laflar *kazı*, *kirezi* – kontrolcu laflar...

24. Okuyun. Nişanni laflarlan barabar söläyin aazdan kontrolcu lafları da.

Örnek: Kaku kabletti üz (üzä) sekiz (sekizi) ley.

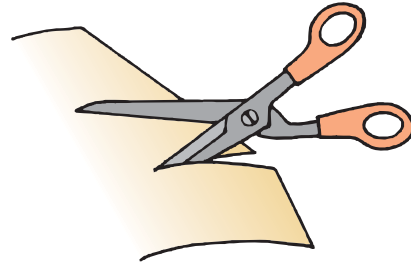
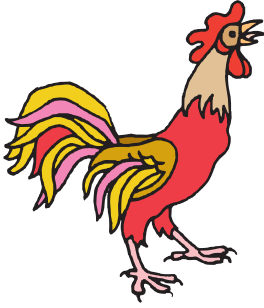
Baka lafkadan almış **sekiz** kila **tuz**, üç kila **kirez**, **otuz sekiz** tefter hem **dokuz makaz**.

Mamu götürdü panayıra satmaa bir **kaz** bir da **horoz**. Batü getirdi bostandan çok **karpuz**.

Yazın, nişanni lafların yanına kontrolcu lafları koyarak.

25. Okuyun. Çözün bilmeyceyi. Bulduu cevaplarlan kurun birär cümlä, kontrol yapın onnara.

1) İki uç, iki delik,
Ortada bir ensercik.

2) Kızıl tarak başımda,
Kümeslär hep aklımda,
Kolumda saadım da yok,
Sade bän darıylan tok.

*Bilmeyceleri hem kurulmuş cümleleri tefterlerinizä yazın
Bilmeycelerin cevaplarına kontrol yapın.*

Vokallan bitän laflarda, afiksleri ekleyärkan, vokallar **a** hem **ä** var
nicä dönsünnär **ê** hem **e** vokallarına:

sakla – saklêêr, beklä – bekleer; şışä – şışelär, küpä – küpeyä.

26. Aşaadaki laflara ekläyin läüzümni afiksleri (-cık, -er, -êr, -nin).

Örnek: silkinmä – silkinmeer, ...

Sopa, lülä, sat, bak, eklä, sakla, getir, süpür, yokla, dürt, ver, yat, beklä, meklä, yázma, sátma, bákma, gitmä, vérmä.

Yazın, afiksleri nişannayarak (^).

Dönär vokalların altlarını çiziniz.

İşliklärän beklä, yázma, bákma, vérmä kurun birär cümlä.

27.

Okuyun. Nişannı lafların afikslerini nişannayın.

Angi yaratmadan bu parça? Kim onun avtoru?

Tekir taucak

Bir **vakıtlar** varmış, bir vakıtlar yokmuş. Küüyün **kenarında yaşayarmışlar** babuyılan dädü.

Varmış onnarın bir tekir taucakları. Günün birindä yımırtlamış o tekir taucak.

Sade onun yımırtası diilmiş başka **taukların yımırtaları** gibi, ama...

Yazın. Nişannı laflarların birisinnän kendinizdän birär cümlä kurun.

28.

Verilän lafların içindän sade dönär vokallı lafları ayırın hem onnara läüzımnı afiks ekläyin.

Örnek: bekleer — beklä, ...

Git, sat, bak, seslä, eklä, oku, getir, süpür, lülä, elä, testä, patla, küpä, külä, tepä, oka, pakla, okúma, yátma, tútma, imä, yaala.

Külä — başnä

oka — kilalık çölmek

Yazın, köklärä eklenmiş afiksleri nişannayarak.

Testlər “Laf kuruluşu”

1-inci test. Angı laflar birköklü?

1. Deri, derin, derä
2. Teknä, tek, etek
3. En, ennik, enni

2-nci test. Angı laflar birköklü?

1. Aaç (büüyer), aaç (kalmaa), aaçlık.
2. El, elli, belli.
3. El, ellemää, elleşmää.

3-üncü test. Neredä kök dooru nışannı?

1. Ekmekçi
2. Ekmekçi
3. Ekmekçi

4-üncü test. Neredä köklär dooru nışannı?

1. K1zkardaşım
2. K1zkardaşım
3. K1zkardaşım

5-inci test. Angı sırada birköklü laflar?

1. Köpecik, köpek, köpekçi.
2. Sır, sıır, sırtmaa.
3. Keser, keskin, kesä.

6-nci test. Angı sırada laflar hepsicii birköklü?

1. Kepek, kepka, kepekci.
2. Küp, küpä, küpeli.
3. Göz, gözlük, gözletmää.

7-inci test. Angı sırada lafdiştirici afikslär?

1. Danacı, bostancı, piliççi.
2. Danaya, bostanda, piliçlär.

8-inci test. Angı sırada lafkurucu afikslär?

1. Domuza, domuzların, domuzu.
2. Domuzçu, domuzluk, domúzça.
3. Domuzlar, domuzun, domuzdan.

ŞKOLA

Şkola – bizim evimiz,
Şkolaya gezeriz biz.
Biz orda üürenecez,
Çok bilgi edinecez.

Söz payları

Bizim dilimizdä laflar pay olêlar birkaç bûük bölümä, **söz pay-larına**: adlıklara, nışannıklara, işliklerä, aderliklerä, sayılıklara, ardlaflara *h. b.*

Laflara, angıları göstererlär predmetlerin adlarını hem cu-vap ederlär soruşlara kim? yada ne? adlık deniler: *adam, şkolacı, karpuz, soluk, göz, penal.*

Laflara, angıları göstererlär predmetlerin nışannarını hem cuvap ederlär soruşlara ne soy? angı?, nışannık deniler: *ka-avi, üüsek, sulu, akıllı, maavi, yalpak.*

Laflara, angıları göstererlär predmetlerin işlemini hem cu-vap ederlär soruşlara ne yaptı? (ne oldu?), ne yapêr? (ne olêr?), ne yapacek? (ne olacek?), ne yapmaa? işlik deniler: *aldı, okuyêr, satacek, okumaa.*

1. Okuyun, açıklayarak, ne gösterer herbir laf. Bunun için ne lââzım yapmaa?

Uşaklar şkolada üürenerlär. Maşi giimiş eni fistanını. Şkolanın aulu bûük. Klasımız bizim bûük hem aydınnık. Biz üüreneriz üçüncü klasta. Kiyatlarımız bizim eni hem meraklı.

Yazın lafları üç direcik: adlıkları, nışannıkları hem işlikleri.

Annamaa deyni, ne gösterer herbir laf, lăázım koymaa ona soruş hem bakmaa, ne gösterer o laf (predmet mi, predmetin nışanını mı, predmetin işlemini mi).

2. Verilmiş laflardan kurun birköklü laflar.

ne?	<i>şennik</i>	nesoy?	şen
	<i>bal</i>	nesoy?	...
	<i>biber</i>	nesoy?	...
	<i>toz</i>	nesoy?	...
kim?	<i>uşak</i>	ne yapmaa?	uşaklanmaa
	<i>dost</i>	ne yapmaa?	...
	<i>üürenici</i>	ne yapmaa?	...
	<i>üüredici</i>	ne yapmaa?	...
nesoy?	<i>akıllı</i>	ne?	akıl
	<i>cannı</i>	ne?	...
	<i>taşlı</i>	ne?	...
	<i>kemikli</i>	ne?	...

*Bulun, angı söz payına girerlär bu laflar. Herbir lafın üstünä kısıadan koyun söz payın adını:
adl. – adlık ; işl. – işlik ; nış. – nışannık .*

3. Okuyun.

Gözäl gramatika

Şkola – bu bizdä adlık.

Üürenmää – işlik

Gözäl nışannıqlan biz

Şkolaya geldik.

Angı söz payları için sölenler bu şiirdä? Yazın şiiri, çizeräk adlun altını birlän, işliin altını-ikiylän, nışanun da altını dalgalı çiziylän.

Ördeklär

Büük tıynak kışın donmêêr. O tıynaa akêr kavallardan sıcak su. Tıynakta yaşêêrlar yaban **ördekleri**. Onnar hiç sakınmêêrlar insandan da çı kêrlar tıynaan kenarına.

Bän hergün gelerim burayı da doyurêrım ördekleri.

Tıynaan ortasında var bir küçük adacık. Orada ördeklerä deyni koyulu küçük evceezlär. O evceezlerin içindä ördeklär gündüz saklanêrlar lüzgerdän, gecä da yatêrlar.

Tıynaan yanında bän sıkça karşılaşêrım bizim klasın üürenicilerinnän. **Onnar da** getirerlär em ördeklerä.

Ada – ostrov

*Ne için bu tekst? Başka türlü onun adını var mı nicä koymaa?
Annadın teksti plana görä:*

1. Tıynak donmêêr.
2. Ördek adası.
3. Ördekleri doyurmak.

• *Yazın bu tekstin takririni.*

Bän, biz; sän, siz; o, onnar – bunnar aderlik. Onnar sölämeerlär predmetin adını, ama sade göstererlär ona. Aderlik – o söz payı.

Soni büün kalktı erken o topladı döşeeni Soninin mamusu hazırladı ona sabaa ekmeeni sora kızçaaz aldı **çantasını** da çıktı auldan sokakta bekleyärdilär onu kumaları hepsi şen lafederäk **gittilär** şkolaya.

Herbir cümleyi çekedin büük bukvadan hem bitkidä kóyun nokta. Aderlikleri yazın barabar adlıklarlan, angılarını göstererlär. Nişanını laflara yapın lafkuruluşça analiz.

Örnek: ona (Soniyä), ...

6. *

Okuyun. Bulun teksttä cümleyi, angısında bulunêr öz fikir. Kóyun herbir lafa soruş. Nesoy söz payı onnar? Çıkarın lafları bölüm-bölüm, söz paylarına görä.

Lafın eri

Laf – o büyük iş. Bir laf insanı var nicä toplansın da, var nicä daatsın da.

Laf var nicä izmet etsin sevdalaa da, ama var nicä izmet etsin duşmannaa da.

Tatlı laf var nicä aar hastayı döşektän kaldırsın, ama acı laf saa adamı da var nicä öldürsün.

Kullanın lafları, düşünüp ta.

Bulun teksttä karşı maanalı lafları. Nesoy söz payları onnar? Nicä düşünersiniz, neçin avtor kullanmış onnarı teksttä? Nesoy fikiri onnar açıklêrlar?

7.

Yazın üçär adlık, üçär nişannık üçär da işlik. Kurun onnarlan üç cümlä, söyleyäräk, ne gösterer herbir söz payı.

8.

Yazın aklınızda tuttuuna görä.

Kiyatta bilgi aara, o – nicä altın para.

Aklınıza getirin başka söyleyişleri da şkola, kiyat hem bilgi için.

9.

Herbir adlaa bulun onnara uyan birär nişannık. Yazın lafbirleşmelerini.

Aaç (nesoy?) üüsek, patlacan (nesoy?) ... , şkola (nesoy?) ... , uşaklar (nesoy?) ... , türkü (nesoy?) ... , göl (nesoy?) ... , yastık (nesoy?) ... , penal (nesoy?) ... , kiyat (nesoy?) ... .

10.

Kurun bu laflardan beş cümlä.

Bilgi

* Açêr, bilgi, gözlerini, adamın;

- * güneş, aydınadêr, dünneyi, bilgi, – adamı;
- * kökü, acıdır, bilginin, onun, tatlıdır, meyvası;
- * yok, hiç, zarar, bilgidän, pek, çok, faydası, ama;
- * utan, bilmemää, utanma üürenmää.

11. Yazın beşär hayvan gösterän adlık. Onnarın birisinnän kurun birär cümlä. Nesoy cümlä payı o bulunêr bu cümledä?

Nesoy söz payları var gagauz dilindä? Bulun da okuyun bunun için bu temanın çeketmesindä.

Nesoy cümlä paylarını siz bilersiniz? Bulun da okuyun kiyattan.

Laflar nesoy diişilerlär?

Lafların sayıları

Adlıklar hem işliklär diişilerlär sayılara görä: *alma – almalar, gözlük – gözlüklär, baa – baalar; gitti – gittilär, okudu – okudular, yazêr – yazêrlar, yazaceklar.*

12. Diıştirin adlıkları sayılara görä.

Şkola – şkolalar, klas – ... , üürenici – ... , kiyat – ... ,
tefter – ... , kalem – ... , sayfa – ... , tafta – ... ,
tebeşir – ... , adam – ... , resim – ... , banka – ... ,
pençerä – ... , yaprak – ... , laf – ... .

Yazın lafları. Çizin laflarda çokluk saysının afikslerin altlarını.

Nicä annamaa, angı sayıda durêr laf?

Adlıklar birlik sayısında göstererlər **bir** predmet: *alma, dut, dal*.
İşliklər birlik sayısında göstererlər **bir** predmetin işlemini: *işleer, bakêr, okuyêr*.

13. Çözün bilmeyceleri

1) Çantada erim benim,
Ne olêr klasta bilerim.

2) Diil gümä o – yapraklı,
Diil adam o – akıllı,

Çalışkansın mı, haylaz mı –
Hepsinä bän bildirerim.

Diil gölmek o – dikili,
Diil tarla o – ekili.

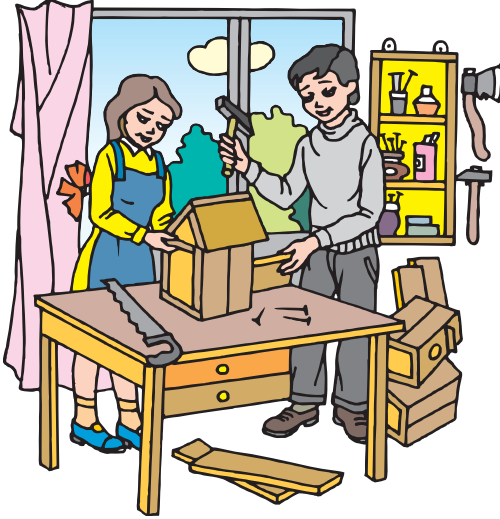
Yazın bilmeycelerin tekstlerini. Yazın cevaplarını. Nesoy söz payları var bu bilmeycelerin tekstlerindä? Angı sayıda durêrlar onnar?

14. Hazırlanın cevap vermää soruşlara:

- 1) Neyä deerlər adlık, nışannık, işlik? Ne gösterer herbir söz payı hem nesoy soruşlara onnar cevap ederlər?
- 2) Nesoy bir söz payını ayırmaa başka söz payından? İnandırın açıklamanızı örneklêrlên.
- 3) Nicä diişilerlər adlıklar, işliklər.
- 4) Angı söz payı cümlä payı olmêêr. Neçin? Verin örnek.

**15. Bakın resimi. Koyun onun adını.
Kurun birär tekst verilmiş plana görä.**

- 1) Tezdä gelecek kuşlar.
- 2) Ustalık klasında işlemäk.
- 3) Kuşlar bizä sevinecek.

*Yazın teksti plana görä. Yapın kontrol.
Çizin işliklerin altlarını.*

**16. Verilmiş laflardan kurun beş cümlä.
Yazın onnarı tefterlerinizä:**

- 1) şkolada, kuşları, çocukaklar, hazırlanêrlar, bizim, karşılamaa;
- 2) çocukaklar, eski, düzerlär, evceezlerini, kuş;
- 3) birär, herkezi, isteer, kuş, evceezi, aaçlara, asmaa;
- 4) evceezleri, sıyırcıkların, tezdä, dallarında, peydalanaceklar aaçların;
- 5) buna, sevineceklär, kuşlar, pek.

*İkinci cümleyä yapın söz payı hem cümlä payı analizi.
Kurun cümlelerin shemasını.*

Testlär “Söz payları”

1-inci test. *Angi sıranın lafları cuvap ederlär soruşa kim?*

1. Gül, laalä, papatya.
2. Orak, kazan, horu.
3. Uşak, dädu, komşu.

2-nci test. *Angi lafları çekedecez yazmaa büük bukvadan?*

1. Derä, deniz, göl.
2. Adam, üüredici, doktor.
3. Komrat, Prut, Länka.

3-üncü test. *Angi laflar göstererlär, predmetlerin adlarını?*

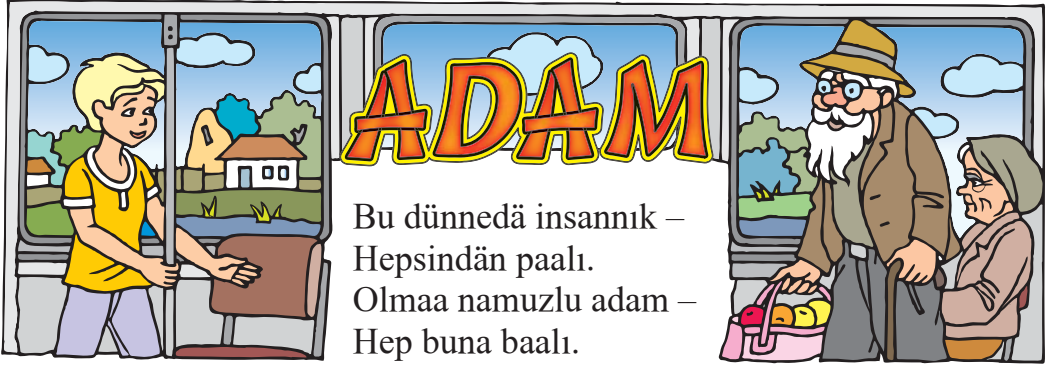
1. Çetin, uzak, arif.
2. Kiyat, gözlük, çiçek.
3. Koy, oku, yat.

4-üncü test. *Angi laflar göstererlär predmetlerin işlemini?*

1. Gitmää, vermää, kaçmaa.
2. Çizi, klas, tebeşir.
3. Maavi, kaavi, gözäl.

5-inci test. *Angi sırada laflar göstererlär predmetlerin birtürlü nışannarını?*

1. Taazä, üüsek, tefter.
2. Oynamaa, esaplamaa, tafta.
3. Şeker, bal, hoşaf.

Bu d nned  insann k –
Hepsind n paalı.
Olmaa namuzlu adam –
Hep buna baalı.

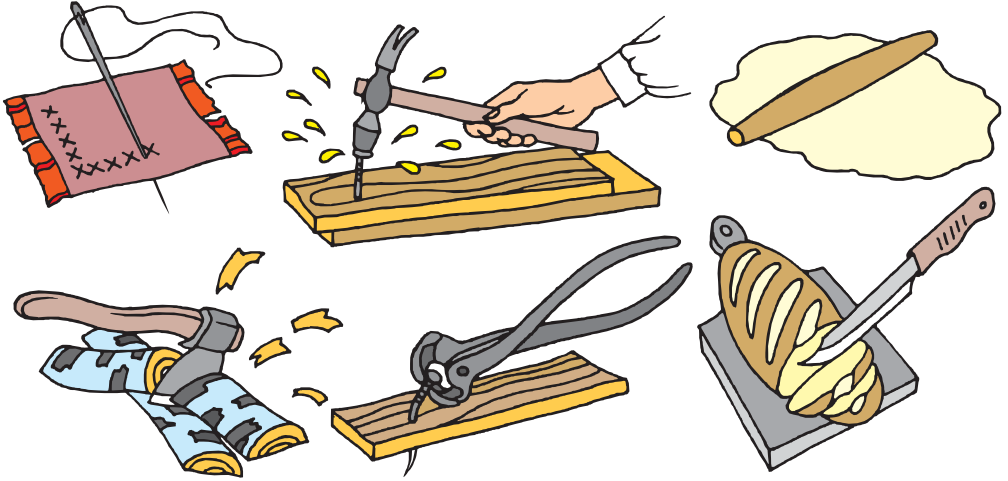
Adlık

Ne g stererler adlıklar?

1.

Okuyun teksti.

 ok     r adam var nic  yapsın kendi ellerinn n: toplansın zarzavat, meyva, baa bozsun, asır hem  iten  rs n,  atı kıvratsın... Ama ell r, k r altından olsunnar–gen  ruba dik meyecekl r iinesiz hem aa  kes meyecekl r nacaksız, ekmek kes meyecekl r bı aksız, dokumayı kes meyecekl r makazsız.

Onu tan insan pek  oktan bulmu  kendisin  deyni t rl  yardımcılar, t rl  tedaarik r, angılarının adı – instrument, tedaarik, avadann k.  okan yokkan elimizd  bir enseri kakamayacez, kerpedensiz enseri  ıkaramayacez, oklavasız bir pazıyı yazamayacez.

*Nelär için söläner bu teksttä. Koyun tekstin adını.
Okuyun teksti adlıksız. Var mı nicä annamaa teksti adlıksız?
Bulun da virgül aşırı, çıkarıp, yazın adlıkları.*

2.

Herbir laf bölümünä ekläyin da yazın taa ikişär laf.

İnsannar: kim? yazıcı, işçi, batü, ...

Kuşlar: kim? kartal, ...

Büümnär: ne? gümä, ...

Zarzavatlar: ne? biber, ...

Yaban hayvannarı: kim? yabanı, ...

Tabiat oluşları: ne? lüzgär, ...

Transport: ne? tramvay, ...

3.

Okuyun lafları.

Germäa, yazmaa, bakmaa, çizmää, esaplamaa, ükletmäa.
Şen, üfkeli, kinni, kismetli, bayırlı, sulu, kaymaklı, ballı.

Germäa – rastänut', raspät'
kinni – mstitel'nıy

*Nesoy söz payıdır ilk sırada laflar? İkincidä? Bu verilmiş
laflardan kurun (düzün) adlık. Yazın onnarı, altlarını çizerek.*

Örnek: gezmää – gezinti, şen – şennik, ...

Nicä inandırmaa, ani bu laflar döndülär adlaa!

Angı adlıklar cuvap ederlär soruşlara kim?

Adlıklar, angıları göstererlär insannarı hem cannıları, cuvap ederlär soruşa kim? Kalan adlıklar cuvap ederlär soruşa ne? Adlın sintaksis rolu cümledä – subyekt hem tamannık altları çiziler uz çiziciklän (—) hem kısa çiziciklän (---).

- 4.** Yazın beşär adlık, angıları göstererlär ev hayvannarın adlarını hem beşär adlık, angıları göstererlär şkola avadannıklarını.

Ev hayvannarı: kim? inek, ...

Şkola avadannıkları: ne? tafta, ...

- 5.** Verilmiş laflardan, kurun birköklü adlık, angıları cevap ederlär soruşa kim? Yapın lafkuruluşça analiz.

ne? kim?

deniz – denizçi, yazı – ..., daa – ..., araba – ...,

dermen – ..., baa – ..., üürenmäk – ...,

resim – ..., traktor – ..., kiyat – ...,

- 6.** Resimni sözlüktän bulun beşär laf, angıları cevap ederlär soruşa kim? hem onar laf, angıları cevap ederlär soruşa ne?

Örnek: lülä – lüelär, sän – senin, ...

Angı adlıklar çekederlär yazılmaa büük bukvadan?

- 7.** Okuyun da uydurun iki teksti.

1) Gözäl bizim devletimiz. Moldovanın sınırlarından geçer iki derä. Moldovanın poyraz tarafında daa da, üüsek yamaçlar da, tıynak hem göl da var.

2) Pek gözäl bizim Moldova Respublikamız, baktıynan ona bir üüsek bayır üstündän! Boşuna ona çiçek açan meyvalık demeerlär! Moldovayı kâr iki kaavi batır kolu üstündä tutêrlar Nistruylan Prut, angılarının su-ları, yarışarak hem gülüşeräk, şen kaçêrlar Kara denizä dooru. Moldova-nın merkez tarafında büüyêr 500 bin hektara yakın eşil, gür Kodru daa-ları. Onnar – Moldovanın ak ceerleri. Var Moldovada büük, deniz gibi, tıynaklar da, göllär da.

Angı tekst taa uygun? Neçin? Yazın ikinci teksttän ilk üç cümleyi. Bulun bu teksttä uydurmaları hem cannatmaları.

Neçin Kodru daaları – Moldóvanın ak ceerleri? Neçin kimi laflar büük bukvadan çekeder?

8. Okuyun.

Moldovada var çok gözäl kasabalar hem küülär. Kişinöv – Moldovanın merkezi. Nistrunun kenarlarında dizili, nicä boncuk, Tiraspol hem Bender, Slobodzeya hem Grigoriopol, Kriulän hem Dubosar, Rezina, Rıbnıța hem Kamenka. Reutun kenarlarında da bulunêrlar Belț, Floreșt hem Orgeev. Gözal kasabalar var üülen tarafta da: Kahul, Komrat, Çadır-Lunga, Valkaneș. Kongaz bizim taraflarda – en büük küü.

Yazın teksti. Adları gösterän lafların altlarını çizin.

9. Yazın kendi küüyünüzün yada kasabanızın adını. Hazırlanın annatmaa onun için. Yazın 4–5 cümleli bir annatma.

10. Okuyun teksti.

Anılmış adamnar

Çok anılmış adamnar var Moldovada. Moldovanın hodulluu – yazıcılar: M. Eminesku, İ. Krängä, S. Vangeli, G. Vieru, İ. Druță, N. Dabija, A. Lupan, V. Roșka, A. Çokanu, A. Skobioală, D. Tanasoglu, N. Baboglu, D. Kara Çoban, M. Kösä h. b.; kompozitor E. Doga, halk türkücüsü M. Bieșu, halk oyun ansamblisi «Jok», halk muzıka orkestrası «Flueraș», gagauz türkü hem oyun devlet ansamblisi «Kadınca», halk kolektivleri «Düz-ava», «Laalä», «Bucak» h. b.

Yazın teksti tefterlerinizä. Bilän (tanıyan) söz paylarını nışannayın. Ne göstererlär büük bukvadan çekedän laflar?

Gagauz dilindä adlıkların var mı soyu?

Gagauz dilindä soy kategoriyası yok:
benim evim, **benim** bobam, **benim** anam.

11. Okuyun teksti.

Aalemä kuyu kazarsan – kendin orayı düşärsin. Yalancının evi yanmış, kimsey onu inanmamış.

Tanıdu söz payların altlarını çizın, üstündä da yazın, angı söz payı o.

Adlıkların sayılarına görä diişilmesi

Neylän ayırılêrlar birlik sayısının adlıkları çokluk sayısının adlıklarından?

12. Okuyun teksti.

Salkım – yapraklı aaç. O pek gözäl büüyer bizim taraflarda. Salkımdan yapêrlar fıçı, kazık, köprü.

Nicä läüzım diıştırmää lafları, eer laf gidäydi çok aaç için? Yazın cümleleri. Çızın adlıklarda afıkslerin altlarını yada nışannayın onnarı (^).

Adlıklar diışilerlär sayılara görä.

Adlıklar birlik sayısında göstererlär bir predmet, çokluk sayısında – iki yada taa zeedä predmet.

Adlıklara çokluk sayısında eklener afıkslär: **-lar, -lär, -nar, -när:** *kuşlar, ellär, adamnar, ennär.*

13. Angı sayıda durêrlar adlıklar?

İnsannar, bayraklar, şkolacılar, evlär, bayırlar, senselelär, kardaşlar, analar-bobalar, başaklar, kombayna, erik, dădu, çiçek, üzüm, dana, uşak, kızçaaz, direk, adam, karı, bostan, kır.

şkolacılar

Herbir lafın sayılarını diştirin, nışannayarak onların afikslerini.

Örnek: insann̂ar – insan, kızçaâz – kızçaâzlar, ...

14. On-oniki laftan kurun birär sincir.

Kaku, uşak, ...

Bu laflarda kalın vokalların altlarını çiziz birär çiziciklän, incä vokalların da altlarını – ikiřärlän.

15. Okuyun şiiri.

* * *

Yolum düştü ana tarafıma,
Serin soluu çekerim güüsümä;
Tä dönemeç, bitki yılma –
Da bän girerim küüyümä.
Sabaa durardı sak, açan
Koptu bir kart horoz sesi.

Sora avaz olup ona,
Doldu çalgıylan herersi.
Ne erken bu orkestra uyandı?
Beni mi karřılêêr Aydar?
Çalmaa ürrääm da yollandı
O horozlarla barabar.

(P. Çebotar)

Şiirdän adlıkları çıkarın temel formasında onları yazarak (Temel halında).

Örnek: yolum (yol), tarafıma (taraf), ...

16. Bir ii, zanaatçı adam için 5–6 cümledän kurun birär annatma. Yazın tefterlerinizä. Kontrol yapın tekstä.

17. Okuyun teksti. Neredän bu yaratma parçası. Kim onun avtoru.

Padişaa bildirmiş dolaylara, ani kim gençlerdän atlayıp etişecek külenin tepesinädän hem kimä Länka verecek kendi üzünü, – o da padişaaayın güveesi olacek hem kabledecek ondan baaşış yarım padişaalık.

Adlıkların altlarını çiziz, açıqlayarak, angı sayıda durêr hem ne ses dönmeleri onnarda var. Neçin kimi laflar çekederlär büük bukvadan? Neçin kimi laflarda var uzun vokal?

18. * Okuyun teksti.

Bir aftadan sora, açan Pavluş üürendiydi diil sade Genkanın hem kız-kardaşcın adlarını, ama bilärdi adınca Genkanın malisini hem mamusunu, angısı hep bolniçada terapevt işleyärdi, dädu Sava gitti bolniçaya unukasını evä almaa.

Dädu Sava çok şükür etti Anton Petroviçä, Genkanın bakasına, da sor-du ona izin almaa uşakları ikisini da Çayır baayına, adayıp, ani sora Genkayı kendisi geeri getirecek.

Yazın, adlıkların altlarını çizeräk hem açıqlayarak, neçin kimi laflar çekeder yazılmaa büük bukvadan.

19. Okuyun.

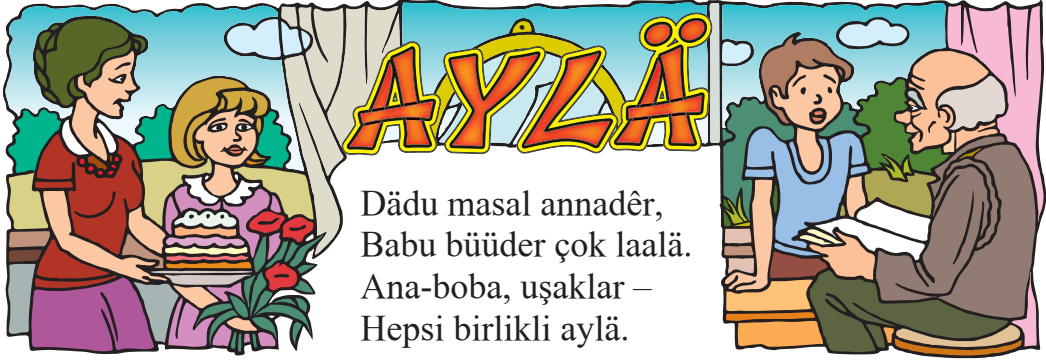

Hepsicii insannar, bu toprakta yaşayannar, lääzım bil-sinnär, ani lääzım namuzlu olmaa, kendi terinnän yaşamaa, biri birinä yardımnamaa, tabiatı korumaa, bu dünnedä çalışmaa, hatır hem ilik yapmaa.

Yazın. Çalışın gün-gündän yaklaşmaa bu istediklerä.

Dädu masal annadêr,
Babu büüder çok laalä.
Ana-boba, uşaklar –
Hepsi birlikli aylä.

Adlıkların hallara görä diişilmesi (hallanması)

1. Okuyun, koyarak laf *mamu* soruşların erinä. Diiştirin lafı soruşlara görä.

(Kim?) çaldı bana bir türkü?

Büük evdä asılı durêr (kimin?) patredi. Baka (kimä?) aldı eni fistan. Bän (kimi?) taa görmedim küsülü. Bizim (kimdä?) var çok uşak. Bu dünnedä (kimdän?) paalı yoktur.

Teksttän çıkarın da yazın lafları, anguları baalı koyulmuş soruşa. Afiksleri nişannayın.

	kim?	mamu
patredi	kimin?	mamunun
aldı	kimä?	...
görmedim	kimi?	...
var	kimdä?	...
paalı	kimdän?	...

Adlıkların (soruşlara) hallara görä diişilmesine hallamak deniler.

Hallar	Soruşlar	Adlık	Soruşlar	Adlık
<i>Temel</i>	kim?	karı	ne?	aylä
<i>Saabilik</i>	kimin?	karının	neyin?	aylenin
<i>Doorudak</i>	kimä?	kariya	neyä?	ayleyä
<i>Gösterek</i>	kimi?	kariyı	neyi?	ayleyi
<i>Erlik</i>	kimdä?	karıda	nedä?	ayledä
<i>Çıkış</i>	kimdän?	karıdan	nedän?	ayledän

Tutun aklınızda halların adlarını hem onnarın soruşlarını.

2.

Diiştirin lafı şkolacı hallara görä

Bu	kim?
Çanta	kimin?
Verdim	kimä ?
Görerim	kimi?
Var	kimdä?
Aldım	kimdän?

Yazın, nışannayarak afiksleri.

3.

Yazın cümleleri, koyarak laf vatan. Bu lafı diiştirin soruşlara görä.

1. Herbirindä var vatan. 2. Biz pek çok çalışêrız vatanın ilerlemesinä deyni. 3. ... biz hepsimiz borçluyuz. 4. Vatan bizi büüder, üüreder. 5. Biz da läüzüm ... koruyalım. 6. Sade ... biz duyêrız kendimizi adam. 7. Herbir adama deyni ... paalı yoktur.

4.

Hallayın lafları ev hem fırın.

T.	ne?	ev	fırın	G. – ?
S.	neyin?	evin	fırının	E. – ?
D.	neyä?	evä	fırına	Ç. – ?

Bu laflarlan kurun iki cümlä.

Nicä annamaa adlıkların halını?

Adlıkların halını annamaa deyni, bulun lafı, angısına baalı adlık da kóyun ondan soruş. Koyulmuş soruştan hem onun afiksindän belli olacek, angı halda durêr adlık.

Yoldan geçti maşına.

geçti neredän? nedän? yoldan (çıkış halı).

Konsonnan bitän adlıkların hallanması

Konsonnan bitän adlıklar: *adam, aul, kül, göz, don, oküz, omuz, ...* hallanêrlar butakım:

T.	ne?	<i>dal</i>	<i>dil</i>	<i>don</i>	<i>küp</i>
S.	neyin?	<i>dalın</i>	<i>dilin</i>	<i>donun</i>	<i>küpün</i>
D.	neyä?	<i>dala</i>	<i>dilä</i>	<i>dona</i>	<i>küpä</i>
G.	neyi?	<i>dalı</i>	<i>dili</i>	<i>donu</i>	<i>küpü</i>
E.	nedä?	<i>dalda</i>	<i>dildä</i>	<i>donda</i>	<i>küptä</i>
Ç.	nedän?	<i>daldan</i>	<i>dildän</i>	<i>dondan</i>	<i>küptän</i>

5. Hallayın adlıkları *bal, gül, gün* hem *dam*.

Yazın tefterlerinizä, nışannayarak hal afikslerini.

6. Hallayın adlıkları *pesmet, kahır, saç* hem *şeker*.

Yazın tefterlerinizä, nışannayarak hal afikslerini.

7. Hallayın adlıkları *güz, el, baş* hem *kır*.

Yazın tefterlerinizä, nışannayarak afiksleri.

Konsonnan bitän adlıkların hal afiksleri

Hallar	Soruşlar	Laflar	Afikslär
<i>Temel</i>	kim? ne?	pat set	— — — —
<i>Saabilik</i>	kimin? neyin?	patın setin	-ın, -in, -un, -ün
<i>Doorudak</i>	kimä? neyä?	pata setä	-a, -ä
<i>Gösterek</i>	kimi? neyi?	patı seti	-ı, -i, -u, -ü
<i>Erlik</i>	kimdä? nedä?	patta settä	-da, -dä, -ta, -tä
<i>Çıkış</i>	kimdän? nedän?	pattan settän	-dan, -dän, -tan, -tän

8.

Okuyun teksti, açıklayarak, angı halda durêr konsonnan bitän adlıklar.

Yazın kızaa hazırla, kış – taligayı sakla. Varsaydı martta yaamur – olur teknedä hamur. İlkyazın gözelli – çiçek, güzün gözelli – ekmek. Yazın sän çalışacan – kışın tatlı uyuyacan. Dışarda urdu ayaz, yap içersini sän yaz. Kışın ii dinnenecän – kırı erken ekecän. Kaar yaadıysa kışın çok – kahır ekmek için yok.

Yazın, aazdan açıklayarak, angı halda durêr adlıklar.

9.

Okuyun. Kóyun adlıklara soruşları da, tablişaya bakarak, bulun, angı halda durêrlar.

Örnek: *Toplamış neyi? almaları (G.h.)*

Kimdä? Petridä var çok guguş. (...) Maşinin kuması yazêr kiyat. Bän seftä görerim (...) Kara denizi. Biz yaarin gidecez (...) bostana. (...) bostanda var çok karpuz hem olmuş kaun. Biz (...) mamudan uzak hiç ayı- rılmêêrız. Küçüklär herkerä läázım (...) büyüklerä hatır gütsünnär.

10.

Okuyun teksti.

Mamu yolladı **kakuyu** panayıra. **Kakuda** var çok boncuk. Mali annattı **kakuya** bir eni masal. **Malidän** hem **kakudan** bän da işittim çok eni ma- sallar. Bän aldım **kakunum** eldivennerini. **Kaku** bizä herkerä yardım eder.

Yazın teksti. Söläyin, angı halda durêrlar nışannı laflar.

11. Hallayın lafları *ip, ot hem kaş.*

Yazın hem aazdan herbir laflan kurun birär cümlä.

12. Okuyun teksti. Neredän bu yaratma parçası? Kim onun avtoru?

Ganinin mamusu artık bir afta evdä yoktu. Bakası söledi, ani onun kafası acıyarmış da gitti ilaçlanmaa bolnişaya. Gani yoktur ayırıldı anasından bölä çok vakıda da şindi artık pek canı sıkılardı, kendinä er bulamazdı.

Yazın teksti, adlıkların üstündä gostereräk, angı halda onnar durêr.

Vokallan bitän adlıkların hallanması

Vokallan bitän adlıklar: *karı, kaku, babu, ana, kedi, lülä,...*
hallanêrlar butakım:

T.	mamu	lülä	örtü	aba	tüü
S.	mamunun	lülenin	örtünün	abanın	tüüyün
D.	mamuya	lüleyä	örtüyä	abaya	tüüyä
G.	mamuyu	lüleyi	örtüyü	abayı	tüüyü
E.	mamuda	lüledä	örtüdä	abada	tüüdä
Ç.	mamudan	lüledän	örtüdän	abadan	tüüdän

13. Hallayın adlıkları *kaku, karı, küpä hem deri.*

Yazın tefterlerinizä, nışannayarak hal afikslerini.

14. Hallayın adlıkları *darı, kuzu, keçi hem küü.*

Yazın tefterlerinizä, nışannayarak hal afikslerini.

15. Hallayın adlıkları *büü, baa, yabanı hem burnu.*

*Yazın tefterlerinizä, nışannayarak hal afikslerini.
Herbir adlıklan aazdan kurun birär cümlä.*

Vokallan bitän adlıkların hal afiksleri

Hallar	Soruşlar	Laflar	Afikslär
Temel	kim? ne?	babu derä	– – – –
Saabilik	kimin? neyin?	babunum derenin	-yın, -yın, -nın, -nin; -nun, -nün
Doorudak	kimä? neyä?	babuya dereyä	-ya, -yä
Gösterek	kimi? neyi?	babuyu dereyi	-yı, -yi, -yu, -yü
Erlik	kimdä? nedä?	babuda deredä	-da, -dä
Çıkış	kimdän? nedän?	babudan deredän	-dan, -dän

16. Okuyun teksti, açıklärarak, angı halda durêrlar vokallan bitän adlıklar.

Bizim klas, nicä bir büük aylä. Hepsicii yaşêêr birliktä. Biri-birimizä zorda yardım ederiz. Urokları annadêrız, göstêreriz, açıklêêrız onnarı taa annayınca. Daavaları, zor lafları taftada yazêrız. Üüredici pek beener, nicä biz dostlukta yaşêêrız.

Yazın, nışannayarak vokallan bitän adlıkların üstündä, angı halda onnar bulunêr.

17. Okuyun. Çözün bilmeyceleri. Cuvaplarınnan kurun birär cümlä, koyarak onnarı saabilik halında.

- 1) Kırmızı onnar, tatlı,
Dallarda büüyêrlär.
Onnarı küçüü hem büü –
Hepsicii severlär.

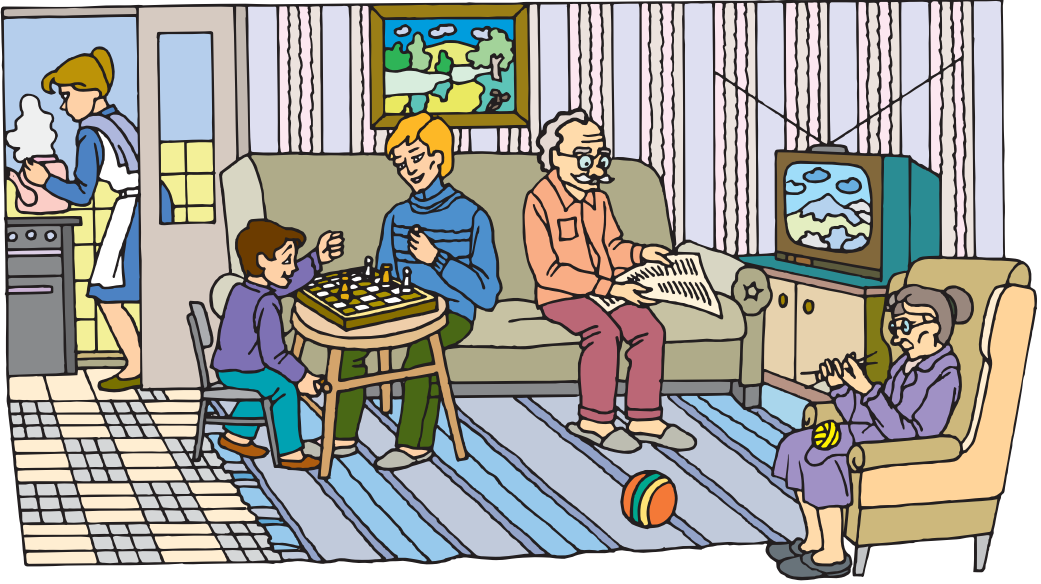

- 2) Suukta bän saklanêrım
Yısındıynan – açılêrım.
Yazın pekçä şennenerim,
Kışın uyumaa yatêrım.

Yazın, vokallan bitän adlıkların üstündä koyarak onnarın hallarını.

18. Bakın resimi. Kurun birär annatma «Aylä» temasına.

Yazın, çizeräk vokalları bitän adlıkların altlarını hem aazdan açıqlayarak onnarın hallarını hem sayılarını.

19. Okuyun teksti.

Komrat – Gagauziyanın merkez kasabası. Komradın klisesi sayılêr tarafımızın en büyük hem en gözâl klisesi.

Komratta var çok škola, bolnița, biblioteka, büyük klisä (sobor), geniş sokaklar hem üüsek evlär.

Orada yaşêrlar kardaşça gagauzlar, bulgarlar, moldovannar, ruslar, ukrainnar, çıftılar hem başka milletlär da.

Yazın, çizeräk vokalları bitän adlıkların altlarını birär çiziciklän, konsonnan bitän adlıkların altlarını – ikişärlän.

20. Hallayın adlıkları buu, daa, kirez hem zerdeli.

Yazın, hal afikslerini nışannayarak.

K konsonunnan bitän adlıkların hallanması

K konsonunnan (çok kısmını) adlıklar: *uşak, elek, sandık, dübek, eşik, köpek, sinek, kabuk, ...* hallanêrlar butakım:

T.	uşak	dübek	sandık	erik
S.	uşaan	dübään	sandım	eriin (<i>k düştü</i>)
D.	uşaa	dübää	sandaa	erää (<i>k düştü</i>)
G.	uşaa	dübää	sandı	erii (<i>k düştü</i>)
E.	uşakta	dübektä	sandıkta	eriktä
Ç.	uşaktan	dübektän	sandıktan	eriktän

Saabilik, doorudak hem gösterek hallarında konson **k** düşer.

21. Hallayın adlıkları *elek, kemik, kuşak* hem *körük*.

T.	körük	G.	— ?
S.	körüün	E.	— ?
D.	körää	Ç.	— ?

Yazın, hal afikslerini nişannayarak.

22. Hallayın adlıkları *eşik, köpek, otluk* hem *kütük*.

T.	kütük	G.	— ?
S.	kütüün	E.	— ?
D.	kütää	Ç.	— ?

Yazın, hal afikslerini nişannayarak.

23. Çözün bilmeyceleri. Cuvaplarınan kurun birär cümlä.

- 1) Beni hepsicii çiineer,
Kesip, derin aktarêr.
Hepsinä bän dayanêrım,
Hepsini bän doyurêrım.

- 2) Maavi çarşaf dünneyi örter
Hem onu güzelleder.

Yazın, adlıkların dooruyazılmasını açıklayarak.

Bir kısmını **k** konsonunun bitän adlıklar hallanêrlar, nicä da konsonnan bitän adlıklar. **K** konsonu saabilik, doorudak hem gösterek hallarında düşmeer:

gök – gökün – gökä – gökü – göktä – göktän.

24. Hallayın adlıkları ük, ok.

Yazın, hal afikslerini nışannayarak.

K konsonunun bitän adlıkların afiksleri

Hallar	Soruşlar	Afiksler
Temel	kim? ne?	— — —
Saabilik	kimin? neyin?	-in, -in; -an, -än; -un, -ün (k düşer)
Doorudak	kimä? neyä?	-a, -ä (k düşer)
Gösterek	kimi? neyi?	-ı, -i; -u, -ü; -a, -ä (k düşer)
Erlik	kimdä? nedä?	-ta, -tä
Çıkış	kimdän? nedän?	-tan, -tän

25. Aşaadaki adlıklarlan birär cümlä kurun.

Döşään, kemiin, dirään; köpektä, eşiktä, sokakta; dübää, karıı, erii, soluu.

Yazın kurulmuş cümleleri örnää görä.

Örnek: Döşään içi dolu yapaalan.

**26. Okuyun teksti. Neredän alınma bu yaratma parçası?
Kim onun avtoru?**

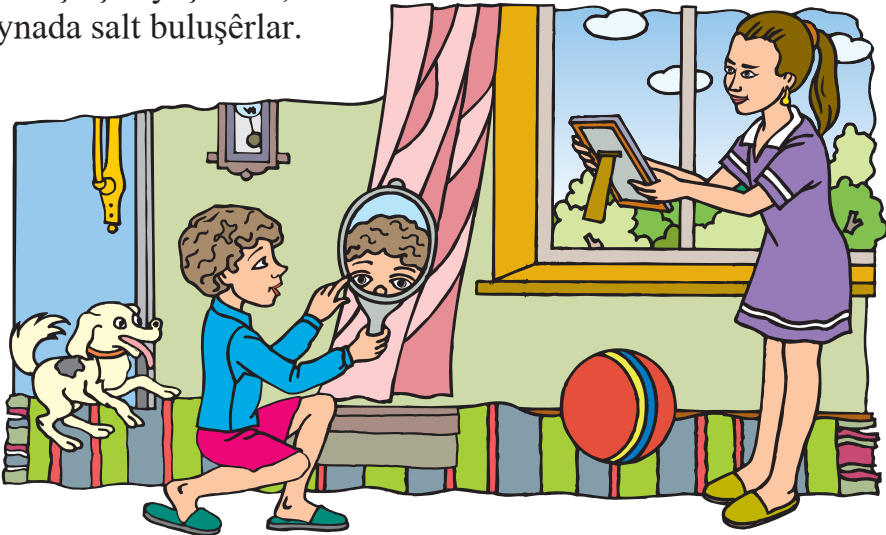
Guguğa utanmaktan hazırmış erin içinä girsin. Näanda görüldü bu iş: adamın kiyatlan dolu çantası da onu hepsinin gözünün önündä yollasınar karpuz imää!

Yazın, çizeräk konsonnan bitän adlıkların altlarını birlän, vokallan bitenlerin – ikiylän.

27. Çözün bilmeyceleri. Cuvaplarinnan kurun birär cümlä.

- 1) Yamaç aşırı yaşêêrlar,
Aynada salt buluşêrlar.

- 2) Topun içi dolu kan.
Onun eri – bostan.

Yazın, sade konsonnan bitân adlıkların altlarını çizeräk.

28.

Hallayın adlıkları saat, kap, gözlük hem Komrat.

Yazın, açıklayarak adlıkların dooruyazılmasını.

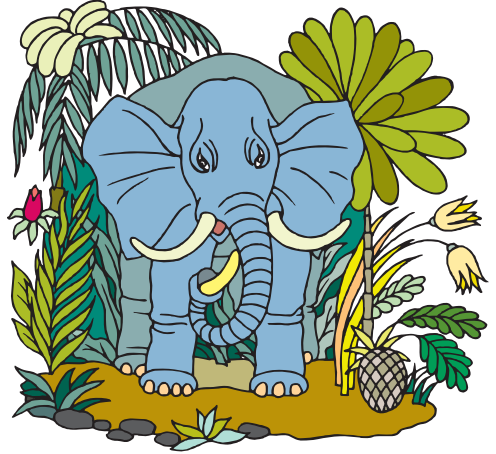

Adlıklar temel halında nesoy cümlä payı olabilir.

29.

Herbir cumleyä bulun yakışan birär subyekt.

- 1) ... yaşêêr sıcak taraflarda.
- 2) Bütün gün daldan-dala atlêêr, ime-
elik toplêêr ... .
- 3) ... bütün kış yatêr yataanda.
- 4) ... pek sever morkva imää.
- 5) ... pek zararcı hayvan.
- 6) Bizim evimizi, zenginniimizi
koruyêr ... .

*Yazın, koyarak noktaların
erinä kontrolcu laflardan
birisini: tavşam, fil, köpek, sincap, ayı, keçi hem çizeräk
cümlelerin baş paylarını. Söläyin, angı halda durêrlar
subyektlär.*

Örnek: Fil yaşêêr sıcak taraflarda.

Adlıklar temel halında cümlelerde subyektir.

(kim?) Dädu tamannadı etmiş yaşını.

(kim?) Uşak sever okumaa.

30. Okuyun.

Dekabri ayında gagauzlar herkerä tutêrlar kolada adetlerini. Eveldän bu adetä deerlä Krêçun. Dädular, babular annadêrlar, ani Krêçun – o bir ihtär däduymuş da gezärmış dünnedä, insana ilik, kismet getirärmış, uşaklara da oyuncak hem tatlılık.

Yazın, cümlelerin baş paylarının altlarını çizerek.

31. Okuyun.

Ayledä adam bulêr raatlık, ruh yardımı hem ilinnik. Ayledä adam üürener kullanmaa halk adetlerini, seftä işider halk masallarını hem ses-leer halk türkülerini. Ayledä adam ilerleer, terbiyeler hertarafça.

Yazın, çizerek cümlelerde baş payların altlarını.

32. Verilmiş baş paylarınnan kurun cümlä.

Gün duuêr, dädu annadêr, babu örer, kedi tutêr, fidan büüyer, mamu çalêr, kaku okuyêr, batü kazêr, kardaşım üürener, kızkardaşım yazêr.

Yazın.

33. Okuyun, noktaların erinä koyarak etişmüz afiksleri.

İki adam küçükkän kafadar...lar. Ama açan büümüş..., birisi zengin olmuş, öbürü da ona çoban ol... . Zengin yaşayarmış düzgün evlerde,

çoban da yaşayarmış bir kuyu içindä, bordey... Birisinin zenginlikleri sayısızmış, çobanın sa bütün zenginii – beş köpekmiş.

Yazın, nişannayarak koyulmuş afiksleri.

34. Yazın sincir gibi on laf (Var nicä kullanmaa sözlüü).

Çam, mantar, ...

35. Okuyun, koyarak adlıkları läüzümni halda.

(Mani) var eni kiyat. Çimana gider (derä). Üürenicilär dönerlär (şkola). Bu (kapu) açmaa pek kolay. (Sofi) fistanı eni hem pek gözäl. (Dimu) var çok eni kiyatlar. (Balık) var nicä yapmaa (hazırlamaa) çok türlü imeklär.

Yazın, eklenilmiş afiksleri nişannayarak.

36. Okuyun çocucaan annatmasını. Koyun adını.

Bir suuk kış günü **buldum** bän **kapunun önündä** bir donuk inir kuşu. Saçak kuşu çok vakit **yattı** benim **aucumda**. Sora yısındı da bir vakıttan sora sesetti: «Çiv-çiv». Biz onun adını ölä da koyduk Çiv-çiv. Ondan sora saçak kuşu sıcaklar olunca **yaşadı içerdä**.

*Çıkarın nişannı lafları. Bulun adlıkların hallarını.
(İşliktän koyun soruş adlıklara).*

Verin yazılı cuvap soruşlara:

- 1. Nezaman hem neredä çocuk bulmuş saçak kuşunu.*
- 2. Nicä koymuşlar saçak kuşun adını? Neçin?*
- 3. Saçak kuşu neredä başlamış yaşamaa?*

37. Okuyun teksti.

Tilkinin ardına kaçarmışlar köpeklär. O pek yorulmuştu da gücülä soluyardı. Köpeklär ne kalmıştı tutsunnar **tilkiyi**. **Tilki** birdän sindi korayların içinä. Sora saklandı **gümelerin ardına**. Okadar da onu gördülär.

Yazın. Açıklayın, hangi hallarda durêrlar nişannı laflar. Yapın kontrol yazılmışa.

38.

Hallayın lafları çoban, olak, tepü hem ekin.

Yazın, herbir laflan kurarak birär cümlä.

39.

Bu adlıklardan kurun başka adlık.

Örnek:

*bostan, bostancı,
bostannık, bostancılık, ...*

*Baa, ev, şkola, kiyat,
hayvan, keçi, uçak, deniz.*

Herbir laflan kurun birär cümlä. Yazın.

Adlık analizin sıralı* (esaba almaa)

1. Soruş.
2. Temel forma (birlik sayısında cuvap eder soruşlara kim? yada ne?).
3. Adlın nişannarı: * *cannı yada cansız*
* *sayı hal*

Yazı örnää: *Maymun görmüş aynada...* (İ. Krılov)
Maymun — adl., (kim?), t. f. *maymun*, cannı, T.h. b. s.
Aynada — adl., (ne?), t. f. *ayna*, cansız, E. h., b. s.

40.

Kurun verilmiş adlıklardan onnarın çokluk sayısını.

Don, kuan, lülä, küpä, derä, ara, pala, karık, soluk, tolu, mamu, keçi, deri, dut, pat.

Yazın, beş laftan kurarak birär cümlä. Açıklayın kimi adlıkların dooruyazılmasını.

41. Verilmiş lafları koyun çıkış halında.

Pat, set, pesmet, kat, dut, umut, keremet, saat, et, kismet, sepet, but, sakat, tokat.

Yazın, beş laflan çıkış halında kurun birär cümlä. Açıklayın kimi adlıkların dooruyazılmasını.

42. Verilmiş öndeki iştä lafları koyun doorudak halında. Yazın, beşinnän kurun birär cümlä, kullanarak onnari doorudak halında. Açıklayın kimi adlıkların dooruyazılmasını.

Beş vokallan bitän adlıklan kurun birär cümlä.

43. Okuyun. Bulun bu teksttä vokallan bitän adlıkları da yazın üstlerine, angı halda onnar bulunêr.

Mamu

Çok var laf, ama nazlı,
Aydını hem meraklı
Halkların arasında
«Mamu» – hepsindän paalı.

Anamız yaşêêr bizimnän,
Biz yaşaarkan bu erdä.
Kismettä da, belada da
O – paalı bu dünnedä.

(P. Zadnıpru)

44. Verilmiş laflardan ayırın sade onnari, angıları cuvap ederlär soruşa kim?

Aylä, ev, insan, lelü, aul, bostan, köpek, inek, batü, kuzu, kaku, yapı, seläm, dädu, üüredici, şkola, üürenici, şkolacı, direktor, klas,

başça, sokak, mali, tütü, eniştä, daa, toloka, domuz, keçi, aul, kardaş, dost, dostluk, gözlük, komşu, komşuluk, baa, baacı, deniz, denizçi, uçak, uçakçı.

45. Okuyun.

Mamuya baaşış
Satın **almayacam**.

Bän onu sevdayan
Kendim **yapacam**.

*Nışannı laflara bulun birköklü laflar.
Annadın, ne baaşlayaceniz siz kendi analarınıza.*

46. Okuyun. Neredän bu yaratma parçası? Kim onun avtoru?

Yaşayarmışlar bir vakıt evin birindä bir çocuk Vani, kızçaaz Tani, köpek Barbos, ördek Ustina hem piliççik Boska.

Günün birindä çıkêrlar onnar hepsicii aulun içinä da erleşerlär bir uzun skemnenin üstünä: çocuk Vani, kızçaaz Tani, köpek Barbos, ördek Ustina hem piliççik Boska.

Yazın, adlıkların üstündä koyarak, angı halda onnar bulunêr.

T.h. D.h.

Örnek: Gitmiş dädu daaya.

47. Hazırlanın cuvap vermää soruşlara:

- 1) Neylän adlıklar başkalanêr işliklerdän hem nışannıklardan? İnandırın örneklerinizlän.
- 2) Angı adlıklar cuvap ederlär soruşa kim?, angıları da – soruşa ne? Verin örnek.
- 3) Angı sayılarda var nicä olsunnar adlıklar. Verin örnek.
- 4) Nicä annamaa, angı sayıda durêr adlık?
- 5) Nicä diişilerlär adlıklar? İnandırın.
- 6) Kaç hallanmak (bölümü) variantı var adlıklarda?

Testlär “Adlık”

1-inci test. Angi laflar göstererlär predmetlerin adlarını?

1. Bän, edi, keskin, çetin.
2. Adam, doktor, trolleybus.
3. Yıkanmaa, saymaa, örümää.

2-nci test. Angi sıranın lafları durêrlar bir halda?

1. Çırtmaya, taftada, küüyün.
2. Tavşamcıkta, aulda, unda.
3. Kuyuya, saattan, parmaan.

3-üncü test. Bulun sırayı, angısında hepsi vokallan bitän adlıklar.

1. Derenin, arpayı, şkolada.
2. Diirenin, aulu, bostana.
3. Karpuzu, çukuru, kabaa.

4-inci test. Bulun sırayı, angısında adlıklar bir sayıda.

1. Tokatlar, aul, kır.
2. Maaza, top, baalar.
3. Tarla, meyva, üürenici.

5-nci test. Angi sırada adlıklar bulunêrlar Gösterek halında?

1. Şkolaya, üürediciyâ, klasa.
2. Başçada, masanın, tefterä.
3. Yazalı, tebeşiri, resimi.

6-nci test. Bulun k konsonunnan bitän adlıkları.

1. Tokatta, güüsümä, elimdä.
2. Kulaan, olakta, basamaa.
3. Odanın, kapuya, arada.

7-inci test. Angi sırada vokallan bitän adlıklar bulunêr?

1. Sakızın, köpünün, kızaan
2. Keçinin, kuzuya, köprünün.
3. Tebeşirin, kardaşa, lafı.

8-uncu test. Angi adlıklar bir halda?

1. Baaya, kabaa, kemii.
2. Suyu, daayı, delii.
3. Demirdä, kazmanın, çekicä.

9 -uncu test. Angi sırada bulunêr kim? soruşa cevap edän laflar?

1. Saat, örtü, saçak.
2. Çanak, ev, klisä.
3. Dost, kafadar, olak.

10-inci test. Angi cümledä adlık şkola – subyekt?

1. Şkolanın aulu dolu uşaklan.
2. Şkola bizim küüyü gözälleder.
3. Şkolada bän buluştum dostumnan.

Ko olsun küülerdä
Kuzulu çayırlar.
Ko büüsün kırlarda
Dalgalı boodaylar.

Nışannık

Ne neetlän kullanılêr sözümüzä nışannıklar?

1. Bulun da söläyin, ne iş için laf gider bu teksttä.

Zooparkta uşaklar görmüşlär pek büyük bir hayvan. Onun kulakları genişmiş, burnusu uzunmuş. O yaşêêr sıcak taraflarda.

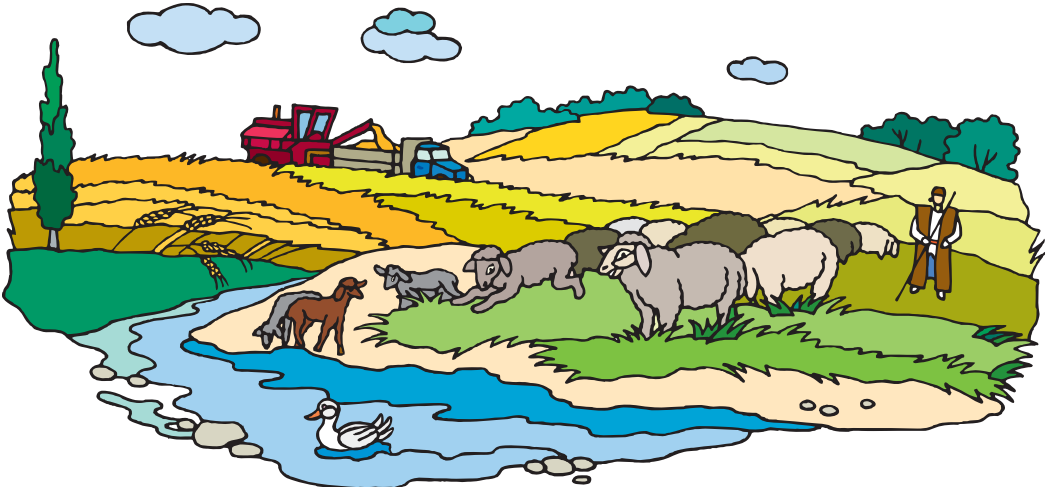

Angı laflar yardımnağılar sizä bulmaa, ne iş için laf gider bu teksttä?

Kóyun tekstin adını. Yazın.

Kóyun soruşları adlıklardan nışannıklara.

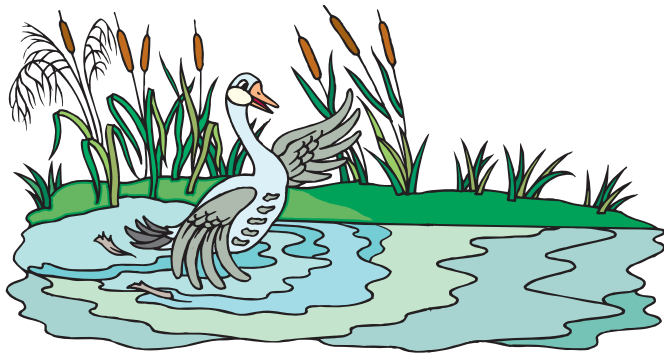
Örnek: hayvan (nesoy?) büyük.

Nışannıklar göstererlär predmetlerin nışannarını.
Onnar bizim sözümüzü uygunnadêrlar hem gözellederlär.
Taa çok kerä onnarın sintaksis rolu – ikincili pay.

2. Çözün bilmeyceleri. Cuvaplarınnan kurun birär cümlä.

- 1) Tombarlak her tarafım,
Rubalarım koraflı.
Bän – köpek gibi, baalı.
İçim – bal gibi, tatlı.

- 2) Suya kendisi gider,
Kâr gemi gibi üzer.
Rubaları yaldızlı,
Çizmeleri kırmızı.

Yazın, çizerek nışannıkların altlarını dalgalı çiziciklän.

yaldızlı – burada: yalabıyêr

3. Okuyun teksti.

Küü

Bizim küüyümüz büük hem gözäl. Sokaklar geniş hem uz. Evlär taa çoyu kıvrak, eni hem üüsek tavannı.

İnsannar küüdä çalışkan, iilikçi hem hatırcı. Büük hem gözäl evlerdä yaşêêr çalışkan hem geniş ürekli gagauzlar. Paalı musaafirlerä onnar pek sevinerlär.

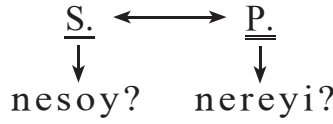

*Yazın teksti, bularak nışannıkların adlıklarlan baalantılarını.
Nışannıkların altlarını çizİN dalgalı çiziciklän.*

4.

Kurun üç cümlä bu shemaya görä. Yazın.

Hazırlanın annatmaa nışannıklar için plana görä:

1. Ne o nışannık? Ne gösterer?
2. Nesoy soruşlara cuvap eder nışannık?
3. Angı söz payınnan baalanêr nışannık?

Kurun cümlä nışannıklarlan (aazdan).

5.

Yazın şiiri aklınızda tuttuunuza görä.

Ana dilim – tatlı bal,
Salkım çiçää kokusu,

Şırasını üklü dal
Vermiş, gömeç dolusu.

(D. Tanasoglu)

Bulun teksttä nışannıkları, okçaazlan gösterin onnarın baalantısını adlıklara.

6.

Düzün adlıklardan nışannık afikslerin yardımınnan.

Bal – ballı pita, küü, boya, çukur, dalga, lüzgär, yıldız, su, ot, bayır, çamur, kasaba, ev, kismet.

Lafbirleşmelerin birisinnän kurun cümlä.

7.

Okuyun teksti:

Derelerdä, çayırlarda otlar, sazlar, papurlar gür büüyärdilär. Taa buyanda eşil çimen döşeliydi uzun hem geniş kadifä kilim gibi. Kazlar yıkanmış bacaklarınnan, enikunu adımnayarak, sansın koruyêrlar gözäl kilimi bozmasınnar, çimenin en körpä yapracıklarını, ayırıp, gagalayardılar.

Uydurun başlıkları «İlkyaz» hem «İlkyaz geldi». Angı başlık bu tekstä taa pek uyêr? Yazın tekstin başlunu.

Yakın hem karşı maanalı nişannıklar

8. Uydurun iki teksti.

Yaamurun önündä

Suuk lüzgär eser suratına. Aar bulutlar kapladılar gökü. İşidiler sert gök gürüldemesi.

Yamurdan sora

Sıcak lüzgär eser suratına. İlin bulutlar kayêrlar üülen tarafına. İşidiler yufka gök gürüldemesi.

Nesoy diişikliklär olmuş naturada yaamurdan sora?

Angı laflarlan bu oluşlar gösteriler? Çıkarın karşı maanalı nişannıkları adlıklarlan barabar.

Örnek: *suuk lüzgär – sıcak lüzgär.*

Bir predmeti maanayca, nişannarına görä, var nicä karşı koymaa başka predmetä: ölçüsünä, sıcaklığına, renginä yada güzelliinä görä:
*suuk – sıcak, kara – biyaz, büyük – küçük,
gözäl – çirkin, kaavi – yufka...*

9. * Uydurun pelinnän balı dadına görä, deräylän derecii genişliinä görä, kömürü hem tebeşiri renginä görä, evlän bordeyi büyüklüünä görä, taşlan tüüyü aarlığına görä, kartallan saçak kuşunu büyüklüüne görä, aslannan tavşamaı gırgınnää görä, göllän denizi derınnää görä, lampaylan güneşı şafklına görä.

Örnek: *Pelin acı, ama bal tatlı.*

10. Bulun karşı maanalı nişannıkları da yazın.

*İi ürekli adam – fena, kısa – ..., yakıcı – ..., haşlak – ...,
derin – ..., üüsek – ..., çetin – ..., pişmiş – ...,
karannık – ..., uzak – ..., kara – ..., iiri – ...*

Kontrolcu laflar: *ufak, uzun, biyaz, tatlı, yakın, suuk, aydınnık, sua, çii, alçak, yımışak.*

11. Kóyun cümlelerä maanaya göre yakışan nışannıkları.

1. Vasilerin aylesi büyük, ama Petrilerin – ... .
2. Maşinin dädusu ihtâr, ama Paşinin dädusu taa ... .
3. Donilerin evi alçacık, ama Sandilerin evi – ... .

*Maanayca uydurun lafları çalışkan, hızlı, çabuk, kaçarak.
Onnar yakın maanalı laflar mı osaydı karşı maanalı mı?*

12. Bulun karşı maanalı nışannıkları da yazın.

*Erken ilkyaz – geç, üüsek aaç – ..., şen türkü – ...,
derin tıynak – ..., güneşli gün – ...,
sulu çamur – ..., eski ev – ..., yalabık demir – ...,
gecä vakıdı – ... .*

13. Herbir sıradaki lafları uydurun. Maanayca neylän onnar benzeşerlär hem neylän başkalanêrlar?

1. Büyük, pek büyük, bayır gibi büyük.
2. Küçük, küçücük, pek küçük, darı gibi küçük.

Bu nışannıklara bulun maanayca uyan adlıkları da yazın.

Örnek: *Pek büyük kasaba, bayır gibi büyük bir dev, ...*

14. Herbir nışannı diğştirin yakın maanalı laflan da yazın.

İşçi adam, güneşli gün, lüzgersiz hava, serin hava, akıllı çocuk, gözäl insan, ii ürekli adam, yımışak çamur, koyu bulamaç, datlı manca, üüsek bayır.

Kontrolcu laflar: *balaban, käämil, sulu, çetin, hatırlı, uygun (yakışıklı), arif, lüzgerli, sak, sıcak, çalışkan.*

Ne o yazdırma teksti?

15. *

Okuyun teksti.

Bulutçuklar

Üülendän sora göktä peydalanmış ilk bulutçuk. O, bir incä perdä gibi, biyazıyarmış gökün üzündä. Bir vakıttan sora onun yanında peydalanmış taa bir bulutçuk. Onnar kâr nicä ikiz – pek benzeşärmişlär biri-birinä. Gök, gitticä, açık-maavidän dönärmiş sütlü-maaviya. O iki bulutçuk başlamışlar sansın kaçınmaa, aarlanmaa, kararmaa-bozarmaa da kısa vakıdın içindä kaplamışlar yarım gökü. Bulutçuklar -bulutlar, kuvetlendiynän, güneşi da saklamışlar insandan.

(K. Uşinskiy)

Ne söleneer bu teksttä bulutçuklar için?
Bulun bulutçukların yazdırmasını da yazın.

Yazdırma teksttä veriler insan, hayvan, büüm, oluş, türlü predmetlerin yazdırması.

16.

Okuyun teksti.

İnecik

İnek diil ölä pek gözäl hayvan, ama süt verer. Annısı geniş, kulakları yayılı iki tarafa; dişleri aazında hepsi yok, ama buynuzları büyük; sırtı toyan, kuyruu – süpürgä gibi, yannarı şiş, tırnakları yarık. Gününä otlêêr, gecä-gündüz sakız çiineer, sucaaz içêr, «mu-u-u» baarêr, çorbacıykayı çaarêr.

(K. Uşinskiy)

İnään angı nışannarını yazdırêr avtor?
Yazın teksti, çizeräk nışannıkların altlarını.

17.

Nışannı nışannıkların yanında yazın yakın maanalı nışannıklar.

Yaadı büyük yaamur. Bizim rubalarımız **nemdän** oldular ... .

Vasilka görmüş muzeydä bir uçan kolektiyası. Onda varmış **küçük** uçannardan ... kelebeciklerädän. Kristinaların evi **kücüräk**, ama Donilerin taa da ... .

Çizin yakın maanalı nişannıkları. Açıklayın, neylän onnar benzeşer hem neylän başkalanêr.

18. Okuyun teksti. Angı bukvalar kaçırılma laflarda?

Ertesi günü zengin gitmiş çoban... evinä. Ama taa girärkän aula, sar...r onu çobanın köpekleri. Da çeketmişlär dartmaa onun rubalar..., paralamaa. Çoban çık...r içerdän da hızlı karşı...r musaafiri, el...şer sıkı-sıkı, taa köpeklär islää paralayınca onun üstünü. Sora kool...r onnarı.

Yazın teksti, koyulmuş bukvaların altlarını çizerek hem açık – layarak onnarın dooruyazılmasını. Gösterin nişannıkların adlıklarlan baalantısını.

19. Okuyun teksti.

Vasicik

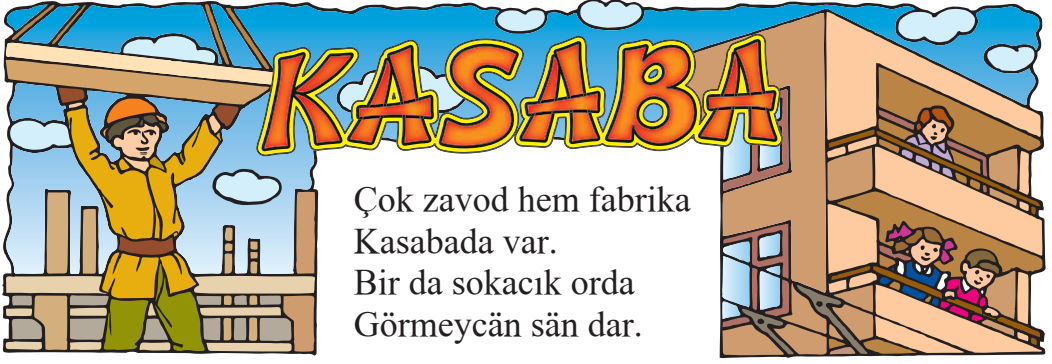
Kotoy-kotoycuk – boz annıcık. Kotoy-Vasicik yalpak hem şiret, bacacıkları, sansın, kadifedän, tırnakları keskin. Vasiciin kulakları kuşku, bıyıkları uzun, şubası ipektän.

Yalpaklanêr kotoy, kamburunu fırladêr, kuyruunu sallêr, gözçeezlerini yumêr, türkücüünü çalêr, ama sıçan tutularsa – küsmesin! Gözçeezlerini büülde, demir tırnaklarını saplêr, buruk dişlerini gıcırdadêr, tırnakları nnan tutup, sıçanı iyer.

(K. Uşinskiy)

Nesoy bu tekst? Neçin? Bakın, kaç kerä hem kaç türlü yazdırılêr, gösteriler kedi hem onun karakteri, tırnakları, gözçeezleri...

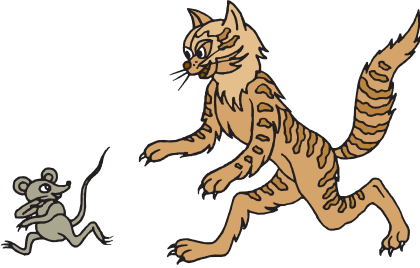

Çok zavod hem fabrika
Kasabada var.
Bir da sokacık orda
Görmeycân sâñ dar.

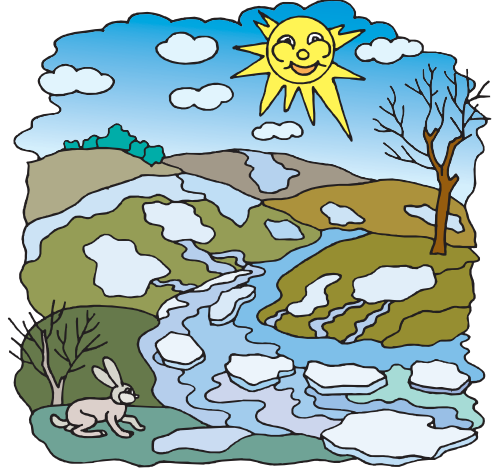
Nişannıkların sayılara görä diişilmesi

1.

Çözün bilmeyceleri. Cuvapları koyun çokluk sayısında da
kurun onnarlan birär cümlä, mutlak kullanarak onnarlan
barabar nişannıkları da.

- 1) Suuklarda yatêr,
Sade yısınsın – çukura kaçêr.

Fark – raznița

- 2) Yımışacık parmakları,
Pek keskin tırnakları.

Yazın tefterlerinizä. Çizin nişannıkların afıkslerini.
Var mı fark nişannıkların birlik hem çokluk sayısında afıkslerin
arasında?

Nişannıklar kullanılırken adlıklarla sayı afikslerini diğıştirmee-rlär. Diğşiler sade adlıklarla beraber sayı afiksleri:

büük küü – büük, küülerä – büük küüleri, ...

Adlıklarla beraber kullanılırken, nişannıkların hal afiksleri da diğşilmeer: *gözäl küü, gözäl küüyün, gözäl küüyä.*

2. * Okuyun tablişayı.

Birlik sayısı		Çokluk sayısı	
<i>uzun çatı</i>	<i>kaavi adam</i>	<i>uzun çatılar</i>	<i>kaavi adamnar</i>
<i>geniş yol</i>	<i>yakıcı biber</i>	<i>geniş yollar</i>	<i>yakıcı biberlär</i>
<i>tatlı börek</i>	<i>sıcak hava</i>	<i>tatlı böreklär</i>	<i>sıcak havalär</i>

Kullanarak kuralı hem tablişayı, cevap edin soruşlara hem tamannayın işleri.

1. Var mı nişannıkların sayıları?

2. Diğşiler mi nişannıkların afiksleri çokluk sayısında? Verin örneğ. İnandırın.

3. Nesoy soruşlara cevap ederlär nişannıklar? Diğşiler mi nişannıkların soruşları birlik hem çokluk sayılarında? Verin örneğ.

4. Koyun nişannıkları: maavi, düz, uzak, käämil, derin, cömert, yalpak, çokluk sayısında, kullanarak onnari adlıklarla beraber.

3. Bu verilmiş adlıklara bulun uygun nişannıklar. Yazın onnari. Açıklayın nişannıkların dooruyazılmasını birlik hem çokluk sayılarında.

Büük küü, ... evlär, ... ekmeklär, ... piinir, ... uşaklar, ... çiçeklär, ... gelin, ... kaunnar, ... üzüm, ... kemeñçecilär.

4. Yazın lafbirleşmelerini. Nişannayın adlıkların hem nişannıkların sayılarını.

Ç. s. Ç. s.

Akıllı uşaklar, küçük piliç, kısa şiritlär, datlı gözlemelär, ballı pitalar, olmuş kirezlär, fena köpek, derin kuyular, eşil yapraklar, maavi gök, şafklı yıldızlar.

5. Okuyun teksti.

Renkli zaman

Yaamur yaadı. Renkli kuşak göktä. Bucakta renkli çiçeklär açêr başcalarda.

Renkli kilimnär, palalar yaşamamızı gözelleder. Renkli yaamur yaayêr göktän asker yortularında. Renkli dünnä, renkli insan, renkli yaşamamız.

Düşünün da söläyin, neçin hem angı maanalarda kullanılêr laf renkli. Ne bununnan gösteriler? Yazın teksti tefterlerinizä. Açıklayın nişannıkların maanalarını.

6. Verilmiş adlıklardan düzün nişannık.

Çiçek, koraf, akıl, dat, biber, tuz, çamur, boya, yıldız, yaprak, şeker, su, toz, kül, un, ot, yamaç, çukur.

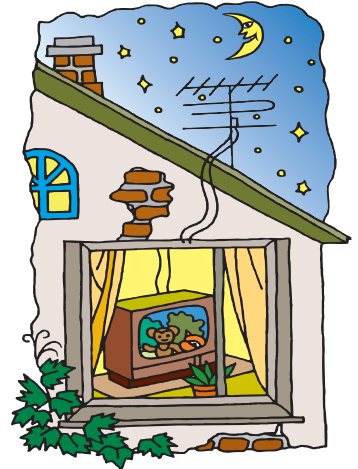
Yazın onnarı mutlak adlıklarlan barabar.

Örnek: Çiçekli fistan, ...

7. Çözün bilmeyceleri. Cuvaplarını kullanıp, nişannıklarlan kurun birär cümlä. Açıklayın nişannıkların dooruyazılmasını.

- 1) Örtü üstündä gözü,
İçerdä onun sözü.

Nelär dünnedä görer,
Hızlı bizä gösterer.

- 2) Burnunda bän oturêrım,
Dünneyä ordan bakêrım.
Var iki kolum sarkak
Hem dostum benim – kulak.

8. Adlıklara bulun yakışıklı nışannık. Yazın onnarı.

Kiyat (nesoy?) ..., zerdelilər (nesoy?) ..., yol (nesoy?) ..., sokaklar (nesoy?) ..., zavodlar (nesoy?) ..., teatrular (nesoy?) ..., ekinnär (nesoy?) ..., kilim (nesoy?) ..., ördeciklär (nesoy?) ... .

Nışannayın adlıkların hem nışannıkların sayılarını.

9. Okuyun teksti. Yazıp, çizin nışannıkların altlarını.

Renklär

Dünnenin üzündä çok türlü renklär var. Sade gök kuşaanda edi türlü renk var: kırmızı, turuncu, sarı, eşil, açık- maavi, maa- vi hem da zambak.

Eşilliklerin yaprakları – eşil.

Güllär, patlacannar, kirezlär, keremet- lär – kırmızı.

Ay, yıldızlar, portokal, limon – sarı.

10. Okuyun.

Turna tarlası

İlkyazın traktorcular, kırdä sürärkän, görerlär önnerindä boz turnaların yuvalarını. Onnar dolanmışlar o eri.

O yuvaların dolayında büümüş üüsek koraylar da saklamışlar turnaların yavrularını insandan.

Ozamandan beeri o tarlanın adını koymuşlar Turna tarlası.

Cuvap edin soruşlara:

- 1. Ne görmüşlär traktorcular ilkyazın kırdä?*
- 2. Ne yapmışlar traktorcular?*

3. Nicä kuşlar kurtulmuş?
Nişannayın bu teksttä hepsini nişannıkları.

11. Yazın da yapın söz payı analizi nişannı laflara.

Yaz – uşakların sevgili zamanı. **Yaz** günneri uşaklar oynêêrlar, kaçî nêrlar, büyüklerä yardımêêrlar hem dinnenerlär. **Güz** geldi ansızdan. Uşaklar toplamışlar birär buket **güz** yapraa. Bu **küü** pek büyük hem gözäl. **Küü** uşakları erken üürenerlär herbir işi kendibaşına yapmaa.

Açıkläyin, angî cümlelerdä nişannı laflar adlık, angılarında da onnar nişannık rolunda bulunêrlar.

Nesoy annamaa angî sayıda durêr nişannık?

Nişannıkların sayısını var nicä annamaa adlıktan, angısına baalı nişannık.

12. Okuyun.

Şen uşaklar oynêêrlar şkolanın önündä. Mamu astı duvara eni kilımı. Eski kiyatlarda var nicä bulmaa faydalı hem meraklı masalları ? Dün eni kartofidän seftä manca yaptık.

Yazın. Koyun soruş nişannıklara. Açıkläyin, angî sayı da hem halda onnar bulunêr. Nicä annadınız? Gösterin lafbirleşmelerin sayılarını. Aazdan – hallarını.

13. Okuyun.

Mamudan paalı bu dünnedä bişeycik hiç yoktur. Mamunun lafları gözäl, yalpak, tatlı. Onun biyaz saçlarını, derin gözlerini, kabarcıklı ellerini bän pek severim.

Yazın, çıkararak nişannıkları, virgül aşırı. Düzün onnardan adlık.

14. Yazın aklınızda tuttuuna görä. Neredän bu laflar? Kim avtoru?

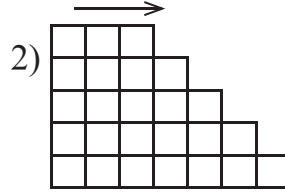
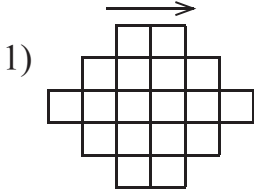
– Helä bak, – demiş, – dostum,
Nesoy zotka bu olsun?

Ne fasıl buruşuklar,
Hem da ne çirkin gözlär!

Çizin nişannıkların altlarını.

15. Doldurun kafesçikleri nişannıklarlan.

*Nişannıkları yazın virgül aşırı. Açıklayın herbir soyadının
maanasını hem onun peydalanmasını.*

16. Açıklayın resimin içindekiliini.

Yazın yazdırma tekst, göstererek kasabanın güzelliini.

17. Okuyun teksti.

Benim batüm işleer zavodta. Zavod büyük. Yapılar üüsek. Zavodun bacası balaban. O zavodta yapêrlar buz dolabı. Biyaz buz dolapları gözäl

hem büyük. Onnarın içindä zarzavatlar, meyvalar hem başka imeklär çok vakıt durêrlar taazä.

Yazın, çizeräk nışannıkların altılarını.

18. * Okuyun teksti.

Geçti ilk gürültülü ilkyaz yaamuru. Bân girdim parka. Durêrim erimdä da gözlerimi korkêrim kapamaa. Benim önümdä durêrlar taazä yaamurlan yıkanmış aaçlar hem gümelär.

Kayın, meşä, kavak, çınara aaçların yapracıkları serin yaamurdan sora titirerlär, sansın üşümüşlär.

Gümelerin yapraklarında yaamur damnaları yalabıyerlar, nicä sedef teneleri.

Sedef – jemçug

Neyä şaşa kalmış avtor parkta yaamurdan sora?

Hazırlanın yazmaa bu teksti diktant.

Açıklayın karşılanan orfogramaların yazılmasını.

19. Okuyun, yazarak adlıkları nışannıkların barabar virgül aşırı.

Karpuz, turşu, şefteli, şeker, taş, kuru, ev, palı, sarmısak, direk, çetin, olmuş, büyük, pembä, tatlı, küçük, yakıcı, gözäl, üüsek, iışı.

Örnek: kuru tiken, ...

Yazın tefterlerinizä verilmiş örnäü görä.

20. Hazırlanın cuvap etmäü soruşılara:

- 1) Neyä deniler nışannık?
- 2) Nesoy soruşılara cuvap ederlär nışannıklar?
- 3) Ne göstererlär nışannıklar?
- 4) Nicä diişilerlär nışannıklar? İnandırın örneklärlän.
- 5) Cümledä nışannıklar angı söz payına baalı?

Testlər “Nışannık”

1-inci test. *Angi laflar göstererlər predmetin nışannarını?*

1. Tatlı, kara, eni, üüsek.
2. Beş, alma, yazı, koymaa.
3. Aydamaa, büümää, otlamaa.

2-nci test. *Angi lafbirleşmelerindä nışannıklar?*

1. Taazä soluk, kaavi adam, üüsek bayır.
2. Hızlı kaçmaa, sessiz oturmaa, gözäl yazmaa.
3. Bir uşak, çok meyva, evin ardında.

3-üncü test. *Angi nışannıklar bulunêrlar birlik sayısında?*

1. Yımışak mamaliga, taazä piinir, yakıcı manca.
2. Körpä kuzular, genç çocuklar, olmuş zerdelilər.
3. Beşinci klas, yaalı kayıs, süpürülmüş sokak.

4-üncü test. *Angi nışannıklar karşı maanalı?*

1. Üüsek – balaban, kalın – toyan, uşak – şopar.

2. Ev – yapı, dost – arkadaş, kır – tarla.
3. Kalın – inca, uzun – kısa, yakın – uzak.

5-inci test. *Bulun zeedä lafları.*

Eşil, pembä, çiçek, sarı.

6-ncı test. *Angi laflar cevap ederlər angi? soruşa.*

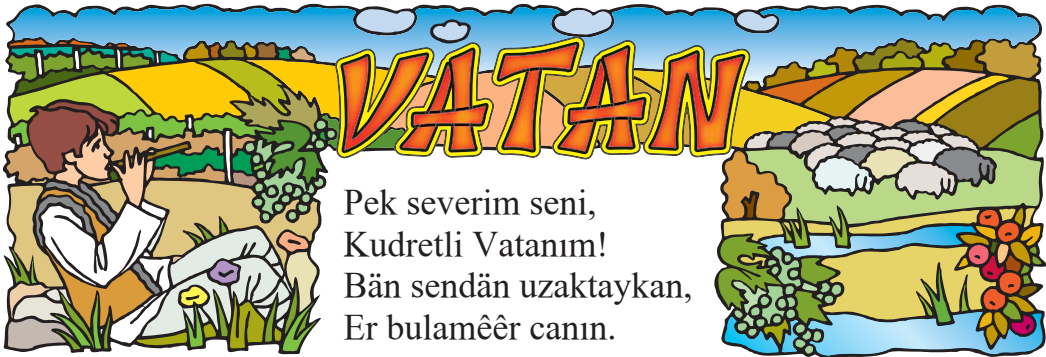
Üüsek olannarı, sarıları, küçüklerä.

7-nci test. *Bulun bu sırada zeedä lafı.*

1. Kaun, karpuz, kirez.
2. Ev, klub, şkola klas.
3. Yakın, uzak, üüsek, kalın.

8-inci test. *Angi sırada nışannıklar yaraştırılêrlar?*

1. Kaavi, eşil, uzun, çirkin.
2. Taa kaavi, pek eşil, taa uzun, may-mundan çirkin.
3. Eski, evelki, kaçarak, hızlı.

Pek severim seni,
Kudretli Vatanım!
Bân sendân uzaktaykan,
Er bulamêêr canın.

İşlik

Ne göstererlär işliklär sözümüzä?

1. **Hazırlanın annatmaa, nelär siz yapêrsınız fizkultura uroklarında. Sayıklayın işlemneri, angılarını siz yapêrsınız bu urokta.**

Angı söz payını siz kullanêrsınız kendi cuvabınızda?

Yazın cümleyi, tamannayarak onu kendi işliklerinizlän, angıları maanayca uyêrlar.

Fizkultura uroonda biz kaçêrız, oynêêrız top,...

İşliklerin altlarını çizsin ikişär çiziyän.

2. **Okuyun.**

Käämil maşınalar yapêr adam. O çıkêr kosmosa, iner denizin dibinä, girer erin içinä, işleer tarlaları, büüder ekmek, koruyêr Vatanını.

Bulun işlikleri. Ne läüzım yapmaa bunun için?

*(1. Koymaa lafa soruş. 2. Annamaa, ne gösterer bu laf: predmeti predmetin nişanını mı osaydı predmetin işlemini mi.)
Yazın teksti. Çizin işliklerin altlarını ikişär çiziyän.*

Söz payına, angısı gösterer predmetin işlemini, **işlik** deniler. İşliklər cuvap ederlər soruşlara: ne yapmaa? ne yapmış? ne yapêr? ne yapacek? ne oldu? ne olêr? ne olacek? İşliin sintaksis rolu cümledä – predikat, çiziler altı iki ciziciklän (==).

3. Okuyun teksti.

Bir küüdä yaşayardılar gagauzlar. Onnar kendi aullarında hem kırlarda gecä-gündüz çalışardılar. Uşaklar şkolada üürenärdilär, büüklär kendi işlerini yapardılar. Büüklär pek sevärdilär kendi uşaklarını. Uşaklar bunun için büüklerä yardım edärdilär, onnara hatır güdärdilär.

Bulun işlikleri. Çizin işliklerin altlarını ikişär çiziyän.

4. Okuyun teksti.

Suuk akêr derä, kraa düşer daalaa, don çiçek erä geler evallaa. (D. Kara Çoban) Ertesi günü zengin gitmiş çobanın evinä. (D. Kara Çoban)

Yazın teksti. Bitki cümleyä yapın cümlä payı analizi.

Nesoy cümlä payı olabilir işliklär?

İşliklär cümledä taa çok predikat olabilirilär: **Biz** vatanımızı pek **severiz.** Bizim Vatanımızda dostça **yaşêrlar** **gagauzlar,** **bulgarlar,** **moldovannar,** **ruslar,** **ukrainnar** hem **başkaları** da.

5. Yazın, işlikleri koyarak läüzımnı formada.

Vasilka dün (git) lelüsuna. Länka uroklardan sora (yaz) evdeki işleri. Sandi (al) bibliotekadan eni kiyat. Artık üç gün (yaa) yaamur. Baka pazara (al) bana bir çanta. Mardın Sekizinä (baaşla) mamulara türlü baaşışlar. Tezdä (başla) (gel) kuşlar. Geçän afta bän (as) aaca bir evcääz.

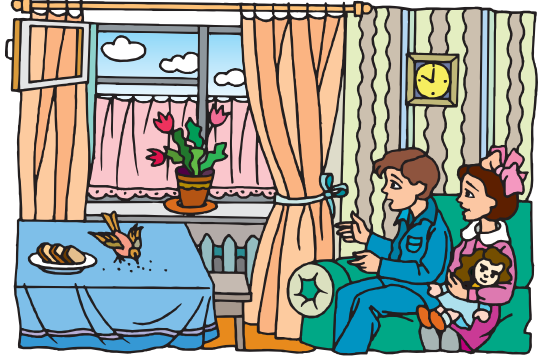
İşliklerin altlarını çiziniz ikişer çiziyün.

6. Okuyun teksti, koyarak yakışan işlikleri soruşa görä.

Saçak kuşu (ne yapmış?) ... pençeredän içeri. O (ne yapmış?) ... masanın üstündä hem ... trofaları.

Birisi içeri girdiynän, kuşçaaz (ne yapmış?) ... pençeredän dışarı. Biz pek (ne yapmış?) ... kuşçaazları, onnarı ...

Kontrolcu laflar: *atlayarmış, toplayarmış, girmiş, bakêrız, severiz, fırlayacak.*

Yazın teksti. İlk cümleyä cümlä payı analizi yapın. Yapın onun shemasını. Angı söz payınnan gösteriler subyekti? Angı söz payınnan gösterili predikat?

7. * Yazın sincirciklän on incä vokallı laf.

Örnek: ek – kes – sil

8. Okuyun verilmiş işlikleri. Bulun onnara karşı maanah işliklär.

Örnek: Gitmää – gelmää, ...

Almaa – ..., yatmaa – ..., baarmaa – ...,
kaybetmää – ..., oturmaa – ..., örtmää – ..., eşermää – ...,
kararmaa – ..., kaldırmaa – ..., susmaa – ..., girmää – ... .

Yazın. Beş laf çiftinnän kurun birär cümlä.

9. Okuyun teksti. Angı söz payı kaçırılma?

Gecä duşman askercileri çalıştılar ... bizim devlet sınırını. Ama köpek Canavar ... duşmannarı.

O ... duşmannarın üstünä. Bizim sınırıcılar ... duşmannarı. Boşuna ..., duşmannar! Biz sınırımızı ... kuşku.

Kontrolcu laflar: *koruyêrız, çalişêrsınız, tuttular, abandı (hızlandı), duydu, aykırlamaa.*

Koyun yakışan işlikleri noktaların erinä da yazın.

Yakın hem karşı maanalı işliklär

10. Okuyun uygun sözleri. Açıklayın onnarın maanalarını.

1. Usluluk düzer, ama çenk yıkêr.
2. Üürenecän – ilerleyecän, üürenmeyecän – geeri kalacan.

Yazın uygun sözleri aklınızda tuttuuna görä. Çizin işliklerin altlarını, uydurun onnarın maanalarını.

Gagauz dilindä var yakın maanalı işliklär hem karşı maanalı işliklär. İşliklär *sölemää, lafetmää, konuşmaa* maanayca yakın biri-birinä. İşliklär *kırmaa, düzmää; gitmää, gelmää; almaa, vermää; bulmaa, kaybetmää* – karşı maanalı laflar.

11. Laflardan *al, bak, ver, dur, yat* kurun birär karşı maanalı işlik. Düün onnarlan birär cümlä da yazın.

12. Oku. Cümleleri karşı maanalı işliklän bitir.

Avşamneyin göktä yıldızlar tutuştular, sabaalen _____.
Üürenici gider okula, mamusu iştan _____.
Miti kösteklendi da düştü, ama hızlı _____.

Cümleleri tefterlerinizä yazın.

13. Okuyun teksti. Bulun yakın maanalı işlikleri.

Uşaklar derä boyunda bulmuşlar iki palıcık. Evdä çekişmesinnär deyni, onnar saklamışlar palileri damda. Ama açan başlamışlar mizlemää, uşaklar sauşturmışlar onnarı otluk içinä. Orada palıcıkları bakarmışlar, doyurarmışlar.

Deerlär: bu saadım durêr,
Deerlär: o saat alatlêêr.
Deerlär: bu saat uz gider,
Öbürü geeri kalêr...
Ama baktım: sergendä
Onnar durêr erindä.

*Kızçaaz **gider** şkolaya. Benim saadım **gider** dooru. **Gider** meraklı lekçiya.*

Fikirlemä tekst açıklêâr oluşların peydalanmak sebepini.
Bölä tekstlerä var nicä koymaa soruş ne çin?

Herbir devletin dolayında var sınırlar, angılarını koruyer sınırclar. Neçin? Neçinki duşmannar var nicä aykırıl原因nır sınırı da çok zarar yapsınır insana. Tä neçin herbir adamın borcu korumaa kendi Vatanını.

16. Okuyun.

Bizdä büüyey pek gözäl zarzavatlar. Ama Rusiyanın poyraz taraflarında patlacañ var nicä büütmää sade plönka altında. Neçin? Bölä yapêrlar onuştan, çünkü patlacannar sıcak sevän zarzavatlar, poyraz tarafında sa suuk.

Yazın teksti. Söläyin, nesoy bu tekst: annatma mı, fikirlemä mi? İnandırın.

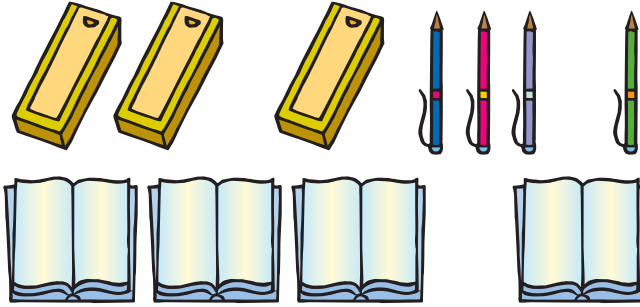
17. İlerledin fikirlemä tekstini.

Sıyırcık evceezlerini düşmeer aaca enserlän kakmaa, neçinki bununan var nicä yaralamaa aacı. Sıyırcık evceezi ilktän kakılêr bir sopaya (pardıya), sora da...

Nicä diişilerlär işliklär?

18. Bakın resimi. Uydurun, kaç nışan resimni soldaki resimdä hem kaç saadakı. Kurun ikişär cümlä. Yazın. Kaçıncı sayıda durêrlar işliklär ilk cümledä, hem angı sayıda – ikincidä. Neçin? Nesoy soruşa cuvap eder işlik birlik sayısında hem nesoy – çokluk sayısında?

İşliklär diişilerlär sayılara görä. İşliklär birlik sayısında göstererlär bir predmetin işlemini. Eer işlik gösterärseydi iki yada taa çok predmetin işlemini, ozaman o durêr çokluk sayısında: uşak oynêêr, uşaklar oynêêrlar.

19. Okuyun

Çocukaklar astılar aaçlara sıyırcık evceezlerini. Onnar bekledilər kuşların gelmesini.

Sıyırcıklar peydalandılar ansızdan.

Yazın teksti. İşliklerin önündä, parantezalar içindä, yazın soruşları. Angı sayıda durêrlar işliklär?

Soruşlar, angılarına cuvap ederlär işliklär

Birlik sayısı

1. ne yapêrım?	ne yapacam?	ne düşünerim yapmaa?
2. ne yapêrsın?	ne yapacan?	ne düşünersin yapmaa?
3. ne yapêr?	ne yapacek?	ne düşüner yapmaa?
1. ne yaptım?	ne yapardım?	ne yaptıydım?
2. ne yaptın?	ne yapardın?	ne yaptıydın?
3. ne yaptı?	ne yapardı?	ne yaptıydı?

Çokluk sayısı

1. ne yapêrız?	ne yapacez?	ne düşüneriz yapmaa?
2. ne yapêrsınız?	ne yapacenız?	ne düşünersiniz yapmaa?
3. ne yapêrlar?	ne yapaceklar?	ne düşünerlär yapmaa?
1. ne yaptık?	ne yapardık?	ne yaptıydık?
2. ne yaptınız?	ne yapardınız?	ne yaptıydınız?
3. ne yaptılar?	ne yapardılar?	ne yaptıydılar?

20. Cuvap edin soruşlara ölä, ki sizdä kurulsun tekst.

1. İlk yazın insan nicä hazırlanêr kuşları karşılamaa?
2. Neçin insannar kuşlara yardım ederlär?

21. * Kurun cümleleri shemalara görä.

1) S. (kim?) $\longleftrightarrow$ P. (ne yapêrlar?)
 $\downarrow$ $\downarrow$
 nesoy? neredä?

2) P. (ne yapêr?) $\longleftrightarrow$ S. (ne?)
 $\downarrow$ $\downarrow$
 neredä? nesoy?

Angı sayıda läüzım kullanmaa işlii ilk cümledä hem angı sayda – ikincidä? Yazın cümleleri. Yapın onnara cümlä payı analizi hem söz payı analizi.

22.

Okuyun teksti. Düşünün, angı afikslär etişmeer bu laflarda.

Uşak... üürenerlär uroklarını. Traktorcular sürdü... tarlayı. Silkiner aaçların yaprak... . Bizim küüdä hepsi ev... gözäl. Kuş... konmuşlar aaç... dallarına. Klasın üürenici... çıktı... aralaa. Temelin taş... çetin. Biz aldık kazma... da gittik kartofı... buvazlamaa.

Hepsini lafları, angılarında var kaçırılmış afiks, koyun birlik sayısına da kurun cümleleri onnara görä. Yazın teksti.

23.

Nesoy işliklär läüzım eklemää bu cümlelerä?

Monument

Çadırdä, gagauz teatrusunun önündä, ... M. Çakirin monumenti. Onu ... gagauzlar, ki göstermää, ani Mihayil Çakiri halkımız ... . Mihail Çakir gagauzların arasından ilk ... gagauzça hem gagauzlar için. O ..., ani bizim kulturamız ilerleyecek.

Kontrolcu laflar: *inanardı, yazdı, sever, koydular, durêr.*

Yazın teksti. Tanıdık söz paylarını nişannayın.

24.

Bu verilmiş cümleleri diıştirin birär laflan da yazın.

- 1) Adamın duuduu erleri (tarafı).
- 2) Tarla, neredä büüyêr kaun-karpuz.

- 3) Adam, angısı kemeñçedä çalêr.
- 4) Kombaynada işleyän adam.
- 5) Çoban, angısı güder keçileri.

Lafların ikisinnän kurun birär cümlä da yazın.

25. Okuyun teksti.

Duuma günündä Koliyâ baaşlamışlar bir küçücük palicik. Koli pek sevârmış Culbarsını.

Çeketmiş cenk. Aârmış ayırılmaa köpeklän, ama Koli götürmüş sevgilisini köpek şolasına. Culbarsı üüretmişlär mina bulmaa.

Da tä ilk denemäk. Geeri kaçarkan, duşmannar uçak alayına çok mina gömmüşlär. Yaamış büük yaamur, sora urmuş ayaz. O alay örtülmüş kalın bir buz kabuunnan. Ama köpek hep okadar bulmuş saklı minaları.

Taa cenk bitincä Culbars insana izmet etmiş.

(V. Çaplinaya görä)

*Bulun tekstin üç payını (parçasını) da koyun onnarın adlarını.
Tekstin angı cümlesindä bulunêr öz fikir?
Cuvap edin soruşlara.*

1. Kolidä palicik nicä peydalanmış?
2. Neçin çocucak ayırılmış köpeklän?
3. Culbarsın ilk denemesi.

Hazırlanın bu teksti takrir yazmaa. Yazın tekstin takririni.

26 Okuyun uygun sözleri. Açıklayın onnarın maanalarını.

- 1) Dostu kaybetmää kolay, ama bulmaa pek zor.
- 2) Nekadar çok verecän, okadan çok kabledecän.

Yazın uygun sözleri. Çizin karşı maanalı işliklerin altlarını.

Sportlan saalık
Bireri baalı.
Sportlan sän iilenecän
İlaçtan kurtulacan.

İşliklerin zamannara görä diişilmesi

İşliklär diişilerlär zamannara görä.

İşliklär **şindiki zamanda** cuvap ederlär soruşlara *ne yapêrım? ne yapêrsın? ne yapêr? ne yapêriz? ne yapêrsınız? ne yapêrlar?*

İşliklär **geçmiş zamanda** cuvap ederlär soruşlara *ne yaptım? ne yaptın? ne yaptı? ne yaptık? ne yaptınız? ne yaptılar?*

İşliklär **gelecek zamanda** cuvap ederlär soruşlara *ne yapacam? ne yapacan? ne yapacek? ne yapacez? ne yapaceniz? ne yapaceklar?*

1. Okuyun cümleleri.

- 1) Sabaalen bän kalktım, döşekleri topladım, sabaa ekmeeni idim da gittim şkolaya.
- 2) Şkolada biz üüreneriz, yazêriz, okuyêrız, esaplêêriz.
- 3) Uroklardan sora uşaklar gideceklär muzeyä.

Kóyun soruş işliklerä da söläyin onnarın zamannarını.

2. Okuyun uygun sözleri. Bulun, angı zamanda durêr herbir işlik.

Girinniklän hem kuvetlän duşmanı enseyecän. Kendisi dost kaybedecek, ama zorda gelecek. Dost dostun ayıbını üzünä söyleer. Bilgi adamın gözlerini açêr. Dünneyi güneş aydınnadêr, adamı aydınnadêr bilgi. Ne ekecän, onu da biçecän. Kim isteer zengin olmaa – taa çok lääzım çalışmaa. Adamı bakêr zaamet. İşleyecän sän – iyecän, üşenecän – aaç kalacan.

Bulun işlikleri, koyarak onnara soruş. Angi zamanda durêrlar?

3. İşlikleri koyun zamannara görä.

Örnek: *al-aldım, alêrım, alacam.*

Dur, ek, koy, sat, tut, ver, duy.

Bir işliklän üç zamanda kurun birär cümlä, nişannayarak afiksleri (^).

4. Okuyun teksti.

Kon'ki

İlk kon'kilär peydalanmış birkaç bin yıl geeri. Bizim uzak dedelerimiz yaparmışlar kon'kileri kemiktän da kayarmışlar onnarlan sopaların yardımınan.

Şindi biz kayerız demir kon'kilärlän. Kolay dönerlär figuracılar figuralı kon'kilerin üstündä. Hızlı kayêrlar kon'kilärlän kaçannar uzun buz yolcaazlarında.

Yazın teksti, çizeräk nişannı bukvaları hem açıklayarak onnarın dooruyazılmasını. Nişannayın işlikleri, angıları durêrlar şindiki zamanda (ş.z.).

ş.z.

Örnek: *gideriz, ...*

5. Okuyun teksti. Koyun işlikleri geçmiş zamanda da okuyun.

Bir gün kedi bıêr uzanmaa içerdä da düşüner genä gitsin dostuna lafa durmaa.

Çıkêr dışarı. O haylaz, bastım-basmadım yaklaşêr köpään yanına da çekeder onunnan lafetmää.

(Oli Radovaya görä)

Yazın, çizeräk diişilmiş işliklerin altlarını.

6. Okuyun teksti.

Kişinöv

Kişinöv – Moldova... merkezi. Kişinöv – Moldovanın en büyük hem gözâl, en eşil hem sevgili kasaba... .

Yazı-kışısı orada var çok musaafir, angı... mayıl olêrlar Kişinöv... gözeeliinâ, temizlii... hem musaafircilii... . Kişinöv – nica biyaz taştan yapılı bir büyük hem gözâl çiçek.

Ne sölener bu teksttä Kişinöv için.

Açıklayın kaçırılmış afikslerin dooruyazılmasını.

Yazın teksti, ekleyerek etişmâz afiksleri.

Bulun işlikleri. Angı sayıda hem zamanda durêrlar?

Neylân ayırılêrlar geçmiş zamanın işlikleri şindiki zamanın işliklerindân?

Geçmiş zamanın işliklerini var nicâ tanımaa soruşlardan ne yaptım? ne yaptın? ne yaptı? ne yaptık? ne yaptınız? ne yaptılar? hem afikslerdân **-dım (-dim), -tım (-tim); -dın (-din), -tın (-tin); -dı (-di), -tı (-ti) ...**

ne yaptım?	aldım	verdim	attım	gittim
	durdum	sürdüm	tuttum	güttüm
ne yaptın?	aldın	verdin	attın	gittin
	durdun	sürdün	tuttun	güttün
ne yaptı?	aldı	verdi	attı	gitti
	durdu	sürdü	tuttu	güttü

7. Okuyun işlikleri, söläyin, angı zamanda durêrlar.

Kaçêr, urdu, bastı, durêr, atlêêr, oynêêr, tuttu, aldı, koydu, bakêr, yapêr, gitti, verdi, çıkêr, bekleer, çeker.

Yazın ilkin işlikleri, angıları geçmiş zamanda durêrlar, sora da – şindiki zamanda.

8. Okuyun uygun lafları.

Eer iştäärsän süt içmää – taa islää doyor inää. Üürenmää utanma, bilmemää utan. İstäärsän kismetli olmaa – düşmeer zaameti saymaa. Alatlama fenalık yapmaa. Çalış sportlan iilenmää, girmaz doktor evinä.

Yazın, nişannayarak işliklerin sayılarını hem zamannarını. Angı işliklerdä yok ne zaman, ne da sayı? Neçin?

9. Okuyun cümleleri.

Gitmişlär çocuklar futbol meydanına top oynamaa. Bir vakıttan sora başlamış yaamur yaamaa.

İstär-istemaz uşaklara läazım olmuş daalışmaa evlerä, ama kimisi gitmiş bibliotekaya kiyat almaa, olsun evdä ne okumaa.

Yazın. Bulun zamansız hem sayısız işlikleri da çizİN onnarın altlarını ikişär çiziyän.

İşliklerin infinitiv forması

İşliklär infinitiv formasında cuvap ederlär soruşlara ne yapmaa? ; ne olmaa?

ne yapmaa?	ne olmaa?
yazmaa	karannık olmaa
okumaa	suuk olmaa

10. Okuyun teksti. Bulun işlikleri, angıları cuvap ederlär infinitiv formanın soruşlarına.

Çıkmışlar uşaklar dışarı da başlamışlar kaçınmaa, atlamaa hem türlü oynnar oynamaa. Bu vakıt iki kızçaaz başladı türkü çalmaa. Çocuklar tutunmuştlar bir uzun sopanın iki ucundan da çalışdılar biri-birlerini ensemää.

Yazın, çizerek infinitiv formasında duran işliklerin altlarını ikişär çiziyän.

11. Okuyun lafları, koyarak onnari infinitiv formasına.

Al, bak, git, ver, gir, yat, oyna, seslä, beklä, dur, yap, bitir, gel, getir, çık, gü, tut, sil, ek, kapa, çekiş, götür.

Yazın. Beş laflan kurun birär cümlä.

Örnek: getir – getirmää, ...

İşliklerin infinitiv forması, vokal garmoniyasına görä kurulêr afikslärlän **-maa**, **-mää**, angıları eklenerlär temel formaya:
at-maa, dur-maa; git-mää, ver-mää.

12. Okuyun lafları, koyarak onnari temel formasında.

Götürmää, getirmää, yıkamaa, paklamaa, atmaa, delmää, urmaa, bak-maa, tutmaa, atlamaa, çıkarmaa, kaldırmaa, yoklamaa, silmää, ürkütmää, süpürmää, temizlemää, eklemää, sürmää.

Örnek: temizlemää – temizlä, ...

Yazın. Üçär işliklän kurun birär cümlä.

13. Okuyun lafları. Düzün işliklerin infinitiv formasından eni, birköklü inkärlik formasını.

Örnek: gitmää – gitmemää; gitmää şkolaya; ...

Atmaa, oynamaa, kaçmaa, atlamaa, urmaa, tutmaa, düşmää, üzmää, çekmää, gitmää, örümää, vermää, çelmää.

Yazın, düzeräk bu işliklerdän lafbirleşmesi.

14. Okuyun. Koyun işlikleri temel formasında.

Bakmaa, saamaa, koymaa, urmaa, düşmää, yakmaa, büümää, seçmää, giimää, imää, doymaa, saymaa, diimää, yaamaa.

15. Okuyun. Angi cümlelerdä işlem olêr şindi? Angi cümlelerdä olmuş ne zamansa? Angi cümlelerdä işlem olacek ne zamansa? Çıkarın nışannı işlikleri, koyarak onnara soruş.

Vasilka **üürener** üçüncü klasta. Dün o yazdı yaratma hem yazdı onu islää. Şindi o **yazêr** diktant. Evdä o **okuyacek** annatmayı da hazırlanacek takrirä. Yaarin o **yazacek** takrir.

Yazın, cümlelerdä baş payların altlarını çizeräk.

16. Okuyun teksti. Bulun da çizin işliklerin altlarını. Kóyun soruşu da söläyin, işlem cümlelerdä olmuş mu, olêr mı osaydı olacek mı?

Çocucaklar toplandılar küüyün kenarında, tolokada. Koli tutardı kol-tuunda topu. Miti hem Todur bödülr şakları iki komandaya.

İşidiler orbitranın sesi. Oyun tolokada çekeder. Burada oynêrlar iki sokaan şakları. Gittikçä oyun kızışêr, işidiler seslär, baarış, sıklık...

Eer büün komandalarda belli olmaarsaydı, kim kimi ensedi, oyunu ilerledeceklär öbür pazara da çalışaceklar mutlak belli olsun enseyici.

Yazın tefterlerinizä.

Nicä diişiler işliklär?

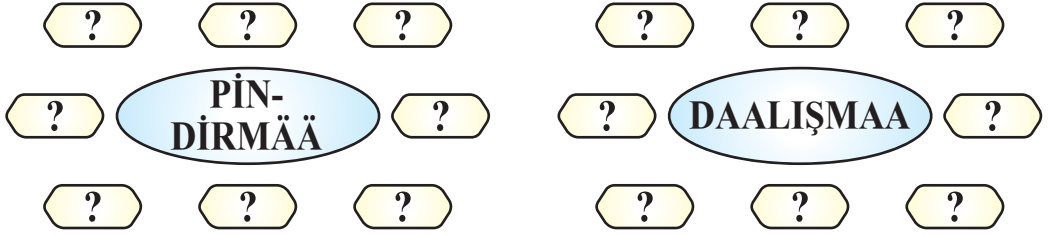
17. Okuyun teksti.

Nekadar çok eşillik olacek dolaylarda, okadar taa saalık olacez, okadar taa gözäl olacek tabiat hem yaşamamız. Bolniçalarda gezmemää hem ilaç aaramamaa deyni, läüzım herbir adam nekadar taa çok erindä durmasın: gimnastika yapsın, oynasın, gezsın, atlasın, yıkansın, üzsün...

Yazın, işliklerin altlarını çizeräk.

18. Okuyun lafları, olun dikat! Bu laflarda var saklı işliklär. Bulun onnarı.

Yazın saklı lafları hepsiciini, çizeräk sade işliklerin altlarını hem onnarın arasından beşinnän kurun birär cümlä.

19. Okuyun tabliṭayı.

Zamannarda işliklerin diişilmesi

İnfinitiv	Temel forma	Geç. zaman	Şind. zaman	Gel. zaman
Ne yapmaa?	Ne yap?	Ne yaptı?	Ne yapêr?	Ne yapacak?
gitmää	git	gitti	gider	gidecek
vermää	ver	verdi	verer	verecek
durmaa	dur	durdu	durêr	duracak
koymaa	koy	koydu	koyêr	koyacak
almaa	al	aldı	alêr	alacak
bükmää	bük	büktü	büker	bükecek
asmaa	as	astı	asêr	asacak

Tabliṭayı kullanarak, diıştirin işlikleri görmää, ekmää hem küsmää.

20. Okuyun teksti.

Fizkultura uroklarına deerlär saalık uroo. Neçin acaba? Bulêrım, ani buna cuvap herkezi klasta oturannar veräbilecek. Çünkü sport, fizkultura urokları...

Yazın annatmanın çeketmesini da bitirdin çekedilmiş fikiri taa iki-üç cümläylän. İşliklerin altlarını çizsin, açıklayarak onnarın zamannarını.

21.

Okuyun tabliṭayı. Neylän bu tabliṭanın işlikleri başkalanêrlar öbür tabliṭanın işliklerindän? Açıklayın fikirlerinizi.

İnfinitiv	Temel forma	Geçmiş zam.	Şindiki zam.	Gelelecek zam.
saklamaa	sakla	sakladı	saklêêr	saklayacek
paklamaa	pakla	pakladı	paklêêr	paklayacek
seslemää	seslä	sesledi	sesleer	sesleyecek
beklemää	beclä	bekledi	bekleer	bekleyecek
imää	i	idi	iyer	iyecek

Bu tabliṭayı kullanarak, diiştirin işlikleri örümää, eklemää hem erimää.

22.

Bulun bu laflara lâazımnı işlik da koyun onnarı üç zamanda soruşlara görä.

kızçaaz $\begin{cases} \text{ne yaptı?...} \\ \text{ne yapêr?...} \\ \text{ne yapacek?...} \end{cases}$

fıdan... $\begin{cases} \text{ne yaptı?...} \\ \text{ne yapêr} \\ \text{ne yapacek?} \end{cases}$

pali $\begin{cases} \dots \\ \dots \\ \dots \end{cases}$

mum $\begin{cases} \dots \\ \dots \\ \dots \end{cases}$

saat $\begin{cases} \dots \\ \dots \\ \dots \end{cases}$

horoz $\begin{cases} \dots \\ \dots \\ \dots \end{cases}$

23.

Okuyun teksti.

Kati herkerä kendi işlerini koyêr erlerinä. O pek sever, ki içerdä pak olsun. O biler vakıdın paasını.

Kızçaaz becerer havezlän işlemää. O yıkêêr kapları, yardım eder malisinä imää hazırlamaa, içerlerini tertiplemaa.

*Bulun işlikleri. Koyun onnarı geçmiş zamanda.
Yazın teksti işliklärlän geçmiş zamanda.
Çıkarın da yazın bitkidä sade vokalları bitän işlikleri.*

24. Diiştirin bu işlikleri zamannara görä. Kullanın tabliçaları.

Oturmaa, üzmää, okumaa, kazımaa, beslemää.

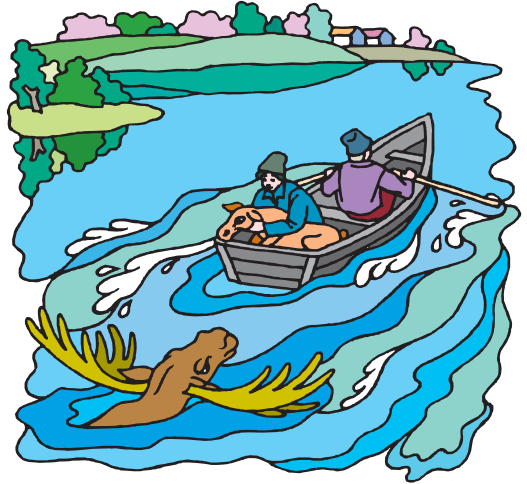
İşliklerin ikisinnän kurun birär cümlä da yazın.

25. Okuyun teksti.

Derä taşmış

Biz kayıklan yaklaştık adacığın kenarına. Onu hızlı örtärdi su.
Adacıkta kaçınardı karaca. Bir gümenin altında yatardı karaca yavrusu.
Tä neçin o istemäzdi gitmää adacıktan! Onun yavrusu becermääzdi üzmää.
Biz aldık yavruyu kayak içinä. Karaca-mamu üzärdi ardımıza. Tä
kayın dibi diidi kenara. Daacı aldı da koydu yavruyu kuruya.
Tezdä anası da üzeräk etişti kenara. Yavrusu gitti onun ardına.

(G. Skrebişkiyä görä)

*Nasıl başka türlü var nicä koymaa bu tekstin adını (başlını)?
Cuvap edin soruşlara:*

1. Ne vardı nicä olsun bu hayvannarlan?

2. Neçin karaca-anaç gitmäzmiş adacıktan?

3. Nicä kurtarmışlar karaca yavrusunu?

Hazırlanın takrir yazmaa.

Yazın takririn tekstini.

26. Yazın cümleleri, işlikleri koyarak läâzımın üzdä hem sayıda. İşlikleri köyun geçmiş zamanda.

Vari hem Nasti (git) şkolaya. Bän (oku) bir meraklı annatma. Sän (yaz) pek gözäl. Biz (gel) evä. Siz (atla) çukuru. Onnar (etiş) bostana. Sän (al), ama faydasız.

Yazın, açarak parantezaları hem açıklayarak işliklerin üzlerini hem sayılarını. Köyun onnara soruş.

27. Okuyun işlikleri. Söläyin zamannarını.

Sallêêr, okuyêr, açêr, verer, atêr, üzer, götürer.

Yazın işlikleri geçmiş zamanda birlik sayısında üçüncü üzdä. Afiksleri nişannayın. Örnek: götürer – götürdü, ... İşliklerin birisinnän kurun bir cümlä.

28. Yapın cümlä payı analizi. İlk cümlelerin shemasını yapın.

Bizim klasta üürener üç anılmış güreşçi. Onnar tezdä gideceklär res-publika yarışlarına.

Uydurun lafları: gitmää, gelmää, dönmää. Angı işliklär burada yakın maanalı, angıları da karşı maanalı?

29. Okuyun. Düşünün, neçin ölä deerlär.

1. Käämil kiyat – haliz yortu.
2. Kiyat yardımnayacak zaametindä, kurtaracak beladan.
3. Kiyat – en ii kafadar.
4. Kiyat sevinmeliktä gözelleder, belada uslandırêr.

5. *Okumaa sän bilmäärsän – bokluk,
Kapalı gözlerin perdesi.
Sän tutarsan kiyatlan dostluk –
Aydınnık hem şafklı ilersi.*

Yazın uygun sözleri. Açıklayın işliklerin zamannarını

İşliklerin inkärlik forması

30. Okuyun.

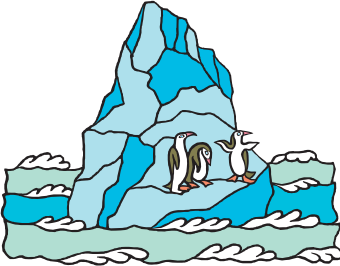
Çalışkan adam sever işlemää. Zaaamet ona sevinmelik getirer.

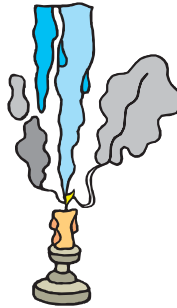
*Nicä siz annêêrsınız ikinci cümleinin maanasını?
Yazın teksti aklınızda tuttuuna görä. İşliklerin altlarını çizin.
Nesoy afıks lääzım eklemää işliklerä, laf gidärseydi haylaz
adam için? Yazın.
Haylaz adam sevmeer işlemää. Zaaamet ona kismet getirmeer.
Bölä insannarı hatırlamêêrlar.*

İşliklerin şındaki zamanda afıksleri **-mê (-me-)** gösterer onların inkärliini: *al-mê-êr, sat-mê-êr, gel-me-er, ver-me-er*. Afıks **-mê- (-me-)** yazılêr vokal garmoniyasına görä.

31. Çözün bilmeyceleri.

- 1) Ateştä yanmêêr,
Suda daalmêêr.

- 2) Gecä-gündüz örüyer –
Erindän kıpırdanmêêr.

Yazın bilmeycelerin cevaplarının birär cümlä, işlikleri koyarak inkärlik formasına. Tekstlerdä inkärlik formasında duran işliklerin altlarını çizin.

32.

Okuyun uygun sözleri. Açıklayın maanalarını.

Üürenecän – ilerleyecän, üürenmeyecän – geeri kalacan. Üürenmää utanma, bilmemää utan. İstärsän kismetli olmaa – düşmeer zaametini saymaa. Biyaz ellär işi sevmeer. Yımırta tauu üüretmeer.

Yazın uygun sözleri. Yapın kontrol. İnkärlik formasında bulunan işliklerin altlarını çizin.

33.

Okuyun teksti. Neredä yakışêr, işlikleri koyun inkärlik formasına.

Petri yazêr, ama Kosti yaz... . Niku istä... yazmaa.

Maşi diker dadaya fistancık, ama Tudorka dik ... . Oli istä ... dikmää. Simu oynêêr top, ama Todur istä ... oynamaa.

Sandi güder koyunnarı, ama İlişka istä ... gütmää.

Yazın cümleleri, çizeräk koyulmuş afikslerin altlarını hem açıklayarak onların dooruyazılmasını.

İşliklerin geçmiş zamanda afiksleri **-ma-**, **-me-** gösterer onların inkärliliini: *al-ma-dım, oyna-ma-dım, ver-me-dim, gör-me-dim.*
Afiks **-ma-**, **(-me-)** yazılêr vokal garmoniyasına görä.

34.

Okuyun.

Dün biz çocuklarlan futbol oynamadık, cayıra hiç gitmedik, öbür komandaylan hiç buluşmadık.

Sokakta biz gördük bir büyük köpek, ama o bizä hic dokunmadı, sokulup, korkutmadı, hiç salmadı da.

Çocukaklar pek çalıştılar, ama öbür maalenin komandasını ölä da enseyâmedilär.

Var mı nicä olsun ses dönmesi işliklerin inkärlik formasında?

İşliklerä, angıları temel formasında biterlär sessiz konsonnarlan, eklener ileri dooru sessiz konsonnan çekedän afikslär. Ama inkärlik **-mê-, -me-; -ma-, -me-** afikslerdän sora o sessiz konsonnar dönerlär çetin eşlerinä: *sat – sattı, sátma-dı; kap – kaptı, kápma-dı; sus – sustu, súsma-dı; ak – aktı, ákma-dı, ek – ekti, ékme-di.*

35. Okuyun. Hepsini işlikleri geçmiş zamanda inkärlik formasına kóyun.

Asmaa, kesmää, küsmää, suutmaa, bakmaa, ekmää.

Verilmiş işliklerin ikisinnän kurun birär cümlä, koyarak onnari inkärlik formasına.

36. Okuyun teksti. Kimin için annadılêr bu teksttä? Kóyun tekstin adını.

Çocukak bu sabaa erken kalkmamış, yataanı toplamamış, üzünü yıkamamış hem gimnastika da yapmamış. O evdekilerinä selâm vermemiş, sabaa kavaltısını yapmamış hem şkolaya da gitmemiş.

Yazın bir tekst şeremet uşak için hep bu işlikleri kullanarak Kóyun tekstin adını.

İşliklerin gelecek zamanında **-ma-, (-me-)** afiksleri gösterer onnarın inkärliini: *almayacam, beklämeyecäm.* Afikslär **-ma-, (-me-)** yazılêrlar vokal garmoniyasına görä.

37. Verilmiş işlikleri kóyun gelecek zamanda inkärlik formasında.

Örnek: *Gitmäü – git – gitmeyecek, ...*

Oynamaa, baarmaa, etiřmää, devirmää, çekişmää, kabarmaa, saçmaa, içmää, dikmää, kaçmaa, durmaa.

Yazın işlikleri. Üçünnän inkärlik formasında kurun birär cümlä.

38.

Kurun bir annatma «Nicä biz yortuya hazırlanêrız» yada «Nicä bizim klas gezintiyä gitti». Yazın annatma. İşliklerin altlarını çiziz, belliederäk zamannarını hem formalarını.

39.

Okuyun teksti.

Mamunun günü

Yaarın mamunun günü. Mamuya deyni bän hazırladım çiçek hem bir baaşış. O günü bän brakmayacam mamu işlesin. Yaarın o düşmeer imää da yapsın, içersini da paklasın. Hepsiciini işleri biz bakaylan yapacez. Bütün gecä uyumayacez, ama mamuyu sevindirecez.

Yazın. İnkärlik formasında işliklerin altlarını çiziz.

40.

Okuyun. Açıklayın uygun sözlerin maanalarını.

Ko saçın kısa olsun, ama fikirin olsun uzun. Ne ekecän – onu da bişecän. Kim isteer zengin olmaa – taa çok lääzım çalışmaa. Küçüktän zanaat aara, sora dalacan bala. Tabeetini brak, dostum, taa tez işindän tutun. Kızaa yazın hazırla, kış – taligayı sakla.

Yazın. Temel formasında işlikleri kóyun infinitiv formasına (paranteza içindä).

Örnek: *Yátma (yatmaa) yazın gölgedä, ekmek büümeer sergendä.*

41.

Okuyun teksti. Kóyun adını. İlerledin teksti.

Bu olmuş açan, artık avşammış. Çocukak, kırdan dönärkän, durgunmuş köprünün üstündä. Su içindän işitmiş kurbaaların sesini. Köprünün yan ger-mesinä dayandıynan, gërmä kırılmış da çocukak başaşaa düşmüş su içinä. Su diilmiş derin, ama çocukak kaybetmiş kendisini da sade inneyärmiş. Biraz vakıttan sora geçer köprü üstündän sportçu Vasi. O işitmiş çocucaan innemesini...

Yazın teksti, açıklayarak işliklerin zamannarını, formalarını, üzlerini hem sayılarını.

42.

Okuyun teksti.

Nataşanın bayırcı

Bu olmuş 1942-ci yılda.

Nataşa Koçuevskaya çıkarmış düüş tarlasından yaralıları hem sakatları da erleştirmiş onnarı blindajda. Tezdä läüzümmiş gelsin sanitar maşinası.

Ansızdan yolda peydalanmışlar nemţelär. Onnar doorulmuştular dooru blindaja.

Nataşa kapmış avtomatı da kaçarak gitmiş bayırcaa. Duşmannar görmüşlär onu da açmışlar ateş. Bir pulä batmış ayaana. Nataşa mekle-yeräk etişmiş bayırcıın tepesinä da açmış ateş duşmannarın üstünä.

Patronnar bitmiş. Duşmannar sarmışlar kızı. Açan onnar pek yakın sokulmuşlar, Nataşa bitki granatayı atmış.

Sora bu bayırcaa koymuşlar kızın adını.

(O. Korotţeva görä)

Neçin tekstin adı ölä?

Cuvap edin soruşlara:

- 1. Nezaman olmuşlar bu oluşlar, anguları için annadılêr bu teksttä.*
- 2. Neredä Nataşa erleştirmiş cenkçileri?*
- 3. Neçin Nataşa düüşä katılmış?*
- 4. Nicä o düüşärmüş duşmannarlan?*
- 5. Nicä siz onu görersiniz sizincesinä?*

Ne gösterer laf bayırcık (bayır)?

Hazırlanın yazmaa takrir.

Yazın takririn tekstini.

43.

Hazırlanın annatmaa işliklär için verilmiş plana görä:

- 1) Ne o işlik?
- 2) Ne iş için läüzüm işliklär bizim dilimizdä (sözümüzä)?
- 3) Nesoy soruşlara cuvap ederlär işliklär?
- 4) Nicä diişilerlär işliklär? Verin örnek.
- 5) Nesoy cümlä payı taa çok kerä olêrlar işliklär?

Testlär “İşlik”

1-inci test. *Angı laflar göstererlär predmetin işlemini?*

1. Kalın, kaavi, korafılı.
2. Vatan, dost, saalık.
3. Korumaa, iilenmää, dostlaşmaa.

2-nci test. *Angı adlıklar kurulma işliklerdän?*

1. Okumak, yazmak, susmak.
2. Taşımaa, kıymaa, yuurmaa.
3. Göster, dostlaş, koru.

3-üncü test. *Angı işliklär kurulma adlıklardan?*

1. İşlä, seslä, eklä.
2. Yaşamaa, yaymaa, yolmaa.
3. Susmaa, durmaa, kurumaa.

4-üncü test. *Angı işliklär göstererlär şindiki zamanı?*

1. Adadı, baktıydı, gitmiş.
2. Uracek, dolaşmış, koruyacak.
3. Okuyêr, dostlaşêr, iilener.

5-inci test. *Bulun geçmiş zamanda işliklärün sırayı.*

1. Alacek, geçecek, sesleyecek.
2. Durmuş, yardımnamış, kaldırmış.
3. Yayêr, sürüyêr, karşılêr.

6-nci test. *Bulun konsonnan bitän işlikleri.*

1. Almaa, tutmuş, verecek, yazêr.
2. Korumaa, tuzlayacam, solumuş, ekleer.
3. Kazıyacam, kaşımış, kürüyêr, beklemää.

7-nci test. *Bulun vokallan bitän işlikleri.*

1. Küsmää, delmää, oturmaa, bakmaa.
2. Silmiş, eşmiş, girmiş, sinmiş.
3. Elemää, beklemää, tuzlamaa, okumaa.

8-inci test. *Bulun zeedä laflı sırayı.*

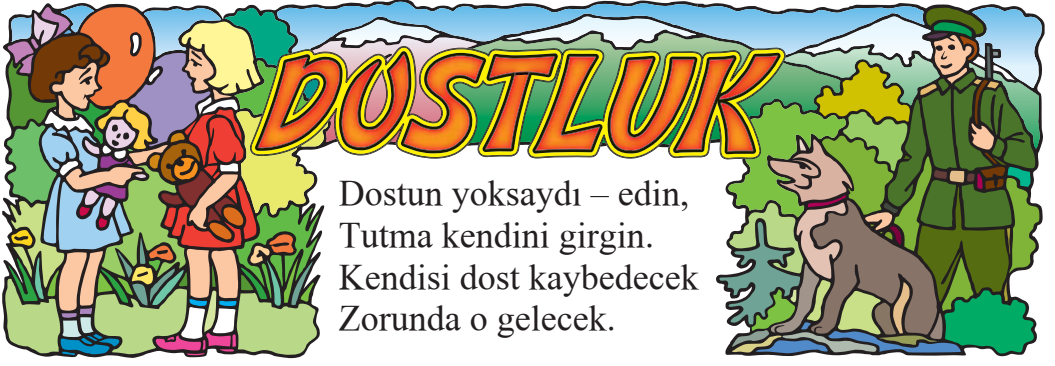
1. Bakmış, bildi, gitmişti, okuduydu, verecek.
2. Aalamaa, yaamaa, suumaa, diimää, in.
3. Çek, geç, dur, yat, gel, imää.

9-uncu test. *Angı sıradaki laflar durêrlar temel formasında?*

1. Alêr, satêr, bakêr, yazêr.
2. Almaa, satmaa, bakmaa, yazmaa.
3. Al, sat, bak, yaz.

10-uncu test. *Angı sırada bulunêrlar zamansız işliklär?*

1. Açêr, bakêr, gider, okuyêr.
2. Açmaa, bakmaa, gitmää, okumaa.
3. Açtı, baktı, gitti, okudu.

Dostun yoksaydı – edin,
Tutma kendini girgin.
Kendisi dost kaybedecek
Zorunda o gelecek.

Ardlaflar

Angı laflara deniler ardlafl?

Laflara, angıları sözümüzde yardımneêrlar taa derindän annamaa oluşları, onnarın zamanını, erini, sebepini h.b., deniler ardlafl: *pazara kadar, yazdan sora, evin üstündä, aacın altında, pınarın yanında, avşamdan, pazaradan, güzädün.*

Ardlaflar yazılêrlar kendibaşına kullanan söz payların ardına. Onuştan da onnara deniler ardlafl.

1. **Okuyun. Bulun verilmiş tekstdä ardlafları, angıları açıklêrlar neyisä. Neredän bu yaratma parçası. Angı tema burada açıklanêr? Nesoy bu tekst: annatma mı, yazdırma mı osaydı fikirlemä mi?**

Petriyi, kendi saabisini, Bozka pek sevärmiş. Boştaykan, hiç onun yanından ayırılmaazmış. Pek sevärmiş Petriylän oynamaa, onun dolayında kaçınmaa, yada, oturup önündä, dooru onun gözlerine bakmaa. Bozka annayarmış Petriyi yarım laftan, tamannayarmış onun herbir izinini. Ama ...

Yazın, ardlafların altlarını çizeräk.

Adlıklarlan, angıları cuvap ederlär soruşlara neylän? nezamandan?, nezamana kadar? ardlaflar yazılêrlar birerdä, bir afiks gibi: *almaylan, eriklän; samannan, elimnän; sabaadan – avşamadan.*

2. Okuyun teksti. Noktaların erinä çalışın bulmaa yakışıklı yardımcı laf (ardlafi).

Bütün afa biz bulunduk deniz ... . Bir günün ... uşaklar hepsicii tanıştılar. Pali saklanmıştı masanın ... .

Vasilka cuvap edärdi soruşlara taftanın ... . Lelek yapmıştı yuvasını evin ... . Uşaklar oynayardılar kapunun ... . Hamurlan teknä durardı patın ... .

Yazın, çizeräk ardlafların altlarını.

3. Okuyun uygun sözleri, açıklayın onnarın maanasını.

Dostluk paraylan alınmaz.

İnsana deyni dostluk – kâr nicä taazä soluk.

Yazın, çizeräk ardlafların altlarını.

4. Okuyun ardlafları. Kurun herbir ardlafinnan birär cümlä.

Örnek: **beeri** — Düändän **beeri** dostum bizdä bulunêr.

İçin, kadar, sora, başka; ön, ard, boy, üst.

Yazın cümleleri tefterlerinizä, ardlafların altlarını çizeräk.

5. Okuyun, koyarak yardımcı ardlaflarını lääzımnı formada. Buna var mı nicä demää tekst? Var mı nicä koymaa bu tekstin adını? Neçin?

Örnek: Çölmek durêr pençerenin (üst) üstündä.

Koy süpürgeyi kapunun (ard). Garga oturmuş bacanın (üst).

Keçilär otlêr derenin (boy). Dostum bulunarkan benim (yan), üreemä pek hoş gelir. Pınarın (iç) topaç atmaa olmaz. Şkolanın (ard) büüyer bir kalın meşä. Küüyün (orta) toplanêr insan.

Yazın cümleleri tefterlerinizä, ardlafların altlarını çizeräk.

6.

**Okuyun teksti. Buna var mı nicä demää tekst? Neçin?
Var mı bu tekstin teması?**

Kapumuz açık

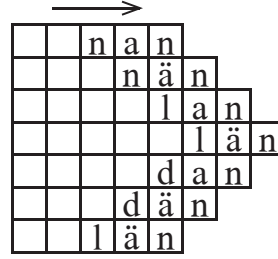
Uçaklan kalktıynan havaya da baktıynan aşaa, kanatların altında açılêr bir büük hem gözäl panorama. Moldovaylan Bucak görüner, nicä gerdan, topraan boynusunda. İki dizi sedef gibi, durêrlar Prutlan Nistrunun boy-larında, sansın sicim ipindä dizili, gözäl hem zengin moldovan, ukrain, gagauz hem bulgar küüleri. Bir iiri almaz gibi durêr bu sedeflerin ortası-nda Kişinöv. Gözälleder bu diziye taa ufarak paalı taşlar da, nicä Belț, Bender, Tiraspol, Komrat, Kahul, Tumarva, Bolgrad...

Yazın, çizeräk ardlafların altlarını, açıklarak onnarın rolunu hem dooruyazılmasını.

7.

**Düşünün da doldurun
kafesçikleri adlıklarlan.**

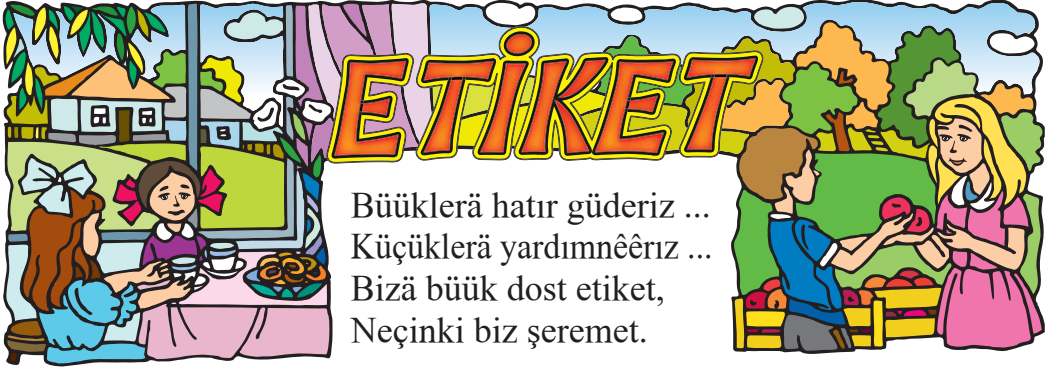

Üçär ardlaflınnan kurun birär cümlä da yazın tefterlerinizä.

Dooru kullanın ardlafları

Ardlaflar: *için, kadar, görä, karşı, başka, sora, beeri, üst, alt, ön, ard, yan, orta, iç, dış, karşı, baş, boy* h.b. yazılêrlar başka laflarlan ayırı: *uşaklar için, kışa kadar, bana görä, duşmana karşı, bundan başka, yazdan sora, dündän beeri; patın üstündä, masanın altında, kapunun önündä, evin ardında, pınarın yanında, alayın ortasında, şkolanın içindä, çevrenin dışanında, bana karşı, payın başında, yolun boyunda ...*

Ama ardlaflar **-lan, -län; -dan, -dän; -tan, -tän; -nan, -nän** laflarlan yazılêrlar birerdä: *kumnan, emnän; uşaklan, kirezlän; yazadan, bizädän.*

Büüklerä hatır güderiz ...
Küçüklerä yardımêêrız ...
Bizä büük dost etiket,
Neçinki biz şeremet.

Tekrar

1. Okuyun kiyatta, angı temaları (üürendiniz) geçtiniz bu üürenmäk yılında. Kiyadın angı parçasında var nicä bulmaa bunun için informațiya?

2. Okuyun soruşları hem onnarın cuvaplarını.

Neyä deniler laf?

Laf – o predmetlerin adları, nışannarı, işlemneri: *kiyat, eni, okumaa.*

Ne o cümlä?

Bir yada birkaç lafa, angıları göstererlär bir bitirilmiş fikir, cümlä deniler: *Yaz. Uşaklar dinnenerlär deniz boyunda.*

Nesoy parçalardan kurulu laflar?

Laflar kurulu köktän hem afıkstän: *ev, evcäüz, evdä; şkola, şkolacı, şkolaya.*

Nedän kurulu cümlelär?

Cümlelär kurulu laflardan, angıları baalı biri-birinä maanayca: *Panti aldı bibliotekadan eni bir kiyat.*

Nesoy söz payları siz bilersiniz?

Söz payları: adlıklar, nışannıklar, işliklär, ardlaflar:

yaprak – adlık

akıl – adlık

yapraklı – nışannık

akıllı – nışannık

yapraklanmaa – işlik

akıllanmaa – işlik

yapraan üstündä – ardlaflar

Nesoy cümlä payları var?

Cümlä payları bölünerlär baş hem ikincili paylara.

Subyekt hem predikat – cümlelerin baş payları:

S. Pr.
Panti aldı bir kiyat.

S. Pr.
Gagauzlar çıkêrlar kırlara.

3. Okuyun teksti. Kaç cümlä var onda?

İlkyazın çeketmesindä duumuşlar göcenciklär onnar biri birinä dayanmışlar pek käämil saklanmışlar göcenciklär bıldırkı korayların içindä burada onnarı bulamayacak şiret tilki göcenciklär dayanıklı bek-leerlär analarını mamuları gelir kaçarak da doyurêr aac uşacıklarını.

(İ. Sokolov-Mikitova görä)

Yazın teksti. Herbir cümleinin sonunda koyun nokta. İlk üç cümlede çizin baş payların altlarını. İlk cümleinin shemasını yapın. Alın esaba, angı laflar teksttä kullanılêr göcenciklerin erinä.

4. Okuyun teksti. Bulun lafları, angıları kullanılêrlar adlıkların erinä.

Yabanı

Yazın yabanı tok. O insana hızlanmêr. Kışın yabanı aacılık çeker. O pek zabunnêr. Suuklar onu zeetleer. Boran koolêr oradan orayı. Kış hep taa derin olêr. Yabanı imää aarêr. Kolay, ama bulamêr. Ona canın acı-

yêr. Ozaman yabanî adama da hızlanêr. Adam korunêr. Tüfek atarsa, yabanî kaçêr. Adam kurtulêr.

Neçin tekstin adı koyulu bölä? Yazın ilk cümleyi, çizin subyektin hem predikatin altlarını, çıkarın bu lafbirleşmelerini. Hep bölä analiz yapın ikinci hem üçüncü cümlelerä.

Adlıkların (adların) erinä kullanılan laflara aderlik deniler: *Yazın yabanî tok. O insana hızlanmêr. Ondan lââzim korunmaa.*

Tekst

5. Okuyun soruşları da hazırlanın vermää onnara cuvap:

1. Nicä ayırmaa teksti toplama cümlelerdän?
2. Ne o tema hem tekstin öz fikiti?
3. Nesoy tekstlär var nicä olsunnar?

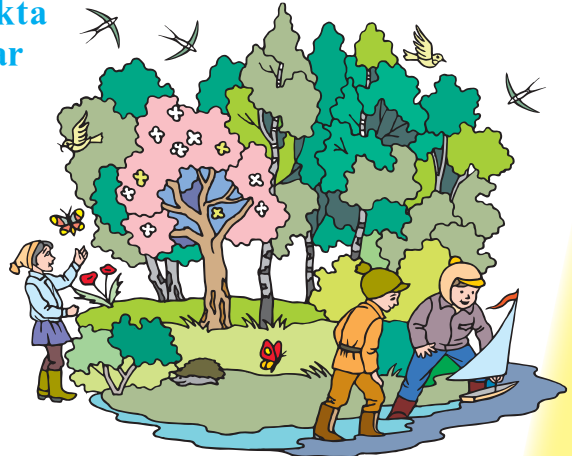
6. Kurun bir tekst verilmiş plana görä:

1. Nesoy kiyatlar bän okudum?
2. Neyi bän beenerim kiyatlarda?

Yazın teksti. Yapın kontrol. Nesoy tekst siz yazdınız: annatma mı, yazdırma mı osaydı fikirlemä mi? İnandırın.

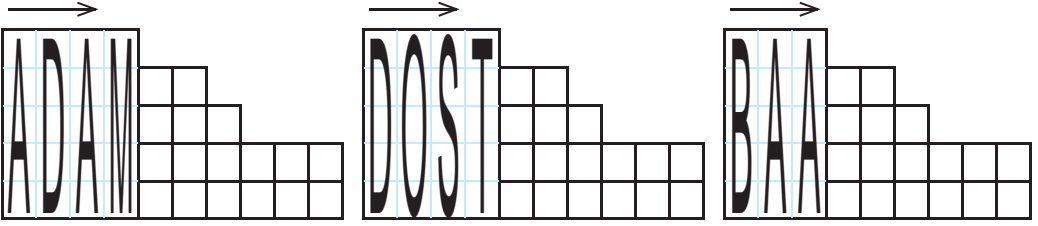
7. Dikat geçirin gözdän parkta aaçları. Nicä diişilmişlär onnar ilkyazın? Yazın küçüräk bir yazdırma teksti 2–3 cümledän aaç için, angısı sizin bakışınızı kendisinä baaladı.

Taa çeketmedään teksti yazmaa, koyun tekstin adını hem bulun onun öz fikirini.

Laf kuruluşu

8. Kurun birköklü laflar laflardan adam, dost, baa.

Yazın lafları sırada virgül aşırı. Lafların üstündä belli edin söz paylarını. Angı laflara deniler birköklü? Annadın bunu verilmiş örneklerdä.

9. Verilmiş laflara yapın lafkuruluşca analiz.

Baalar, yaamurluk, kiyatçılık, kazmacı, esaplamaa, bukvaların, eşiklerdä, dostlaşmaa, selämnäşmaa, hatırlamak, acılamamaa.

Bulun lafları, angıları uyêrlar bu shemalara:

1) ( ) ^ 2) ( ) ^ ^ 3) ( ) ^ ^ ^

Bu laflarlan kurun birär cümlä. Kendinizdän bulun (kurun) birär laf bir afiksli, iki afiksli, üç afiksli.

10. Gözdän geçirin resimi. Kurun ona görä bir annatma.

Kontrolcu laflar: çimen, güneş yısıdêr, ilkyaz işleri, zaamet, aaçların güüdelerini, aaçların dolaylarını, kireçleerlär, kızçaazlar, çocucaklar, dikerlär fidancık, yıslêêr, tırmıklêêrlar, çalışêrlar, fidancıklar büüyeceklär, meyva yapaceklar, uşaklar çalışkan, uşaklar sevinerlär.

Koyun annatmanın adını. Yazın. Yapın kontrol.

11. Cuvap edin soruşlara.

- 1) Neçin kök – lafların en paalı parçası. Gösterin örneklerdä.
- 2) Lafin angı payınnan (köklän mi osaydı afıkslän mi) dilimizdä peydalanêr eni laflar? İnandırın. Okuyun kiyatta lafkuruluşu için.
- 3) Ne o lafkurucu hem lafdiştirici afıkslär? Ne yapêr lafkurucu afıks hem lafdiştirici afıks?
- 4) Ne o -lan, -län; -dan, -dän? Var mı nicä onnarı şaşırmaa afıkslärän? Neçin?

12. Bulun da yazın lafları, angıları biterlär (var nicä bitsinnär) bu afıkslärän:

nan	ler-dä	lar-ın	yä	ya
dan	un	nün	tä	dä

Üçünnän kurun birär cümlä, göstererek lafkuruluşunu.

13. Afıkslärän düzün eni laf. Paranteza içindä veriler, angı söz payı olsun.

Dost – ... (işl.), er – ... (nış.), kirli – ... (adl.), çiçek – ... (nış.), yaralanmaa – ... (adl.), ses – ... (nış.), eski – ... (işl.), gecä – ... (işl.), tuz – ... (nış.), ... (işl.), şeker – (nış.), ... (işl.).

Örnek: papşoy — papşoyluk (adl.), ...

İki laflan kurun birär cümlä. Yazın.

14. Yazın kuşların adlarını.

- 1) Ev kuşları: tauk, ...
- 2) Yaban kuşları: kartal, ...
kartal, turna, guguş, bülbül, garga, ördek, buura, lelek, buhu, tauk

Yazın lafları virgül aşırı. Açıklayın, ne fayda yada zarar getirirler kuşlar bizä.

Ne o lafdiştirici afiks?

15. Cuvap edin soruşlara.

- 1) Ne o afiks?
- 2) Afikslär laflarlan nicä yazılêrlar?
- 3) Diiştirin lafların formalarını: a) *al, git, ver, koy, bul*; b) *ekmek, kiyat, bukva, kök, afiks, laf, üüredici, penal, buura, saat*.

Yazın iki bölümdän da ikişär laflarlan birär cümlä, afiksleri nişannayın.

16. Uydurun işlikleri maanayca hem kuruluşça. Neylän ayırılêr işlik çiftleri?

- 1) Açmaa – kapamaa, doldurmaa – boşaltmaa, gelmää – gitmää, girmää – çıkmaa, vermää – almaa, kalkmaa – oturmaa.
- 2) Açmaa – açmamaa, doldurmaa – doldurmamaa, gelmää – gelmemää, girmää – girmemää, vermää – vermemää, kalkmaa – kalkmamaa.

Hep o mu: açmaa — kapamaa hem açmaa — açmamaa ? Yazın, nişannayarak ikinci bölümä lafların afikslerini.

17. Okuyun.

Bizim dostumuz

Bizim klasın uşakları pek beenerlär Georgiy İvanoviç Stamatovu, angı s1 sık-sık gelir bizim klasa. O gelir bizä klasa da annadêr çok meraklı

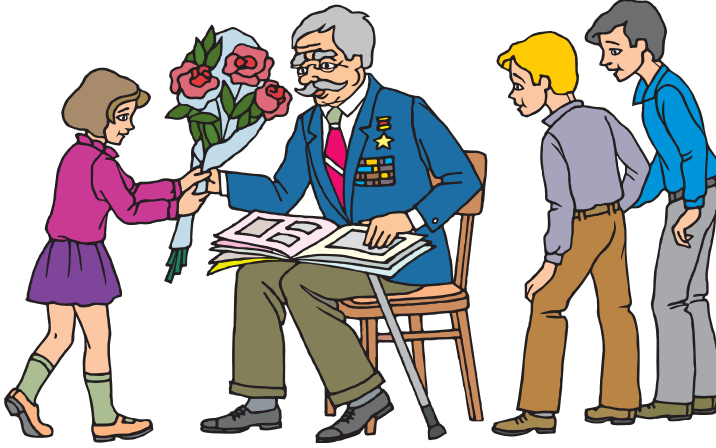
oluşlar: kendi gençlii için hem insanın o vakıtlarda yaşaması için, geçmiş cenk hem kendi kafadarları için, angıları onunnan barabar düüşmüşlər duşmannarlan.

Annadın, ne annadınız Georgiy İvanoviç için. Yazın tefterlerinizä.

18.

Gözdän geçirin resimi. Ona görä yazın bir annatma.

19.

Okuyun teksti

Ekmek

Büütmää ekmek – zor iş. Bütün yıl çalışêrlar çiftçilər, ki kabletmää käämil booday, papşoy, arpa, yulaf berekedi. Güzdän taa hazırlêêrlar toomnuk.

Ayırêrlar en iiri teneleri. Kışın düzerlər maşinalın bozgunçluunu, hazırlêêrlar toomnuu ekmää. İlkyazın traktorlar birlikli kıra çıkêrlar. Çekederlər ekmää.

Ekinnär olduynan, kıra çıkêrlar kombaynalar. Yazın iş uslanmêêr gecä da.

Nicä annêêrsınız iş uslanmêêr? Nasıl var nicä demää başka türlü? Hazırlanın yazmaa teksti diktant gibi.

20.

Okuyun söyleyişleri, açıklayın onların maanalarını.

1. İi toomdan – ii bereket.

2. Çok kaar – çok ekmek.

3. Vakıdı kaçıracan – berekedi kaybedecän.

4. Herbir adam iştä belli olêr.

Aklınızda tuttuuna görä yazın söyleyişin birisini.

21.

Annadın, neçin ilk bölümde laflar yazılêr uzun vokallan, ama ikinci bölümde kısa vokallarlan.

1) Artık bir afta saurdêr **kaar**. Saat beştä uşaklar toplandılar şkolanın önünä. **Baa** bozumunadan kaldıydı bir aftadan zeedä. **Süüt** aaçları sarkıtmıştılar dallarını. Bu işi **taa** bir kerä yapın.

2) Çamuru **kardıktan** sora yapmışlar topalak. Geçän pazar o zulüm keçiyi satmışlar. Kapuya urardı **ba** kızçaaz, **ba** çocukak. Vasilka kedicää verdi **süt**. Pat ta doluydu uşaklan.

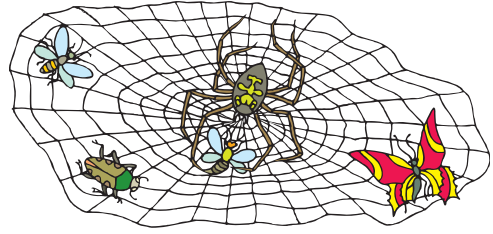
Yazın.

Söz payları

22.

Okuyun da çözün bilmeyceleri. Cuvaplarınnan kurun birär cümlä.

- 1) Onun tantelası – ipek.
Onunnan o tutêr sinek.
O tantelaya düşän,
Kaybeder canı heptän.

- 2) Çayırda durêr çoban,
Buynuzları altından.
Ama durêr salt gecä,
Dayanamêr güneşä.

Bilmeycelerin tekstlerini yazın, çizerek lafların altlarını, angıları cuvap ederlär soruşa ne? Ama angı adlıklar cuvap ederlär soruşa kim?

23.

Bulun zeedä lafı.

Derä, pirä, gecä, köpek, dana, kiyat, ana, biber, kemençä, daul.

Kurun birär cümlä laflarlan gecä, kemençä, hem daul da yazın.

24. Diiştirin lafları soruşlara görä, (neyin?, neyä ?, neyi?), nişannayarak afiksleri.

Kemençä, resim, muzıka, daul, sergi, dizi, düün, teatru.

Örnek: lülä – lülenin, lüleyä – lüleyi; ...

Yazın tefterlerinizä, nişannayarak afiksleri (^).

25. Bulun zeedä lafı.

Daulcu, kemençeci, baacı, üüredici, kaku, keçici, doktor, agronom.

Bu lafların arasından beşinnän kurun birär cümlä da yazın.

**kemençecilär
daulcunun**

26. Okuyun teksti. Paranteza içindä bulunan lafların yazılmasını açıklayın.

Alma aacına pindi (gani), armut aacına da – (koli). Bizim (bozka) pek fena köpecik. Kotoy (vasi) tuttu bir büyük sıçan. Mani yaşêêr (kosmonavt) sokaanda. Todur (kişinövda) gitmiş zooparka. (lunganın) boyunda otlêêr çok koyun sürüleri. (baboglu nikolay ignatyeviç) – anılmış gagauz yazıcısı.

Yazın, açarak parantezaları hem içindä bulunan lafları dooru yazarak.

27. Okuyun. Paranteza içindä lafları koyun läüzimni formaya. Nesoy soruşlara onnar cuvap ederlär?

(Gecä) vakıdı dädu saatlarlan bakardı (kara) gökä da sansın sayardı o (papşoy) tenesi gibi daanık (ufak) yıldızları. Dädu kendi (arif) bakışınnan görärdi diil sade o (yalabık) yıldızları, ama bütün (büük) dünnä yapısını. Da bundan sora, erdä yaşayannar hem o kendisi görünärdilär ona (akıllı) ama küçücük, ufaçık hem halsız dünnä tozçaazı.

Neçin laflar formalarını diiştirmedilər? Ne var nicä söyleyäsınız bu laflar için, angıları cuvap ederlär soruşlara nesoy? hem angı?

Halsız – kuvetsiz

28. Bulun zeedä lafbirleşmelerini.

Kaba kaar, eni fistan, kaavi çocuk, pişmiş hızlı, olmuş üzüm, geniş yol, üüsek ev, derin pınar, gezer yavaş, incä iplik.

Üç lafbirleşmesinnän kurun birär cümlä. Lafların, angıları cuvap ederlär soruşa nesoy?, altlarını çizin.

29. Okuyun. Nesoy tekst bu? Neredän bu yaratma parçası? Kim onun avtoru?

Açan o döner geeri, kızçaaz ona sormuş:

– O senin malin mi?

– Diil, – demiş çocukak.

– Mamun mu? – şaşarak sormuş kızçaaz.

– Diil!

– Bekim bulün yada komuşuykan?

– Diil! – cuvap etmiş çocukak. – o babunun biri. Bän onu hiç bilmeirim.

Yazın. İşliklerin altlarını çizin ikişär çiziyän, koyarak onnara soruşları.

30. Okuyun yaratma parçasını. Bulun soruş, annatma hem şaşma cümlelerini.

– Korun! Kurtar kendini!

Ama Koli bulmuş bir sopa da, ne kaçabilärseydi, alatlêr Juku kurtarmaa. Bu sesä hem baarişa hızlı çıkêr daacı da koolêr kendi köpeklerini.

– Kimin bu köpek? – üfkeli sormuş daacı.

– Benim, – demiş Koli.

Ama Vani hiç aazını da açmamış.

Çalışın aazdan çevirmää bu dialoglu teksti dialogsuz. Yazın, üçüncü hem dördüncü cümlelerin baş paylarının altlarını çizerek.

31. Okuyun cümleleri. Bulun ardlafları da açıklayın onnarın dooruyazılmasını.

Pazardan pazaradan Sofi gezer muzıkal şolasına. Evdän şolayadan Ristu gider sade aulların boyundan. Hem dooru da yapêr. Bir payacan damda sarkêr tavandan erädän. Simu hazırlamış mamusuna deyni käämil bir baaşış. Evin üstündä kâr bir bakır leen gibi yalabıyarmış dolu ay. Uşaklar toplanmışlar üüredicinin yanına.

Bakır leen – mednıy tazik

Yazın, nışannayarak ardlafları.

32. Gözdän geçirin resimi.

- 1) Kiminnän sän gittin zooparka?
- 2) Nesoy yabannar yaşêêrlar zooparkta?
- 3) Yabannarın angısı sever yıkanmaa?
- 4) Angı yabannarı sän beendin?

mamuylan, bakaylan...
maymunnar, fillär,
karacalar, yaban keçileri.

Yazın yaratma verilmiş plana görä.

33. Okuyun “Tezdä yaz” temasının planını. Düşünün da kurun birär annatma bu plana görä.

Örneklik planı:

1. Yılın angı zamanı yaklaşêr?
2. Nesoy hava kuruldu dışarda?
3. Nelär yapacan yazın (yaz vakıdı)?
4. Beenersin mi yazı? Neçin?
5. Yılın angı zamanını sän taa pek beenersin? Neçin?

Yazın annatmayı tefterlerinizä, açıklayarak cümlelerin tiplerini intonañiyaya görä.

34. Afikslerin yardımınnan -cu, -cü, -cı, -ci, -çu, -çü, çı, -çi kurun lafları, angıları göstererlär adamın zanaatını.

Kürk – kürkçü, daul, kemençä, ekmek, dana, öküz, keçi, bostan, traktor, avtobuş, ilaç, su, dut, zerdeli, alma, armut, süt, kaymak.

Açıklayın bu afikslerin rollarını.

35. Okuyun.

Eski hem eni laflar

Mamu hem *ekmek* laflardan taa paalı yoktur.

Herkerä olaceklar mamular, herkerä olacek ekmek. Mamular vererlär can uşaklarına, ekmek tutêr yaşamayı dünnedä. Hep öläydi binnärlän yıl geeri da. Ölä ileri dooru da olacek.

Eski laflar: *arman taşı, düven, yaba* hem *tırpan*. Kaybeldi bu lafların adları, çünkü şindi kimsey onnarı kullanmêêr.

Traktor, kombayna, radio, televizor, kompyuter, troleybus – tä eni laflar, angıları peydalandılar bitki vakıtlarda.

Yazın teksti. Yapın kontrol.

36. Okuyun cümleleri. Noktaların erinä koyun kısa yada yakışıklı uzun vokalları.

Uşaklar l... zımmış toplansınnar bir s...ttan sora. Almış ... redici s...t dalc...zını elinä da çeketmiş annatm... ur... . Herbir adama deyni en p...lı, s...lık. Cum... günü uşaklar giderlär d...ya gezintiyä. G...rı döneceklär sade ...vşam ustü. Gezintidä uş...klar l...zım olsunn...r pek dikat.

Yazın tefterlerinizä, açıqlayarak koyulmuş bukvaların dooru yazılmasını.

37. Yazın lafları, noktaların erinä kaçırılmış bukvaları koyarak. Nışannayın lafin o parçasını, neredä onnar bulunêlar.

Ka..., tu..., a..., esa..., omu..., sakl..., ekl..., bekl..., karpu..., ren..., cen..., du..., ka..., sa..., seki..., der..., lül...

Kaçırılmış konsonnarı koyun vokalların arasına da yazın, ama vokallan bitän işlikleri hem adlıkları düştirin ölä, ani görünsün (belli olsun) ses dönmesi.

Örnek: Kap — kabı; seslä — seslemiş, ...

38. Hazırlanın yazmaa teksti diktant gibi.

İncäzanaatlık

İncäzanaatçı adam – o bir zengin ruhlu adam. O ölä bir adam, angısı yaşamakta duyêr hem görer onu, neyi duymêr hem görmeer başkası. İncäzanaatçı adam diil sade kendisi taa derindän görsün, duysun, annasın oluşların, seslerin, renklerin uygunnuunu, güzelliini, ama o becerer kendi zanaatınnan, yaratmalarınnan başkasını da terbietmää, başkasının da gözlerini açmaa bu gözellää, angısı bizi sarêr, başkasını da üüretmää annamaa, duymaa, görmää, mayıl olmaa, dalgalanmaa hem sevinmää bülbülün türküsünä da, halk avasına da, gülün çili çiçeklerinä da, dedelerin masalına da, kadıncanın kızgınnıına da.

İncäzanaatçıların borcu – terbietmää insanın ruhunu, yapmaa onu taa cana yakın, taa mahkul, taa yımışak.

Mahkul – krotkiy
çii – rosa

Yazın, açıqlayarak uzun vokalların hem ikili konsonnarın dooruyazılmasını; vokal hem konson sesdönmelerini.

1. Nicä üürenmää dooru kopiya yapmaa

1. Okuyun cümleyi.
  2. Çalışın annamaa zor lafların maanalarını.
  3. Bulun o bukvaları, angıların dooruyazılmasına lâazım kontrol yapmaa.
- Akılca bulun kontrolcu lafları.**
4. Yazarkan herbir lafı, akılca kendi-kendinizä kısım-kısım söläyin.
  5. Yazdıktan sora, kiyada bakarak, kendinizä kontrol yapın, herbir lafı kısım-kısım okuyarak.

2. Nicä hazırlanmaa diktanda kiyattan

1. Okuyun teksti. Sorun üürediciyâ zor (annaşılmaz) lafların maanalarını.
2. Bulun herbir cümledä lafları, angıların dooruyazılmasına lâazım kontrol yapmaa. Düşünün, nicä kontrol yapacınız lafa. **Unutmayın:** ilkin lâazım annamaa, lafın angı parçasında bulunêr o bukva, angısına lâazım kontrol yapmaa.
3. Yazarkan lafları, olun dikat, alatlamayın!

3. Nicä hazırlanmaa aklınızda tuttuuna görä kiyatsız yazmaya

1. Okuyun teksti.
2. Çalışın annamaa zor lafların maanalarını.
3. Bulun lafları, angıların dooruyazılmasına lâazım kontrol yapmaa. Aklınızda tutun onnarın dooruyazılmasını.
4. Ezberläyin teksti.
5. Kapayın kiyadı da taa bir kerä kendi-kendinizä tekrarlayın teksti.

4. Nicä yapmaa lafkuruluşça analiz

1. Bulun lafın kökünü. Buna deyni lâazım bulmaa birköklü lafları (dostlaşmaa, dostluk, dostçasına), uydurun onnarı da bulun birtakım parçalarını. O da olacek kök. Nışannayın onu $\curvearrowright$: $\widehat{\text{dostlaşmaa}}$.
2. Bulun lafın afiksini (afikslerini). O $(\widehat{\text{onnar}})$, $\widehat{\text{durêr}}(\widehat{\text{lar}})$ kökün ardında da diiştirerlär lafın formasını yada kurêrlar eni laf. Nışannayın onu $(\widehat{\text{onnarı}})$ $\curvearrowleft$: $\widehat{\text{dostlarâ}}$.

5. Nicä fonetikä (ses-bukva) analizini yapmaa

1. Yazın lafı, koyun lafın üstünä urguyu.
2. Bulun, kaç kısım var bu lafta.
3. Herbir sesä harakteristika verin.
4. Yázın, kaç ses hem bukva var bu lafta.

Yazmak örnää:

mamu – ma-mu (2 kısım);

m [m] – konson, sesli, çetin; m [m] – konson, sesli, çetin;

a [a] – vokal, kalın, urgulu; u [u] – vokal, kalın, urgusuz. | 4 bukva, 4 ses

Aazdan örnää:

vatan — 2 kısım, 5 ses, 5 bukva.

2 vokal, 3 konson, a – vokal, kalın, urgusuz, v – konson, sesli, çetin,

t – konson, sessiz, çetin, a – vokal, kalın, urgulu, n – konson, sesli, çetin.

6. Cümlä payı analizi nicä yapmaa

1. Bulun, kimin yada ne için gider laf cümledä. Kóyun o lafa soruş. Eer laf cuvap edärseydi soruşa kim? yada ne? – bu **subyekt**. Çizin subyektin altını bir çiziyün.
2. Kóyun subyekttän soruş ne yapêr? ne yaptı?, ne yapacak? (yada başka soruşlar, angıları göstererlär predmetin işlemini). O laf, angısı cuvap eder bölä soruşlara – **predikat**. O gösterer, ne sölenir subyekt için. Çizin predikatların altlarını iki çiziyün.
3. Kóyun subyekttän hem predikattan soruşları başka cümlä paylarına. Bulun (annayın), neyi açıklêr ikincili pay: subyekt mi, predikatı mı osaydı başka bir ikincili cümlä payını mı. Gösterin lafların cümledä baalantılarını okçaazlarlan:

adl. isl. adl. adl.

Uşaklar oynêrlar şolanın aulunda.

7. Tekstin planını nicä kurmaa

1. Bölün teksti parçalara.
2. Kısadan söläyin herbir parçanın öz fikirini. Tä bu da olacak planın bölümneri.

8. Nicä hazırlanmaa takrirä

1. Okuyun teksti. Bulun onun temasını hem öz fikirini.
2. Bulun teksttä dayanak lafları.
3. Bölün teksti parçalara, koyarak onnarın adlarını.
4. Bulun bukvaları (lafları), angılarının dooruyazılmasına lääzım kontrol yapmaa. Açıklayın, neçin onnar ölä yazılêrlar.
5. Taa bir kerä okuyun teksti. Alın esaba, nicä kullanılêrlar laflar hem lafbirleşmeleri.

9. Adlıkların analiz sıralı

1. Söz payı.	3. Cannı mı osaydı cansız mı?
2. Birlik sayısının temel halı (temel forması)	4. Angı hallanmak bölümü.
	5. Hal. 6. Sayı.

Aazdan analizin örnää:

Okuyêrim kiyadı. Kiyadı – adlık, temel forması *kiyat*, cansız, hallanmak bölümü – konsonnan bitän, durêr gösterek halında, birlik sayısında.

10. Nışannıkların analiz sıralı

1. Söz payı.	3. Sayı.
2. Angı adlaa baalı.	

Aazdan analizin örnää:

Elimdä eni kiyat. Eni – nışannık, baalı adlaa *kiyat*, durêr birlik sayısında.

11. İşliklerin analiz sıralı

1. Söz payı.	3. Zamanı
2. Temel forması.	4. Sayısı

Aazdan analizin örnää:

Deredä üzer kayık. Üzer – işlik, temel forması – *üz*, diişilmäk bölümü – konsonnan bitän, durêr şindiki zamanda, birlik sayısında.

Yapın kendinizä kontrol

7. (s. 13) Mali, mašina, makarina.
10. (s. 15) Ceviz, suan.
11. (s. 15) Kiyat (kol, kilit, kuyucuk, karık, tuç).
15. (s. 18) Ayaz, kazık.
22. (s. 21) Komrat, Kati, Koli, Miti, Radova, Baboglu, Tomay.
24. (s. 22) Tomay.
3. (s. 24) Eşik – eşikçi, saat – saatçı, bakmaa – bakıcı; erik – eriklik, kayı k – kayıkçı.
7. (s. 26) Kaşık, bacak, kaz, karı, karık, kuşak, kirpik, daul, ben, göz.
6. (s. 25) Kaz, alma.
9. (s. 27) Aaç, göl.
10. (s. 28) Morkva, hıyar.
12. (s. 28) Tuzlamış, keciyi, şaka, gözlüklärlän, sözlüktä.
18. (s. 31) Horoz, Ad.
8. (s. 35) Cümlä; baca, üzük, emeni, kulak, käämil.
9. (s. 35) Kaar, saçak buzu.
12. (s. 37) Kaar, yılın ayları (yanvar, fevral).
25. (s. 59) Makaz, horoz.
13. (s. 67) Günnük, kiyat.
17. (s. 82) Alma, derä.
23. (s. 84, 85) Toprak, gök.
2. (s. 95) Karpuz, kaz.
1. (s. 101) Kaar, kedi.
18. (s. 124) Pin, pindi, pindir, pindirmä, in, indi, indir, indirmä, indirmää; daal, daalış, daalışma, al, alış, alışma, alışmaa.
31. (s. 128) Buz, saat.
7. (s. 139) Adam, adámca, adamník, adámcasına, adámcilään; baa, baacı, baalık; dost, dóstça, dostlúk, dostlaşmáa, dóstçasına.
12. (s. 141) Adam-nan, ev-ler-dä, kapu-lar-ın, dere-yä, yaa-ya; kuru-dan, aulun, sürü-nün, küp-tä, er-dä.
14. (s. 142) Guguş, ördek, buura, tauk, kaz, bııcı, piliç, horoz; kartal, turna, bülbül, garga, lelek, buhu, saksan, saçak kuşu, sıyırcık, duvan, kırlan-gaç.
22. (s. 144) Payak, yarım ay.

Tutun aklınızda bu lafların yazılmasını!

Aç — aaç
alma — almaa
az (çok) — aaz
ba — baa
ben — been
bu — buu
bul — buul
bük — bük

da — daa
dalmaa — daalmaa
dat — daat
dil — diil
dün — düün
er — eer
kar — kaar
kär — käär

ol — ool
sa — saa
salmaa — saalmaa
sar — saar
sat — saat
sır — sıır
süt — süüt
ur — uur

A
aalamaa
aalem
aaretlik

B
baarmaa
buumaa
büü
büümää
büün

C
ceer
cumaa

Ç
çii
çiidem
çiinemää
çiiz

D
diimää
diiren
diişmää
dooru
duumaa

G
geeri
giimää

H
hepsicii
İ
ii
iilenmää
iinä
iirenmää
iiri
iışı
islää

K
kaavi
käämil
kuumaa
küü

L
laana
laalä
läözım
leen

M
maalä
maana
maani
maasuz
maavi
maaza
musaafir

N
naanä
näänı
P
padişaa
piinir

R
raametli
raatlık

S
saabi
saadıç
saalık
saamaa
saat
sabaa
sır
siir
siirek
siimää
suuk
suuma

Ş
şiir

T
taa
taanä

taazä
tımaa
toom
tüü

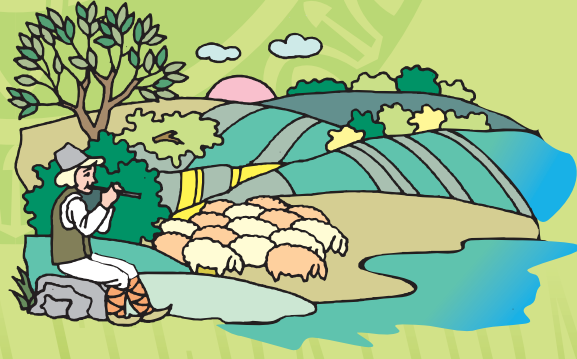
U
uumaa

Ü
üülen
üünmää
üürenmää
üüsek
üüsürmää

V
vaatiz

Y
yaa
yaalı
yaamaa
yaanı
yaarın
yuurmaa
yuurt

Z
zaabit
zaamet
zeedä
zeet

LİTERATURA OKUMAKLARI

Açık dannar sana, dostum!

Herbir gün, paalı dostum, dannardan çekeder, dannarlan da biter. Senin da günnerin kiyatlan çeketsin, kiyatlan da bitsin.

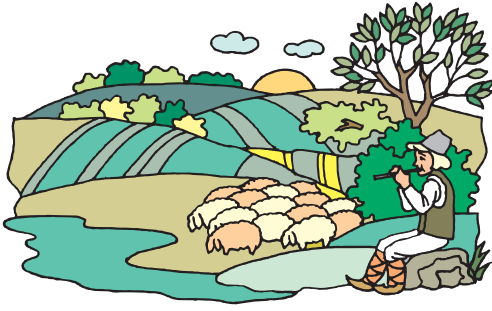
Sän aldın mı esa-ba, ani yıldan yıla, gündän günä sän taa çok vakıt oturêrsın kiyat elindä, kiyatların arasında. Vardır mı düşündüün, neçin butakım olêr?

Sän büüyersin gündän günä taa havezlän, taa çok isteersin bilmää, annamaa. Çok işleri bilmää, annamaa deyni şindiyädän sän sorardın, danışardın büyüklerä da brakılmaa-zdın onnardan taa annamayınca. Binnän „neçin?” hem „bu ne?”. Ama... onnar da çok işleri bilmeerlär. Çünkü sän kendin annadın, ani alıp lääzımnı kiyadı, dur bulmaa cuvap o soruşlara, angıları sana pek lääzım.

Herbir adam biler, ki nekadar taa çok okuyêrsın, okadar taa derindän başlêêrsın annamaa dünnä oluşlarını, insanın yaşamasını hem herbirinin yaptıklarını. Annêêrsın, ani sän, nicä da başkaları, lääzım koruyasın tabiatı, birliktä yaşayasın tabiatlan, gözelledäsin onu. Annêêrsın, ne olmuş hem ne var nicä olsun dünnedä bu yakın vakıtlarda hem taa sora; ani hepsi bu dünnedä kalma bizä dedelerimizdän; ani bizim borcumuz hepsini, ne var dünnä üzündä, tabiattan baş zenginniklerädän, koruyup-brakmaa başka evlatboylarına...

Açık dannar sana, dostum! Açık yollar!

Kiyadın avtorları

Folklor

(Literatura teorisinden)

Hepsi milletlerin var kendi dilleri te nicä bizim gagauzların var gagauz dili, moldovannarın da var kendi dili, rusların – rus dili, bulgarların – bulgar dili... Hepsinin insannarın var kendi dillerindä masalları, türküleri, söyleyişleri, bilmeyceleri, legendaları – folkloru.

Folklor (ingliz dilindä – *folklor* – halk yaratmaları) – halk poeziyası, prozası, halk türküleri, söyleyişleri, cümbüşleri, bilmeyceleri, muzıkası, oynunnarı h.b.

Pek derin evellerdän, açan yokmuş yazmak-okumak, insan düzärmiş türlü peetlär, angılarını aazdan sölärmışlär, çalarmışlar; hep aazdan aaza onnar geçmişlär ihtärlardan gençlerä, etişip şindiyan. Biz kullanêrız onnarı hazırdan, zerä düzülmüşlär eski o zamannardan, diil şindi. Masallarda, türkülerdä insan annadarmış türlü olmuş işleri, kendi zaametlerini, düşünmeklerini, sevinmeklerini, kahrılarını hem umutlarını; cümbüşlärän dä kahr daadarmışlar.

Gagauzlar severlär pek halk masallarını. Var üç türlü masallar: büülü "Demir dişli babu", "Dev oolu"; hayvannar için "Tamah garga" hem yaşayış masalları "Dädu hem babu" h.b. Masallarda her kerä ilik enseer fenalı. Çekederlär onnar: "Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş, varmış..."; biterlär: "Da bän dä oradaydım; ne gördüm, sizä da tä söleerim..."

Yazıcılar halk yaramalarını toplayıp, işlendirmışlär, yazıya geçirmışlär. Onnarın arasında Stepan Bulgarın hem Lev Tolstoyun masalları da bulunêrlar...

Halk türküleri – göstererlär halkın derin eveldän yaşamalarını, onnarın adetlerini, onnarın çalışkannını. Türküyü, nicä da başka halk yaratmaları, insan kendisi kurarmış, düzärmiş. Halk türkülerin var çok çeşidi: şakalı türkölär, adet türküleri, şen türkölär, üsüz türküleri, darsık türküleri h.b.

Şaka türküsü

Keçiciimin kuyrucaandan
Süpürgä mi yapayım, mali? (3 kerä)

Keçiciimin kafasından
Çotra mı yapayım, mali? (3 kerä)

Zümbüllü baalara,
Keçi pindi dallara,
Bän sana ne dedim, mali? (3 kerä)

Keçiciimin kulacından
Tuzluk mu yapayım, mali? (3 kerä)

Zümbüllü baalara,
Keçi pindi dallara,
Bän sana ne dedim, mali? (3 kerä)

Keçiciimin bacacından
Çırtma mı yapayım, mali? (3 kerä)

Zümbüllü baalara,
Keçi pindi dallara,
Bän sana ne dedim, mali? (3 kerä)

Keçiciimin derisindän
Daul mu yapayım, mali? (3 kerä)

Zümbüllü baalara,
Keçi pindi dallara,
Bän sana ne dedim, mali? (3 kerä)

Zümbüllü baalara,
Keçi pindi dallara,
Bän sana ne dedim, mali? (3 kerä)

Keçiciimin yaanısından
Küftä mi yapayım, mali? (3 kerä)

Zümbüllü baalara,
Keçi pindi dallara,
Bän sana ne dedim, mali? (3 kerä)

Keçiciimin gözçeezindän
Boncuk mu yapayım, mali? (3 kerä)

Zümbüllü baalara,
Keçi pindi dallara,
Bän sana ne dedim, mali? (3 kerä)

Keçiciimin dişçeezindän
Sedef mi yapayım, mali? (3 kerä)

Zümbüllü baalara,
Keçi pindi dallara,
Bän sana ne dedim, mali? (3 kerä)

Keçiciimin buynuzçuundan
Tarak mı yapayım, mali? (3 kerä)

Zümbüllü baalara
Keçi pindi dallara,
Bän sana ne dedim, mali? (3 kerä)

Söleyiş – o bir kısa söylemek, angısı göstere bir üüretmek, bir faydalı fikir. Söleyiş paa koyêr insanın işinâ hem da birdän çıkış yapêr. Söleyişleri olur nicä bölmää temalara: “Vatan”, “Mamu-baka”, “Dost hem dostluk”, “Ekmek” h.b.

Söleyişlär

1. Bir fidan taa diildir daalık.
2. Haliz türkünün büüktür kanatları.
3. İsläâ işin isläâdir türküsü dä.
4. Bir kişi gezecek – iz kalacak,
Ama bin kişi gezärsä – yol kalacak.

5. Laf-laf yolu kısaldarmış.
6. Fena köpek sürüyü beklärmış.
7. Yaz kışı besleer.
8. Herbir arı bal yapmaz.
9. Balık kuruda üzmaz.
10. Terli annılı – tok karnılı.
11. Tuz, ekmek varkan – aaçlık yok.
12. Mamu, baka – paasız laflar,
Kim onnarı sayêr – çok yaşar.
13. İnsan Vatansız, nicä kuş türküsüz.
14. Seviner kuş havaya, uşaksaydı – anaya.
15. Biri yapêr – bini çeker.
16. Nicä döşeycän, ölä da yatacan.

Bilmeycä – o kısa bir halk yaratması, neredä saklı bir iş, oluş, obyekt, da onu läázım “bilmää”, bulmaa.

Bilmeyceleri, nicä dä söyleyişleri olur nicä bölmää temalara: “Şkola”, “Avadannıklar”, “Hayvannar”, “Meyvalar, zarzavatlar” h.b.

Bilmeycelär

1. Elsiz-ayaksız, ama tokatları açêr.
(ʎʂʂʂʂ)
2. Kulaa var, ama işitmeer.
(ʂuʎ)
3. Başında dili baalı,
Kuyruunda dili aalı.
(uʂuʎ)
4. Ne salêr,
Ne dalêêr,
Ne da içeri brakêr.
(ʎʎʎʎ)
5. Biyaz kaar gibi,
Eriyer tuz gibi.
(ʎʂʂʂʂ)
6. Sırtçaazı iinä-iinä,
Yok onu sevmää.
(ʎʎʎʎʎ)

Üç ayı

Kızçaazın biri gitmiş evdän daaya. Daada onun tersi dönmüş da başlamış evä yolu aaramaa, ama bulamamış. Gezä-gezä, görmüş bir evcääz.

Evceezin kapusu açılmış. O bakmış kapudan içyanna da annamış, ani evdä kimseycik yok, girmiş. Bu evceezdä yaşarmış üç ayı. Ayının biri bobaymış. Onun adı Mihaylo İvanoviçmiş. O pek büyükmüş hem yolukmuş. Öbürü anaymış. O taa küçüräkmiş hem adıymış onun Nastasya Petrovna. Üçüncüsü – küçük bir ayıcıkmiş, oolları. Onun adı Mişutkaymış.

Ayılar yokmuşlar evdä, gitmişlär daa içinä gezinmää.

Evceezdä varmış iki içer: birisindä ekmek iyärmişlär, öbüründä da yatarmışlar. Kızçaaz ilkin girmiş, neredä ekmek iyärmişlär da görmüş üç çanak mancaylan. İlkinkisi – pek büyükmüş, kâr güveçmiş. Ondan iyärmiş Mihaylo İvanoviç. İkincisi – ortancaymış. Ondan iyärmiş Nastasya Petrovna. Üçüncüsü – maavi çanacık. Ondan iyärmiş Mişutka. Herbir çanaan yanında birär da kaşık varmış: büyük, ortanca hem küçücük.

Kızçaaz almış en büyük kaşığı da imiş biraz güveçtän. Sora almış ortanca kaşığı da imiş biraz ortanca çanaktan. Bitkidä almış küçücük kaşıcaa da imiş maavi çanacıktan. Mişutkanın mancası ona görünmüş hepsindän datlı.

Kızçaaz istemiş oturmaa da görmüş masanın dolayında üç skemnä: birisi büyük – Mihaylo İvanoviçin, öbürü ortanca – Nastasya Petrovnanın hem üçüncü küçücük, maavi yastıcak üstündä – Mişutkanın. Kızçaaz pinmiş ilkin büyük skemneyä, ama düşmüş. Sora pinmiş ortanca skemneyä – o yakışiksızmış. Bitkidä oturmuş küçücük skemneyä da şen gülmüş – pek käämilmiş. Kızçaaz almış maavi çanacın dizlerin üstünä da başlamış imää. İmiş mancayı bitirincä da sora başlamış skemnedä sallanmaa.

Skemnecik kırılmış da kızçaaz düşmüş erä. O kalkmış, gitmiş öbür içeri. Orada varmış üç yatak: birisi büyük – Mihaylo İvanoviçin, ortanca – Nastasya Petrovnanın hem üçüncü küçücük – Mişutkanın. Kızçaaz yatmış ilkin büyük yataa, ama ona deyni pek büyükmüş: yatmış ortancaya – pek üüsekmiş; yatmış küçücününä – taman ona göräymiş da uyuklamış.

Bir vakıttan sora ayılar dönmüşlär evä, pek acıkmişlar da istemişlär üülennii yapmaa. Büyük ayı almış kendi çanaanı da çirkin seslän baarmış: – KİM İDİ BENİM ÇANAAMDAN?

Nastasya Petrovna bakmış kendi çanaana da taa yavaş baarmış:

– KİM İDİ BENİM ÇANAAMDAN?

Ama Mişutka, gördüynän kendi çanacını boş, incecik keskin seslän baarmış:

– KİM İDİ BENİM ÇANACIIMDAN DA BANA HİÇ BRAKMAMIŞ?

Mihaylo İvanoviç bakmış skemnesinä da çirkin seslän baarmış:

– KİM OTURDU BENİM SKEMNEMÄ HEM SİVİŞTİRDİ ONU BİR TARAF?

Nastasya Petrovna bakmış kendi skemnesinä da taa yavaş baarmış:

– KİM OTURDU BENİM SKEMNEMÄ HEM SİVİŞTİRDİ ONU BİR TARAF?

Mişutka bakmış kendi kırık skemnesinä da incecik seslän baarmış:

– KİM OTURDU BENİM SKEMNEMÄ HEM KIRDI ONU?

Ayılar geçmişlär öbür içeri.

– KİM YATTI BENİM DÖŞEEMDÄ HEM TİKAÇLADI ONU? – çirkin seslän baarmış Mihaylo İvanoviç.

– KİM YATTI BENİM DÖŞEEMDÄ HEM TİKAÇLADI ONU? – taa yavaşça baarmış Nastasya Petrovna.

Ama Mişutka koymuş skemnesini, pinmiş kendi yataana da incecik seslän baarmış:

– KİM YATTI BENİM DÖŞEEMDÄ?

Ansızdan o görmüş kızçaazı da ölä çirkin çıvdırmış, sansın onu kesärmişlär:

– Tä o! Tutun! Tutun! Tä o! Taa tez tutun!

Ayıcık istemiş kızçaazı dalamaa.

Kızçaaz uyanmış, açmış gözlerini, görmüş ayıları da – hu pençereyâ. Pençerä açılmış.

Kızçaaz fırlamış pençeredän da kaçmış. Ayılar – onun ardına, ama ölä da etişämemişlär onu.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Ne olmuş kızçaazlan?
- Ayı aylesi neredä yaşayarmış?
- Ne görmüş kızçaaz ayıların evceezindä?
- Neyi en çok beenmiş kızçaaz?
- Ne olmuş evceezdä, ayılar evä döndüynän?
- Rollara görä masalı okuyn.

Sən bunu bilersin! Sən bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Nezaman peydalanmış folklor yaratmaları?

Nelər için onnar annadêrlar?

Kendi laflarınızlan annadın.

2. Angı folklor yaratmasından bu sıracıklar:

"Zümbüllü baalara,

Keçi pindi dallara,

Bän sana ne dedim, mali..."

3. Tanıyın masalı verili sıracıklara görä:

"...Skemnecik kırılmış da kızçaaz düşmüş erä. O kalkmış, gitmiş öbür içeri.

Orada varmış üç yatak: birisi büyük – Mihaylo İvanoviçin, ortanca – Nastasya Petrovnanın hem üçüncü küçücük – Mişutkanın..."

4. "Üç ayı" angı halkın masalı?

a) Moldovan halk masalı;

b) Gagauz halk masalı;

c) Rus halk masalı;

d) Bulgar halk masalı

5. "Üç ayı" masalını rollara görä hazırlayın (kostünmarı hazırlayın, hem içerlerini donakladın kendiniz).

6. Bu verilmiş bilmeycenin cuvabını bulun.

Gölmek diilim – dikiliyim,

Fidan diilim – var yapraam,

İnsan diilim – annadêrım.

7. Tutun alkınızda!

• Hepsindän paalıydır dooruluk.

• Kiyat – o ii bir dosttur, ondan da ii yoktur.

Şkola bizim yaşamamızda

Konstantin Vasilioglu

Şkolaya

Günnär kısılardı. Güneş ta artık pek ölä kızdırmazdı. Aaçlarda sat-pat sarı yaprak görünärdi. Herersi eşillik, meyva doluydu, üzümnärlardı.

Goguş bu güzün läüzımdı gitsin şkolaya, ama o bilmäzdi, nezaman güz gelecek. Günün birindä Goguş sokakta top oynayardı uşaklarlan, açan işitti mamusunun sesini:

- Goguş!
- Ne, mamucuum?
- Ya, brak oyunu da gidelim lafkaya.
- Naşey alacan lafkadan, ma?
- Naşey, naşey? Sana bir kostümcuk alacam, çanta, tefter... Ne, sän unuttun mu, uşam, ani şkolaya gidecän?
- Ee, güz geldi mi artık?
- Geldi yä, nası. Vakıt geçti. Sän da büüdün. Tä koca çocuk oldun.
- Sabaa mı şkolaya gidecäm?
- Diil sabaa, gözelim. Üç gündän sora. Pek ii nışan, uşam, ani sän üürenmäk yoluna seftä pazertesi hem ayın da çeketmesindä gidecän.

Goguş, üzünü yıkayıp, tutundu mamusunun elindän da gittilär lafkaya. Orada herşey vardı. Satıcı, sesleyip, ne läüzım, uzattı bir maavi kostümcuk. Goguş, giidi onu. Kostümcuk kâr sırtına göräydi. Goguşçuk ölä da çı-karmadı sırtından o kostümcuu. Ondan sora aldılar tefter, kalem hem başka şkolacı tedarıklarını. Lafkadan evä dönärkenä, Goguş hepsinä gelenä – geçenä baarardı:

- Bana şkolacı kostümü aldılar! Bän şkolaya gidecäm! Bän şkolaya gidecäm!

Bu üç günün içindä Goguş hiç topu elinä almadıydı, uşakların oynunlarına katılmadıydı. Bu vakıttı o birkaç kerä çıktıydı sokaa, ama ozaman da göstermää eni kostümünü, eni çantasını, eni tefterlerini, eni...

Ne sıralamaa, açan onda hepsi eniydi. Kär Goguş ta eniydi. Onu hiç yoktu nicä tanımaa. O hiç benzemäzdi o öbür

çocucaa, angısının, sokakta oynayarkan, gözleri tozdan görünmäzdi, saçları dolaşıktı hem taa çok yalnayak gezärdi.

Geldi sentäbrinin biri. Goguşlar şkoladan uzacık yaşayardılar da onuştan, tokatçık girçelayıp, açıldı, açan taa edi yoktu. İlkin çıktı auldan Goguşçuk.

Onu hiç yoktu nicä tanımaa: eni kostümcuklan, eni emeniciklärlän, eni biyaz gölmeciklä, angısının yakacı kostümcuun üstünä çıkarılı, eni çantaylan, eni kiyatlarlan... Goguş ayaktan başınadan yalabıyardı. Kendisi gözäldi.

Onun üzü sevinmektän hem girginnenmektän bir güneşçik gibi kär şafk edärdi. Ama o renkli güz çiçekleri onu taa da pek gözälledärdi. Goguşun ardına çıktı sokaa donaklı mamusu da.

Şkolaya yollanacaazaman, bakası sokakta kaldırdı Goguşçuu yukarı, öptü hem dedi:

– İi günnär sana, oolum! İi bilgilär! Yaşamakta **adam** olasın hem senin bilgi yolların herkerä açık olsunnar!

Çok işlär Goguşun yaşamasında unutulmuş, ama bakasının duvasını büünkü günädän da unutmamış.

kızdırmaa – yısıtmaa

lafka – tükän, magazin

üz – surat

tedaarik – lääzımnı ter-tiplär

emeni – ayak kabı

girginnik – hodulluk

duva – adamın istedii

- Nedän annaşılêr, ani güz geldi?
- Ne üzerä mamusu çarmış Goguşu sokaktan?
- Nereyi hem neçin gitmişlär Goguşlan mamusu?
- Nelär almışlar Goguşa?
- Annadın, nasıl Goguş şkolaya hazırlanarmış.
- Neçin Goguşu hiç yokmuş nicä tanımaa?
- Annadın Goguşun şkolaya gitmesini.
- Neyi Goguş çok vakıt aklısında tutmuş?
- Aklınıza getirin, nicä mamularınız sizi hazırladı şkolaya?

Çancaaz

Biz artık alıştık bizim şkolamızın çancaazına. Evdän geldiynän, bekleriz o bizi ilk dersä toplasin, ama aralaa çıktıynan, isteeriz taa uzun aralık olsun.

Çancaaz sa işini biler, saadı da ii biler. Onun cingirtısını herbir üürenici tembihleer: „Oldu, – deer, – etecek kaşındın, serinnedin – şindi hazır ol bir saat yazmaa, okumaa, esaplamaa, üürediciyi seslemää.”

Biz hepsindän çok bekleriz çancaazın sesini, açan şkolamız yakın kol-vermää. Taa da pek ozaman, açan analarımız unudêr bir dadamık-katık çantamıza koymaa da karnımız artık iicä acıkmış. Hiç halımız kalmêêr üürediciyi seslemää, neçinki, istâr-istemâz aklımız hep evdä: „Acaba anacımız bizä ne imäk hazırladı, bekler mi beni, osa bir işinä bireri mi gitti?!

Da tä son derstän çan urdu. Biz yanık gibi isteeriz, fırlayıp, kaçalım evä, ama şkolada var çetin sıralık: üüredicimiz sımarlêêr uslu olalım, esaplı-esapsız salınmayalım. Nekadar da canımız istesä şımarmaa-kaçınmaa, biz lääzım sıralı bilelim, diştiplınayı turalım.

Bizim klasımız derslerä girer uslu, aralıkta çok azıtmak yok, ama ders bittiynän kapuda sıkışmalık ta yapmêêrız. Eer çokluk kapuda toplanarsa, ilkin kızçaazları kolvereriz, sora gider çocucaklar.

Son derstän çan urduynan, biz, dizilip, sıralardan çıkêrız ikişâr-ikişâr, ölecä dizili da çıkêrız klastan, şkoladan da sade açan artık basamaklardan ineriz, ozaman olur herkezi örüsün evinä, nasıl istärsä.

Bizim klasımızı uslu, terbiyeli gördüynän, kafadarlarımız hem aalemnär da bizä mayıl olêrlar, metin laf söleerlär. Biz da bununnan kabarêrız.

tembihlemää – izin etmää
istââr – istemâz – mutlak
yanık gibi – pek hızlı
azıtmak – esapsızlık

- Ne iş için lääzım şkolada çancaaz?
- Angı çancaazı uşaklar taa pek beenerlär? Neçin?
- Neçin son uroktan sora uşaklar yanık gibi, isteerlär dışarı fırlamaa?
- Nesoy sıralı (kuralı) uşaklar herkerä tutêrlar aklılarında?
- Neyä uşaklar kabarêrlar? Sizin için da metin laflar söleerlär mi?

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. "Şkolaya" yaratmanın avtoru kimdir?

- a) Nikolay Baboglu;
b) Todur Marinoglu;

- c) Konstantin Vasilioglu;
d) Stepan Bulgar.

2. Angı yaratmadan bu sıracıklar hem kim onnarın avtoru?

"Biz hepsindän çok bekleriz çancaazın sesini, açan şkolamız yakın kolvermä. Taa da pek ozaman, açan analarımız unudêr bir dadamık-katık çantamıza koymaa..."

a) "Şkolaya";

b) "Çancaaz".

3. Rifmaya görä bulun kaçırılmış lafı.

Turnalar gitti..., – lüzgär esti poyrazdan.

- a) bizdän;
b) insandan;

- c) buradan;
d) yazdan.

4. Getirin aklınıza güz nışannarını:

- Güz eşil yaprakları sarardêr.
- Geç güzün suuk yaamurlar sık yaayêr.
- Bulutlar düz baskı göktä durêrlar.
- Gecä lüzgär hererdä uuldêr.
- Yaamurlardan toprak yımışêr.
- Güz yavaş-yavaş havayı heptän suuldêr.

5. Hazırlayın birêr resin, güz nışannarını aklınıza getireräk. Klasta bir resim sergeni yapın.

6. Aylak zamanda okuyabilirsiniz.

Güz

Güz altın döşeklän
Yolumu örter,
Yukarda geç yazlan
Lüzgär koolaşêr.

Fidandan düşärkän
Yapraklar döner
Güz günü şılarkan
Gözlär kamaşêr...

Fidannar dallarlan
Yapraksız kalmış,
Yaz güzdän kaçarkan
Kuşları çalmış.

(S. Kuroglu)

Adam kişili. Söz etiketi

Valentina Oseeva

Oollar*

İki karı pınardan su alarmışlar. Pınara gelir taa bir karı. Dädunun biri pınara yakın bir taşın üstünä oturmuş dinnenmää.

Karının biri deyärmiş öbürünä:

- Benim oolum ölä çemrek hem kaavi – kimseycik onu enseyämeer.
- Ama benimkisi, – demiş öbürü, – çalêr türkü, nicä bülbül. Kimseydä

otakım gözäl ses yok.

Üçüncü karı susarmış.

– Sän, mari, neçin kendi oolun için hiç bişey annatmêêrsın? – sorêrlar ona komuşuykalar.

– Naşey bän onun için söyleyim, – demiş karı. – Onun gibi binnän vardır.

Tä doldurêr karılar bakırlarını suylan da yollanêrlar evä. Dädu da yollanêr artlarına. Gider karılar, sora durgunêrlar. „Of, kollarım acıyêr. Su çalkalanêr. Arkalarım acıyêr”, – aalaşêrlar karılar biri-birinä.

Bir da onnara karşı üç çocuk kaçarak çıkêr. Birisi başıaşırı aktarı-larmış, tekerlek gibi dönärmiş. Karılar ona pek mayıl olmuşlar. Öbürü türkü çalarmış – bülbül gibi sesi ötärmiş. Karılar durgunmuşlar da sesleyärmişlär. Ama üçüncüsü – doorulêr mamusuna: alêr onun elindän aar kazannarı da götürer onnarı evä.

Karılar durgutmuşlar däduyu da sorarmışlar:

– Gördün mü, dädu, bizim oollarımızı?

– Ee näända onnar ya? – sormuş dädu. – Bän burada sade oolların birisini gördüm.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Kimnär için sölenir bu annatmada.
- Neçin üçüncü karı kendi oolu için bişey annatmamış?

- Nicä annêêrsınız dädünün laflarını: „Bän burada sade oolların birisini gördüm?”

Lev Tolstoy

Çekerdek

(Gerçek)

Aldı mamu erik da istedi vermää uşaklara üülennii yaptıktan sora. Onnar durardılar çanak içindä. Vani hiç yoktur taa erik idii da onnarı kokalardı.

Pek onnarı beenmiş. Pek isteyärmış imää. O hep eriklerin dolayında gezärmış. Açan içerdä kimseycik yoktu, o dayanamamış, kapmış bir erii da imiş.

Sofraya oturacaa zaman mamu saymıştı erikleri da görer: bir etişmeer. O söledi bakaya.

Ekmek iyärkän baka deer:

– Ya söläyin, uşaklarım, kimsey mi imedi bir erii?

Hepsimiz dedik:

– İmedik.

Vani da kızardı, nicä engeç, da dedi:

– Bän da imedim.

Ozaman baka dedi:

– Eer birkimsey aranızdan idiseydi, bu diil islää, ama iş diil bunda.

İş onda, ani eriklerdä var çekerdek, da kim bilmärseydi onnarı imää da yudarsaydı çekerdää, ozaman o bir gündän sora ölecek. Bän bundan korkêrım.

Vani biyazıdı birdän da dedi:

– Yok, bän çekerdää sıbıttım pençerä aşırı.

Da hepsi başladılar gülmää, ama Vani çeketti aalamaa.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Uşakların mamusu ne almış uşaklara vermää deyni?
- Vani ne kapmış, açan kimseycik yokmuş?
- Hepsi „imedik” dediynän Vani da ne demiş?
- Ama neçin Vani kızarmış engeç gibi?
- Bulun o eri neredä Vani aalamaa başlamış da annadın neçin.

Karpuz

Vasiciklän bekçi Mäluş дәdu dostlaşardılar. Dost olduydular onnar ilkyazın, bir pazar günü, açan Vasicik girdiydi aralıktan pilaramaya da, oturup yongalar üstünä, okuyardı bir kiyatçık. Güneş gözäl yısıdardı. Vasicik hiç şüplenmäzdi, ani burada var nasıl bulsun onu bekçi. Da o dapturu geldi, açan işitti:

– Sän ne aarêersın burada?

Vasicik korkudan kaçardı kiyadı elindän. Önündä durardı Mäluş дәdu, hiç diil fena gülümseyäräk. Da bu gülüş koydu uşaan üreeni erinä. Mäluş дәdu kaldırdı erdän Vasiciin kiyadını da sildi tozu aucunnan.

– İslää mi kiyat?

– Pek!

– Bän sa bilmeerim okumaa...

Onnar başladılar lafetmää da Vasicik annadı, ani дәdu Mäluş hiç diil fena adam.

Hava kurulmuştu islää. Göktä yoktu bir da bulut, gün yısıdardı isleecä. Vasicik koydu kiyadı koltuun altına, söledi, ani gidecek evä. Ama bay Mäluş dedi ona:

– İsteersin mi bakmaa beygirleri?

– İsteerim, e n-e-e...

Dәdu Mäluş açtı kapuyu da onnar girdilär dama. Ahıra baalı durardı iki balaban beygir. Onnar cıngırdadardılar sincirlärlän hem alatlamayarak iyärdilär alaf. Açan trakladı kapu, samannarın üstündän kalkıverdi bir kırmızı kulicik. O traktattı kara tırnaklarınnan da fırladı dışarı. Vasicik ta çıkıverdi onun ardına. Kulicik kaçınardı dolay-dolay aul içindä.

– Var mı nasıl çekinmää kulidä? – sordu Vasicik.

– Sän ne?! Onun beli taa yufka, var nicä kırılısın. İstärsän, bän seni çekindirecäm kula beygirdä?

– Elbetki, isteerim!

Dәdu Mäluş çıkardı kula beygiri da yardım etti Vasicää pinmää hayvanın geniş arkasına. O günü Vasicik doyunca çekindiydi beygirdä. Dәdu braktıydı onu yalnız birkaç kerä dönsün aul içindä.

O gündän beeri дәduylan uşak dostlaştıydılar.

... Yazın, bir gün, açan şkola kolverdiydi uşakları dinnenmää, Vasicik gitti Mäluş däduya işä. O bir işlenir gündü da onuştan vardı çok insan. Onnar ükledärdilär taftaları talıgalara, maşinalara da çıkardılar auldan sokaa. Dädu bakardı kendi işinä. İnsannar daalıştıynan evlerinä, bay Mäluş sokuldu Vasicäa da dedi kulaana:

– Ha gidecez benimnän da bän sana naşesa gösterecäm... Onnar geçtilär pilarama aulundan yapı ardına, neredä sık-sık otlar büüyärdi. Dädu Mäluş durgundu da bakındı her tarafa. Sora iildi da araladı ellerinnän otları. Vasicik ta iildi. Otların içindä çocukak gördü bir küçük karpuzçük. Karpuzçük durardı, nicä bir topçaaz, baalı kökenä.

– E-he-he-e, ne islää karpuzçük! – dedi Vasicik da suvazladı onu.

– Açan büüyecek, ikimiz iyecez onu. Annaştık mı, oolum. Ama kimsey bilmesin, – dedi dädu.

Onnar örttülär karpuzu otları, ama ölä, ki gün etişsin kökenä. Bundan sora onnar arada-satta dolaşardılar karpuzu da bakardılar, nekadar büümüş. Geldi bir gün, açan dädu Mäluş urdu tırnaannan da dedi, ani tezdä karpuz olacak kaniçli.

Sentäbridä Vasicik geldi pilaramaya bir pazar günü, açan kimsey yoktu orada dädudan kaarä. Dädu o vakıt oturarmış skemneciktä da tütüdürmüş bir tıgarka.

– Dädu, hadi gidecez karpuzu imää.

– Karpuz yok, uşaa...

– Nasıl ölä yok?!

Dädu kıstı omuzlarını da onnar gittilär yapı ardına. Dädu hiç iilmedi da, ama Vasicik diz çöktü da ellerinnän yaydı sararmış otları. Ama orada görmüş sade kuru kökeni...

– Sölä, Vasicik, dooru sän mi kopardın karpuzu?

– Yok, dädu, bän onu koparmadım, – cuvap etti uşak.

– Ha, yok bişey. Kim idi karpuzu, ona fayda olsun, – dedi dädu. Ama sora genä sordu, sansın kendi-kendinä:

– Ama kim onu sanki koparsın?

Ondan sora çıktılar sokaa. Dädu durgundu da abandı bastonuna. Vasicik yollandı gitmää evä, ama bu vakıt dädu genä ona sordu:

– Ya sölä, Vasicik, pek mi acıydı karpuz?

– Diildi acı. Tatlıydı, – dedi Vasicik, sora toplayıp kendisini, ne söledi.

- Vasicik neçin kaçırılmış elindän kiyadı Mäluş däduyu gördüynän?
- Nezaman Vasicik hem Mäluş dädu dostlaşmışlar?

- Nica Mäluş dädu tutmuş Vasiciin yalanını?
- Acaba neçin Vasicik tutamamış kendini da koparmış karpuzu?

Valentina Oseeva

Kim çorbacı?

Bir büük kara köpään adıymış Juk. İki çocucak, Koli hem Vani, bulmuştlar onu sokakta. Onun kırıkmiş bir bacacı. Koliylän Vani ikisi dä bakarmışlar onu. Açan Juk doorulêr, ikisi dä istärmış köpek sade onun olsun.

Ama kim Jukun çorbacısı, ölä da belli diilmiş, çünkü onnar çekettiynän annaşmaa, herkerä lafları çekişlän bitärmış.

Günün birindä gidärmışlär onnar daa yolundan nereyisä. Juk onnarın önüncä kaçarmış. Çocucaklar hem gidärmışlär, hem dargın çekişärmışlär.

– Köpek benim, – därmış Koli, – onu ilkin bän gördüm da aldım!

– Diil, benim, – üfkelenärmış Vani. – Bän baaladıydım onun bacaanı hem taşıyardım ona datlı imeklär!

Hiç birisi dä istemäzmiş aşaa kalmaa. Çocucaklar gittikçä taa üfkeli baararmışlar:

– Benim!

– Benim!

Bir da daacının aulundan fırlamış iki büük çoban köpää. Onnar abanêrlar Jukun üstünä da yıkêrlar onu erä. Vani korkudan taa aacın tepesinä pinmiş da oradan baararmış kafadarına:

– Korun! Kurtar kendini!

Ama Koli bulmuş bir sopa da, ne kaçabilärseydi alatlêr Juku kurtarmaa. Bu sesä hem baarışa hızlı çıkêr daacı da koolêr kendi köpeklerini.

– Kimin bu köpek? – üfkeli sormuş daacı.

– Benim, – demiş Koli.

Ama Vani hiç aazını da açmamış.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Duygulu okuyun annatmayı.
- Kendi laflarınızla annadın Koli için, Vani için? Yazdırın onnarı.
- Neredän belli olmuş, kim çorbacı?
- Açıklayın söyleyişin maanasını „Ko köpek olsun dostun. Bak sade dostun olmasın köpek”.

Uygun sözlär

1. İi adam prost iş yapmaz,
Becermärsä – tutunmaz.
2. Dostluk paraylan olmaz.
3. Türküylän masalın saabisi yok.
4. İşlää için isläädür türküsü da.
5. Dooruluk her zaman iidir.
6. Dost zorlukta tanınêr.
7. Yaptıysan sän erdä iilik –
Evin olar çiçeklik.
8. Yalandırdıysan dün, inanmazlar бүün.
9. Ayıp diildir bilmemää, ayıptır üürenmemää.
10. Gözelä bir gündä dä doyulur,
İi adama – bir yılda da doyulmaz.
11. Nekadar çok sän kendin verecän –
Okadar taa zengin olacan.

- Açıklayın herbir uygun sözün maanasını.
- Üürenin kimi uygun sözleri da kullanın onnarı yaşamanızda.

Söleyis – küçüräk bir arif söz, angısını var nicä kullanmaa türlü si-tuatıyalarda, türlü oluşlar için.

Örnek: „İilik ekärsän, iilik biçärsin”, „Papşoy unundan kolaç olmaz”, „Ayaklarını döşää görä uzat”...

Oleg Gonçar

Kazıklar üstündä almalar

Roma aga büütmüş ii bir meyvalık. Pek käämilmiş onun meyva aaçları. Dalın birindä büüyärmiş kaar-biyaz alma. Ama öbür dalında – altın rengindä yada heptän, kırmızı yanaklı, nicä sabaa güneşçii. Bakêrlar sana

yaprakların altından, gülümseerlär güneşä, şıralanêrlar, gözellenerlär gün-gündän.

Da tä geler vakıt, açan Roma aga çıkêr auldan bir büük boşçaylan, angısının içi tombarlak neylänsä dolu. Kır yolu bozarêr anızların arasında.

Roma aga gider yolun o tarafından, neredä taa az toz, kısa vakıda durgunêr aulun kazıkların yanında, yoklêêr elinnän üstlerini, sora aarêêr naşeyşa o büülü boşçanın içindä. Bir da boşçadan görüner alma. Hem ölä bir alma! Kırmızı yanaklı, taazä, büük, sansın sabaa güneşi.

Roma aga, sansın mayıl olêr, tutêr onu elindä da usulcuunnan, nedänsä koruyarak, koyêr kazın üstünä. Tä bölä gider, hep gider ileri – da almalardan, angılarını o koyêr herbir kazın üstünä, kır yolu kâr gözünün önündä diişiler. O boz, hergünkü kır yolu heptän diişiler – anızların arasında durêr artık bir şen, yortuyca donaklı, sansın, aydınlandırmış bu almalarlan. Gider Roma aga, sansın hiç görmeer o çocukları, angıları yol boyunca, tavşam gibi, saklı durêrlar korayların içindä. Ama gerçektän o biler, ani o çocuklar – çobancıklar bulunêrlar yakında, ani onnar dayanmaz bekleerlär bu günü.

Bir kazın yanında dädu oyalanêr taa zeedä da, dönüp, bakêr yola, angısı gözälledili almalarlan. Sansın kendi kendinä kontrol yapêr: gözäl mi oldu onun işi? Da kalêr mayıl işinä. Ama sade aşırsın yamacı, artık kısmetli çocuklar koşarak kaçêrlar o kazıkların boyunca da havadan kapêrlar o almaları, nicä atlılar kapêrlar o yalabık baaşışları, angıları zengin büümüşlär yol boynda, o kuru kazıkların tepesindä.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- İi bir meyvalık kım büütmüş?
- Roma aga nereyi almaları dizmiş? Neçin?
- O boz kır yolu netürlü gözälledilmiş?
- Kim almaları imiş?

Spiridon Vangeli

Guguğanın sallangacı

Hergün Guguğaya adarmışlar sallangaç yapmaa. Hergün uşaklar, gelärmışlär ona sallanmaa, da her gün Guguğä utanmaktan kalarmış

kär er içinä girsin. Bakasının yokmuş vakıdı iki kazık kakmaa. Büün yok vakıdı, sabaa yok vakıdı, Guguță ihtärladıynan – git ta sallan sora! Sanki ne olur, yaparsa sallangaç telefon direklerin arasında! Ee, tellär koparsaydılar, ozaman telegramalar hepsi Guguțaların aulun içinä mi daalaceklar?

Ama geler gün, açan Guguță bakasının hiç aklısına da getirmeer sallangaç için.

„Olmalı, – düşüner evdekilär, – uşaan aklısında başka naşeyse”.

Guguță kär halizdän da nereyisä kaybelärmiş. Aarêêr mamusu onu, ayakları kopêr, bulamêêr. Ama bakası bu vakıt kazannarlan başçadan pınara hem geeri, iki tarafa – patlacannarı yıslêêr. Etiştirämeer o taa bitirmää, Guguță, sansın er altından, çıkêr.

– Nereyi sän kaybeldin? – üfkeli sorêr mamusu.

– Bireri. Bakaylan patlacannarı yısladık, – cuvap eder Guguță. Bakası bakêr ilktän kazannara, sora kendi ellerinä, sora dürüp kaşlarını, ooluna:

– Sän bak islää, çocuk!

Cumertesi avşamneen Guguță genä kaybeler. Mamusu aarêêr – bulamêêr. Baarêr – öbürü sesetmeer.

Komuşuyka bu vakıt yıslayarmış. Pınarın sereni gezärmiş ba aşaa, ba yukarı.

– Olina svatä, bizim şu Guguțayı görmedin mi?

Svatä kısmış omuzlarını, dökmüş çiçeklerin köklerinä bitki kazan suyu, da genä Guguță, nicä er altından, peydalanmış. Mamusu onu çekişer, ama o hep kendiyesinä:

– Bän Olina bulüylan çiçekleri yısladım!

– Dayan, uşaa, dönecek bakan iştän...

Avşamnen bakası döner taligaylan, durgunêr pınarın yanında beygirleri sulamaa.

Mamusu tutêr Guguțanın omuzlarından – kurtulmayacan, – götürer bakasına. Mamusu taa aazını açamamış – Guguță genä kaybelmiş. Bakası sulêêr beygirleri, taliga yollanêr, onun ardına da Guguță gider.

– Ya sölä, şindi ne deyecän?

– Bakaylan beygirleri suladım, tä ne!

Bakası mamusunnan bakmışlar biri-birinä da kafalarını burmuşlar.

Ertesi günü mamusu esaplamış Guguțayı doktora göstermää. Ama ilktän läözımmış hıyarları yıslasın.

Gider pınara. Pınarın yanında birkaç taş yuvarlanarmış. Ama çitenin içindä, serenin öbür ucunda, taşların erinä başka bir ükmüş. Aman, ayol, oradan, görüner Guguğanın paraliyacını.

– A-ha, tä neredäysin sän! Şindi çıkêr, ani sän benimnän hıyarları yıslêêrsın!

Avşam üstü sallangaç artık hazırmış.

Sallanardı orada komuşuların uşakları, ama Guguţă, onnara bakıp, düşünärdi: sanki var mı dünnedä ölä sallangaç, angısı pınarın serenindän taa üüsää kaldırsın?

(Çevirdi K. Vasilioglu)

adamaa – laf vermää bir-kimseyin istediini taman-namaa

seren – pınardan su çıkar-maa deyni bir tedaarik

çiten – fışkandan örülü sepet

- Ne adamış Guguţaya bakası?
- Neçin Guguţă hergün utanmaktan kalarmış kâr er içinä girsın?
- Neçin Guguţă başlamış bakasının aklısına hiç getirmemää?
- Ne cevap edärmış Guguţă mamusunun soruşlarına?
- Neçin günün birindä Guguţayı istemişlär doktora göstermää?
- Neçin hem nezaman yapmışlar Guguţaya sallangaç?
- Siz da var mı sallangaçta sallandınız?

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Angı yaratmadan bu sıracıklar hem kim onun avtoru?

– Gördün mü, dädu, bizim oollarımızı?

– E näända onnar ya? – sormuş dädu. – Bän burada sade oolların birisini gördüm.

2. Herbir yaratmanın avtorlarını okçaazlan gösterin.

"Oollar"

Lev Tolstoy

"Çekerdek"

Stepan Bulgar

"Karpuz"

Valentina Oseeva

"Kızaklar üstündä almalar"

Spiridon Vangeli

"Guguğanın sallangacı"

Oleg Gonçar

3. Angı personajın bu söz?

a) – Yok, bän çekerdää sıbıttım pençerä aşırı.

b) – Diildi acı. Tatlıydı, – dedi çocukak, sora toplayıp kendisini, ne söledi.

4. Personaj Guguṭa, angı yaratmadan alınma?

a) "Karpuz";

b) "Kim çorbacı?";

c) "Guguṭanın sallangacı".

5. Taa bir kerä aklınıza getirin Vasiciin yaptını. Derindän klasınızda bu iş için lafedin.

– Dädu, hadi gidecez karpuzu imää.

– Karpuz yok, uşam...

– Nasıl ölä yok?!

Dädu kıstı omuzlarını da onnar gittilär yapı ardına. Dädu hiç iilmedi da, ama Vasicik diz çöktü da ellerinnän yaydı sararmış otları. Ama orada görmüş sade kuru kökeni...

– Sölä, Vasicik, dooru sän mi kopardın karpuzu?

– Yok, dädu, bän onu koparmadım, – cuvap etti uşak.

– Ha, yok bişey. Kim idi karpuzu, ona fayda olsun, – dedi dädu. Ama sora genä sordu, sansın kendi-kendinä:

– Ama kim onu sanki koparsın?

Ondan sora çıktılar sokaa.

Dädu durgundu da abandı bastonuna. Vasicik yollandı gitmää evä, ama bu vakıt dädu genä ona sordu:

– Ya sölä, Vasicik, pek mi acıydı karpuz?

– Diildi acı. Tatlıydı, – dedi Vasicik, sora toplayıp kendisini, ne söledi.

6. Bu soruşa kendi laflarınızlan cuvap verin.

• Rubalar mı gözelleder adamı, osa yaptıkları mı?

7. Aşaadaki söyleyişin maanasını annadın, sora da bir kısa annatma yaradın (yazın).

• İi ool – bobaya hatır, kötü ool – bobaya kahır.

8. Bu söyleyişi aklınızda tutun!

• Hepsindän paalıdır dooruluk.

Literatura adanın yaşamada

Dimitri Kara Çoban

Çeker yaşamaa

Oh, meydan, meydan,
Dört tarafçıklı,
Geler türkölär
Ayırı laflı!

Ne günnär geldi!
Ne gelecek taa!
Yaşamak açêr,
Nicä geniş baa.

Çeker yaşamaa,
Ne da pek çeker!
Gözäl işlerä
Elim gidişer.

- Nicä annêersınız lafları: „Gözäl işlerä elim gidişer”?
- Bu şiirdä angı taraf için yazêr Dimitri Kara Çoban?

Hristo Radevski

Girgin horoz*

(Fabula. Çevirilmä bulgarcadan)

Hodul horoz aulda gezinärmiş
Sansın aulu ölçärmiş.
Sık-sık bacaannan urarmış
Bendän girgin yok! – baararmış.

Yok bendän
Taa levent kuş,

Yok bendän
Taa arif kuş.

Bän kolayınnan
Aul üstündä gezerim,
Bir zorluksuz
Aulun üstündän atlêırım.

Kolayınnan gübürleri eşerim,
Bân öterim, neredä isteerim!
Bendän taa gözäl

Ku-ku-ri-gu çalıcı yok!
Bendän taa girgin kuş
Dolaylarda yok.
Bölä üünärmış bu erif...

Bu vakıt auldan geçmiş
Bir kara bulut gibi

Garganın gölgesi.
Aulda birdän korku peydalanmış.

Bizim girgin horozumuz
Saurtmuş kanatlarını
Kaçınmaa başlamış
Da hepsindän ileri ambarın altına
saklanmış.

Kendi-kendini metetmä,
Ko seni başkası metetsin.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Demekli okyn şiiri.
- Nicä üünärmış horoz?
- Aulda bela peydalandıynan horoz nereyi kaçmış?
- „Kendi-kendini metetmä, ko seni başkası metetsin”. Bu söyleyişin maanasını açıklayın.

Fabula

(Literatura teoriyasından)

Fabula – bu bir kendibaşına literatura janrası, angısı var nicä yazılı olsun prozaylan da, şiirlän da. Bir vakıtlar **Ezop** yazarmış kendi fabulalarını prozaylan, ama rus fabulacısı **Krılov** yazarmış şiirlän.

Fabula deniler kısacık, saklı maanalı yaratmalara, angılarında taa çok kerä var morallı çıkış, neredä bulunêr fabulanın öz fikiri.

Biz bileriz, ani dünnedä ilik çok, ama körlük ta diil az. Var çok fenalık, körlük, hayırsızlık, naalet tabeetlär, angıları engel ederlär, insana normal yaşamaa.

Bu ölä tabeetlär, nicä: içkicilik, hırsızlık, tamahlık, haseetlik, çok görmäk, kıskanmak, şiretlik hem çok başka da, angılarını läüzüm gülmeyä almaa da böleliklän onnardan kurtulmaa.

Fabulada kullanılêr herkerä bir saklı maanalı süret (taa çok kerä hayvannar, kuşlar...), angısı kösteksiz yardım eder gülmeyä almaa, gülüntü yapmaa birkimseyin naalet tabeetlerini, kullanarak (esaba alarak) gagauz söyleyişini: „Söleerim, kızım – anna, gelinim”, kâr nicä K. Vasilioglunun fabulasında „Tilki”, angısının morallı çıkışında takazalanêr şiret insannar:

Sän tilkiysän, kardaşım,
Yapma çok zarar,
Zerä fena köpeklär
Tez seni tutar.

Bu fabulaların gülmää alması çalışêr insanı kurtarmaa büyük belalardan,
nicä bu fabulada, angısında biz öncä okuduk:

... Kuşku köpeklär
Hırsızı tutmuş.
Erindä ceza kesip,
On parça yapmış.

Bu sıracıkların avtor söyleer, ki var nicä büyük bela olsun, eer adam
kullanmaarsaydı kendisini, nicä läázım.

- Ne o fabula?
- Nezaman fabula kullanılêr?
- Ne gösteriler fabulanın çıkışında?

Todur Marinoglu

Lelek

Lelek, lelek, lelelä,
En gözälsin dünnedä.
Lelek, lelek, lelelä,
Yuvanı yapsan küüdä?

Bitmesin bizdä kısmet,
Sofrada biyaz pesmet.
Ko çalsın gözäl kuşlar,
Başçada açsın aaçlar.

- Şiiri okuyun demekli.
- Ne lelek için bilersiniz annadın.

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Angı şiirdän alınma bu sıracıklar?

"Bitmesin bizdä kısmet
Sofrada biyaz pesmet."

2. "Girgin horoz" *fabulanın* personajlarını sıralayın. Onnara harakteristika yapın.

3. "Kendi-kendini metetmä ko seni başkası metetsin". Bu sözlerin maanasını açıklayı.

4. Neylän *fabula* ayırılêr başka janralardan?

5. Avtorların yaratmalarını okçaazlan gösterin

Hristi Rodevski

Çeker yaşamaa

Todur Marinoglu

Girgin horoz

Dimitri Kara Çoban

Lelek

6. Aşaada verili cümleleri dooru yazın.

a) Ana, üüreneriz, biz, dilimizi.

b) Çok, ana, severiz, dilimizi.

c) Dooru, ana, üürenelim, dilimizi.

d) Geçti, ne, yaz, gözäl!

7. Bu deyimmin maanasını açıklayın:

"Eer yanıldıysan, bil düzelmää!"

8. Acaba sän dooru sayabilecän mi kaç baş laana adama kalmış?

Adamın aulunda

Onnara hiç yok maana –

Varmış on baş laana.

Aullar alçak.

Aula atlêêr keçı

İmişlär üçär baş laana –

Olacınnan ikisi.

Geeri kaçarak.

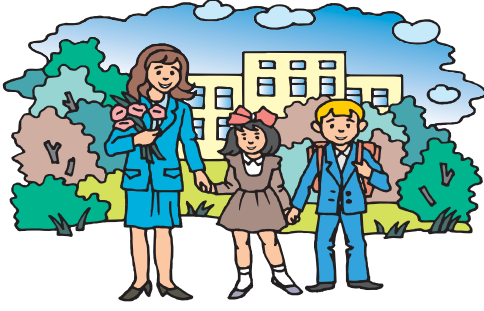
Ya söläyin, uşaklar,

Kim esapladı:

Kaç baş laana, dostlarım,

Adama kaldı?

(*Todur Marinoglu*)

Adam hem aylä

Ion Druță

Aylä

Açan küüyün üstündä çöker bulutlar gürüldeer göklär hem çakêr çimçirik, da saçaklardan, şarıldayıp, akêr su, ozaman Boboçel, bir köşeyä sıkılıp, düşüner: bitti, bu sefer artık o dayanamayacak. Ama onnarın genä uydu işleri – onnarın bobaları kaavi hem çemrek. On ellerinnän kaldırılmış ev pek kaavi. Bitki-bitkiyâ borannar uslanêr, göklär açılêr, pek siirek damna urêr pençereyâ.

Açan gelir büük kış ayazları hem, yabanı gibi, uluyêr saurgun, çatır-dêr tavan ayazdan, ozaman Boboçel, saklanıp sıcak sobanın üstünä, düşüner, ani bu sefer artık işlär kayıp. Bu sefer hepsicii kaybeleceklär. Ama tâ dışardan işidiler yufka ihtâr üüsürüü, işidiler adımnar, da içeri girer dâdu bir kucak odunnan. Selâm verip, o birdän çöker sobanın yanına, yakêr ateş, da onuştan, ani onun ii ürää, ateş, angısını o yakêr, tutuşêr birdän da yanêr çıtırdayarak. Da ozaman saurgun sansın, yavaşiyêr.

Açan yolda pek acikêr yada zeetleer susuzluk, Boboçelä görüner, ani kuveti onu braktı da onun ayacıkları götürämeyeceklär onu evädän. Da ozaman, korkudan, onun önündä ayın-acık kalkêr mamusunun siması, angısı deer, ani bu bir ahmaklık, onda taa çok kuvet var, ani o, çalıştıynan, taa bu kadar yol var nicä geçsin. Da Boboçel, kalkıp, gider, hem kendisi da şaşêr, neçinki kuvet onda taa var. Bir da bakêrsın, ev da artık yakında, karşilêr onu yayılı kollarlan. Açan çöker karannık, hem evdä taa yakılmadı şafklar, Boboçel başlêr sıkılmaa. Ona görüner, ani bu karannıkta onnar kaybedeceklär biri-birlerini da başka bişeycik islää bu dünnedä o gormeyecek. Ama tâ içeri girer kakusu.

O birdän tutuşturêr şafkları, da onuştan, ani o şen hem gözäl, şafkta ölä şen hem gözäl görüner.

Da, biraz düşünüp oluşlar için, bir kerä, avşam ekmeeni iyärkän, Boboçel kâr seslän düşündü:

– Ya ne islää, ani kim sä yaşamayı butakım kurmuş, hepsi birerdä yaşamaa.

Buna, gülümseyip, demiş bobası:

– Başka türlü yok nicä olsun da. Başka türlü aylä dä olmayaceydı.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Ne düşünmüş Boboçel aylesi için?
- Aylenez için evdä birär yaratma yazın.

Ion Druță

Kaku

Güneş göktä artık şafk etmeer. Ne güneş, ne bulut, kâr, sansın, maa-vi gök yok küüyün üstündä.

Kuşlar da artık başçalarda türkü çalmêêrlar. Ne kuş, ne kuş yuvaları, ne emiş, ne yapraklar.

Aul aşırı baktıynan gülümsämeer başka komuşunun evi dä.

Pero hiç girmeer erinä. Yazal hiç girmeer penala. Çanta da kâr hiç istämeer gitmäa masa altında erinä.

Hepsi gider tersinä. Açan Boboçel artık bişeycii hiç hem kimseycii istemärdi gormäa, onun omuzuna konêr yımışacak el hem kız sesi sorêr şıptırtıylan:

- Ne üzerä siz çekiştiniz?
- Kiminnän?
- Bilmeerim. Görerim, kiminnänsä çekişmişin.
- Näändan görersin ya?
- Burnunun ucundan.

Tä ne onu satmış! Burnu. Boboçel aar soluunu çeker, da, olmalı, onuştan, ani onu pek acıladılar, bekim da, onuştan, ani kakusu, sordu şıptırtıylan, o da çekeder kâr, kakusu gibi, şıptırtıylan annatmaa sıradan, ne onunnan oldu. Da o, sansın, aydı birdän! Annadarkan kakusuna, o çekeder kendisi annamaa, ani çirkin bişey olmadı. O taa bitirämedi annatmaa, nicä pero birdän erinä girdi, penal döndü çanta içinä. Komuşunun yolun ötä yanından evi gülümsedi, gülümsedilär öbür komuşuların da evleri,

dönmüşlär meyvalıklar erlerinä, dolmuşlar kuş sesinnän. Küüyün üstündä genä maavilenmiş gök, yalabımış güneş. Hem gün da ölä bürcü kokuluy-muş, ani yokmuş nicä çıkmamaa sokaa.

Ama sokaa çıktıynan, çekeder enidän çoktankı oynnar, sansın hiç bişey olmamış ta.

Tä ne o kaku.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Annadın kendi kakularınız için.
- Resimnäyin kakularınızın patredini, da klasta annadacenız onun için.

Nikolay Baboglu

Ana yatak hem evlad

Küçüklük çekeder sallangaçtan, ani evel asılıymış dört iplän içerdä kirişä. Kimi gagauz küüylerindä bu uşaklık sallangacına taa deerlär **beşik**. Taa başka erlerdä da bu sallangacın erinä tekneyi kullanêrlar... Ama büünkü günümüzä sallangacımızın adı da başka oldu, diişildi. **Ah, hem aman!** En eskiliimizi, en çeketmemiznin da öz döşeciimizin da adını kaybettik, battı! Yazık!!!

Ama beki var taa aramızda kuvet annamaa, neyi aarayardık, da neyi kaybettik, da ne bulduk? O küçüklük sallangacımızın adı şindi yabancı dildän gelir – o bir dört tekerlecikli yalabık donaklı taligacık. Onun içindä hep o evelki kaba kundaamız, poyumuz hem kırmalı kadrelı yastımız. Taligacın altında var türlü prujinalı cıngırdaklı tekerlecikleri. Analar onu sallamêrlar evelkisi gibi hızlandırıp bir oyanı bir buyanı, ama sadece dürterlär da o kendisi sallêr eni dünneyä gelän adamı. Ama „**o adam**” bir türlü raatlanamêr... Gecä yarısı sa çoktan geçti... Ana kalkêr, alêr kucaana evladı:

– Sölä, küçüüm, neçin raatsızsın, nereciin acıyêr, bak mamucuuna da sölä!

Ama küçük söyleyâmeer. O bilmeer taa lafetmää, ama kucakta uslanêr, yakın uyuklamaa... Sanki neredän duyêr bu yavru, ani burada ona islää, ani burası cennet?!

Anası usulcuunnan koyêr küçücää kendi kucaandan epiz-eni yalabık taligacın içinä, kaba erä... Ama uşak, dapturu gelip, çıvdırık gibi baarış koparêr...

Näpsın ana? Enidän alêr kucaana, gezdirer-ysluluk, yok ses. **Te burası ona, bezbelli, kendi eri, uslanmak hem raatlık dünnesi.** O uyuklêêr. Ananın da gözleri kapanêrlar... Yorgun insan isteer koysun uşaa genä gözâl kaba erä, ama... orada enidän sansın ateş – aalayış, baariş...

Mamu alêr yalabık yataktan yastıcaa, koyêr onu ayaklarının üstünä da eskiycä, nicä kendisini anası sallamıştı – sallêêr evladı kendi ayaklarında: „A, a-a-a-a, A-a-a-a-a. A-a-a-a”. Nani-i-i, nani-i-i, na-ni-i, nani!”

Uşak uyumuş, anası da dirseenin üstündä ban gitmiş. Anaylan evlad derin hem raat kendiycä uyumuşlar. Ne mutlu, hiç duymamışlar, nasıl sabaa olmuş!

Te güneş ta artık pençeredän bakêr bu gözelim-gözelliinä.

- Neçin avtor annatmanın butürlü adını koymuş?
- Neredä uşak kendini taa raat duyêr?
- Nicä annêêrsınız lafları: „Te burası ona, bezbelli, kendi eri, uslanmak hem raatlık dünnesi”? Annadın.

Irina Stavskaya

Balık tutmakta

Etiştik Nistrunun boyuna.

Tätü hazırladı oltasını, iliştirdi gegaya **dadamı**, birazçık taa yukarda astı ipä **dalmazı**, oturdu bir taş üstünä da attı gegayı su içinä. Gega daldı, ama dalmaz kaldı su üstündä.

Nataliğa oturardı bobasının yanında da bakardı dalmaza. Hiç gözünü almazdı dalmazdan bobası da. Nataliğa taman aazını açtıydı, ona naşeyse söylemää deyni, ama bobası dayadı parmaanı dudaklarına hem yaptı ona nışan, ani sussun. Kızçaaz kalktı da şıpırdattı onun kulaana:

- Neçin läázım susmaa?
- Balıkları korkudacan, – şıpırdattı bobası.

Tezdä Nataliğanın canı sıkıldı. Kalktı da gitti Nistrunun boyunca çakıl-cık toplamaa.

Açan döndü geeri gördü, ani bobası çıkardı su içindän oltayı, da Nistrunun aynasında göründü bir gümüş balık. O düünärdi hem yalabıyardı güneştä. Bobası çemrek tuttu onu, çıkardı gegadan da salverdi kazan içinä. Kazan may doluydu suyulan. Onun içindä üzärdi birkaç balık. İki

büük hem bir üç parça ufak. Bu vakıt bobası attı kazan içinä taa iki balıcak. Onnara **kıstav** gelärdi kazan içindä, urulardılar biri-birinä.

dadamık – rusça: primanka

dalmaz – rusça: poplavok

kıstav – darlık, küçük er

Nataliğanın onnara canı acıyardı: „Nicä zetlenerlär! Zavalılar Nistruda onnara isläadi. Ama kazan içindä onnar nicä kapanda! Zavalılar!” O soktu elini su içinä, suvazladı bir balı caan arkasını, sora tuttu onu iki ellän, çıkardı da salverdi Nistruya. Balı k birdän kaybeldi su içindä.

Nataliğa baktı bobasına.

O koydu kazana iki balık da ileri dooru bakardı dalmaza...

Nataliğa aldı taa bir balık. Çıkardı kazandan da usulcuunnan salverdi dalğanın içinä. Nistru birdän onu sansın yuttu. Ama Nataliğa bilärdi, ani Nistru balık yutmêêr: o balıkların ana evi.

„Evä dönerlär. Nicä bän mamuya dönerim, Kişinöva, – düşünmüş Nataliğa. – Bekim dä bu öbür balın kardaşı. Nasıl o var nicä kalsın kazan içindä?”

O salverdi su içinä taa bir balık, sora taa...

– Sän ne yapêrsın, zararçı? – ansızdan işidildi bobasının sesi – Sän bunun için mi geldin balık tutmaa?

– Kazan içindä onnara pek kıstav...

– Onuştan da bän onnarı tuttum, ani onnar kazan içindä üzsünnär.

– Onnar burada zetlenerlär, tâtücuk. Nistruda onnara taa ii olacek!

– Elbetki, – gülümsedi bobası.

– Orada onnarın evleri, onnarın mamuları, onnarın kardaşları hem kız-kardaşları, – sevindi Nataliğa, görüp, ani bobası annadı onu.

– Ölä, ölä, senin var doorulunun, – dedi bobası da baktı kazan içinä: orada üzärdi üç mü osaydı dört mü balıcak.

– Ee, hadi ozaman, büün bukadar eter.

O çıkardı oltayı, aldı kazanı da dooruldu küüyä.

Nataliğa, memnun kalıp, gitti onun ardına. Yolca Vera malisinä deyni o topladı bir buketçik kır çiçeklerindän.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Sıradan annadın, nicä Nataliğanın bobası balık tutmaya hazırlanmış. Ne yaparmış bu vakıt Nataliğa?
- Neçin onun canı sıkılmış?
- Nicä Nataliğanın tâtüsü balık tutarmış?

- Neçin Natalița başlamış balıkları dereyâ salvermää?
- Nicä kızçaaz açıklamış kendi yaptını?
- Açıklayın lafları: „Ama kazan içindä onnar nicä kapanda”. Nicä siz bulêrsınız bobası annadı mı kızçaazını? İnandırın bunu tekstin sıralarınan.
- Bulun bu tekstä uyan tabiat için söleyişlär hem uygun sözlär.
- Açıklayın kendi bakışınızı tabiat için hem kuş-hayvan dostlarımız için.

Konstantin Vasilioglu

Neçin genä geç kaldın?

Vani pek sık şkolaya geç kalardı. Girdiynän klasa çandan sora: üürediciyka sorardı:

– Neçin genä geç kaldın, Vani? Ne, taa erken kalkamêêrsın mı?

– Bän erken kalkêrim, – burnusunun altına cuvap edärdi utancak Vani.

Zeetleyip onu biraz klasın önündä, utandırıp, üürediciyka oturdardı onu erinä.

Bir gün Vani geldi ilk uroon bitkisindä. Genä üürediciykaya dedi, ki afetsin onu, ama üürediciyka pek ona üfkelendi.

– Nekadar var nicä sana dayanmaa? – baardı o da ekledi, – Bu avşam bän sizdäyim! Biläsin bunu da olasin evdä!

Ertesi günü üürediciyka kendisi klasın önündä Vaniyâ yalvardı, ki onu afetsin. Üürediciyka çeketti ölä:

– Bän hiç bilmäzdim, ne halda bulunêr Vaninin aylesi. Bu bana ayıp, ama... Kabaat bendä, – dedi üürediciyka. – Pek zor yaşêêrlar. Mamusu hasta. Malisi 78 yaşında, angısı ev işlerini yapamêêr. Bakası da yok evdä: gitmiş nereyisä para kazanmaa. Bundan sora, Vaninin elindä, var nicä demää, komuşu babucuk ta, angısını diil insan, ama allaa da unutmuş. Onuştan ona da läázım yardım etmää: bir bakır su getirmää yada bir çüven imää yapmaa... – Vaninin elindä, – ilerletti annatmasını üürediciyka, – iki ev, kendisini dä saydıynan, dört can. Vani küçüklüünnän büyük insanın işini yapêr. İki tarafa, iki evin işini çalışêr yapmaa.

Üürediciykanın annatmasından sora başkalarına da ayıp geldi, neçinki onnar da bilmäzdi Vaninin yaşamasını. Sade şindi hepsi annadılar, nicä zor Vaniyâ yaşamaa. Sade şindi annadılar, neçin o geç kalêr şkolaya. Bundan sora hepsi uşaklar çalışardılar Vaniyâ yardım etmää kuvetlerinä görä.

- Spiridon Vangelinin hem K. Vasilioglunun annatmalarını okuyun da annadın, ne onnarı baalêêr.
- Annadın kendi dostlarınız için.

Nikolay Baboglu

Papuçlar*

Bay Yorcü pindi eşä da dedi ooluna:

– Gani, bän giderim panayıra, getirecäm sana naşey-naşey...

– Naşey, ba bakacık? – sordu dar canı Gani.

– Geldiynänä görecän.

– Açan sölämersin, ozaman al beni da seninnän. Bän pek isteerim göre-yim Bolgrad panayırını.

– Olmaz, – dedi Yorcü, – Panayırdan var çok işlär almaa. Geeri gelirkän, eşek üklü olacek, seni pindirämeycäm.

– Bän yayan gelecäm panayırdan, – kayıl oldu Gani, sade onu da al-sınnar.

– Yok deycäm, seslä bakanı. Bän sana panayırdan alacam naşey-naşey.

– Ama mutlak mı?

– Mutlak, deerim sana, – kal sade evdä da seslä mamunu hem malini.

Bän avşama sana, getirecän, ne adadım.

– Kalacam,– dedi Gani, – ama sölesänä, naşey alacan? Bän dayana-maycam avşamadan.

– Dayanacan, dayanacan! – gülümsedi bakası da dürttü eşää ayaklarınnan, istedi yollansın tokada dooru.

Çocuk dönüşärdi hep onun dolayında.

– Neçin sölämeersin, ba bakacık?

– İsteerim üüredeyim seni olasin saburlu, beceräsin alatlamamaa. Tä neçin sölämeycäm, beklä bän gelincä...

Yorcü çıktı auldan. Gani kapadı tokadı da baktı, nasıl bakası eşektä yortara aşaa atlı hızlandı.

O gün Ganiyä deyni pek zor geçti. Hep düşünärdi, sanki, naşeycik ona bakası panayırdan getirecek. Çıkıp-çıkıp, tokattan aşaa bakardı, acaba taa gelmeer mi. Sora gitti da malisinä sordu, bileer mi, ne getirecek ona pa-nayırdan bakası.

– Bilmeerim, çocuam, – dedi Sofi babu.

– Bakan panayırdan hepsimizä birär bişey getirecek, ama kimseycäâ ildän sölämeer. Tä geçti pazar da mamuna fistannık getirdi, bana bir çember almıştı.

– Ama bana bişeycik getirmediydi.

– Nasıl getirmediydi? Diil mi ilkin sana verdi bombonileri? Hem almıştı halva, kovrik... Büün da, olmalı, bişey getirecek.

Hele gıcırdadı tokat da aula girdi bay Yorcü eşeklän edeendä. O indirdi semerdän bir çuval. Sora urdu eşää sıırlık auluna da, alıp torbasını, gittilär içeri. Gani dört göz bakardı, ne çıkacak o çok beklenilmiş panayırcılık torbasından.

İlkin Yorcü verdi Veliylän Koliyâ birär çavdar pitası, sora Ganiyâ da bir o diildi kanaat, bekleyärdi başka bişey.

– Buncaaz mı o naşey-naşey, bakacık? – sordu o.

– Diil, – dedi Yorcü da çıkardı torbadan bir çift süt-biyaz papuç. Onnarın vardı gözäl eşil ipleri hem cıngır-maavi kenarcıkları. Gözäldilär, pak gözünü tutardılar.

– Tä bunnarı sana aldım.

Gani kavradı onnarı da, sevineräk, başladı çes-çevrä bakmaa. Onnarın maalesindä hiç kimseyciktä yoktu bölä gözäl ayak kapları. Gani tezi-cik giidi onnarı.

Geldilär taman ayaklarına görä. İstedi çıksın, göstereyin kafadarları-na, ama düşündü, ani şimdi artık avşam, sokakta az uşak olmalı. Gösterecek o eni papuçlarını sabaa, açan maalenin hepsi uşakları toplu olaceklar.

Ama şimdi yalnız sevinärdi onnara, gezärdi yavaş hem hep bakardı aşaa, ayaklarına. Pek kıvraktılar onun eni papuçları!

saburlu – dayanıklı
kanaat – hoşluk

- Nereyi gitmiş Ganinin bobası?
- Neçin bay Yorcü çocucaa panayıra alamamış?
- Ganinin bobası söylemiş mi ooluna ne panayırdan getirecek? Neçin?
- Ne demiş Ganiyâ bobası?
- Nicä o gün Ganiyâ deyni geçmiş?
- Nelär bay Yorcü oolarına panayırdan getirmiş? E Ganiyâ?
- Ne renktäymiş çocucaa papuçları? Annadın.
- Nezaman Gani eni papuçlarını sokakta uşaklara göstermää karar almış? Neçin?

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Söläyin "Aylä" yaratmanın baş personajını hem onun avtorunu.

2. *Boboçel* angı yaratmanın pesonajı?

a) "Aylä" *İon Druța*;

b) "Neçin genä geç kaldın?" *Konstantin Vasilioglu*;

c) "Balık tutmakta" *İrina Stavskaya*;

d) "Papuçlar" *Nikolay Baboglu*.

3. Angı yaratmadan bu sözlär? Kim söylemiş onnarı? (personajların adlarını söläyin).

"Neçin sölämersin, ba bakacık? – İsteerim üüredeyim seni olasin saburlu, beceräsin alatlamamaa. Tä neçin sölämeycäm, beklä bän gelincä..."

4. Bulun yaratmaların avtorlarını hem okçaazlan gösterin.

"Kaku"

Nikolay Baboglu

"Balık tutmakta"

Konstantin Vasilioglu

"Neçin genä geç kaldın"

İrina Stavskaya

"Ana yatak hem evlad"

İon Druța

5. Verilmiş yazdırmaya görä personajın hem yaratmanın adını söläyin.

"Bän hiç bilmäzdim, ne halda bulunêr çocucaan aylesi... Pek zor yaşêêrlar. Mamusu hasta. Malisi 78 yaşında, angısı ev işlerini yapamêêr. Bakası da yok evdä: gitmiş nereysä para kazanmaa..."

Yaratmanın ötesini dä aklınıza getirin. Taa ne bu çocucak için söyleyebilirsiniz?

6. Açıklayın bu lafların maanasını hem kendi mamularınız için annadın.

Kaç kerä saydın mı sän,

Mamu dersin bir gündä?

Biz annêêrız küçüktän –

En paalı o dünnedä.

7. Hazırlayın birär yaratmacık kendi aylenez için verilmiş "Benim ayläm" temaya görä.

Zaamet adamın yaşamada. Zanaat ayırmak

Nikolay Baboglu

Göcen

Gani büün kaldıydı tırlada yalnız. Bobası, çoban Yorcı, götürdü sa-
baakı üündän piinirleri evä. Öbür çobannar da gittilər irak çayıra sürüyü
otlatmaa. Koyunnar üülenädän doyunaceklar, sütleneceklär da saat birdä-
ikidä genä geleceklär saalmaa ikinci üünü.

Ozamanadan bobası da dönecek küüdän da Gani genä görecek, nasıl
çobannar saayaceklar koyunnarı birär-birär, o da yardım edecek aydamaa
saamalları strungaya. Kofalar, ani şimdi kazıklarda güneşä karşı kuruyêrlar,
genä lemberdek dolaceklar sütlän...

Ama şimdi Gani haylak oturdu biraz bordeydä, serindä. O baktı taa
nelär vardı çobannarın bu kır evlerindä da sora indi çukura. Orada, sazlık
içindä, çöşmä şuruldardı. Taa ötedä, tolokada, çok koraylık büümüştü.
Sora baalarlar uzanardılar. Gani içti serin sucaaz da sora çıktı, gezindi
otlar içindä. Bir da... ansızdan, onun önündä göründü iki boz yumacık.

– Naşey olsun bu?!

Gani ilktän sansın korktu, ama sora
gördü onnarı, nasıl bir korayın altına sak-
landılar. Açan taa islää baktı, orada iki
küçük tavşamcık sinärdi.

Gani çıkardı kalpaanı da kapadı onnarı,
savaştı tutmaa, ama birisi, fırlayıp, kaçtı eli-
nin altından. Öbürünü etiştirdi, tuttu da ge-
tirdi bordeyä. Tamen bu zaman bobası da
geldi küüdän.

– Baka, bän tuttum bir tavşamcık! –
üündü o.

tırla – çoban evceezi hem
tolokada koyunnara dey-
ni aul

üün – koyunnarın sütleri
bir kerä saalmaktan sora

kofa – vedrä (taftadan
yapılı geniş dipli kazan,
maasuz koyunnarı saa-
maa deyni)

lemberdek – dop-dolu

üünmää – hodullanmaa

zavalı – fakir

– O-o, ya gözäl küçücük! Korkmuş zavalıcık. Ne sık-sık soluyêr! Küçük kır tavşamcıklarına gagauzça göcen deerlär.

– Onnar ikiydilär, – söledi Gani, – ama birisini kaçırđım.

– Bunu da läüzüm kolverelim. Anası, bezbelli, aarayacak yavrusunu.

– Ee, nasıl onu tanıyacak?

– Ana tavşamnır yabancı göcenneri da bulsunnar, emzirerlär onnarı sütçeezinnän, nicä kendikilerini.

– Bekim bän ona vereyim biraz koyun sütçeezi?

– Olmaz, o küçük, içämeyecek hem koyun südü tavşama yaramaz. Taa ii kolverelim onu gitsin anasına. Neredä sän onu tuttun?

– Tee orada, derenin ötäyanda.

– Orayı da götür zavalıcıı.

Gani gitti da kolverdi göcencii koraylık içinä.

– İsläa yaptın, – dedi bakası, bay Yorcı, – anası onu bulacak.

- Neçin Gani tırlada yalnız kalmış?
- Nelär görmüş hem nelär aklıından geçirmiş Goguş yalnızlıkta?
- Ne iş için üünmüş çocukak?
- Ne cuvap etmiş bobası?
- Yakışar mı burada uygun söz: „Cannıları – candan koruyun!“? Açıkla-
yın fikrinizi.

Orliogluların çöşmesi

Geldiydi ilkyaz, Gani pek sevärđi bu zamanı, onu artık kolverdiydilär kaçınsın, oynasın dışarda, nekadar istärsä kendibaşına. Kışın sa hava lüzgerli, günnär kısa, dışarda çok oyalanmaa brakmazdılar. Ama şindi sı-
caktı kuşcaazlar çalardılar. Koyunnar, kuzular kıra eşil çimenä çıktıydı-
lar... Bir gün, açan hava pek isläa olmuştu, malisi dedi Ganiyä, ki getirsin
onun bastonunu. Gani annadı, ki malisi nereyi sä gidecekti, bastonsuz ona
uzak erä gitmek zordu – yoktu neyä dayansın.

– Male, ne yapacan bastonu? – sordu Gani.

– Gidecez çöşmeyä, çocuım.

Çöşmeyä Gani taa yokmuş gittii.

– Te isläa çöşmeyi da görecäm, – düşündü Gani. Malisi verdi ona bir
çölmek toprak.

– Sän bunu taşıyacan, – dedi. Kendisi da çıkardı birkaç laalä hem
zambak çiçeklerini köklän, aldı onnarı topracınnan sepetçiinä da

yollandılar. Etiştirler çöşmeyä. O Ganilerin evindän çok yıraktı, küüyün kenarında, taman iki yol çatırındaydı, gözäl kırnak tertipliydi. Demirdän kurnası parlak yalabıyardı, önündä duvar suvalıydı tementlän hem orada vardı bir da ercääz, nicä dolapçık. Yakıncacık büüyärdi bir gür dallı ceviz aacı, onun da gölgesindä vardı bir skemnä gibi tafta koyulu. Gani annadı, ani orayı oturmaa lääzım da ilkin erleşti skemnecää, sora yanına malisi oturdu, dinnenirdilər...

Ama Gani, nasıl da bilersiniz, pek sevärdi çok işlər sormaa da artık başladıydı.

– Mali biz neçin burayı geldik? Çöşmeyi mi görmää?

– Çöşmeyi görecez hem dikecez te bu çiçekleri çöşmä yanına.

– Neçin dikecez?

– Büüsünnär da açsınnar deyni. Açan insannar geleceklär su içmää, çiçeklerä da sevininnär.

Onnar diktilär çöşmenin bir yanına zambakları öbür yanına da – laaleleri. Gani çölmeklän taşıyardı çöşmedän sucaaz da sulaardı taazä dikili çiçekleri. İş yapardılar hem Gani hep sorardı:

– Male, te bu ceviz aacını kim dikmiş burayı?

– Onu, çocuum, raametli dädun taa saalında dikti, açan çöşmeyi başardılar düzmää. Çöşmä düzmäk – bu bir hayır dädun yaptı, ama o bizim da sayılär hayırımız onuştan te biz da çalışêrız burada gözäl hem tertipli olsun. Bizä deerlär Orlioglular bu çöşmeyä da deerlar Orliogluların çöşmesi.

– Male, e neçin dädumuz düzmüş bizim çöşmeyi bölä uzakta, neçin yapmamış onu bizim aulda? – bir büyük adam gibi koyardı akıllı soruşları Ganicik.

– Bizim evin yanında var punar burada sa yok. Ama bu erdän çok yorgun yolcular geçerlar bu iş için dädun düşünmüş olsun o insannara serin sucaaz içmää.

İşi bitirdilər, içtilär çöşmedän datlı serin sucaaz da artık gidärdilər evä. Yolda Gani taa bişey sordu:

– Male, – dedi o ansızdan, – biz çölmecii unuttuk çöşmedä dolapçıkta. Dönüp kaçarak, alayım onu?

– Unutmadık, çocuum, – dedi Sofi babu, – biz onu braktık yolculara olsun neylän sucaz içmää deyni...

- Neçin bu çöşmeyä Orliogluların deyärmışlär?
- Bir gün Gani malisinnän nereyi gitmiş?

- Nelär onnar çöşmedä yapmışlar?
- Açıklayın, nicä annêersınız „hayır yapmaa”?
- Bulun o eri da okuyun, neredä sölenir çölmek için.

Aleksandr Akişin

Biz booday ekeriz*

– Gelecän mi benimnän booday ekmää? – sordu bana bir gün Koli batü.

Benim kâr soluum kesildi. Hiç birkerä bilä bän taa yoktur booday ekiim, burada sa batüm beni kendisi kıra çaarêr. Sade yazık, ani kimsey-cik görmeyecek, nicä bän işleyecäm.

Sanki, ne...

– Koli batü, hadi Vitäcın da alacez kıra.

– Çok ii, o da bizä zeedä olmaz.

– Ura-a-a!

– Dä tä artık, birkaç kerä ansırıp, kapu önündä başladı huruldamaa traktor. Biz doorulduk kıra.

Açan biz etiştik tarlaya, gün duuduydu, kendi oklarınnan koyu dumanı sansın kestilär, da dolaylar başladılar görünmää...

– Hadi, kardaşlarım, vakıdı kaybetmeyelim: yardımnayın koşmaa ekmää maşinasını traktora, – izin verdi Koli batü.

Biz fırladık kabinadan, kaçarak gittik ekmäk maşinasına. Batü pek çemrek çevirdi traktoru bizä ardınnan da yollandı bizä dooru.

– İslää mi? – kıpıp gözünü, Koli batü durguttu traktoru.

– Taman! – başladık ikimiz dä yukarı atlamaa.

– Sade getirisinnär toomnuıkları, başlayacez ekmää.

– Ee toomnar üşümeyceklär mi? – şaştı Vitäcık. – Tezdä kış gelecek.

– Üşümeyceklär, – uslandırdı onu Koli batü – Biz onnarı topraklan saracez. Erdän çıkaceklar eşil çimen gibi, burada onnarı taman kaar da örtecek, nicä yorgannan. Taa ilkyazadan onnara sıcak olacak.

– Ee şindi nesoy **ekim**? – şiret baktı bana Koli batü.

– Güz ekimi! Şindi güzlükleri ekerlär! – çok düşünmeyip, dedim bän.

Vitäcık dürdü kendini. Olmalı küstü, ani bilmeer bölä kolay işleri. Ama bän hiç burnumu kaldırmadım bundan sora. Bana kalsa bän herkerä bunu bilärdim, neçinki mali Koli batüylan haylak vakıtta pek çok lafederlär ek-mek için, toprak için, kır işleri için...

Tä toomnukları da getirdilär! – sevin-di batü.

Yolca, küü tarafından, yaklaşardı bizä maşına üklü toomnuklarlan. Birkaç minuttan sora o artık bizim yanımızdaydı da bir tanımadık adam fırladı kabinadan.

– Çoktan mı bekleersiniz? – sordu o. – Hadi yok zararı, kaybedilmiş vakıdı etiştirecez. Da, o naşeyse lafedincä Koli batüylan, **avtoükledicinin** şöferi artık ekmää maşinasını boodaylan doldurdu.

– Hepsi erlerinä, kardaşlarım! – komanda etti Koli batü. – Kabinaya!

– Yok, gitmeyecez, – dedik biz. – Bizim var havezimiz siiretmää, nicä topraklan sarılacak tenelär.

– Hadi ozaman, bakın. Ama eer tenelär prost sarılırsaydılar topraklan da onnar kalarsaydılar topraan üstündä, traktoru durgudun, zerä bölä tenelär eşermeyeceklär.

– Durgudacez!

– Da biz başladık ekmää güz boodayını.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Ne teklif etmiş Koli kardaşına?
- Alöşacık nicä kabletmiş bu haberi?
- Neçin o istemiş almaa kıra Vitäcılı da?
- Neçin Koli bu çocucaklarlan birdän başlamamışlar ekmää?
- Neçin çocucaklar kalmışlar ekmää maşinanın üstündä, ama pinmemişlär trakturun kabinasına?
- Nesoy izin kabletmişlär Alöşacıklan Vitäcık?
- Siz dä vardır mı gördüünüz, nicä booday ekerlär, kırdä biçerlär yada harman düüyerlär? Annadın bunun için.

Mina Kösä

Kısmet sesleri*

Ayırdım tenä-tenä
uygun laflarmı,
Analarımız nicä
o bulgurları.

Topladım sıra dili
damna-damnalı,
Bir deniz gibi selli,
bal gibi tatlı.

Uydurdum sevä-sevä
söz boncuklarını,
Sansın eleer üreklär
ses duygularını.

Ayırdım birär-birär
öz fikirlermi,
Gözäl açıklasınnar
Kısmet seslerini.

- Demekli okuyan şiiri sora da ezberläyin.
- Mina Kösenin şiirini da annadın, kimin için okuyun.
- Evdä batülarınıza, kakularınıza sorun, nicä onnar annêêrlar bu şiirin içindeliini, sora klasta kafadarlarınıızlan açıkläyin fikirlerinizi.

Aureliu Busuyok

Girgin ördecik Maks

(Masal)

I-ci bölüm, angısında annadılêr sade Maks için

Yımırta birkaç kerä dönmüş, aktarılmış, sora çatlamış iki parçaya, da peydalanmış Maks.

– Artık bän duudum! – demiş o. – Kaç vakıt şindi? Kimseydä yokmuş saat, da onuştan Maks taa ilk günü üürenmiş örümää.

„Benim en büyük istediim – gemici olmaa, – düşünmüş Maks. İltän üürenecäm onnar gibi gezmää iki tarafa sallanarak. Nicä haliz denizçi”.

Maks giimiş bacacıklarına o iki yarı yımırta kapçıklarını, angılarının içindän çıkmış, da karannık olunca pek käämil kapmış gemici örüyüşün kolaylıklarını.

Ertesi günü o üürenmiş lafetmää.

„Benim rüyam – arif olmaa, – düşünmüş Maks. – Bunun için bän läüzüm bileyim taa çok laf. Nicä radio”.

Alıp „Al fesı” hem „Telefon kiyadını”, o ertesi günü karannık olunca üürenmiş onnarı ilk sayfadan bitki sayfayadan hem da lafı „gözellik”, angısını o işitmişti taa yımırta içindä bulunarkan.

Üçüncü gün Maks denemiş, ani dünnä düzülü diil nicä läüzüm, da taa ii bu dünneyi başka türlü kurmaa.

– Tä bu benim işim! – baarmış o. – Eer hepsicii olaydı, nicä läüzüm, ozaman naşey yapaceydım? Sade yıkayıp ayaklarımı, şkembemi mi kaşıyaceydım! Böläsaydı bän läüzüm dünneyi diiştireyim. Ura!

Dördüncü günü Maks almış diş çetkasını (fırçasını), zontii, bir kılıç, biraz küflücä, ama yok zararı, düüşmää var nicä, da çıkmış yola.

„Dünnä diil islää, – düşünmüş Maks, – neçinki var taa fenalar. Oza-man, çıkêr, ani ilkin onnarı lääzım yocketmää. Duan onnarın arasından en büyük duşman. Onuştan da lääzım çeketmää ondan!”

Maks atmış kendisini bir büyük gölcüün dalgalarına, açmış zontiini, ki saklanmaa büyük yaamurdan, da gitmiş suyca Duanı aaramaa.

Hepsi bilir, ani türküsüz yolculuk olmêr da onuştan başlamış çalmaa bir askerci marşı, angısını çalmaa üüretmişti onu dädusu, angısı çorbacı-nın kufnesindä dolma ördek işlärmış.

Neredäysin sän, duan?

Ölecän sän kılıçtan!

Tra-ta-ta! Tra-ta-ta!

So-kak-ta!

***II-ci bölüm,
angısında annadılêr düüş için,
angısının sonu varmış nicä başka türlü olsun***

Maks üzmüş o gölcüktä çok vakıt, bekim bir minut, bekim da taa az, da etişmiş gölün öbür kenarına. Çıkmış kuruya da kâr sendellemiş: onun önündä durarmış kara, yoluk korkuluk.

Bu vardı nicä olsun sade Duan.

– Ya şindi, – baarmış Maks, – yaklaş bana!

– Gidämeycäm, – cuvap etmiş korkuluk, – bän korkêrım.

– Bendän mi? – sormuş Maks.

– Yok. Sudan...

„A-ha, – düşünmüş Maks. – Ne bän dediydim! Bu sade Duan var nicä olsun, çünkü Duannar becermeerlär üzmää. Ya bän onu, aldadıp birtürlü, buuldayım!”

– Gel burayı, – sesli baarmış o, – burası sua! – Da, tutunarak zontiindän, nicä paraşuttan, başlamış adımnamaa su içindä. – Gözellik! Görersin mi?

– Görerim, – demiş korkuluk, – ama şindi bän taa da pek korkêrım.

„Yapınêr”, – düşünmüş Maks. – İsteer beni aldatmakça kuruya çekip, öldürmää. O hiç bilmeer, ani bendä var kılıç!”

Da genä baarmış:

– Korkak! Sän hiç bilmeersin, nicä bän datlıyım! Buyur beni! Ya bak, kim senin ardında durêr!

Korkuluk kafasını geeri çevirincä, neredä kimseycik yoktu, Maks yıldırım gibi hızlı abanmış duşmanın üstünä da kılıçlan kesmiş onun kuyruun ucunu.

– Hazır! – baarmış Maks. – Sän ölüysün, Duan! – da başlamış o tüüleri küçücüc parçacıklara kıymaa.

– Bän diilim Duan, – demiş korkuluk. – Şindi yaayêr yaamur da herversi yaş. Bän yaş bir tauk...

Şaşmaktan Maks kâr kılıcı da elindän kaçırmış:

Tauk mu? Gözellik! Diri mi?

– Elbetki, – demiş korkuluk. – Bän diriyim. Tauk diilim mi. Hem benim adım Tekirka...

Ozaman Maks kaldırmış kılıcını da demiş:

– Hm... Senin kısmetin, ani bän seni vakıtları tanıdım. Başka türlü...

Maks bir minutçuk susmuş.

– Bän seni beendim! – eklemiş. – Sän girginsin, korkmêêrsın. Hadi barabar bu dünneyi eniyçä kuralım!

Tekirka gagasının diimiş sırtında tüülerinä:

– Bän kuramaycam. Bän ahmakım.

– Taa da islää, – uslandırmış onu Maks. – Bana kâr bin ahmak olsun!... Hadi gidelim! Sän sade taşıyacan benim kılıcımı.

Tekirka bir minutçuk düşünmüş da kayıl olmuş:

– Hadi ölä olsun. Hep okadar bän burada yaamurun altında yıslanêrım...

Da dostlar çıkmışlar yola, türkü çalarak:

Haydut Duan, titirä!

Yapacez sendän imää!

Tra-ta-ta! Tra-ta-ta!

Kot-lon-da!

III-cü bölüm,

angısında sölenler şamar hem başka işlər için...

– Tä ne, Tekirka, – demiş Maks. – sän onu tutacan, bän da kılıçlan kesecäm.

– Islää, – kayıl olmuş Tekirka. – Ama kimi?

– Nasıl ölä? Sän ne, unuttun mu bizim planımızı?
– Unuttun, – küsülü demiş Tekirka. – Bän ölä unudêrim...
– İslää, ani unudêrsın, – uslandırmış onu Maks. – Kesecez Duanı!
O – bizim duşmanımız.
– A-a! – demiş Tekirka. – Ozaman läüzım yapmaa kalä.
– Dooru! – demiş Maks. – Ama nicä?
– Bilmeerim nicä, – soluunu içinä çekip, demiş Tekirka. – Ama nedän
– bilerim.
– Nedän yä?
– Onbir odundan hem edi şamar sesindän.
– Hadi düzelim ozaman, – kayıl olmuş Maks. – Ama neredän bulmaa
onbir odun?
– Bilmeerim, – genä, soluunu çekip, demim Tekirka. – Bän becerme-
erim saymaa...
– Gözellik! – demiş Maks. – Ozaman bulacez ırmi üç odun da zeede-
lerini sora sıbıdacez!
– Ozaman toplaycam onnarı, angılarını läüzım sıbıtmaa, – demiş Te-
kirka.

Başlamışlar dostlar kalä yapmaa, ama işleri gitmeer. Tekirka hep üç
odun taa zeedä sıbıdarılmış, nekadar ani Maks koyarmış duvara. Ozaman
Maks başlamış duvarı kaldırmıy o sıbıdılmış odunnardan, da kalenin du-
varları sansın er içindän çıkmışlar hazır. Sade etişmäzmiş örtüsü.

– Tekirka, – demiş Maks. – Ya ur şamarlarını da örtelim kalemizi.
– Bän ahmakım, – demiş Tekirka. – Bendä yok şamar. Var sade ka-
natlarım... Taa ii sän düü şamarlarını.

Sade ozaman denemiş Maks, ani onda da yok şamar.

– Şindi naşey yapacez? Läüzım düşünmää.

Nicä ölä düşünmää? – sormuş Tekirka. – Bän var nicä düşüneyim
sade em için...

Ama Maksın kafası işleyärmış.

– Buldum! – baarmış o. – Gözellik! Läüzım saklanmaa kalä duvarlarından
uzacık, da ozaman hiç yok ne korkmaa duşmannardan!

Da onnar sevinmeliktän başlamışlar ayaklarını erä urmaa hem türkü
çalmaa:

İkimiz da pek girgin!
Geldi, Duan, ölümün!

Tra-ta-ta! Tra-ta-ta!
Ta-uk-tan!

*IV-cü bölüm,
angısında sölenler savaş için,
angısı ölä da olmamış...*

O vakıt, açan onnar ayaklarınnan tupurdadarmışlar eri hem türkü çalarmışlar, gelmiş Duan. Uçarmış o gagasının yardımınan, çünkü kanatlarınnan o yayılı tutarmış Maksın patredini.

– Hm, – mırıldayarak, konmuş kalânın duvarına. – Ee näändä burada dört tupurtu?

– Diil dört tupurtu, ama edi şamar sesi! – baarmış Tekirka gümä altından, neredä onnar Maksın saklıymışlar.

Maks birdän tıkamış onun gagasını.

– Sus! – fisirdemiş o. – Zerä o bizi iyecek...

Duan bakınmış iki tarafa, ama kimseycii görmemiş.

– Kim orda lafeder? Bu sänmisin, Maks?

– Diilim, bu Tekirka, – demiş Maks. – Bakma ona, o ahmak...

– Dooru! – baarmış Tekirka. – Bän pek ahmakım.

– Ölä olsun, – demiş Duan. – Ozaman gel bana. Benimnän üülennii yapacan.

– Bän gidecäm, – demiş Tekirka. – Bän acıktım.

– Dur, ahmacık! – brakmamış gitsin Maks. – İştmeersin mi, onun barsakları guruldêêr açlıktan?!

Duan pek gücenärmış, ani onnarı görämeer.

– Ey! – baarmış o. – Neredäysin sän, süüş tauk?

– Bän diilim süüş, – küsmüş Tekirka. – Bän yaşım!

– Tä bän seni ozaman pişirecäm. Baarmış Duan hem ölä çetin bacaanı duvar üstünä urmuş, ani duvarlar ne kalmış onu bastırsınar.

– Ura! – baarmış Maks. – Ver hızlı benim kılıcımı, Tekirka!

– Bän onu kaybettim, – soluunu çekip, demiş Tekirka. – Bän ölä biraz daanık kafalıyım!

– Yok zararı, ani daanık kafalıysın, – uslandırmış onu Maks. – Biz zontıklän kesecez onun kafasını. O bana kaldı çicu oolunun malisindän.

Ama açan saurtmuş zontiini, görmüş kendi patredini, angısını kaçırmış erä Duan.

– Ya bak, ne gözäl bän çıkmışım! – baarmış Maks. – Angı atelyedä sän sımarladın bu patredi?

Duanı ölä bastırmiş duarın odunnarı, ani o gücülä söleyäbilmiş:

– Bän onu ken-dim re-sim-ne-dim...

– Yalan! – baarmış Maks. – Sän beni resimnämedin, ama patredä çıkardın, ki imää beni!

Gördüynän, ani onun yalancılını tuttular, Duan üfkedän ölmüş.

Lääzımdı görmää, nicä sevindilär buna kafadarlar, kendi en büyük duşmannarından kurtulduynan! Ta geceyädän o yıkık kalenin içindä şamata uslanmamış, neredän işidilärmış enseyiş türküsü:

Neredäysin sän, Duan?

Öldürdük seni, duşman!

Tra-ta-ta! Tra-ta-ta!

Ya-maç-ta!

V-ci bölüm, neredä annadılêr başka duşmannar için da

Ertesi günü Maks demiş.

– Şindi biz başka duşmannarı da öldürecek.

– Benim başka duşmanım yok, – soluunu çekip, demiş Tekirka.

– Ee Tilki? – sormuş Maks.

– Var dooruluun. Tilki da, – demiş Tekirka. – Ama şindi yaz, onuştan şindi bana şuba diil läözım...

– Ee o Manca Çölmää, angısının içindä taukları pişirerlär? – genä sormuş Maks.

– Da, var dooruluun. Manca Çölmää da! – baarmış Tekirka. – Bu benim en büyük duşmanım. Kırılım onu, kırılım!

– Pek sän akıllıysın! – üfkelenmiş Maks. – Ee kim sora ödeycek kırık Çölmek için?

– Ahmakım bän, – soluunu çekip, demiş Tekirka. – Bän unuttum, ani bendä yok para...

– Diil pek prost ahmak ta olmaa, – uslandırmış onu Maks. – Gittik kirmaa Çölmää! Bän ödeycäm!

Yollanmışlar ileri.

Çölmek asılıymış aulun bir pardısında da düşünärmış bir büyük yaalı tauk için.

– Bilersin mi, – demiş Maks, – ya sölä ona birbişey dä o çatlasın gülmektän.

– Naşey söyleyim yä? Bän ölä garipim şindi.

– Ey seninnän dä! – üfkelenmiş Maks. – Sölä ona, ani sän ensedin Duanı.

– Ey! – baarmış Tekirka. – Kırık Çölmek! Bän ensedim Duanı!

– İi yapmışın, – demiş Çölmek. – Şindi bän seni kimseylän pay etmeyeçäm! Bütünnü kendimä alacam!

– O hiç çatlamadı, – soluunu içinä çekmiş Tekirka. – Şindi naşey yapacez?

– Aalama, – uslandırmış onu Maks. – Bän hepsini yapacam!

– Çirkin düüş oldu, – demiş o Çölmä. – Tekirka ölä girgin düüştü, ani ondan kaldı sade kemikleri hem derisi...

– Da şindi o diil mi yaalı! – şaşa kalmış Çölmek.

– Şindi o, kâr nicä korkuluk! – demiş Maks.

– Diilim bän korkuluk, bän yaalıyım, – baarmış Tekirka, ama artık geçmiş: Çölmek, işittiynän, ani Tekirka korkuluk, kahırdan almış da çatlamış.

Maks hem Tekirka tä bölä bitki duşmannarından kurtulmuşlar. Onnarın sevinmeliin hiç yokmuş sonu.

Da bilmeyeräk taa naşeyileri dooru yapmaa, genä tutturmuşlar türkülerini çalmaa:

Kaldır kafanı birüz dik!
Biz Çölmä da ensedik!
Tra-ta-ta! Tra-ta-ta!
Bu af-ta!

VI-cı bölüm, angısında annadılêr, ne kaldıydı annadılmadık

Bundan sora Tekirka kendisi düüşa hızlanardı.

– Maks, – demiş o. – Hadi şindi Tilkiyi da üüredelim yaşamaa! Bän seninnän kimseydän korkmêêrım!

– Yapamaycam bu işi, Tekirka, – demiş Maks, angısı artık anaç olmuştu. – Var başka işim...

– Nesoy başka işin?

– Çorbacıyka sımardı, açan bän olacam
büük, gideyim da üüredeyim onu yaalı bul-
gur yapmaa.

yapınmaa – rusça: prit-
vorätsä

anıt taşı – monument

– Da sän evä mi dönecän?

– Dönecäm zer, – demiş Maks. – Ondan sora biz tutunacez. Tilkidän
hem dünnein diıştirmesindän.

Ayırılarkan, dostlar çok yaş dökmüşlər. Kär seslän aalamışlar. Maks
baaşılamış Tekirkaya diş çetkasını (fırçasını), neçinki onun hep okadar dişi
yokmuş. Tekirka da o kırık Çölmektän koymuş Maksa **anıt taşı**.

Ama siz, Maks Tilkidän tutununca, siz, paalı uşaklar, taa zeedecä iyin
hem unutmayın, ani o Girgin Ördeciin yardımınız bir dâ çorbacıyka hazır-
layamaycek sizä käämil bulgur.

Maks, kıyak, girgin düüşcü,
Gel bizä avşam üstü,
Gel bizä sän bir lafsız,
Ol bulgur bir kabaatsız!
Sof-ra-da!

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Dikatlı okuyun annatmayı.
- Nicä bulêrsınız Maksı? Yazdırın onu.
- Ee Tekirkayı? Yazdırın onu.
- Siz da mı sayêrsınız, ani Çölmek, Maksın en büük duşmanı?
- Annatmanın VI-cı bölümünü rollara görä okuyun.

Stepan Bulgar

Ekmek için söz

Yol üstündä gördüm yarım somun ekmek. Onu artık kuşlar da gagala-
mazdılar, neçinki maşınalar biri-biri ardı sora geçärdilər yoldan. Hepsinin
maşınaların kara tekerleklerinin tozlu pütürcekleri, iliştirip, fırladardılar
ekmää ba oyanı, ba buyanı. Utandım kendi kendimdän. Sansın bän kendim
sıbıtmıştım o ekmää erä, ölä duydum canımda acı, çünkü ekmään önündä
biz hepsimiz biriz.

Gagauzlarda taa evellerdän varmış adet duuan uşaan göbeeni koymaa
puluk üstünä, duva ederäk: „Çiftçi olsun”. Delikannı kızlar, ayırarkan

kendilerine eş, en ilkin bakarmışlar çiftçili becersin. Bir masalda ekmek lafeder insanca, kurtarêr çocu yılandan... „Geler bir yılan imâa çocu. O günü taman onun düünüymüş. Açıan yılan, dikip başını, deer güveeyä: „Bän seni iyecäm!”, ekmek demiş:

– Bän dayanêrım bukadar zeetä, beni ekerlär erä, erdä çürüyërim. Ondan sora acıylan çıkêrım, büüyërim, genä tenä olêrım... Beni genä biçerlär, harmana koyêrlar, beni düüyërlär, sora genä toplêêrlar, taş altından geçirip, un yapêrlar, ondan sora yuurêrlar, fırına atêrlar, pişirerlär... Beceriksiz karılar yakêrlar da... Da bän genä dayanêrım. Ama adama dokunma. İ taa islää beni!”

Bu masalda ekmek kurtarêr adamı. Bölä masallar var bizdä dä.

Taa evelki vakıtlardan hatırlanarmışlar o insannar, angıları becerärmışlär kullanmaa topra hem büütmää ekin. Unudulmêêr onnar da, angıları pişirärmışlär uygun ekmek. Taa Evelki Rim günnerindä yaşayarmış bir adam, angısının adıymış Evrisak. O pek ii, uygun ekmeklär pişirärmış. Açıan o ölmüş, insannar yapmışlar ona movzoley, nicä yapêrlar padişahlara hem başka büük adamnara...

İhtär insannar annadêrlar, nasıl zormuş kazanmaa bir somun ekmek evel, nekadar zeet çekärmış doldurunca çuvalları unnan. Boşuna gagauzlar demeerlär: „İ bukanı, zerä o kısmetin”.

Çok paalı laflar var insanda ekmek için. Zormuş tarlayı işlemää. Onuştan kır işinâ uşakları da alarmışlar. Kaçının ökçelerini edemektä beygırlär çinemiş?!

Harmanda da. Gün yakêr, ama bütün aylä iştä: saurêrlar ekini, taşıyêrlar samanı... İnsan işleyärmış ozaman gecä-gündüz. Nasıl ekin büüdüler, bilärmışlär sade onnar, kim sürärmış sabaayadan, ekärmış ellän, biçärmış oraklan.

Şindi çiftçilerin ellerindä traktorlar, kombaynalar... Ama nekadar da islää yaşamasak, nekadar da kolay o ekmek büümesä, biz düşmeer unudalım ekmään paasını, o aaçlıkları, angıları imişlär, silmişlär erin üzündän binnärlär can.

Açıan da yol üstündä görersin yarım somun ekmek, dapturu gelersin... onu kuşlara, bir hayvana, ama çiienenmesin, zän olmasın.

Yolcu! Kaldır o ekmää! Yalvarêrım!

- Nicä annêêrsınız lafların maanasını „ekmään önündä biz hepsimiz biriz”?
- Okuyun seslän annatmanın o erini, neredä ekmek kurtarêr adamı yılandan.

- Analarınıza-bobalarınıza sorun şimdiki çiftçilər için da klasta annadın.
- Hazırlayın birär söyleyiş ekmek için çiftçilər için.

Aleksandr Akişin

Benim Koli batüm*

Malidän kaarä, benim var Koli batüm. Biz yaşêrız üçümüz: mali, batü hem bän. O işleer traktorcu. Ama mali ona neçinsä çiftçi deer. Bän da pek beenerim bu lafı. O kâr sıcak ekmää kokêr.

Batü kimär kerä alêr beni kıra da çok vakıt çekindirir traktorda. O kullanêr traktoru, bän da onun yanında oturêrım hem bakêrım, nicä o işleer.

Ama bir kerä o bana traktoru da kullanmaa verdi.

– Çek sol tarafa! – izin verer o motorun huruldamak arasından. Ama nekadard da bän çekmesäm **kullanmak kolunu**, o verilmeer bana, sansın birkimsey onu tutêr.

– Ey sän, Alöşa, az kaşa, olmalı, iyersin, – gülêrdi Koli batü.

– Bän ona küstüydüm da çok vakıt ondan sora onun traktoruna pinmâzdim. Sade o gündän beeri bän başladıydım imää yarmışar çanak kaşa herbir üülenniktä. Mali kâr şaşa kalardı:

– Ne oldusaydı bizim bu şoparlan: ilerdän, kimär kerä, zorlan da ona idirämâzdık, ama şimdi, sansın diiştirdilär bu uşaa, mari.

Koli batü, elbetki, gülümsardı. Bän da susardım. İyerim bir çanak da sora taa isterim. „Hadi, Koli batü, yok bişey, – düşünerim bän, – gül, gül, ama bän hep okadar istediimi yapacam. Tâ büüyecäm da bän da traktorcu olacam. Ozaman bana herbir kullanmak kolu verilecek. Sendän dä taa ii şiftçi olacam...”

– Mali ma, sän neçin Koli batüya çiftçi deersin?

– Neçinki o ekmek büüder, Çiftçi kırları sürer, sora eker. Ekilmişi büüder, sora berekeçi toplêr. Bereketän, ekindän insannar ekmek yapêr. Ekmek büütmää bu dünnedä diil kolay. Çok zaamet läázım koymaa, ekmek sergenä pinincä. Ama bitkidä adam çok **memnun** olêr. Tâ bizim Koli da çalışêr, ki toprak büük bereket versin. **Namnık** hem metinnik ona bu iş için insannardan.

– Mali, namnık hem metinnik – bu açan medali hem orden mi vererlär?

– Dooru, toruncuum, ama diil sade bu. En önemli, açan insannar seni sayêrlar senin zaametin için. Ama medalileri hem ordenneri... onnarı, Alöşa kardaşım, genä boşuna Vermeerlär...

– Mali, açan bän olacam büük, nicä Koli batü, işleyecäm toprakta, ekmek büüdecäm. Ama taa çok var beklemää. Sora bän da

kabledecäm medali, nicä Koli batüda. Tutêrsın mı aklında, mali, Koli batü annadardı, nicä ona medali verärmişlär, da bir adam demişti, ani bu Vatanın nışanı... Sora da kabledecäm bir orden! Dooru ya, mali, ani o medaliidän taa gözäl? Hem büük tä...

– Nışannarı, Alöşacık, beklämeerlär, ama onnarı kazanêrlar. Hem iş hiç diil onnarda. En paalı, ani sän topraa seversin, angısı ekmää büüder. Ozaman insannar bu senin sevdanı göreceklär da nışanı çok tutsaklamayacaklar.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

kullanmak kolu – rusça: рѣчаг управлениѣ
memnun – kayıllık, şükürlük
tutsaklamaa – oyalamaa
nam (namnik) – metin-nik; saygılık, hatırlık

- Nicä Alöşacığın batusunun adı? Neredä işleer o?
- Neçin Koli demiş, ani Alöşa az kaşa iyärmiş?
- Neçin babu Koliyâ çiftçi deyärmiş?
- Neçin çiftçi bizim taraflarda – bu bir hatırlı zanaat?
- Nicä annêêrsınız lafları „nışannarı beklämeerlär, ama onnarı kazanêrlar”?
- Siz dâ beenersiniz mi çiftçilik zanaatını? Neçin?

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Angı yaratmadan bu sıracıklar? Avtorun adını da aklınıza getirin.

"İhtâr insannar annadêrlar, nasıl zormuş kazanmaa bir somun ekmek evel, nekadar zeet çekärmiş doldurunca çuvalları unnan. Boşuna gaga-uşlar demerlär: İ bukanı, zerä o kısmetin".

Aklınıza getirin annatmanın sonunu. O sıracıkları aklınızda tutun!

2. Aşaada verili söyleyişin maanasını açıklayın.

"Varkan ekmek-su, bişey diil korku".

3. Bulun yaratmaların avtorlarını hem okçaazlan gösterin.

"Biz booday ekeriz"
"Girigin ördecik"
"Kısmetli seslär"
"Ekmek için söz"

Mina Kösä
Aleksandr Akişin
Aureliu Busuyok
Stepan Bulgar

4. Mina Kösenin şiirinin dörtsıralında kaçırılmış lafları bulun da yazın.

...birär-birär
... fikirlermi,
... açıklasınnar
... seslerni.

5. Bilersiniz mi, ne o?
„Önündan otlêêr,
Kuyruunnan toplêêr.”

- a) lüzgär;
- b) tavşam;
- c) adam;
- d) kombayn.

6. Resimnäyin bendii bir çiçek başçasını. "Orliogluların çöşmesi" annatmasından çiçeklerin adlarını örnek gibi kullanın.

7. Resimdä gösterilän adet için büklerä sorun. Klasta annadın.

Kasaba, küü hem onnarın anılmış gösterilecek erleri

Nikolay Baboglu

Ay-boba Çakir

Çadır şannı kasaba,
Orda duumuş Ay-Boba.
Aydın aydınımızza,
Temel yazıalarmıza.

Dooruluu o üüretti,
Klisää yolu gösterdi,
Bilsin onu bu dünnä
Anılsın ömürünä.

Korumuş dinimizi,
Doorutmuş izimizi
Çakir bizim Ay-Boba
Nur insin mezarına!

Gagauzluun yolunda
Mumnar yansın şamdalda
Büüsün kasabalarmız
Anılsın Ay-Bobamız.

- Demekli okuyun şiiri.
- Neredä duumuş Ay-Boba?
- Ne bilersiniz Mihail Çakir için?
- Kimmiş o? Annadın.

Oli Radova

Düş

Kim bilmeer horozun sertliini, buuranın hodulluunu? Pena bulü da bilärdi, ama kuşları bir aulda kapalı tutardı. Näändan alsındı onnara ayır-
rı-ayırı er?

– Sınaşar onnar biri birlerinä, – düşündü o. – Nicä da olsa küçüktän birerdä büüdülär.

Sora aldı da aul içinä iki auç papşoy tenesi attı. Hepsicii: tauklar, pipilär, ördeklär – toplandılar imää. Horozlan buuralar iyärdilär yanna-

şık. Buuranın biri şişirmişti kendisini, sarkıtmıştı pupuligasını da hiç bişey görmäzdi, ne var önündä. Savaştı alsın bir tenä: tık! tık! – kezleyämedi. Savaştı ikincilä – da te, razgeldi. Ama o teneyi kapmıştı horozun aazından. Horozun üfkesi çıktı bölä işä da başladı girginnenmää üüsek-üüsek:

– Ko-ko-ko-ko!

Buura sa hiç bakmazdı da onun tarafına – hep iyärdi. Horoz savaşta bulsun bir er kendisinä, ama buura kaplamıştı bütün dolayı. Horoz taa da pek üfkeli, tutuştu, ensesindä tüülär dikildilər. O, dalayıp, dattı buuranın pupuligasını. Şiş buura dapturu geldi... Bir horoz mu kaldıydı onu korkutsun?

Buuranın ibii birdän oldu kıp-kırmızı, sora maavi, sora bozardı... Sedef boncukları diştirdilər benizini. Acıdan hem taa çok üfkedän başladı baarmaa:

– Kör! Kör! Kör! Kör!

– Sän kendin kör! – heptän üfkeli artık düüşä hazır horoz. – Kaptın aazımdan bukamı da şindi bän dā körüm mü?..

Bölä dartışmak horozun hem buuranın arasında tez düüşä geçti. Horoz küçüktü, ama keskindi, başlıydu buurayı ensemä. Çok geçmedi – buuralar oldular üç: düüşä geldi taa iki yardımcı. Şişirip-şişirip kendilerini, üçü da hızlanardılar horoza, angısının kukurigusundan artık şıpır-şıpır kan damıyadı. Ama o kalmazdı aşaa, etiştirädi üçünün da pupuligalarını dalamaa. Sora da o, atlayıp buuraların üstlerinä, karşı urardı: bacaklan, kanatlan, bacaklan, kanatlan... Aar güüdeli hodullar artık kesilmiştilär. Kayıldılar düüşü bitirmä, ama horoz hiç brakılmazdı. O, dooruluu için, istärdi islä düüşün bu doymazları. Buuralar sa koyardılar bitki kuvetlerini, neçinki bu kırmızı tüülü onnarı dübüdüz kudurtmuştu. Düüş en kızgın erindäydi, açan Pena bulü çıktı dışarı.

– Siz ne, delirdiniz mi? – baardı o. – Ya, bän sizi şindi tez uslandı racam! Kanatmışlar biri-birini! Ne sizä etişmedi?..

Karı hızlı giriverdi içeri, aldı bir çölmek su da attı kavgacıların üstlerinä. Düüş birdän kesildi. Horoz atladı aul üstünä da öttü:

– Ku-ku-ri-gu-u-u-u!

Buuralar da aul içindän:

– Kör! Kör! Kör! Kör!

sertlik – üfkeli

buura – erkek pipi

hodulluk – gogorluk

girginnenmä – hodullanmaa

kör – görmeyän

- Vardır mı gördüğünüz, nicä horoz horozlan yada horoz buuraylan düüşer?
- Neyi pay edämemişlär horozlan buura?
- Annadın, nicä düüşmüşlär horozlan pipi.
- Ne yapmış çorbacıyka, gördüğünän düüşçüleri? Neçin?
- Söläyin bilmeycä ev kuşları için.

Petri Çebotar

Yolum düştü ana tarafıma*

Yolum düştü ana tarafıma,
Serin soluu çekerim güüsümä;
Tä dönemeç, bitki yılma –
Da bän girerim küüyümä.

Ne erken bu orkestra uyandı?
Beni mi karşıleêr Aydar?
Çalmaa ürääm dä yollandı
O horozlarlan barabar.

Sabaa durardı sak, açan
Koptu bir kart horoz sesi.
Sora avaz olup ona,
Doldu çalgıylan herersi.

yılma – bayırdan (yamaç-
tan) aşaa

sak – susluk

avaz – tekrarlanan seslär
(daada, bayırlarda)

barabar – birerdä

- Duygulu okuyun şiiri.
- Annadın, nicä Aydar karşılamış avtoru.
- Neçin avtorun ürää başlamış çalmaa horozlarlan barabar?

Konstantin Vasilioglu

Kudrik

Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş. Yılın birindä, Bucaan dibindä, açan gecä gün duuarmış, kışın çiçeklär açarmış, açan lüzgärlär gözäl in-sana türkü çalarmış, adamın biri dikmiş eni baa. Her soydan varmış ora-da: yalabık ta, zaybir da, biyaz da, ama kenara, sınır boyuna koymuş bir çotuk, angısının hiç adını da bilmääzmişlär. Ona yakın, sınır üstünä da dikmiş bir armut fidancı.

Yıl razgelmiş yaamurlu, gözäl da baa içindä bir dä çotuk çıkmamış, ani şaşırırsın, tutulmasın. Gün-gündän eni baa eşerärmış, dallanarmış, çotucaklar yayılmış, saabinin üreeni hoşluklan doldurarmış.

Büüyärmişlär sınırda o Armutlan çotuk ta, angısı çıkmış bir arsız Kudrik, angısı büüyärmiş kâr nicä masalda: diil günnärlän, ama saatlan. Öbürlär büüyüncä bir karış, bu büüyärmiş yarım, bir-iki metra. Da o arsız Kudrik taa ilk günnerindän göz koymuştu o batal, levent, gençecik Armuda. Sabaalen gün taa duuamazmış nicä läüzüm, nicä Kudrik artık kendisinä er bulamazmış: yapraklarını fişirdadarmış, dallarını saurdarmış, göz kıparmış, ama Armut aşaa, Kudrää, hiç bakmazmış ta. Onun bakışı bu vakit uzaktaymış. O kendi boyuna görä fidannarın arasında eş aaraymış. Boşuna Kudrik eri yırtarmış, paralanarmış... Armudun hiç aklısına da bilä gelmämış, ani bu erä yayılannarın içindän var nicä bir kimsey onun beterinä uykusunu kaybetsin, onun üreciini debreştirsin.

Gecelerdä Kudrii çok kerä uyku tutmazmış, da o saatlarlan gözlerini kopardamazmış Armuttan. Bakarmış ona taa yaşları eşil gözlerindän çıkmayınca. Hem bakarmış hep umutlan, ani onnarın bakışları ne zamansa karşılaşacak da Armut annayacak, nelär olêr Kudriin içindä, Kudriin üreendä. Hem hiç bıkmazmış ta bakmaa, çünkü pek sevärmiş bu batal, girgin, levent, gözäl hem kıvırcık saçlı Armudu. Ama Armut hodulluktan mı, ani hepsindän üüsek dolaylarda, hepsindän kaavi (bir da lüzgär onu iildämemiş aşaa), osa başka sebepä görä mi, ama Kudrää hiç yokmuş bakışını da attı.

Geçmiş birkaç yıl. Büümüşlär Kudriklän Armut. Gençliktän onnarın damarlarında kannarı kaynayarmış. İki da olmuşlar o yaşta, açan herkezi aarêêr kendisinä eş. Artık yakınmış o gün, angısını Kudrik kâr düşündä görärmış açan o, uzanıp, sarılacak Armudun boynusuna da ozaman o hodul Armut kalamayacak suuk onun duygularına.

Ama günün birindä geler baayın saabisı. Geçärkän Armudun yanından, adam kösteklenmiş Kudriin uzadılmış kollarına-dallarına. Adamın üfkesi çıkmış, iki pardı bulmuş, Kudriin yanına erä kakmış, dallarını yukarı kaldırmış, iplän onnarı baalamış.

Adam, bunu yaptıynan, Kudrik heptän kesmiş umudu, ama boşuna... Taman ozaman, açan Kudrik kalmış ayakça o pardılara-ereklerä dayanıp, da Armut görmüş Kudriin boyunu-postunu, onun o eşil şafklı gözlerini, onun o incecik güüdesini hem nazlı yapracıklarını, onun parmacıklarını bıyıcaklarını – o ilk bakıştan taa beenmiş hem sevmiş Kudrii.

Kudrik, gördüynän bunu, ani Armut ona baktı hem gülümsedi, köktän taa dalların ucunda bitki yapracaadan titiremiş. Kudrik sevinmeliktän

kendisinä er bulamazmış. Bundan sora ikisi dä sade bir iş düşünärmışlär, nasıl yapmaa da bireri toplanmaa. Makarki onnar şindi da uzaktaymışlar biri-birindän, ama onnarın gözleri şindi bir uurdaymışlar, dalları, yaprakları da yukardaymışlar. Şindi onnar, dilsizlär gibi, sade bakışlan hem nişannarlan lafedärmışlär. Ama açan esärmış lüzgär – gençlär kâr doyamazmışlar lafetmää.

Kudrää görünmüş, ani Armut sade bir tarafa büüyärmış, onun tarafına dooru. Kendisinin da dalları taa hızlı başlamışlar yukarı büümää, Armutun dallarına karşı. Kudrik hergün ölçünärmış, sayarmış, nekadar taa kaldı aşaağı dallara etişmää deyni.

Ama bir avşam üstü hava sansın şeytannarın elinä kalmış: çıkmış bir büyük lüzgär, angısı Armutun dallarını deli edärmış, baa yapraklarını sansın didärmış. Kudrik gücülä kalmış ayakça o erekerin arasında, ama dalları hep yukarı uzanarmış. Armutun dalları ba erindä dalgalanarmışlar, ba aşaa-yukarı sallanarmışlar, nicä kantarın çanakları.

Tä bu vakıt, açan herbir cannı yada eşillik çalışêr erä iilmää, saklanmaa – Kudriklän Armut, nekadar varsaydı kuvetleri, biri-birinä uzanarmışlar. Kendileri da annaymamış, nicä onnarın parmakları, sansın kerpedennän biri-birinä sıkıkmışlar da ölä da kalmışlar onnarın bitki günnerinädän.

Sabaalän Kudrik yatarmış taa Armutun omuzunda, açan güneş ilk bakışını onnarın üstünä doorutmuş. Esmiş ilk lüzgercik da, ikisi da uyanıp, başlamışlar lafetmää, fişırdadıp yapraklarını, söylemää biri-birinä nazlı hem gözäl laflar. Kim da hem nezaman da onnara bakmasa – onnar herkerä birerdäymışlär, sarmaşık durarmışlar. Güzün armutların arasında Kudriin da salkımnarı asılı durarmışlar.

Gelmiş kış. Onnar taa da pek biri – birinä sokulmuşlar, sarmaşmışlar sıkı da sansın uykuya dalmışlar. Çok büyük ayazlar olmuş, ama onnar hiç üşümemişlär, çünkü yısıdarmışlar biri-birlerini kendi soluklarınnan hen can sıcaklınnan.

İlkyaz geldiynän, onnar başlamışlar türlü plannar kurmaa, ama... Günün birindä adam gelmiş baayı kesmää. Öbür çotukları kırtkıktan sora, kesmiş adam Kudriin da dallarını, angıları ölä da asılı kalmışlar Armutun boy-nusunda. Çok türlü çalışmış adam sökmää, kopartmaa o ölü, kuru dalları, ama... faydasız.

Kimsey bilmeer, nedän, ama hep o yılın Armut ta kurumuş bir maa-nasız. Bekim ölecäüzaman Kudrik acıdan pek sıktı parmaklarını da öbürü,

soluunu alamayıp, buuldu?... Bekim da Armut annadı, ani onun yaşaması Kudriksiz hiç bişey tutmêêr?... Bekim dâ...

Kimsey bilmeer, nedân. Ama sade bir iş belli açık, ani Kudriklân Armut biri-birlerini pek sevârmışlâr.

- Ne dikmiş bir vakıtlar adamın biri?
- Ne peydalamış Armudun hem Kudriin arasında, açan Armut görmüş Kudriin eşil safklı gözlerini, incecik güüdesini hem nazlı yapracıklarmı?
- Annadın Kudrik için.
- Nicä geçirmişlâr Kudrik hem Armut kışı?
- Sora ne yapmış adam Kudriin dallarınnan?
- Neçin Kudrik hem Armut kurumuşlar?

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Kim yazdı yaratmayı "Ay-Boba Çakir"?

- a) Petri Çebotar;
- b) Konstantin Vasilioglu;
- c) Oli Radova;
- d) Nikolay Baboglu.

2. Verilmiş yazdırmaya görä bulun personajları.

"Gelmiş kış. Onnar taa da pek biri-birinä sokulmuşlar, sarmaşmışlar sıkı da, sansın uykuya dalmışlar. Çok büük ayazlar olmuş, ama onnar hiç üşümemişlâr; çünkü yısıdarmışlar biri-birilerini kendi soluklarınnan hem can sıcaklınnan..."

3. Angı yaratmadan bu sıracıklar?

"Kim bilmeer horozun sertliini, buuranın da hodulluunu? Pena bulü da bilärdi, ama kuşları bir aulda kapalı tutardı. Näändan alsındı onnara ayırı-ayırı er?"

4. Yaratma "Yolum düştü ana tarafıma" o:

- a) annatma;
- b) şiir;
- c) masal;
- d) fabula.

5. Paranteza içindän ayırın o lafi, angısının maanası yaklaşêr koyulsun noktaların erinä.

Pek öttü sä horozlar –
Kalkışêrlar uşaklar.
Yıkanêr onnar hızlı –
İmeecik bekleer...
(tatlı, hacı, çüven)

6. Annadın kendi kasabanız için, onun anılmış erleri için. Sora da yazın tefterlerinizdä bir küçüräk yaratma. Verili lafları kullanın: *geniş sokaklar, üüsek katlı evlär, muzeylär, gözäl eşil parklar.*

7. Annadın kendi küüyünüz için, onun anılmış erleri için. Sora da yazın tefterlerinizdä bir küçüräk yaratma. Verili lafları kullanınız: *bir gün, geniş sokak, sabaalän, büyük evlär, gäl başçası, kirez aacı.*

8. Bunu bilelim!

Kim bilmeer Gagauziyanın baş kasabasını – Komratı. Kartada o sade bir küçücük noktacıklan nışannı. Ama açıktan baktıynan Komrat bir büyük hem gözäl kasaba. Bu gözäl kasabayı Yalpus deresi böler iki parçaya.

Kuruldu Komrat 1789-uncu yılda, Harman ayında. Ama neçin onun adını Komrat koydular? Bunun için çok legendalar var. Birisini annadalım sizä:

"Nezaman sa, o uzak vakıtlarda, bu erdä varmış bir beygir panayırı. Taa çeketmedään satmaa beygirleri, burada yaparmışlar at yarışlarını, çünkü her bir satıcı istärmış göstermää kendi atını, neyi o at becerer. Bir kerä, bu yarışlarda taramış buradakı en zengin adamın atı. Atın adıymış Kömür.

Bu enseyiştän sora o zengin demiş, ani küüyün adı olacek Kömür at. Ama yıl-yıldan, aazdan-aaza geçip, laf diişilmiş da adı olmuş Komrat.

İleri Komrat küümüş, ama sora yıl-yıldan, o çeketti büümää, güzelleşmää hem zenginnemää, da oldu kasaba.

Büün Komrat kasabası bir büyük üürenmäk merkezi oldu: burada var şkolalar, lişeylär, M. Çakirin adına Pedagogika koleci, resimcilär okulu, Devlet Universiteti. Burada var birkaç biblioteka. Var muzey.

Komratın klisesi sayılêr tarafımızda en büyük hem gözäl klisesi.

(*Todur Zanet "Komrat – Gagauziyanın baş kasabası"*)

Adam hem tabiat.
Saalık hem sport

Sofi Koca

Yaz gecesi

Ya seslen: uyuklêêr derecik,
Şıprıdamêêr dalda yapracık.
Bülbülüm türküyü kestirdi –

Çalmaktan pekçenâ yoruldu.
Meydandan daalıştı insannar –
Dinnenerlâr sabaadan onnar.

- Demekli okuyun şiiri.
- Nica annêêrsınız lafları: "...uyuklêêr derecik"? Kendi laflarınızla açıklayın.

Şiir

(Literatura teoriyasından)

Kısa sıracıklı yaratmaya, angısında var rifma hem ritma, deniler şiir. Rifmadan hem ritmadan kaarâ şiirdä mutlak kullanılêr türlü gözelliklâr: epitet, uygun sözlâr, cannatmalar hem uydurmalar.

Rifma – bu açan şiir sıracıkların bitki kısımnarı uydurulêr. Olur uydurulsun yannaşık sıracıkların bitki kısımnarı:

- 1) (birinci, ikinci hem üçüncü, dördüncü);
- 2) bir aşırı (birinci, üçüncü hem ikinci, dördüncü),
- 3) iki aşırı (birinci, dördüncü hem ikinci, üçüncü).

Örneklâr:

- 1) Ne gözâl ana **taraf**,
Dozdolay eşil **koraf**.
Deniler ona **Bucak**,
Gel da siiret, gel da **bak**.
(S. Kuroglu)

- 2) Körsinek gelmiş **sinää**:
Yardımna **bana**.
Pek isteerim bân **imää**,
Yok mu bir **dana**?
(K. Vasilioglu)

3) Tavşam gitmiş **Kongaza**,
İçmiş bir oka **boza**.
Bozadan sarfoş **olmuş**.
Yol üstündä **uyumuş**.

(K. Vasilioglu)

4) Aulda baarêr **inek**
Konmuş sırtına **sinek**.
Sän uslan, Çakal **inek**,
İmeycek seni **sinek**.

(K. Vasilioglu)

Ritma. Şiirlär okunêrlar uygun, kolay, çünkü onnarda var ritma. Şiir kurulmasında kullanılêr uygunnuktan kaarä ölä laflar, o sıralıkta, ki urgulu hem urgusuz kısımnar gitsinnär birtakım herbir şiir bölümündä. Var ikişär kısımnı bölümñär, neredä ilk kısım urgusuz, (˘), ikinci kısım da – urgulu (/), nicä D. Kara Çobanın şiirindä:

Sadé açan	˘/˘/	(iki kısımnı şiir bölümü (˘/), angı-
Baktım dürük,	˘/˘/	sında ilk kısım urgusuz (˘),
Ürääm oldú,	˘/˘/	ama ikinci kısım – urgulu (/)
Çürük-çürük.	˘/˘/	

Georgiy Skrebiťkiy

Kış-resimci*

Biyazıdı kırlar hem yamaçlar. İncecik buzlan örtüldü derä, uslandı, uyukladı, nicä masalda.

Gezer Kış çayırarda, bayırlarda, gezer büük tomaklarlan, basêr usulcu-unnan. Ama kendisi iki tarafa bakınêr – ba orada, ba burada kendi büülü resimini diiştirir, doorudêr.

Tä bir bayrcık kırn ortasında. Zararcı-lüzgär alêr da üfleer onun tepesindän biyaz kalpaanı. Lääzım onu enidän giidirmää. Ama tä gümele- rin arasında saklıdan, sin-sin göcencik geçer.

Diil islää ona, boz tavşama: biyaz kaarın üstündä yırtıcılar onu birdän göreceklär, da hiç yok näänı saklansın zavalı. „Ya sän dä, kıynaş gözlü, gii biyaz şubacık, – kararmış Kış, – da ozaman sän kaarın üstündä hiç görünmeyecän.

Ama Tilki Patrikeevnaya yok neçin giimää biyaz şuba. O derin deliktä yaşêr, duşmannardan erin altında saklanêr.

Ona sade taa gözäl hem taa sıcacık lâázım donatmaa içersini.

Pek käämil bir şubacık ona deyni hazırlamış Kış – mayıl olasin: bütünü açık-turumcu, nicä ateş yanêr. Sallayacak Tilki tülü kuyruunnan bir tara-
fa – nicä kıvılcınnarı saçacak kaarın üstündä.

Bakmış Kış daa içinä: „Bän onu ölä donadacam, ani Güneş ta şaşa ka-
lacek!”

Donatmış o çamnarı hem çamcaazları kaardan aar şubalara; taa gözle-
rinädän kapatmış onnarın başına biyaz kaardan kalpakları, tüüdän eldi-
venneri dallarına giidirmiş. Durarmışlar daa **batırları** biri birinin yanın-
da, durarmışlar gözäl, uygun.

Ama aşıada, onnarın altında, türlü körpä gümelär hem fidancıklar
örtünmüşlär. Onnarı Kış, nicä şoparları, biyaz şubacıklara giidirmiş. Pek
gözäl olmuş!

Aaçların altında Kış kaarın üstündä hayvan hem kuş izlerindän hem
izçeezlerindän türlü resimnär yapmış. Burada tavşam izi da: önündä
yannaşık ikişär büyük pança izi, ama ardında biri-biri ardısora, – ikişär
küçük; hem tilkinin da izi dikiş görüner: pançacık pançacın izinä bir sı-
racık uzanêr...

Yaşêêr Kış daayı. Yaşêêrlar kaarlan örtülü kırlar hem çayırlar.
Yaşêêr büülü Kışın bütün resimi. Var nicä bu resimi kâr Güneşä dä
göstermää.

Aralamış Güneş bir boz bulutçu. Bakêr Kış daayına, çayırlara, bayır-
lara.. Onun nazlı bakışın altından dolaylar taa da gözäl oldular.

Kâr tutuştular, şafklandılar kaarlar. Maavi, kırmızı, eşil ateşçiklär
tutuştular erdä, gümelerin üstündä, aaçların dallarında... Ama lüzgär
esti, dallardan kırçı üfledi da hava doldu çok türlü renktä kıvılcınnarlan,
ateşçiklärän, angıları sansın horu oynayardılar.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Ne iş için bu annatma?
- Nesoy rubalara giidirmiş Kış hayvannarı hem eşillikleri?.
- Bulun o sıracıkları, neredä yazdırılêr Kış çamnarı hem çamcaazları.
- Annadın, nicä diişilmiş tabiat Güneş peydalandıynan. Hazırlanın demekli
hem duygulu okumaa ilk iki abzatı.
- Okuyun annatmayı ölä, ani biz dä duyalım tabiatın Kış güzelliini. Evdä
Kış için birär resim resimnäyin.

Kış sabaası*

Goguş bir kış sabaası kalkmış erken. Dışarı çıkmış da gözlerini inanmamış. Avşamdan dışarda yaamurcuk çisärmış, ama şindi...

Eşiklerä çıktıynan, güneş taman duuarmış. Er örtülüymüş biyaz kaarlan, angısı ölä yalabıyarmış duuan güneşin şafkında, ani gözlerini kamaştırmış. Angı tarafa da baksan, nekadar gözün görer – kaar, kaar, kaar.

Dışarda bir dä drem lüzgär yokmuş. Ayazmış. Solunarmış ilin, çünkü soluk pakmış ölä, ani kâr sarfoş edärmış. Kapu önündä bir dä izçääz yokmuş, kuş izlerindän kaarä. O izçeezlär haliz kaar yıldızçıklarına benzärmislär.

Goguş durarmış eşiklerin üstündä, hiç kıpırdanmazmış. Kaldırmış gözlerini kapu önündän da görmüş, ani sokaklar da, küüyün evleri da, dolaylar da, bütün dünnä örtünmüş bir büyük, kaba, gözlerini kamaştıran biyaz yorgannan. Goguşçuk yaşamasında taa yokmuş gördüü bölä gözelliik. O durarmış eşik üstündä da korkarmış, aşaa indiynän, bozmaa bu gözelliik, kirletmää kaloşlarinnan biyaz kaarı. O çıktıydı, dışarı gitmää, ama büülü gibi hep durardı eşiklerin üstündä.

Dolaylarda işidilmäzdi bir dä ses. Goguşçuk kâr korkardı bişey bu gözelliiktän kaçırmamaa. Bu vakıt sokaktan geçti bir adam. Bastıkça, kaar onun ayakların altında gırçlardı ölä, sansın kaar aalaşardı, istämäzdi, brakmazdı birkimsey onu çiinesin, gezsın onun üstündä, bozsın tabiatın bu şaşılacak gözelliini.

Ansızdan kapu önü doldu kuş sesinnän. Uçup-geldi, dallara kondu bir sürü saçak kuşu. Zordu annamaa bu kuşçaazlar sevinärdilär mi, osa çekişärdilär mi. Onnar büyük şamata kaldırdılar. Uçup-konardılar, uçup-konardılar daldan-dala, sansın yarışardılar, kim taa hızlı. Bölä şımarêrlar uşaklar klasta çandan sora, açan üüredici klasa taa girmedi. Ama kapu açıldıynan, üürediciyi gördüynän – hepsi sus olêr.

Kuşlar da dallarda birdän sus oldular aşaaakı dallarda, açan näändansa gelip, aacın tepesinä kondu bir biyaz yannı saksan. Saksan, hiç kimseyi beklämeyip, hiç kimseyä sormayıp, hiç bireri bakmayıp, sansın kiyattan, başladı okumaa, nasaat etmää, annatmaa dünnedä gördüklerini hem bu gözäl, seftä biyaz kaar için, bu gözelliik için. Saksan, hertarafa dönüp, tekrarlardı çok kerä bir kerä sölenmiş, ki hepsi işitsinnär, kalkıp, görsünnär bu şaşılacak gözelliik.

Saksan pek üfkelenärdi, açan aşaadakı dallardan kuşlar da naşeyssä istärdi sölemää. O ozaman inärdi birkaç dal aşaa da, kuşlara sert bakıp çekişärdi onnarı, esapsızları.

Saksan, Goguşu gördüynän, döndü ona dooru da, kuyruunu her tarafa saurdup, dönüp-dönüp annattı, neleri o gördü dolaylarda, ani o kendisi yaptı insana deyni bu gözellii. Türlü-türlü çalıştı Goguşu inandırmaa, ama Goguş bilärdi, ani bunnar yalan, bunnar boş laf.

- Demekli okuyun annatmayı.
- Annatmanın angı abzaılarını en çok beendiniz? Neçin? Angı boyalarla siz bu kış sabaasını resimneyeceydiniz?
- Siz da var mı bu duyguları yaşadınız? Açıklayın duygularınızı.

Dimitri Kara Çoban

Kış gecesi

Batı pençereyâ kaba
Şafkçaaz uz urêr.
Kedicik uyuyêr keptarda
İçer da suuêr.

Yok can-cun hiç birerlerdä,
Dolay salt biyaz.
Sert kürtünnän tezger dolu,
İrak, irak yaz.

Dut aacı da bakêr aşaa,
Kaarlı kaşları,
Geceliinnän uratmışlar
Sansın dışarı.

- Demekli okuyun şiirin.
- Nica annêersınız bitki dört „Kış gecesi” şiirin sıracını?
- Yazın evdä birêr kısararak yaratma „Kış oyunları”.

Engin Recep

Küçük fidan

Ufacık bir çekerdä
Saklanmış küçük fidan.

Toprak demiş: „Uykudan
Yok fayda. Artık uyan”.

Yaamur demiş: „Zavalı,
Er altından hızlı çık.
Sularımnan yıkanarsan,
Olacan sän fidancık”.

Bu sözü duyar-duymaz:
„Olacan sän fidancık”.
Nasıl sevindi, bilsän,
Güneşi gördüü zaman!

- Şiiri ezberläyin. Kimin yardımınnan fidan büüyer?
- İnsan çekerdää ekmedään fidan acaba büüyecek mi?

Nikolay Nosov

Bayırcık üstündä

Bütün gün çocuklar çalıştılar – aulun içindä kaardan bir bayırcık yaptılar. Küreklärlän topladılar kaarı da yıvdılar onu damın yanına. Tersu içindä kalıp, üülenädän uşaklar işledilär.

Bayırcık üstünü suylan yısladılar da kaçarak evlerä daalıştılar ekmek imää.

– Tă biz ekmek iyincä, – düşünärdilär onnar, – bayırcık taman etiştirecek donmaa. Üülendän sora şansora olacek nicä orada kızaklan kaymaa.

Ama Kot’ka Çijov altıncı evdän brä da şiret! O bayırcaa hiç elini dä koymadı. Oturêr evdä da sade pençerä aşırı siireder, nicä başkaları işleer. Çocukakar kaç kerä ona baardılar, çıksın yardım etmää, ama o sade kol-larını yayêr hem kafasını sallêêr, – sansın yoktu nicä gelsin. Ama açan çocuklar gittilär ekmek imää, o hızlıca giünmiş, baalamış kon’kilerini da fırlamış dışarı.

Kon’kilerin burnusunnan o bir kerä çizdirer, iki... Kaymaa sa, nicä läázım, becermeer! Kayarak, o nası-nicä etişer bayırcın yanına.

– Ya bak, – dărmiş, – käämil bayırcık olmuş! Şindi bän ondan aşaa salverilecäm.

Hızlanêr bayırcın üstünä pinmää, ama, düşüp, burnusunnan sade buzı çizdirmiş.

– E-he-he-e! – şaşıp demiş. – Kayêr ölä, ani yok nicä ayak üstündä durmaa. Kalkêr ayakça da genä, taa bir kerä düşer, ama o buzlu bayırcın üstüne ölä da pinämeer.

– Naşey yapmaa, – düşüner.

Düşünmüş, düşünmüş da esaplamış:

– Şindi bän onun üstünä sepeleycäm biraz kum da pinecäm kolayınnan. Alêr bir parça fanera elinä da gider bekçinin evceezin yanına. Orada sa – bir sandık kum durarmış.

Çekeder o bu kumu uşakların kaar bayırcına taşımaa. Önüncä sepeleer da yavaş-yavaş piner bayırcın tepesinä.

– Tâ şindi bän buradan aşaa dooru salverilecäm!

Sade yollanmış da genä, düşüp, burnusunnan buzu çizdirmiş.

Akılcı ermeer ahmacın, ani kumun üstündä kayılmaz. Nicä düşmüş, ölä da yayılı kalmış kum üstündä da düşünärmış:

– Nicä şindi kumun üstündä kaymaa ya?

Ölä da inmiş aşaa, uşaklar gibi, mekleyeräk.

Taman bu vakıt dönerlär çocukaklar. Görerlär – bayırcı kumnan sepelemişlär.

– Kim burasını bozdu? – baarmışlar çocukaklar. – Kim bayırcın üstünä kum sepeledi? Sän, Kot’ka, görmedin mi?

– Yok, – deyärmış Kot’ka, – bän görmedim. Bän orayı kendim sepeledim, neçinki o pek kayardı da bän pinämäzdim onun üstünä.

– Ya bak akıllıy! Ya naşey yapmış! Biz nekadar buuştuk, çalıştık, o da onu – kumnan! Şindi nicä kayacez ya?

Kot’ka deyärmış:

– Bekim ne zamansa kaar yaayacak, kumu örtecek da genä olacek nicä kaymaa.

– Ya bak, kaar beki bir aftadan sora yaayacak, ama biz şindi isteeriz kaymaa.

– Ee, ozaman bän bilmeerim, – demiş Kot’ka.

– Bilmäzmiş! Bozmaa deyni sän bilersin, ama nicä düzmää – akılcın ermeer! Ya, tez kürektän tutunasın, zerä...!

Kot’ka çözmüş ayaklarından kon’kileri da almış elinä kürää.

– Göm kumu kaarlan!

Çekeder Kot’ka kumun üstünä kaar taşımaa, çocukaklar da enidän onun üstünü suylan yıslama.

– Tâ şindi, – demişlär, – donduynan olacek nicä kaymaa.

Ama Kot’ka ölä işi beenmiş, ani o bayırcaa pinmää deyni kâr eşik gibi basamak ta yapmış.

– Bu, – demiş, – ki hepsinä taa kolay olsun yukarı pinmää, zerä genä kim sa var nicä kumnan sepelesin.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Demekli okuyun annatmayı.
- Siz daa sayêrsınız mı Kot'kayı şiret? Neçin.
- Sizin dostların arasında Kot'ka gibi dost var mı?
- Nicä doorutmuşlar uşaklar Kot'kanın bozduklarını?
- Kot'ka da işlemiş mi uşaklarla barabar?
- Sonunda Kot'ka ne yapmış?
- Kot'ka annamış mı kendi kabaatını?

Oleg Bußen

Sokakta

Gider kızçaaz şkolaya. Bantları pak, fistançı ütüyâ urulmuş, emenileri yalabiyêrlar. Onun yanında mamusu, taşıyêr onun çantasını. Onnarın ardına gider iki çocuk.

Birisi deer:

– Ya bak, ne kırnak kızçaaz. Mayıl olasin bakmaa. Kırnaan kırnaa!

Öbürü ona cuvap eder:

– O hiç benzämeer kırnaan kırnaana.

– Neçin, ba? – şaşmış ilkindisi. – Ya bak, ne kırnak giimni.

– Onuştan, ki hepsini mamusu onun için yapêr. Kâr çantasını da onun şkolayadan taşıyêr, bunu bän hergün görerim. Haylazlar yok nicä kırnak olsunnar.

Ölä mi osa diil mi ölä?

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Nicä avtor yazdırêr kızçaazi? Bulun da okuyun.
- Okuyun lafları, cümleyi, angısında bulunêr yaratmanın öz fikiri.
- Neyä üüreder bizi ukrain yazıcının, Oleg Bußenin, yaratması? Beendiniz mi onu? Na üzerä?

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Bulun herbir yaratmanın avtorunu da oklarla gösterin.

"Küçük fidan"

Nikolay Nosov

"Yaz gecesi"

Georgiy Skrebişkiy

"Bayırcık üstünda"
"Kış sabaası"

Engin Recep
Sofî Koca

2. Angı yaratmadan alınma bu laflar? Kim yazdı onu? Başka dildä dä bu annatmayı okudunuz mu? Angı dildä?

"Bütün gün çocukaklar çalıştılar – aulun içindä kaardan bayırcık yaptılar.

Küreklärlän topladılar kaarı da yıvdılar onu damın yanına. Ter-su içindä kalıp, üülenädän uşaklar işledilär.

Byırcık üstünü suylan yısladılar da kaçarak evlerä daalıştılar ekmek imaa..."

3. Bilersiniz mi, neçin:

- Tabiattan taa ii ilaççı yoktur.
  - Pak soluk salgınnarın duşmanıydır.
  - Tabiat – büyük evimiz
- Biz onu koruyacez.
- Adam tabiatın dostu
- Dost dosta fenalık yapmaz.

4. Bilersiniz mi ne o?

"Pek käämil bir resimci
Donattı sırçaları.
Kim o var nicä olsun,
Bölä gözäl iş yapsın?"

- a) lüzgär;
- b) adam;
- c) ayaz;
- d) uşak.

5. Açıklayın söyleyişin maanasını;

"Yaz nelär verecek, kışın inecek."

Adam hem Vatan

Dionis Tanasoglu

Ana dilim

Ana dilim – tatlı bal,
Salkım çiçää kokusu,
Şırasını üklü dal
Vermiş gömeç dolusu.

Ana dilim – gözäl ses,
Maanä-türkü avası,
Onu işidän herkez
Doymaz, geçmâz avazı.

Ana dilim – gevrek söz,
Uygun dizili sedef,

Ürük fikir ona öz,
Kefimä verir hep kef.

Onsuz hiç geçmâz aaçlım,
Kuru kalır masalım,
Onsuz hiç olmaz saalım,
Kısır gezir akılım...

Dili läázım bilelim,
Biz ona inan evladız,
Dili hiç kaybetmeyelim,
Salt onunnan biz insanız.

- Demekli okuyun şiiri.
- Okuyun o sıraları, angıları dilimizin güzelliini gösterer.
- Kayılsınız mı avtorlan, ki bu şiir gösterer ana dilinin bal gibi tatlılını, gevrek sözünü, gözäl sesini? Annadın.

Stepan Kuroglu

Bucakta sabaa*

Bir kimsey sorsa:
„Ne gözäl heptän?”
Hiç düşünmedän:
„Bucakta sabaa!”
Gün duudu. Sesli

Uyandı Bucak.
Dost, ömür eni
Uyandı, ya bak:
Bucakta sabaa!
Bir kimsey desä:

„Ne gözäl heptän?”
Laf ta etmesä,

Dä, düşünmedään:
„Bucakta sabaa!”

- "Ne gözäl heptän". Şiirdän sıracı bulun, nerdä cuvap veriler.
- Nicä annêersınız sıracı "Uyandı Bucak". Annadın.
- Şiiri demelki okuyun.

Todur Zanet

Şen oynêêr gagauzlar

Tarafım – altın başak!
Bereket zengin, ya bak!
Onu büüttü insannar –
Şeremet gagauzlar.

Öter, öter kavallar –
Şen oynêêr gagauzlar!
Şenniktän taşêr düünnär –
Bu oynêêr gagauzlar!

Öter, öter kavallar –
Şen oynêêr gagauzlar!
Sarsılanêr yapılar –
Bu oynêêr gagauzlar!

Mancalar tatlı, sıcak –
Utanma, buyur, konak!
Kıvırmalar fırından!
Kaurmalar ateştän!

Burada ayol kızlar –
Karagöz karanfillär!
Açık cannı, ürekli,
Bakışları güneşli!

Taşêr, taşêr filcannar –
Şen oynêêr gagauzlar.
Bey, buyurun, ii dostlar!
Konaklêêr gagauzlar!

- Demekli okuyun şiiri.
- Neçin şen oynêêr gagauzlar?
- Neşoy muzıka instrumentlerini kullanêr gagauzlar?
- Ne sölenêr imäk zebillii için?
- Neredän bu zebillik?
- Nicä annêersınız lafları „Bey, buyurun, ii dostlar!”?

konak – musaafir
zebillik – pek çok
bereketli

Konstantin Vasilioglu

Bucak

Karagöz Bucak,
Al beni kucak.

Sän benim tarlam,
Bän – ongun başak.

Herbir adamın
Var ana eri.
Ondan yok gözäl!
Kär senin gibi.

Yıl yıldan sän büü,
Kaavileş, Bucak!
Herkerä bizä
Ol kaavi dayak!

Sesleycäm seni,
Sevecäm seni,
Hoşlaycam seni,
Taraflım benim!

Bän büüdüm çoktan,
Er gördüm pak çok.
Ama bil, Bucak:
Sendän gözäl – yok!

- Demekli okuyun bu şiirleri.
- Siz dâ mı sayêrvınız, ki Bucakta sabaa gek gözäl?
- Açıklayın ilk iki sıracın maanasını. Neçin avtor isteer, ki Bucak alsın onu kucak?
- Var mı sanki Bucaktan taa gözäl er? Neçin? Annadın.
- Yapın birär resim kendi eviniz için, onun en gözäl eri için.
- Hazırlayın birär aazdan yazdırma ana tarafınız için.

ongun – dolu, iiri,
büük

Gavril Gaydarcı

Ana tarafım

Da genä gözlermi öper
Serin ilkyaz lüzgerleri,
Ürääm pek şen dalgalanêr,
Seni duyup, duuma erim.

Bakmaa severim horuda
Al duvaklı kızlara,
Gerdannarı kollarında,
Sedefleri sıra-sıra.

Aklım tutêr küçüklüümdän
Türlü renktä çiçekleri,
Kuan onnarın üstündä,
Alatlan toplayan balı.

Halkımı severim pek:
Becerikli, cömert kalbi,
Kadıncayı çakêr çemrek,
Şu alayda – cıvan, kaavi.

Severim düz çayırları,
Sürüylän kaz su boyunda,
Koyun dolu yamaçları,
Sır, hergelä gezän boşta.

Biyaz salkım çiçek açêr,
Karşı gelip yolcuları,
Da cümnä te bunnarı annêr:
Sendäyim bän, ana erim!

- Şiiri kim yazmış?
- Nicä poet ana tarafını sever?
- Şiiri uygun seslän okuyun, paylaşıp birkaç kişiyä?

Stepan Bulgar

Vatanım için bir söz

Pelin otu Gagauziya kırlarında pek çok var. Solukta da duyulêr bu acı koku. Bu acı ot kokusu halkımızın bir istoriya simvolu oldu. Gagauzların, nicä da başka halkların var kendi Vatannarı. Allaa yaratmış halkımızı hem vermiş ona vatan.

Gagauzların topraa küçük, ama bu toprakta yaşayannarın cannarı pek büyük hem geniş.

Gagauzların sayıları da, başka halklara bakarak, bu dünnä üzündä pek çok diil, ama ruhumuz çetin hem kuvetli.

Gagauz olmaa kolay diildir. Çok uzun yollar geçmiş halkım, ama adetlerini, dilini, sıralarını unutmamış, kaybetmemiş. Gagauzların arasında şindi da yaşêêrlar halk adetleri, halk oynunnarı. Büüünkü günä etişmiş dedelerimizdän çok gözäl, meraklı halk masalları, türküleri, maanileri, türlü cümbüşlär, bilmeycelär hem söyleyişlär.

Gagauziya... Gagauzlar... Vatan... Sevda... Ne gözäl, yalpak, käämil laflar! Ne dolu, ne geniş dalgalandıran laflar! Bu laflar artık girdilär her bir adamın içinä, canına, yaşamasına. Bu lafların yanında olur dursun sade laflar: Usluluk, Saalık hem Ekmek!

Gagauziyanın peydalanmasından sora – peydalandı gagauzların kolaylı eniycä yaşamaa, başka halklara bakmamaa aşaadın yukarı dooru, ama olmaa onnarlan denk. Taa saygılı Mihail Çakir geçmiş asirin çeketmesindä demişti: „Var umut, ani gagauzların kulturaşı ii gidecek”. Halkın ruhu kaaviykän; dili, yazısı, adetleri yaşayrkan – halk birkerä bilä kaybelmâz.

- Demekli, duygulu bu yaratmayı okuyun.
- Avtor kendi Vatanı için nicä yazêr? O sıracıkları taa bir kerä okuyun da aklınızda tutun.
- Acaba siz da mı avtor gibi düşünersiniz? Annadın.

Ana taraf

Evin yanında büüyey meyva aaçları: bir zerdeli, alma, erik, armut, kirez hem şefteli. Kapunun önündä, başçada, ilkyazdan taa derin güzädän sevindirer bizi çiçeklär: lüläka hem laalä, zambak hem zümbül, papatyä hem karanfil, altıncık hem gülfatma. Al, biyaz, sarı hem güvez güllär bürcü kokularınnan adamı kâr sarfoş ederlär. Güzün güzelliini, zenginini var nicä görmää panaiya hem güz çiçeklerinä bakarak, angıları geç güzün akordu, yılın bitki renk cömertlii.

Pek gözäl Bucak, açan alma, armut, kirez, zerdeli, şefteli hem salkım aaçları çiçek açêrlar. Bu büülü biyaz gelinnik fatası örter bütün Bucaa! Gagauzların, bulgarların, moldovannarın evleri sansın saklanêrlar, sinerlär bu uçsuz-kenarsız çiçeklik denizin dibinä, neredän sade pençerelerin gözleri yalabıyêrlar. Evlär çok vakıt ölä da sinik durêrlar, korkarak kırmıldamaa. Sade zulüm lüzgâr, dayma-dayma aliflenip, daadêr bu ilkyaz gelinin fatasını, kaynadêr bu biyaz köpüklü denizi; dartêr, yolup-saçêr her taraflara eni gelinin biyaz donaklarını, saçlarını hem onun büülü, bürcü kokusunu.

Küüdä herbir evin, herbir aynenin, herbir aulun var kendi sesleri hem kendi kokuları. Sade bir neyinsä kokusunu pek zor ayırmaa, çünkü herbir aulun var kendi yaşayannarı: ya beygir, ya eşek, ya inek, ya domuz, ya koyun, ya keçi... Bu hayvannarın sesleri da toplanêrlar bir büyük simfoniyaya: ineklerin baslarından kuzuların, olakların tenorlarından.

Ama kuşların sesleri dâ havayı doldurêr: lelek evin üstündä şakırdêêr, guguşlar saçak boylarına dizilmişlär, guurdêêrlar; horoz kendi sesinnän isteer hepsini üstelemää; üfkeli buura ahmak pipinin önünä çıkamêêr; ördeklär, su içip-içip, belli diil kimä baarêrlar: brak-brak-brak! Ama bu kuş ansamblisi bölä uygun düzülcä (kurulunca), kümesin ilk adımnarı çekeder damdan yada kufnedän, neredä herbir kloçkanın eri var. Sora, bı-cıcıklar, pipiciklär, ördeciklär, piliçciklär çıktıynan, onların erleri diişer eski çitennerin, sepetlerin, kalpakların, paraliyaların içlerinä, angılarını dizerlär sobanın üstündän patın altınadan. Bütün ev, bütün aul dolu türlü cannarlan, türlü seslêrlän, türlü kokularlan.

Bu aul, küü kokuları, lüzgâr estiynän, taazelener kır kokularınnan. Ama unutmayın, ani kır yolları, yaşamak yolları çekeder ana evindän, ana eşiindän. Bu, dünnedä en gözäl evi sarêr, sokaktan koruyêr balaban,

kıvırcık saçlı hem batal salkım aaçları. Sora, serenni pınarın yanından geçtiynän, bir daracacık patekacık (yolcaaz) çıkaracak seni tolokaya, kırıra, neredän işidiler dayma traktorların, kombaynaların hem türlü maşınaların hurultusu. Çiftçilär doyurêr kendi terinnän başka zaametçileri. Onnarın arasında senin da batün, tătün, çiçun, dayın, eniştän yada başka bir senselän. Bu küüdä, sendän diil pek uzakta, yaşêêr senin dädun yada malin, lelün yada bulün, kardaşın yada kızkardaşın, dostun yada kuman.

Herbir adam peydalanêr dünneyä da yasêêr bu senselelerin arasında, bu hayvannarın, kuşların hem seslerin arasında, bu aaçların, çiçeklerin eşilliklerin arasında da nicä **sünker** çeker içinä, fikirinä, canına hepsini, nelär onu sarêr yaşamasında. Da onuştan o, sınaşıp buna, sora yaşayamêêr uzak erlerdä, yabancı taraflarda.

O biler, ani sade ana evindä, kendi küüyündä o var nicä buluşsun uşaklınnan, küçüklünnän. Sade ana evindä bulunan (küçüklüktän kalan) rubacıklar, ayak kapları, kızak hem başka oyuncaklar var nicä çevirsinnär o diil çoktankı yada uzak geçmiş vakıtlara, açan bir cevizä, bomboniyä, almaya yada sakıza o sevinärdi ölä, nicä şimdi „Audiyä” yada „Mersedesä” sevinmeer. Tä näända ana evin, ana tarafın büücülüü.

Birkerä bilä unudulmaz o vakıtlar, açan sabaalen bir kısa gölmeciklän, yalnayak çıkardın eşiklerin üstünä da çalışardın ilkin sän selämnayasın güneşin duumasını. Sade çotuklar engel edärdilär sabaalän kalaylı sini gibi güneşin bütün üzünü görmää. Onnar uzatmıştılar dallarını, nicä kollarını da abanmıştılar evin üstünä. Birisi kâr hiç başka er bulamamıştı da bıyıklarının sarılmıştı evin bacasına.

Pek käämil siiretmää bu resimi guzün, açan bu çotuklarda o üzüm salkımnarı asılı durêrlar, nicä kalpaklar. Aralarında var kara da, biyaz da, **kehlibar** gibi, sarı da, angıları bütün yaz aylak durmamışlar, toplamışlar güneşin kuvedini hem şafkını, almışlar balın dadını hem benizini da siireddennerin aazlarını sulandırêrlar.

Bu ev da, bu eşiklär da, bu üzümnä da, bu kırlar da, bu serenni pınar da, bu salkım aaçları hem çiçeklär da, bu dädunun masalları hem malinin türküleri da, bu küüyün adetleri da, bu... – bu senin ana evin, ana topraan, ana tarafın. Bunu yok nicä unutmaa! Bu ayozlu erä yok nicä dönmemää!

Hem başka türlü yok nicä olsun da. Çünkü sade o küüdä, o evdä sän ilk lafını söledin, ilk adımını yaptın, seftä şkolaya gittin, ilk „onnuu” anana-bobana getirdin. O evdä, o küüdä seni bilerlär diil sade evdekilär hem senselelär, ama komuşular da, yabancılar da. Senin senselelerin, senin

küülülerin seni büüderlär, kim nicä becerer; onnar umutlanêrlar hem hodullanêrlar, açan sän ii taraftan kendini gösterersin; hem gücenerlär, acılanêrlar, açan sän kendini alçak taraftan gösterersin. Onuştan da herbir adam läüzım çalışsın senselelerin, küülülerin önündä göstermää kendini sade ii taraftan.

sünker – bir delikli bir-
bişey, angısı pek kolay
içinä suyu çeker
kehlibar – rusça: yantar'

Diil sade ana tarafında, ama uzak erlerdä da koruyun kendi üzünüzü. Tutun aklınızda, ani sizin ilerlemenizi uzaktan siireder vatandaşlar, küülülär, senselelär. Ana tarafını läüzım koruyasınız, nicä kendi gözünüzü. Vatandan paalı yoktur! Bunu unutmayın! Çalışın ana tarafınız gündän günä, yıldan yıla olsun taa gözäl hem taa zengin, vatandaşlar da olsunar taa kismetli.

- Demekli, duygulu okuyun bu yaratmayı. Çalışın duygularınız, dalgalanmanız uysun avtorun dalgalanmasına.
- Açıklayın, angı taraflardan avtor gösterer ana tarafın zenginini.
- Bulun cuvap teksttä sözä, ani Vatandan paalı yoktur.
- Neçin avtor ölä yazêr „Audi” hem „Mercedes” için? Açıklayın bakışınızı.
- Bulun Vatan için uygun sözlär, söyleyişlär hem açıklayın herbirinin maanasını.

Todur Marinoglu

Tarafım

Beygirä atlı pindim,
Kırlarda uçtum-gezdim.
Etiştim taa göklerä,
Gün çıkarkan küülerä.

Pek gözäl tarafımız –
Sevinerim bitkisiz!
Kalmaycek o hiç yalnız,
Burada yaşaarkan biz.

- Nedä kırlada gezmiş şair?
- Ne görmüş o yukardan?
- Neçin bitkisiz seviner poet?
- "Kalmaycek o hiç yalnız,
Burada yaşaarkan biz."
Kendi laflarınızlan bu iki sıracının maanasını annadın.

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Söläyin, angı şiiirdän bu sıracıklar hem kim onnarın avtoru.

Dili läüzım bilelim,
Biz ona inan evladız,
Dili hiç kaybetmeyelim,
Salt onunnan biz insanız.

- a) „Bucak” S. Kuroglu
- b) „Ana dilim” D. Tanasoglu
- c) „Ana tarafım” G. Gaydarcı
- d) „Ay-boba Çakır” N. Baboglu

2. Kim yazdı „Bucakta sabaa” yaratmayı:

- a) Konstantin Vasilioglu;
- b) Stepan Kuroglu;
- c) Stepan Bulgar;
- d) Todur Marinoglu.

3. Yaratma „Ana tarafı” o:

- a) şiir;
- b) annatma;
- c) masal;
- d) fabula.

4. Doldurun kafesçikleri
gagauz yazıcıların soyadların-
nan, verilmiş örnää görä (ayırın
angıları uyacek):

*Bulgar, Zanet, Marinoglu,
Kuroglu, Vasilioglu, Baboglu,
Tanasoglu, Kösä, Filioglu,
Kara Çoban, Gaydarcı, Ra-
dova, Çimpoş.*

				G								
				A								
				G								
				A								
				U								
				Z								
				İ								
				M	O	Y	S	A				
				A								

Dostluk hem dostlar

Konstantin Vasilioglu

Yardımcılar

Susana babu yaşayardı yalnız. Kapunun önündä koca bır meyvalıktan kalmıştı sade bır alma aacı. Ev işlerini yapmaa deyni babuya artık gelärdi zor. Günün birindä Susana babu oturarmış sokakta. Gördüynän komuşunun çocucaanı, babu demiş:

- Getirsänä, uşam, pınardan bana bır kazan su.
- Getireyim, babu, – ikilämemiş lafını Todi.

Suyu getirdiktän, kazanı bakırlaa astıktan sora, babu „saa ol” demiş Todiya hem vermiş iki alma. Ertesi günü Todi genä naşeyse yapmış babuya da genä işi için kabletmiş bır alma. Almasaydı başka birindä yokmuş. Babuda da, bekim, kalmayaceydılar, ama yokmuş neylän kemirsin onnarı. Todi annatmış bunu şkolada kafadarlarına.

Birkaç gündän sora Susana babu hiç sokaa da çıkamazmış. Çocukaklar sürüylän gezärmişlär ardına, iş istärmişlär. Su da taşımışlar, kapunun önünü da süpürmüşlär, kümesi da paklamışlar... Babu vermiş onnara, nekadar alması varmış.

Ama bır sabaa taa karannıktan babuyu kaldırmışlar: kapuya, pençereyâ urarmışları baararmışlar çıksın da versin iş. Ama babuda iş ta artık yokmuş, almaları da bitmişlär. Babu kitlemiş kapuyu, kapamış perdeleri. Neçin sanki babu saklanêr çocukaklardan? Bana kalsa, siz, uşaklar, bunu taa ii läüzım biläsiniz.

- Okuyun dikatlı yaratmayı.
- Konstantin Vasilioglunun bitki soruşlarına savaşın cuvap vermää.

Eni şkolada

Eni şkolada Nüra kimseycii bilmäzmiş. Onuştan da o bakarmış üürenicilerä da, üürediciykaya da, klasa da. Üürenärmış, kim nesoy.

Bir gün büük aralıkta yaklaşmış ona hep o klasta üürenän Gali da sormuş:

– Sän taa kimseylän mi dostlaşmadın?

– Yok, – cuvap etmiş Nüra.

– Bän da kimseylän dostlaşmêêrım, – soluunu içinä çekip, demiş Gali. Yok ne olsun bizim kızçaazlardan. Olicik – üünmää sever, Veracık – pek şiret, Nadicık – yalancıyka, İracık – hepsinä ilişer...

Var nicä demää, hepsiciini klasın kızçaazlarını sıralamış Gali – da çıkmış, ani birisindän da yok ne olsun. Sade kendisi için bişeycik sölämemiş.

– Hic bilmeerim, kiminnän sän var nicä dostlaşsın bizim klasta.

– Kahırlanma, – demiş ona Nüra. – Kiminnän dostlaşmaa bän akına taa bilmeerim. Ama pek ii annadım, kiminnän düşmeer dostlaşmaa.

- Ne sormuş Gali Nüraya?
- Nesoy harakteristika vermiş Gali klasın kızçaazlarına?
- Neçin Nüra istämemiş dostlaşmaa Galiylän? Bulun da okuyun Nüranın laflarını.

Sergey Mihalkov

Nicä dostlar annaşılêr...

Tilki, Kunduz hem Domuz annaşmışlar bir uzun yola barabar yollanmaa. Daalarda, bayırlarda gezmää – eni erleri görmää.

Hazırlamışlar, almışlar, ne lääzım uzak yola da yollanmışlar. Gitmişlär, nekadar gitmişlär, da bir dereyâ etişmişlär. Öbür tarafına geçmää deyni varmış bir daracacık köprücük, angısından varmış nicä sade birär-birär geçmää.

– Geç ilkin sän, – demiş Domuz Kunduza. – Sän taa büüksün bizdän. Bu sana bir hatır.

– Dooru söleersin! Ko ilkin Kunduz geçsin! – kayıl olmuş Tilki.

Kunduz geçirkän köprücük, köprücük, çatırdayıp, kırılêr onun altında da Kunduz su içinä düşer.

– Ya belayı başımıza geldi! – çekeder baarınmaa
Tilki. – Domuz, hızlı atla su içinä da kurtar Kunduzu! Buulacek bizim Kunduz! Hızlı! Taa hızlı!

kunduz – rusça:
bobör

– Sän kendin var nicä onun ardına atlayasın! – grohlanmış Domuz. – Bän kâr havezläñ vardı nicä yapayım bu işi, ama korkêrım suuklamayım bu suuk suyun içindä!

– Saa olun, dostlar, bän kendim da nası-nicä çıkacam! Ne, bilmeersiniz mi, ani bän üzmää becererim? – işidilmiş köprücünün altından Kunduzun sesi.

Çıkêr Kunduz derenin kenarına. Üüsürmüş, ansırmış, buvazını paklamış.

– Pek gözäl! – sevinmişlär Tilkiylän Domuz. – hadi ileri yollanalım!
– Ee, yok, dostlar! – çetin demiş Kunduz. – Bän sizinnän bireri gitmeycäm!
– Neçin?

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Kim kiminnän annaşmış uzun yola çıkmaa?
- Ne o hatır domuzçasına?
- Neçin Kunduz istämemiş ileri dooru gitmää „dostlarınnan”?

Spiridon Vangeli

Bujorun guguşları

Günün birindä Bujorların auluna girmiş bir adam.

– Sat bana guguşlarını, – yalvarmış o.

– Satmayacam. Onnar benim dostlarım.

Adam gücenmiş.

Ama çocukak, annadıynan, ani o adam aşırılı, gelmiş maasuz bu üzerä, baaşlamış ona bir çift guguş. Adam, saklayıp guguşları koynusuna, gitmiş.

Evä etiştinyän, o guguşların kanatlarını baalamış. Korkmuş, ani onnar Bujora geeri döneceklär. Ama guguşlar annayarmış, ani onnar baaşlanılmış da hiç neetlerindä dä yokmuş geeri dönmää. Neçin kanatlarını baalamaa? Guguşlara ayıp gelmiş baalı kanatlarlan, tauklar gibi, erdä gezmää da, çı kıp yola, yayan doorulmuşlar evä.

Gitmişlär onnar bir gün hem bir gecä, bitki-bitkiyä etişmişlär evä.

– Naalet adam sizä düştü! – demiş Bujor da öpmüş guguşcukların bacacıklarını.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Günün birindä kim girmiş Bujorların auluna.
- Ne istemiş o Bujordan?
- Evä etiştinyän adam guguşlarlan ne yapmış?
- E sora ne olmuş? Sonunu Kendi laflarınızlan annadın.

Vuktor Suteev

Sopacık-belalardan kurtaran

(Masal)

Gidärmış kirpi evä. Yolda etişmiş onu geeridän Tavşam, da ileri gitmişlär barabar. Yolcuylan yol taa kısa görünärmış.

Evädän uzak – giderlär lafederäk.

Bir da yolun üstündä ayıkırı bir sopa yuvarlanarmış.

Lafedärkän Tavşam hiç görmemiş ta – kösteklenmiş, ne kalsa erä düşsün.

–Seni gidi yä!... üfkelenmiş Tavşam. Urmuş sopaya bir bacak ta o uzak bir tarafa fırlamış.

Ama Kirpi kaldırmış o sopayı, urmuş sırtına da yollanmış kaçarak Tavşamı etişmää.

– Ne läüzüm sana bu sopa? Ne ondan fayda?

– Bu sopa başka sopalara benzämeer, – açıklamış Kirpi. – Bu sopacık – beladan kurtaran.

Tavşam cuvap erinä sade gülmüş.

Gitmişlär, gitmişlär da bir derecää etişmişlär. Tavşam bir kerettä atlamış dereciin öbür tarafına da baarmış oradan:

– Ey, Tikenni Kafalı, sıbıt o sopanı, zerä onunnan sän aykırılayamaycan!

Bişey dememiş Kirpi, çıkınmış biraz geeri, kaçarak saplamış o sopanın ucunu dereciin ortasına, bir kerettä uçup-atlamış derecii da konmuş tavşamın yanına, sansın o çoktan oradaymış.

Tavşamın şaşmaktan aazı açık kalmış:

– Hiç bilmäzdim, ani sän bölä käämil atlamaa becerersin!

– Bän atlamaa hiç becermeerim, – demiş Kirpi, – bu beni **sopacık-beladan kurtaran-her işin üstündän atlayan** bana yardımnağı.

Gitmişlär ileri dooru. Geçmiş biraz vakıt da etişmişlär bir batkın erä. Tavşam topaçtan topaca atlêêr. Kirpi geeridän gider, önündä sopaylan batıklın dibini yoklêêr.

– Ey, Tikenni Kafa, ne ölä yavaş gellersin? Olmalı senin sopan...

Etıştirämemiş Tavşam lafını bitirmää, nicä bacaa kaymış o çetin erdän, neredä durarmış da taa kulaklarınadan batac içinä gitmiş. Azıcık kalmış buulmaa.

Kirpi usulcuunna ona taa yakınca bir çetin ercääz bulmuş da baarmış:

– Tutun sopadan! Hem taa çetincä!

Tutunmuş Tavşam sopadan. Kirpi, nekadar varsaydı kuvedi çekmiş da çıkarmış kendi kafalarını bataklık içindän.

Çıktıynan kuru erä, Tavşam demiş Kirpiyä:

– Saa ol, Kirpi. Sän beni kurtardın.

– Ne sän! Bu **sopacık-beladan kurtaran-bataktan çıkarana** sana yardım etti.

Gitmişlär ileri dooru da bir karannık daayın kenarında görmüşlär erdä bir kuş yavrusu. O düşmüş yuvadan da ölä baarmış, ani onun anası-bobası uçuşarmışlar üstündä da bilmäzmişlär, ne yapsınna.

– Yardım edin, yardım edin! – baarmışlar onna kuş dilindä.

– Yuva üüsektäymış – zormuş ona etişmää. Kirpi da, Tavşam da aaçlara pinmää becermeerlär. Ama yardımnaaa läözüm.

Düşünmüş Kirpi, nekadar düşünmüş, da bu karara gelmiş.

– Ya dön üzünnä aaca dooru, – izin etmiş o Tavşama.

Tavşam dönmüş üzünnä aaca dooru. Kirpi oturmuş kuşçaazı sopanın ucuna, pinmiş onunna Tavşamın omuzlarına, kaldırmış sopayı, nekadar var nicä kaldırmää da etişmiş kuşların yuvasına kadar.

Yavrucuk taa bir kerä çıvlamış da atlamış dooru yuva içinä.

Pek sevinmişlär yavrunun anası-bobası!

Dönüşärmışlär Kirpinin hem Tavşamın dolayında, çıvlanmışlar:

– Saa olun! Saa olun! Saa olun!

Tavşam genä demiş Kirpiyä:

– Maşalla, Kirpi! İ karara gelmişin.

– Ne sän! Bu **sopacık-beladan kurtaran-yukarı kaldıran** yardımnaadı!

Girdilär daa içinä. Nekadar taa ileri giderlär, okadar daa taa sık, taa gür, taa karannık. Tavşamı baslamış korku almaa. Ama Kirpi hiç göstermämış korkusunu: gidärmış ilerdä, sopasınna dalları iki tarafa yayarak.

Bir da aaçların ardından kâr onnarın üstünä bir büyük Yabanı fırlamış, yolda aykırı durmuş da baarmış çirkin seslän:

– Dur!

Durgunmuşlar Kirpiylän Tavşam.

Yabanı yalanmış, dişlerini gıcırdatmış da demiş:

– Sana, Kirpi, bän dokunmayacam, sän tikenniysin, ama seni, Kıynaş gözlü, bütünnä, nicä varsın, kuyruunnan neyinnän iyecäm!

Korkudan Tavşamcık titiremää başlamış, biyazımış heptän, nicä kış zamanı, kaçmaa kaçamayacak: bacakları erä yapışmışlar. Kapamış gözlelerini – tä şimdi Yabanı onu iyecek.

Sade Kirpi kendisini kaybetmemiş: saurtmuş kendi sopasını da ölä bir sopa Yabanının kafasına çekmiş, ani Yabanı unutmuş, angı dünnedä bulunêr.

Acıdan Yabanı başlamış ulumaa, çüümüş yukarı – da toparlanmış kaçmaa, nereyi gözleri görärsä...

Ölä da kaçıp-gitmiş, birkerä bilä geeri bakınmayıp.

– Saa ol, Kirpi, sän beni şimdi artık Yabanından da kurtardın!

– Bu diil bän. Bu **sopacık-beladan kurtaran-duşmannara uran** seni kurtardı, – cuvap etmiş Kirpi.

Gitmişlär ileri. Geçmişlär daayı da çıkmışlar yola. Yol sa aarmış, bayıra çıkarmış.

Kirpi ilerdä gidärmış, sopaya dayanarak, ama zavalı Tavşam geeri kalmış, yorgunnuktan sürçärmış artık.

Evädän az kalmış, ama Tavşam artık hiç örüyämäzmiş.

– Yok bişey, – demiş Kirpi, – tutun benim sopacımdan.

Tutunmuş Tavşam sopadan, da çıkarmış onu Kirpi bayırın üstünä.

Da Tavşama görünmüş, sansın taa ilin gelmiş örümää.

– Ya bak, – demiş o Kirpiyä, – senin sopacın – belalardan kurtaran bu sefer da bana yardımna.

Böleliklän götürmüş Kirpi Tavşamı onun evinä, neredä onu çoktan bekleyärmışlär Tavşamka bulü göcenciklerinnän.

Hepsi sevinärmışlär bu buluşmaya. Ama Tavşam demiş Kirpiyä:

– Eer olmayaydı senin o büülü sopacın-belalardan kurtaran, bän ölä da çatamayceydım ana evimä.

Gülümsemiş buna Kirpi da demiş:

Al bendän baaşış bu sopacı, bekim da, o sana başka kerä da läüzım olacak.

Tavşam kâr bilmäzmiş, ne yapsın ansızlıktan.

– E nicä sän kendin bölä bir büülü sopacıksız-belalardan kurtaran kalacan.

– Kahırılanma, – demiş Kirpi, – bir sopa herkerä var nicä bulmaa, ama belalardan kurtaran, – o urmuş parmaannan annısına, – belalardan kurtaran tä o näända!

Tä şindi taa Tavşam hepsini annamış.

– Dooru sän söledin: önemli diil sopa, ama akıllı kafa hem ii ürek!

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Ne iş için sölenir V. Suteevin masalında?
- Neçin Kirpi kaldırmış o yolda yuvarlanan sopayı?
- Neçin Kirpi demiş, ani bu sopacık-belalardan kurtaran?
- Bulun masalda o erleri, neredä inandırılêr, ani sopacık-beladan kurtaran hem herbir zorda yardımnan.
- Var mı bu masalda büülü bir bişey?
- Nezaman hem nicä annamış Tavşam, ani Kirpi ona haliz dost?

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Neçin deerlär?

- a) Varkana käämil dostun – hepsindän zengin oldun.
- b) Haliz dost o, kim iilää üüreder,
Fenalıktan da durgudêr.

2. „Bujorun guguşları” yaratmanın avtoru kim?

- a) Spiridon Vangeli;
- b) K. Vasilioglu;
- c) Viktor Suteev;
- d) Oleg Buşen.

3. Sergey Mihalkov yazmıştı yaratmayı:

- a) „Yardımcılar”;
- b) „Eni şkolada”;
- c) „Nicä dostlar annaşıılêr...”;
- d) „Sopacık – beladan kurtaran.”

4. „Dostluun paalılı belada belli” temaya görä birär yaratmacık kurun.

5. Bu laflar angı yaratmadan? Kim onun avtoru?

– Dooru sän söledin: önemli diil sopa, ama akıllı kafa hem ii ürek!

6. Çözün bilmeyceyi hem söläyin kimin için laf gider.

- Diil terzi o
- Diil gelin...
- Ama kim o, angısı
- İinä taşıyêr ilin.

7. Açıklayın fikirini: „Akıllı, ii dost aarayan, kendisi nesoy läázım ol-sun?”

- a) girgin hem kıyak;
- b) kaavi hem çalışkan;
- c) akıllı hem ii adam;
- d) levent hem gözäl.

Kendibaşına okumaklar

Paalı uşaklar! Umutlanêrız, ki kiyadın son sayfaları yardımcı olacaklar sizä taa bol-bol ana dilindä okumaa, dolu-dolu gagauz dilindä konuşmaa (lafetmää); serbest gözäl gagauzçamızı kullanmaa. Ama bu neetleri tamannamak için, siz lääzım olacak son sayfaları kendibaşınıza okuyasınız. Kiyadın bu payına ölä dä deeriz: "Kendibaşına okumak". Bir kerä hiç unutmayın, ki: "Nekadar taa çok okuyacan, okadar taa çok bilecän".

Şiirlär

Stepan Kuroglu

İşçi güz

Güz. Sabaa.
Güneş çıktı
Kuş çaldı
Türkülerni
Güz, şalla,
İşä kalktı.
Uyandı
Kuvetleri.
Güz iki
Türlü geldi:
Susarak
Hem gür sesli.

Şindiki
Güzün derdi –
İşlemäk
Gün-geceli,
Türkücü
Zamandır güz.
Sürüler
Kırlar geniş.
İş gider,
Şannı bir iş,
Yok ucu
Gecä-gündüz.

- Demekli hem duygulu okuyun şiiri.
- Neçin S. Kuroglu deer, ki güz, iki türlü geldi?
- Açıklayın kendi duygularınızı bu şiir için?

Todur Marinoglu

Kolada

Avşamêrsın, çorbacı,
Büün olduk koladacı.
Bu gecä duudu Hristos,
Üreemiz bundan çok hoş.

Tok gezsın ne var diri,
Kalmasın günnär geeri.
Hatırlı Kreçun geçsin,
Hristosu insan sevsin!

Biz kutlêêriz hepsini –
Ayırı en pek seni.
Ekinnär büüsün üüsek,
Unnansın sizdä elek.

Kal saalıcaklan, kutladık,
Bir dâ ev atlatmadık.
Taa tez çıkın kapuya,
Verin yol koladaya!

- Demekli okyun şiiri.
- Ne bilersiniz kolada yortusunun adeti için?
- Siz da kolada gezersiniz mi?
- Nicä annêêrsınız Todur Marinoglunun şiirin sıralarını açıklayın: „Ekinnär büüsün üüsek. Unnansın sizdä elek”?
- Açıklayın uygun sözlerin maanalarını:
  - „Tok adam ayazdan korkmaz”.
  - „Brak, dostum, kışlar gelsin”.
  - „Açan kışın çokça kaar,
Seviner pek uşaklar”.

Todur Zanet

Ayaz

Tantelili resim
Pençerenä gerili.
Onu ayaz yaptı
Şannı resimci gibi.

O pençeredä, settä
Yufka bir mum yalını...
Hem şişedä gölgä –
Simanın nışanı.

Geler... kaybeldi ilkyaz.
Neçinsa yok kuşlar?..

Kaavileşer ayaz,
Koyulaşêr renklär...

- Demekli okuyun şiiri.
- Kimi avtor sayêr şannı resimci? Neçin?
- Ne geler? Nereyi kaybeldi ilkyaz?
- Acaba neçin yok kuşlar?

Stepan Kuroglu

Ana sıcaa

Ellerin, anam, nekadar
bu dünnedä çalışmış?
Biraz geç bunnarı uşaklar,
Kim bilärdi seni, annamış.

Nekadar ekmek kazanmış,
kazmadan sertlenmiş elleri,
kabarmış hem çalılanmış,
doyurmaa deyni bizleri?!

Nekadar giisi yıkamış, –
buruşmuş ellerin sudan, –
kaç kerä bizi ilaçlamış
en beter hem büyük acıdan?

Ömürdä zorları geçip,
ellerin artık erimiş,
Salt... sıcaa uşaklar için
hep ölä sıcak kalmış.

- Neçin bu şiirin adı „Ana sıcaa”?
- Nicä annêersınız Stepan Kuroglunun laflarını „... Ömürdä zorları geçip, ellerin artık erimiş, salt... sıcaa uşaklar için hep ölä sıcak kalmış”?
- Söläyin çok gözäl laf analarınız için.

Ana görmesä dä, ne uşaannan olêr – üräännän duyêr.

Tilki

(Fabula)

Şiret tilkinin biri
Yortuya karşı,
Aldadıp köpekleri,
Kümesä dalmış.

Taukları çırcıplak,
Bir tüüsüz brakmış.

Hayırsız tilki orda
Çok zarar yapmış:

Çooyunu paralamış
Erindä imiş.
Hepsini taukları
Darmadaan etmiş.

Horozdan paça yapmaa
O esaplamış.
Hem iki tauk süüşä
O hazırlamış.

Ama... kuşku köpeklär
Hırsızı tutmuş.

Erindä ceza kesip,
On parça yapmış.

Sän tilkiysän, kardaşım,
Yapma çok zarar,
Zerä fena köpeklär
Tez seni tutar.

- Demekli okyun fabulayı.
- Canınız tilki için acıyêr mı?
- Angi masallarda taa var okuduunuz tilki için?

Dimitri Kara Çoban

Kırlar – eni kilim

Kırlar – eni kilim,
Güneş ne dışarda!
Ürää da pek ilin
Sesli o kuşlardan.

Ona ilk seseder
Garip genç anası,
Nazlı yardım eder
Eşii adımnasın.

Kapak aralıundan
Urêr yalpak bir şafk,
Kaba da patından
İner tay-tay uşak.

Dışar soluu taazä,
Başça gülü sulu.
Ne pek islää, açan
Dünnä bizim uslu!

- Demekli okuyun şiiri.
- Şiiri ezberläyin.

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Kim bu sıracıkların avtoru?

"...Güz iki türlü geldi:

Susarak hem gür sesli."

a) Todur Marinoglu;

b) Stepan Kuroglu;

- c) Dimitri Kara Çoban;
d) Todur Zanet.

2. Nicä annêêrsınız bu deyimi?

"Mamunun ürek sancıları – bizim saalumızdır"

Kurun mamularınız için gözâl laflar.

3. Aklınıza getirin yıl zamannarın (ilkyaz, yaz, güz, kış) nışannarını. Sıralayın onnarı.

4. Hazırlayın birär yazdırma verilmiş temaya görä "Renkli güz", kullanarak dayanak lafları:

Sarı, kırmızı, renkli yapraklar, kaba kilim, bereket, kır işleri, büyük sevinmelik.

5. Söläyin dilkırmaklarını.

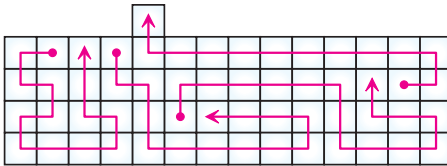
- *Gülä-gülä gülleri, güleräk kaçırdım gölä.*
- *Lüläka laaleyi, Länka, allelem, lelü aldı.*

6. Angı yaratmadan alınma bu laflar?

Sän tilkiysän, kardaşım,
Yapma çok zartar,
Zerä fena köpeklär
Tez seni tutar.

7. Ne o *fabula*? Neylän ayırılêr başka janralardan?

8. Okuyun yazılmışı, okların ardına gideräk? Tutun aklınızda.

a	v	!	T	t	a	r	a	k	-	ü	s	ü	ç
t	a	k	a	r	e	r	k	e	z	i	!	ö	l
ı	n	a	c	a	M	!	k	a	c	m	t	a	r
m	-	B	u	f	i	m	-	s	i	-	K	o	m

Annatmalar

Nikolay Nosov

Diri paraliya

Kedicik-Vasicik oturarmış içerdä dolabın yanında hem sinek tatarmış. Dolabın üstündä, kâr kenarcında, durarmış paraliya. Tä ahmak Vasicik görmüş, ani bir sinek konmuş paraliyanın üstünä. O birdän atlamış yukarı – da tırnaklarını battırmış paraliyanın kenarına. Paraliya kaymış dolabın üstündän. Vasicik ta kaçırılmış da erä düşmüş. Paraliya da dooru Vasiciin üstünä düşmüş, kapak gibi, onu örtmüş.

İçerdä bu vakıt oturarmışlar Volodiylän Vadik. Onnar resimnerini boyayarmışlar da görmemişlär, nicä Vasicik paraliyanın altında kalmış. Onnar sade işitmişlär, nicä onnarın ardında naşseysaydı pläslamış – erä düşmüş.

Volodi dönmüş da görmüş erdä, dolabın yanında, paraliyayı. O yaklaşêr, iiler, isteer kaldırmaa paraliyayı da birdän nicä çıvdırêr:

- Vay-vay-vay! – da kaçarak bir tarafa.
- Sän ne? – sorêr Vadik.
- O di-di-di-ri!
- Kim diri?
- Pa-pa-pa-ra-li-ya.
- Sän ne! Var mı nicä paraliya diri olsun?
- Tä b-bak kendin.

Bir da paraliya doorulmuş kâr ona. O da birdän çıvdırmış:

- Vay! – da birdän divan üstünä atlamış.

Volodi – onun ardına.

Paraliya çıkmış odanın ortasına da durgunmuş. Çocukaklar bakarmışlar ona hem titireyärmışlär korkudan. Paraliya dönmüş da doorulmuş divana.

Vay! Vay! – baarmışlar çocukaklar.

İnmişlär divandan da fırlamışlar içerdän.

Kaçarak girmişlär kufneyä da ardına kapuyu kapamışlar.

– Bän gi-gi-deerim! – demiş Volodi.

– Nereyi?

– Gi-de-cäm evä.

– Neçin?

– Paraliyadan korkêrım. Bän seftä yaşamamda görerim, ki paraliya içerdä gezsın.

– Bekim onu birkimsey ipliklän çeker?

– Ya, git ta bak.

– Hadi ikimiz. Bän alacam maşayı. Eer o bizim üstümüzä hızlanar-saydı, bän ona bir maşa çekeçäm.

– Ama bizdä maşa bir. Bizdä başka yok.

– Bän ozaman alacam köşedän sopayı.

Onnar almışlar maşayı hem sopayı, aralamışlar kapuyu da bakmışlar içeri.

– Neredä o ya? – sorarmış Vadik.

– Te orada, masanın yanında.

– Tâ şimdi bän ona bir maşa çekeçäm! – demiş Vadik. – Sade doorul-sun bizä.

Ama paraliya durarmış masanın yanında, hiç kıpırdanmazmış.

– Aha, korktu! – şevinmişlär çocukaklar. – Korkêr bizä sokulmaa.

– Şindi bän onu korkudacam, – demiş Vadik.

– O maşaylan döşemelerin üstünä urarmış hem baararmış:

– Ey, sän, paraliya!

– Ama paraliya kıpırdanmazmış.

– Hadi alacez biraz kartofı da başlaycez onun üstünä atmaa, – teklif etmiş Volodi.

Onnar dönmüşlär kufneyä, sepet içindän almışlar kartofı da başlamışlar paraliyayı kezlemää.

Kezlemişlär, kezlemişlär da bitki-bitkiya razgelmişlär. Paraliya soluk topu gibi yukarı çüümüş!

– Mäv! – baarmış paraliya.

Baksalar, paraliyanın altından görünärmiş boz kuyruk, sora bacacık, sora da kedicik kendisi fırlamış.

– Vasicik! – şevinmişlär çocukaklar.

– Olmalı o durardı erdä, dolabın yanında da paraliya düştü onun üstünä,
– esaplamış Volodi.

Vadik tutmuş Vasicii da çeketmiş onu sevmää:

– Zavalı Vasicik, nicä sän paraliya altına düştün? Ama Vasicik bişey
sölämemiş. O sade mırlarmış hem şaftkan gözlerini kıpıştırarmış.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Demekli hem duygulu okuyun yaratmayı hem açıklayın onun içindeliini.
- Dooru mu yapmışlar uşaklar, ani kartofıylän başlamışlar düümää kediye?
- Sonunda ne açıklanmış?
- Vadik neçin başlamış Vasicii sevmää?

Konstantin Vasilioglu

Eşil göz

Goguş dädusunnan seftä gitmiş kasabaya da, gördüynän, ani sokak-
lar maşına dolu, sormuş:

– Dädu, ee şimdi biz nasıl geçecez sokaan öbür tarafına?

– Kasabalarda, Goguş, herbir çatırıkta durêr üçgözlü sokak fenerle-
ri, angıları söleerlär yolculara, **yayancılara**, ne zaman aykırlamaa sokaa.

Bundan sora dädu Goguşlan gittilär yolun koraflı erinä da sordu:

– Görersin mi önümüzde bu renkli gözlü feneri?

– Görerim, dädu.

– Tä şimdi yanêr onun en fena gözü – **kırmızı**. Onun bu gözü yanar-
kan, Allaa korusun hızlanasın geçmää! Fenerin o kırmızı gözü gösterer,
ani taa ii durasın erindä, zerä var nicä bela olsun, kan dökülsün. Onuştan
da o kırmızı. Ama fener açtıynan sarı gözünü, var nicä hazırlanmaa, hazır
olmaa. Sade açan fener açacak kendi eşil gözünü, var nicä aykırlamaa yolu
serbest, raat, hiç kimseydän hem bişeydän korkmayarak.

– Ee, maşına yok mu nicä çii nesin, eşil
göz yanarkan?

– Yok nicä olsun bu iş, uşaam, zerä
bizä dooru yanarkan fenerin eşil gözü,
maşinalara dooru, şoferlerä deyni yanêr kır-
mızı, kannı göz.

çatırık – yolların çatıl-
lanması

sokak feneri – rusça: sve-
tofor

ötäyanna – öbür tarafına

aykırlamaa – geçmää
öbür tarafına (yolun,
daayın, tarlanın)

- Ee, biz ne zaman geçecek yolun öbür tarafına ya?
- Tã yandı bizã deyni fenerin eşil gözü. Tutun elimdãn, biz da geçelim yolun öbür tarafına.

- Nereyi gitmiş Goguş dădusunnan?
- Nelăr annatmış dădusu sokak fenerleri için?
- Ne lâázım bilsin herbiri, sokaan öbür tarafına geçmää deyni?
- Açıklayın, nelăr siz bilersiniz sokakta kendinizi kullanmak için.
- Siz var mı kasabaya gittiiniz?
- Ne gördünüz kasabada resimnăyiniz.

Sergey Baruzdin

Sofrada

Bir sıra sabaa sofrasında kırmışlar bir çini. Kimsey esap almamış, ne-soy o sofradan düşmüş erã da daran-peran olmuş.

Zinaida Födorovna uşaklara sormuş:

- Angınız çiniyi kırdı?
- Diil bãn, – demiş Volodã.
- Diil bãn. Diil bãn, – demişlăr başka uşaklar da.

Sade Svetlana hepsindãn yavaş demiş:

- Olmalı, çini kendi nesoyso kırılmış.
- İslää, etăr, – demiş Zinaida Födorovna, – gidiniz oynamaa.

Girişerlăr uşaklar oynamaa da unudêrlar, ani çini kırıldı. Hiç esap ta almêêrlar, nicã vakıt geçmiş da üülennik etişmiş.

Hepsi yıkêêrlar ellerini da masalara oturêrlar. Nina Markovna getirer bir bûük tabla, angısında sırayca çinilăr çorbaylan bulunarmışlar. Uşaklar çeketmişlăr ekmek imää.

- Ama bana ne? – sormuş Vitalik, angısında çini yokmuş.
- Sãn, Vitalik, lâázım olacek bekleyäsin, - demiş Zinaida Födorovna, – zerã bu sabaa bir çini bizdã kendisi kırılmış. Ölä mi, uşaklar?
- Ölä, dooru, – baarmış uşaklar.
- Ölä, dooru, – birdãn yavaş demiş Svetlana, – çinilăr kendi-kendinã kırılmazlar. Bunu... Bunu bãn istamedään yaptım. Bãn başka bölã yapmayacam. – Da o yaklaştırdı Vitaliya kendi çinisini:
- Buyur da i.

Hepsi uşaklar dönmüşlər Svetaya dooru, o sa kızarmış da kimseyä bakmazmış.

"Şindi Zinaida Födorovna Svetaya ceza çekecek", – düşünmüşlər uşaklar. Ama Zinaida Födorovna yaklaşêr Svetaya da deer:

– Taa islää, ani bizdä çinilär kendileri kırılmadılar, da uşaklar dooru söledilər.

(*Ruşçadan çevirdi Mina Kösä*)

- Neçin Svetlana vermiş kendi çinisini Vitaliya?
- Neredä Sveta kabaatlı, neredä da diil?
- Neredän belli olmuş, ani Svetanın kabaatı var?

Mihail Prişvin

Kirpi

Günün birindä giderim bän derä boyunca. Gümenin altında bän gördüm bir kirpi. O da beni gördü, toplandı da başladı tıkırdatmaa: tık-tık-tık! Bän ona diidim çizmenin burnusunnan. O çeketti çirkin pufurdamaa da savaştı saplamaa çizmemi.

– A-ha, sän ölämiysin? – dedim bän.

Da çizmenin burnusunnan fırlattım onu su içinä. Kirpi birdän yayıldı da başladı üzmää kenara dooru. Bän aldım bir sopa elimä, tukurladım onu paraliyamin içinä da götürdüm evä – düşündüm ko o yaşasın bendä hem sıçan tutsun.

Koydum bän bu tikenni yumaa içerin ortasına da oturdum okumaa.

Okuyup gazetayı, bän kaçırdım onu erä, yattım erimä da uyukladım.

Uyuyêrim bän pek kuşku. Bir da işiderim içerdä fişirtı. Bän yaktım bir sirnik, tutuşturdum mumu da sade kirpinin gölgesini etiştirdim görmää krivat altına girärkän. Gazeta bu vakıt artık durardı diil masanın yanında, ama içerin ortasında. Braktım mum yansın, ama kendim uyumêêrim, düşünerim, neçin läüzım oldu gazeta kirpiyä? Tezdä musaafir çıktı kriadın altından da dooruldu gazetaya. O dön-dönärdi gazetanın dolayında, bir şamata kaldırdı da, bitki-bitkiyä, buldu kolayını: sapladı iinesini gazetanın kenarına da sürüdü onu köşeyä.

Tezdä kirpi bütün-bütünnä sarındı gazetaylan da yaptı kendisinä haliz bir yuva.

Bän süündürdüm mumu.

İşiderim: genä benim içerimdä nesoysa iş gider. Tutuşturêrim mumu da – ne siz bulêrsınız? Kirpi kaçêr içerdä hem sırtında onun alma. Götürdü onu yuvasına, koydu orayı da genä kaçarak öbür köşeyä. O köşedä, asır üstündä almalar durardılar. Tâ kirpi kaçarak gitti, oldu yumak almaların yanında, darttı kendini, yayıldı da sırtında taa bir alma, angısını genä götürdü yuvasına. Tâ butakım kirpi erleştî bendä yaşımaa.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Düşünceli okuyun annatmay.
- Ne eni okudunuz kirpi için?
- Nicä kirpi almaları arkasında taşıyêr?
- Kimin var evdä hayvan dostları, annadın onnar için?

Konstantin Vasilioglu

Bilersin mi?

Olmuş avşam. Hepsicii içeri toplandıynan, oturmuşlar sofraya. İdiktän sora, Goguş yardım etmiş kaldırımaa sofrayı hem yıkamış çanakları. Ondan sora herkezi tutunmuş kendi işindän.

- Dädu, ya seslä, bak dooru mu söyleyecäm, – danıştı Goguş dädusuna.
- Ne sesleyim, uşam?
- Evdeki işi.
- Hadi çeket, sesleerim.

Goguş başladı sayıklamaa.

Yılda var üçüz altmış beş gün. Yılda var dört zaman; **ilkyaz, yaz, güz** hem **kış**. Yılda var oniki ay, gücük ay, sürmāk ayı, çiçek ayı, hederlez, kirez ayı, orak ayı, harman ayı, baa bozumu, canavar ayı, kasım hem kıran ayı.

Dädu çok dikat sesledi unukasını da sora sordu:

– Ee, sän, Goguş, bilersin mi, ani ayların kimi küülerdä var başka adları da?

– Bän sade bunnarı bilerim, – cevap etti uşak.

– Kimi küülerdä, Goguş, **baabozumuna** deerlär **ceviz ayı**, ama **canavar ayı**na deerlär **pastırma ayı**.

çanak – kap (manca koy-maa deyni)

sayıklamaa – sıralamaa
meraklanmaa – istemää
annamaa birkimsey yada birbişey için

unuka – torun; uşakların uşaa

gücük – küçük (kısa)

dikat – kuşku olmaa

Dädu ondan sora genä sordu:

– Ee, sän bilersin mi, uşam, kaç gün var aftada?

– Bilerim yä, nası. Bunu biz çoktan üürendik.

– Ya, sölä bakalım, – teklif etti dädu Vasi.

Goguş başladı sıralamaa; pazertesi, sali, çarşamba, perşembä, cumaa, cumertesi, pazar.

– Maşalla, uşam! Büün koyêrım sana ON! Herkerä bölä üürenäsin!

- Neyä meraklanmış Goguş avşamın birindä?
- Kim vermiş cuvap Goguşun soruşlarına?
- Sizä da dädularınız yardım eder mi? Ee, siz dädulara, babulara neylän yardımneêrsınız? Annadın.

B. Vovk

Çiidem

Bıkmıştı yabancı kışın ayazlarına, yakıcı lüzgerlerinä. Urmuş o bacanın, sora da kuyruunu erä, gıcırdatmış dişlerini, baararsan baarmış:

– Etär, bıktım! Etär, sän, kış, üşüttün bizi, yok ol bizim daayın içindän!

Uyandı ayı, çıktı yataandan, sileräk çapaklı gözlerini da savaştı kışı korkutmaa:

– Gidäsin, taa heptän üfkäm çıkmadıynan. Tutarsaydım, atacam seni bir büyük ateş içinä.

Kış sa yapardı kendisini saar, durgutmardı lüzgeri, kaar yaamasını, savaşırdı taa pek üşütmää.

Bir da bulut altından çıktı kıp-kırmızı gün. O bakıverdi aşaa da gördü bir gözäl, pamuk gibi biyaz bir çiçekik. Bu küçücük çiçekik seslän çeketti çalmaa:

Güneşçik, güneşçik,

Sän yısıt, sän yısıt,

Ayazı tez koola,

Kaarcaazı da topla.

Ne yabarıdan, ne ayıdan kış korku almadı, salt, açan, işitti, nicä ciidem türkü çalêr, gördü onun yalpak yapraklarını, hızlı çeketti toplamaa yamalı çuvalına lüzgerlerini, kaarlarını, borannarını da tez-tez kaçmaa

çeketti. Ama neçin ondan o korkmuş? Bilmeersin mi? Lääzım bilmää, ani çiidem ilkyazın ilk habercisi.

(Çevirdi Todur Marinoglu)

- Yabanı nicä baarmış yakıcı lüzgerä?
- Sora kim koolamış kış?
- Kimdän koorktu kış? Neçin?
- Çiidemin türkücünü ezberläyin.

Valentina Oseeva

Kör da görer

Bir sıcak güneşli yaz günü Borä dönärmiş şkoladan evä.

Görer çocuk, ani onun önündä sokakça gider kör adam, sopacınınan yolu yoklayarak. Çatıraa etiştinyän, adam durgunêr, sansın seslener. „Bu o bekleer yol boşansın transporttan”, – düşünmüş Borä. Çocuk yaklaşmış adama da demiş:

– Bän Canabinizi yolun öbür tarafına geçiräbilirim.

Kör olan kayıl olmuş çocucaan teklifinä da uzatmış ona elini. Onnar, alatlamayarak, aykırılamlar yolun öbür tarafına. Kör olan, kendiyyesinä annadıynan, ani onnar yolun öbür tarafında, demiş çocucaa:

– Görerim, ani sän ii ürekli çocukaksın. Allaa saalıcaanı versin hem kismetli olasın!

– Görersin mi? – şaşıp ta, sormuş Borä. – Bän sandım, ani Canabiniz halizdän görmeersiniz da istedim yardım etmää sizä.

– Sän annamadın beni, paalı dostum. Bunu kâr kör dä görer, – gülümseyip, demiş kör adam.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Ne ilık yapmış Borä bir gün şkoladan evä gidärkän?
- Böra gibi dost isteersiniz mi sizdä da olsun?
- Okuyun bitkinci cümleyi dä açıklayın onun maanasını.

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Personajlar *Volodi* hem *Vadik*, angı yaratmadan alınma?

a) "Kirpi."

b) "Sofrada."

c) "Bilersin mi?"

d) "Diri paraliya."

2. "Kirpi" yaratmanın avtoru kimdir?

a) Sergey Baruzdin;

c) Mihail Prişvin;

b) Konstantin Vasilioglu;

d) Nikolay Nosov.

3. Tutun aklınızda bu söyleyişlei.

• Kim bilir gözäl susmaa, biler o gözäl da lafetmää.

• Mamu, boba – paalı laflar.

Kim onnarı sayar, çok yaşar.

• Dostunu aldattın – kendini sän sattın.

4. Bulun herbir yaratmanın avtorunu da oklarlan gösterin.

"Kör da görer"

Todur Marinoglu

"Eşli göz"

Sergey Baruzdin

"Sofrada"

Konstantin Vasilioglu

"Çiidem"

Valentina Oseeva

5. Angı yaratmadan bu sözlär? Kim onnarı söylemiş? Personajın adını aklınıza getirin.

"– Taa islää, ani bizdä çinilär kendileri kırılmadılar, da uşaklar dooru söledilär."

6. Savaşın hızlı söylemää.

Çatır-çatır çatırdêêr,

Patır-patır, patırdêêr,

Kıtır-kıtır, kıtırdêêr –

Lüzgär daayı suvazlêêr.

7. Resimä görä bir annatma kurun

Masallar

Konstantin Vasilioglu

Masal dünnesi*

Açılêr önündä
Bir masal dünnesi.
Sesirgân orada,
İşit herbir sesi.

Tä tutêr elindän...
Sân hiç korkma ondan –
Bu bizim sevgili
Türküdän, şu Oglan.

Git onun ardına –
Masalda o yaşêêr.
Hem seninnän bilä
Kiyadı aktarêr.

- Demekli okuyun şiiri.
- Ne sölenir bu şiirdä?
- Neçin yazıcı şiirin adını „Masal dünnesi” koymus? Açıklayın bakışınızı.

Üç ceviz

(Gagauz halk masalı)

Bir adamın varmış üç oolu. Onnar büüdüyñän, adam demiş:
– Çocuklar, bän sizi büüttüm, üürettim, ama şansora bakın kendi kendinizi.

Çıkmışlar kardaşlar küüdän da çatırıkta, pınarın yanında, biraz dinlenip, annaşmışlar, ani üç yıldan sora bu gündä, bu saatta, genä burada buluşup, bakaceklar, kim ne kazanacak.

Gitmişlär onnar herkezi kendi yolundan: birisi doorulmuş üülen tarafına, ikincisi – gınduusu tarafına, üçüncüsü – batı tarafına. Etişmişlär on-

nar saa-seläm erlerinä. Kardaşların ikisi bezirgennerdä yazıcı olmuşlar, ama en küçüü – olmuş çırak bir çorbacıda.

Geçmiş o üç yıl da kardaşlar genä buluşmuşlar o pınarın yanında. İkisi gelmiş valizalar ellerindä, angıları doluymuşlar türlü eni rubalarlan hem paraylan. Üçüncüsü, en küçüü, gelmiş elleri cebindä.

– Sölä, ne kazandın. Neçin boş ellän geldin? – sormuşlar küçük olana batuları.

– Kazandım bän üç ceviz, – vermiş cuvap küçük kardaşları.

– Ya göster, nesoy cevizlär onnar, – takılmışlar batuları.

Çocuk cebindän çıkarmış üç ceviz da göstermiş batularına.

Batuları, gördüynän bunu, pek üfkelenmişlär da bölä ona demişlär:

– Çorbacı seni gülmää almış, açan zaametın için sade üç ceviz sana vermiş. Kaçarak gidäsin geeri da isteyäsin ondan ödesin senin üç yılda kazandını!

Dönmüş geeri çocuk da genä o yoldan gitmiş. Çocuk, gidä-gidä, acıkmış da cevizin birini kırmış. Baksa... cevizin içindän başlamış çıkmaa koyunnar sürüylän, büyük-büük köpeklär, uzun kulaklı eşeklär, kara bıyıklı çobannar... Kırmış çocuk ikinci ceviz-i-çıkılmış bir kıvrak boylu gözäl kız. Pek sevinmiş çocuk buna. Kırmış üçüncü ceviz-i – ondan çıkmış bir arabada dolu çiizlän hem koşuluymuş o arabada iki besli, kıvrak beygir.

Pindirmiş çocuk kızı arabaya, saurtmuş kamçıyı, sıklık etmiş kulilerä da tozatmış evä, bobasına.

Öbür batuları sa, gördüynän bölä gözellii, yollanmışlar aaramaa o çorbacıyı, angısı cevizlän ödeşmiş. Ama, çocuklar onu bulunca, adam cevizleri imiş, burada masalımız da bitmiş.

(Yazılı Demirci Paninin annatmasına görä.
Erleştirdi Saveliy Ekonomov)

- Annadın üç kardaş için.
- Angısını taa çok beendiniz, neçin?
- Kimä taa çok benzemää isteersiniz, neçin?
- Masalın en beendii erini annadınız.

Demir-Dişli babu

(Gagauz halk masalı)

Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş... varmış bir çocuk. O küçüktän taa üüsüz kalmış. Zor çekärmış. Da yanaşmış bir fena çorbacıya çırak.

Çok mu, az mı işlemiş o çorbacıda da istemiş gitmää ondan. Çorbacı ama kolvermeer onu. Ozaman çocuk neetinä koyêr kaçsın.

Bir gecä, hepsi uyuyarkan, alıp başını kaçêr, näänı gözü görärsä.

Gidä-gidä, etişer bir taş bayıra-kanaraya. O kanarada, bir delik içindä, yaşarmış pek ihtâr bir dâdu. Çocuu gördüynän, dâdu şaşmış da demiş: „Sän, ba çocuk, bu erlerdä ne aarêêrsın, buralarda kurt-kuş ta gezmeer?”

Çocuk ona annatmış: „Bän küçüktän üüsüz kaldım, zor çektim, sora bir fena çorbacıda çıraklık ettim... Zeetlârdi o beni. Da kaçtım ondan, giderim, nereyâ gözlerim görärsä...”

Dädunun canı acımış çocaa da demiş ona: „Sän, çocuum, gidecän, ama senin önünä daada Demir-dişli babu çıkacak da isteyecek paralasın seni. Sän ondan zor kurtulursun, zerä o pek fenadır hem kaçaktır. Bän ama verecäm üç predmet, angıları yardım edeceklâr sana kurtulmaa: bir sabun, bir tarak hem bir çıkı tuz. Demir-dişli babu sana yaklaştıkça, bu predmetleri birär-birär sıbıdasın onun önünä. Böleliklän beki kurtularsın”.

Alıp bu predmetleri torbasına, yollanêr ileri. Gider, nekadar gider, da etişer bir karannık daaya. Daayın ortasında onun önünä, dişlerini trakladarak, çıkêr Demir-dişli babu da üfkäylän baarêr:

– Burada kurt-kuş ta gezmeer, sän ne aarêêrsın?

Tä şindicik bän seni demir dişlerimnän paralayacam!

Çocuk çekeder kaçmaa, ne kaçabilirsä. Babu da onun ardına: çocuk kaçêr, babu kaçêr, çocuk kaçêr, babu kaçêr, hemen-hemen etiştirsın, hemen-hemen etiştirsın. Zoru görüp, çocuk aklısına getirer dädunun lafını, da tez çıkarêr torbasından tuzlan çıkıyı da sıbıdêr babunun önünä. O çıkı birdän olêr bir büyük hem üüsek kanara-bayır.

Näpsın babu, üfkesindän taa da fena hem çirkin olêr. Da çekeder o kemirmää bayırı demir dişlerinnän. Kemirer, kemirer, vakıt ta geçer, çocuk gider bir hayli uzak ondan, geniş açık kırlara çıkêr.

Kemirdiynän kendisinä bir aralık o kanara-bayır içindän, babu geçer o aralıktan da bir çenesi erdä, bir çenesi göktä, gozleri da kalbur kadar şişmişlâr, çekeder genä çocuun ardına kaçmaa: çocuk kaçêr, babu kaçêr, çocuk kaçêr, babu kaçêr, hemen-hemen etiştirsın çocuu. Bölä görüp, çocuk çıkarêr da atêr babunun önünä taraa. Babunun önündä birdän bir dolaşık, sık, çıtıranını daalık olêr. Näpsın babu, üfkesindän taa da fena hem çirkin olêr. Da çekeder o demir dişlerinnän aaçları, çıtıranını kemirmää. Kemirer, kemirer, vakıt ta geçer, çocuk kaçêr, etişer genä geniş, açık düzlük erlerä. Kemirdiynän o daalık içindän bir aralık, babu çıkêr o daalık içindän da bir

çenesi erdä, bir çenesi göktä, gözleri dä bir kalbur kadar şişmişlär, takışêr genä çocuun ardına: çocuk kaçêr, babu kaçêr, çocuk çıkarêr torbasından sabunu da sıbıdêr babunun önünä da olêr bir derin hem geniş su deresi.

Näpsın babu, üfkesindän taa da fena hem çirkin olêr. Da çekeder suyu kemirmää demir dişlerinnän. Ama su hep su kalêr da babu düüner, baarêr, kaçınêr derä boyunda – bişey yapamêêr, düşer su içinä, baarêr: „Kurtarınız, buulêrım! Bul-bul-bul! Çocucaam, kurtar babuyu!” – Da buulêr. Çocuk kurtulêr, da gider ileri, gider kısmetini aaramaa. Da masal da biter...

- Bu masalın personajları kimdir?
- Çocuk için nelär bileriz?
- Çorbacı niceymiş?
- İhtâr dâdu niceymiş?
- Demir-dişli babu niceymiş?
- Çıkının, taraan, sabunun ne kuvedi varmış? O kuvedi kim vermiş?
- O çocuk kurtulduynan, kısmetini bulmuş mu? Nicä?

Konuşan balık

(Türk halk masalı)

Vakıtların birindä bir padişaaın iki kızı varmış. Birisinin adıymış Yaprak, birisinin da – Fidan. Kızçaazlar taa küçükkenä, onnarın anaları hastalanmış da ölmüş. Padişaa, kızçaazlar olmasınna yalnız deyni, birkaç vakıttan sora evlenmiş. Uşakların ikinci anaları çok ii bir insanmış. Kızçaazları pek sevârmış, onnari hiç gücendirmäzmiş.

Kızçaazlar gündän-günä büüyärmişlär. Küçükkän Yapraklan Fidan çirkinmişlär, ama büüdükçä karakterleri da, üzleri gibi, diilmiş pek gözäl.

Geçmiş vakıt da ikinci anaların bir kızçaazı duuêr. Uşacın adını Dal koymuşlar Dal çok gözäl bir uşacıkmiş. Bu uşaan duumasına diil sade sarayda yaşayannar, ama dolaylar dä pek sevinmişlär. Bobalarını hem ikinci analarını kutlamışlar. Ama kızçaazlar, Yaprak hem Fidan, istemäzmişlär diil görmää, ama işitmää da bu uşacık için. Ama ikinci anaları, buna bakmayıp, hep okadar sevârmış onnari. Ne da yapmasalar, demeselär, ii üreklän kabledärmiş yaptıklarını. Bir kerä bilä da fena laf sölämemiş.

Günnär geçtikçä, Dal büüyüp, çiçek gibi açmış. Çok gözäl bir kız olmuş. Dalın karakteri da üzü gibi gözälmiş. Var söz, ani gözäl adamın ürää da gözälmiş. Tâ Dal da çok ii kalipli bir kızçaazmış. Herbirini

çalışarmış annamaa, bir tatlı laf söylemää, lääzımkan, yardıma gelmää. Sarayda yaşayannar Dalı pek sevärmişlär, hatırlayarmışlar, çünkü ondan, diil acı laf, ama dargın laf ta yokmuş işittikleri kakularını da pek sevärmiş. Onnara sade „kakucuum” deyärmiş. Ama kara kalıplı kakuları diil sevsinnär, ama onu hiç görmää dä istemäzmişlär, kıskanarmışlar.

Bir gün İndiya padişaaası kızların bobalarını musaafirlää çaarmış. Padişaa bu teklifi kabletmiş. Yola hazırlanarak, kızlarını yanına çaarmış da onnara İndiyaya gideceeni söylemiş hem sormuş, ne getirsin herkezinä oradan.

Yaprak altın bir kolye istemiş. Fidan sımarlamış bobasına bir altın bilezik getirsin ona. Dal hiç bişeycik istämemiş bobasından. Sade demiş ona: – Saa–seläm gidip – dönäşin bu uzak yoldan, bobacım.

Kızçaazin bu lafları padişaaayı çok duygulandırmışlar.

Ama açan bobası taa bir kerä sormuş ona, Dal demiş, ani getirsin ona bir gümüş çanacık.

Padişaa bir uzun yolculuktan sora İndiyaya varmış (etişmiş). Biraz vakıt orada yaşamış. Gezmiş, dolaşmış çok erleri, kızların istediklerini tamannamış. Da sora genä bir uzun yolculuktan sora kendi evinä dönmüş. Saraydan içeri girincä Dallan karşılaşmış. Dal bobasının boynusuna birdän asılmış da „Hoş geldin, bobacım”, – demiş. Arkadan Yapraklan Fidan da gelmişlär, hiç „hoş geldin” da demeyip, baaşışlarını alıp, kendi odalarına gitmişlär. Kär „saa ol” da demää unutmuşlar.

Birisi kolyesini, öbürü da bileziini takıp, sarayın içindä gezinmää başlamışlar.

Dal, bobasına şükür edip, almış gümüş çanacığını da başçaya çıkmış. Başçada pek gözäl bir fantan varmış. Uşaklar arada-zamanda bu başçaya oynamaa gidärmişlär fantanın kenarlarında oturup, suyu siiretmää sevärmişlär.

Dal, elindeki çanacıklan fantandan su alıp, dolayındaki gülleri sulamış. Dal pek beenmiş bu gümüş çanacıklan gülleri sulamaa. Kız bu çanacıklan gülleri sulaarkan, kıskanç kakuları onu bir taraftan siiredärmişlär.

Genä başka bir günü, Dal çiçekleri gümüş çanacıklan sulayarkan, kakuları genä onu bir taraftan siiredärmişlär. Dal fantandan su alarkan, gümüş çanacık, kayıp elindän, düşmüş su içinä. Dal istemiş onu, iilip, tutmaa, ama, dengini kaybedip, o da su içinä düşmüş. Su sa derinmiş. Bu vakıt Yapraklan Dal ona yakınmışlar, görmüşlär, nicä kızkardaşları su içinä

düşmüş. Onnardan yardım isteyän Dala hiç sokulmamışlar. Hadi kendileri gitmemişler, ama analarına-bobalarına da olduu için bişey sölämemişler, kimseyi yardıma çaarmamışlar.

Avşam üstü artık hepsi annamışlar, ani Dal hiç birerdä yok.

Aktarmışlar herersini, ama Dalı bulamamışlar. Kakuları da, yalan söyleyip, demişler, ani birerdä onu görmedilər. Dalın kayıp olmasına padişaa hem karısı çok kahırlanmışlar. Günnärlän yaş dökmüşler bu üzerä, ama boşuna. Yalnız Dalın fantana düştüü erdä bir gözäl, eşil dallı, käämil aaç büümüş.

Bu aacın altında oturannar, zorlarını unudup, ilinnenärmışler. Ara-da – sırada padişaa da karısınan, burada oturup, lafedärmışler.

Dal fantana düştüktän sora Yapraklan Fidan da sansın diişmişler. İltän onnar Dalın kaybelmesinä sevinmişler. Ama sora onnar da büyük kahıra düşmüşler. Fantana düştüktän sora, Dala yardıma gitmediklerini annamışlar da kabaatlı bularmışlar kendilerini. Yaptıklarına bin kerä pişman olmuşlar.

Bu kızların kaliplerin diişmesinnän bilä onnar başlamışlar, sansın kendileri da diişmää. Karakterleri güzelleştikçä üzleri da taa gözäl olarmış. Sarayda yaşayannar, bu diişilmekleri görüp, pek şaşarmışlar buna. Var söz, ani adamın ürää gözälkän, kendisi da gözäl olêr. Onnar da ölä düşünmüşler.

Padişaa karısınan günün birindä genä fantanın boyunda oturarmışlar, fikircä Dallan sözleşärmışler. Onun gözäl karakteri için çok söylemişler. Sora padişaa annatmış karısına, nicä Dal onu İndiyaya geçirmiş hem oradan geeri geldiynän karşılamış. Anmaklar boncuk gibi dizilärmışler biribirinä da ikisi da çok duygulanmışlar. Gözlerindän iiri-iiri yaşlar akmış, fantanın sularına karışmış.

Taman bu vakıt fantanın içindä su dalgalanmış, suyun içindä bir balık görünmüş. Kendisi yalabıkmış, kırmızı kapçıklarlan sarılıymış. Suyun dibindän çıkarmış, onnara dooru aazını açıp-kapayarak.

Bir da padişaa karısınan işitmişler:

– Hızlı iilip fantana, beni, tutup, çıkarın. Bän sizin kızınız. Bän – Dalım. Nekadar taa hızlı beni çıkarın. Nekadar taa hızlı kurtarın.

Padişahın karısı, elini uzadıp, balı tutmaa istemiş.

Padişahın karısının eli taa diiyncä balaa, o birdän bir gözäl kıza döner. Bu onnarın sevgili kızıymış. Padişahlan karısı şaş-beş olmuşlar hiç toplayamazmışlar kendilerini. Kendilerine gelincä çok iiri sevinmelik yaşları dökmüşler, sarmaşıp biri-birinä. Taa sora Yapraklan Fidanı

çaarmışlar. Onnar da Dala, yalvarıp prost etsin onnarı, büyük sevinmeliklän sarmaşmışlar küçük kızıkardeşlarına. Hem vermişlər söz, emin etmişlər, ani onu birkerä bilä dä gücendirmeyeceklär başka.

Padişaa, karısı hem onnarın üç gözäl kızları çok vakıtlar kismetli yaşamışlar.

- Neçin masalın adı „Konuşan balık”?
- Açıklayın kızcaazların karakterlerini, okuyarak masaldan sözleri.
- Beendiniz mi masalın sonunu?
- Siz dä ölä mi istärdiniz bitsin?

Kırnak kız*

(Moldovan halk masalı)

Vakıdın birindä yaşaarmış bir дәdu. Onun gibi şiret hem akıllı hiç do-laylarda da yokmuş. Varmış o дәdunun delikannı çocu. Pek istärmış onu evermää, ama çocuun yokmuş yavklusu da, дәdu onu sıkıtynan, demiş:

– Ačan bulacam gelin, ozaman da evlenecäm.

Dәdu beenmemiş çocuun cuvabını, zerä o yımşaklınnan çok vakıt ge-zecek gelinsiz. Bir kerä demiş ooluna:

– Kayılsın mı, Vası, bän sana kendim bir gelin ayırayım?

Çocuk, çok düşünmeyip, demiş:

– Kayılım, tütü.

Hazırlamış дәdu taligayı, ükletmiş onu eriklän da yollanmış komuşu küüyä ooluna yakışıklı gelin aaramaa, zerä küüdä hepsi palaçormuşlar. Ama дәdu buna hiç dayanamazmış. Nereyi dä gitsä, satarmış eriklerini sade kızlara. Diil paraylan, ama ayıp söylemää – gübürlän. Dәdunun bu satıcılına hepsi gülärmiş, ama дәdu bakırmış kendi işinä. Kızlar nekadar gübür getirärmişlər, okadar da erik kabledärmişlər дәdudan. Nekadar taa çok gübür getirer kız – дәdu okadar taa çok verer erik.

Kimisi дәduya teklif edärmiş:

– Beklä, дәdu, taa biraz, bän taa hepsini gübürleri getirämedim...

– Ama çok mu taa var ya?

– E-he-he-e!...

Ama tä kızın biri gelmiş дәduya basmanın köşesindä bir püskä gübürlän da uzatmış. Canım pek erik çekti.

– Nekadar bän sana vereyim yä, kızım, bukadarcık gübüre?

– Naşey yapayım ya, dădu, açan evdă yok gŭbŭr. Bunu da bân kăr komuşuykadan aldım. Yardım ettim ona i erlerini sŭpŭrmăă.

Dăduya taman bu da lăăzımmı .

Dădu verer kıza biraz erik, soru tur r, kimnerin kıızı da, bitirdiyn n alı veri çiliini, gider nereyi s . Birka  vakıttan sora d ner dădu geeri da al r bu kıızı ooluna gelin, ne inki o kıız ba kalarının arasında – hepsind n kırnakmı .

( evirdi K. Vasilioglu)

- Nic  d d  kıızın Kırnaklını annamı ?
- Annadın masalın i indeliini tekst  yakın.

Topal- rdecik*

(Ukrain halk masalı)

Ya ayarmı lar bir vakıtlar d duylan babu. Ama u akları onnarın yokmu . Hep kahırlanarmı lar bu űzer . G n n birind  d du demi  babuya:

– Hadi gidelim, babu, daaya mantar toplamaa!

Gitmi l r. Babu mantar toplayarken, baksa – bir g menin altında yuvacık, i ind  da bir  rdecik yat r. Da ozaman babu demi  d duya:

– Ya bak, d du, ne g z l  rdecik!

– D du demi :

– Hadi alalım onu ev , ko bizd  ya asın.

Kaldırmı lar onu erind n da g rm  l r, ani o topall  r bir bacacına. Almı lar onu usulcuunnan, getirmi l r ev , yapmı lar ona bir yuva, d  etmi l r altına t  , oturtmu lar orayı  rdecii, ama kendileri gen  mantar toplamaa gitmi l r.

D nerl r geeri, g rerl r – herersi tertiplenmi , i erleri sŭp r lm  , ekmek pi irilm  ,  orba ate t  hazır. Onnar komu lara gidip sormu lar:

– Kim bu olsun? Kim bu olsun?

Kimsey bi eycik bilm zm  .

Ertesi g n  d duylan babu gen  gitmi l r mantar toplamaa. D nm  l r ev , baksalar – varenikl r hazır, r k  yapaalan hem ii iplikl n dolu dur r pen er  boyunda. Onnar gen  komu lara:

– G rmediniz mi birkimseyi bizim aulda?

– G rd k bir g z l delikannı kı  aaz, pınardan su  ek rdi.  l  bir g z l kıız, – deerl r, – ama bir ayaana topall  r.

Däduylan babu türlü-türlü düşünärmışlär: „Kim bu olsun?” – bu-
lamêêrlar da okadar. Bitkidä babu demiş däduya:

– Bilersin mi ne, dädu? Yapalım bölä: yapınacez biz, sansın gideriz man-
tar toplamaa, ama kendimiz saklanacez da bakalım, kim o bizä su taşıyêr.

Ölä da yapmışlar.

Saklanmışlar çalmarın ardına, bir da – çıkêr onnarın evindän bir gözäl
kız suacıylan: ölä gözäl, ölä gözäl! Ama sade biraz topallêêr. Gitmiş o pı-
nara. Däduylan babu bu vakıt – hu içeri. Baksalar – ördecik erindä yok,
sade tüülär yuva içindä.

Däduylan babu almışlar ozaman yuvayı da atmışlar fırına. Orada da
o yanmış.

Taman bu vakıt kız suylan pınardan dönmüş. Girmiş içeri, görmüş
däduylan babuyu da birdän hızlanmış yuvasına, ama yuvası artık yanmıştı.
Ölä bir aalayış kaldırmış! Däduylan babu hızlı ona, uslandırmışlar:

– Aalama, ördecik! Olacan bizä kızımız erinä. Biz seni sevecez,
hoşlayacez, nicä kendi uşaamızı!

Ama kız demiş:

– Bän taa ölüncä sizdä yaşayaceydım, eer siz benim yuvamı yakma-
yaydınız hem beni kollamayaydınız. Ama şimdi, – demiş, – istämeerim!
Yapın bana bir rökä hem bir da ii, bän sizdän gidecäm.

Aalayarmışlar däduylan babu, yalvararmışlar ona kalsın – kayıl ol-
maazmış.

Yapmış ozaman dädu ona bir rökeylän ii. Oturmuş o aulda, işlärmiş ip-
lik. Bu vakıt geçer onun üstündän havada bir sürü ördecik da başlamışlar
çalmaa:

Tä näända ördeciimiz,
Tä näända gözelimiz.
Süpürülmüş aulda,
Nicä eşil çayırda

Çemrek ii pek fırlêêr
Ak yapaa iplik olêr.
Birär tüücäaz atalım,
Seni bizä katalım.

Kızçaaz erdän cuvap vermiş:
Bän istämeerim sizinnän:

Açan çayırda gezârdim,
Kırdım bân ayacımı.
Ama gittiniz bensiz,
Bân kaldım kırdı yalnız.

Sıbıtmışlar ona birâr tüücâaz da gitmişlâr ileri. Tâ geçer ikinci sürü
Bunnar da çalmışlar türkülerini:

Tâ nâânda ördeciimiz,
Tâ nâânda gözelimiz.
Süpürülmüş aulda,
Nicâ eşil çayırda.

Çemrek ii pek fırlıdêr,
Ak yapaa iplik olêr.
Birâr tüücâaz atalım,
Seni bizâ katalım.

Kızçaaz onnarlan da yola gitmemiş. Onnar da, birâr tüücaaz sıbıdıp,
bakmışlar yollarına. Ondan sora uçêr göktâ üçüncü ördek sürüsü.
Gördüynan kızı, çalmışlar türkülerini:

Tâ nâânda ördeciimiz,
Tâ nâânda gözelimiz.
Süpürülmüş aulda,
Nicâ eşil çayırda.

Çemrek ii pek fırlıdêr,
Ak yapaa iplik olêr.
Birâr tüücâaz atalım,
Seni da bizâ katalım!

Sıbıtmışlar onnar kıza birâr tüücâaz. Sarılmış kızçaaz o tüüceezlârlân,
dönüp-olmuş ördecik da, kalkıp havaya, uçup-gitmiş bu ördek sürüsünân.
Däduylan da babu genâ kalmışlar yalnız.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Beendiniz mi masalı?
- Masalın en beendii epizodunu resimnâyin.
- Başka halkın masallarından buna benzeyân bir masal var mı okuduunuz. Getirin aklınıza onun personajlarını.

Altın fen  *

(Moldovan halk masalı)

Yaşayarmış vakıdın birind  bir karı. Varmış onun bir oolu. Yıllar ge armışlar, su gibi akarmışlar.  ocuk b  m  , başlamış k   horularına gitm  , derneklerd  gezm  , hem da taa ba ka  ocuklarla barabar başlamışlar yardım etm   ba bir komuşuya, ba başkasına. Da t  gelmiş ona vakıt evlenm  . Bulmuş kendisin  bir kız, anna mışlar da  eketmişler hazırlanmaa d  n . Ama kız, l  zım s lem  , aşırıdanmış.

Bir g n doorulmuş  ocuk yayan komuşu k  y  kendi gelinin  – d  n i in anna maa. Gider o yolca. Bir da ona kar ı – dragon. Hem diil o  t  berilerind n, ama başlarından biri: onun başında – altın fen  ymi . Nic   arlarda. A mış dragon aazını –  st  enesi g k  dayanarmış, altın   enesi da er dan sarkmış, fırlatmış bir demet yalın (ate ) da sıslamış:

– Dur, delikannı, bitti senin vakıdın –  indi b n seni iyec m!

– G rd yn n b l  korkun luu, delikannı b  k acıylan d   n   : „San‐ki  ıkabilec m mi b n bu belanın altından? Az umut... Ya b n yalvarayım birkimsey  sau tursunnar bu dragonu yolumdan”. Ama sesl n demi :

– Braksana, dragon, bitkid  s leyim birkaç laf...

– Ee kim  s n isteersin danı maa?

– T  G ne  , L zger  hem Er .

– Hadi  l  olsun, – kayıl olmu  dragon, – s l , ne var s leyc  n da ondan sora b n seni yudacam.

Delikannı kaldırmış g zlerini G ne  :

– G ne   k,  afkl  G ne im, kudretli hem g z l, yap  l , ki b n  atayım orayı, nereyi b n  indi gid rdim.

G ne  bir inc  oktan inmiş yolcu delikannıya, sormu :

– Ne isteersin s n yalvarmaa bana?

– Kurtar beni  l md n! Sau tur dragonu benim yolumdan, ki olsun b n ge eyim kendi gelinim . Yap  l , ki o beni imesin.

– Yok nic  b n s  nd reyim  ıllarımı (oklarımı), suodayım eri, ki dragonu gebertm  . Sade g z n, a an  ekedecek yaprak d k m , b n iisildec m kendi sıcaamı, ama  indilik benim borcum yısıtmaa hepsini erin  z nd  bulunan cannıları, k r dragonu da.

Bu laflardan sora gen  bir incecik oktan kalkmış g kler .

Dragon doorulmuş delikannının  st n :

– A-ha, sän isteersin beni dondurmaa! İsteersin beni kaybetmää! Ama Güneş, nicä gördün, sana yardımnamadı. Şindi bän seni iyecäm!

Ozaman delikannı haşlak yalvarmış Lüzgär:

– Kudretli Lüzgär, kanatların üstündä, uçup ta, gel kurtar beni!

Birdän duyulmuş onun yaklaşması, kalkmış bir üüsek hava hortumu (yavruşka), da durgunmuş onun önündä Lüzgär:

– Ne zorun var, delikannı?

– Belaya düşüm... Kurtar beni dragondan! Ko gök gürüldesin, çimçirik çaksın, büük yaamur yaasın, ki dragon brakılsın neetindän, bän da etişeyim kendi gelinimä, yapayım düünümü...

– Yok nicä bän tamannayım senin istediini: diil çoktan eşerdi kırlar, açılar meyvalıklar, onnara deyni boran pek korkunçlu. Tā açan meyvalar hem başaklar olaceklar, ozaman başka iş. Var nicä ozaman kâr krayı da salvereyim, kaar da saurdayım... Ama şindi läüzım korumaa daaları hem eşillikleri...

Açan lafedärmiş Lüzgär, patlamaa hazırmışlar toomruklar, eşerärmiş dolay.

– Bu vakıt benim borcum – nazlı eseyim, ki hepsinä dirilerä olmasın pek suuk ta, pek sıcak ta.

Da toparlanmış Lüzgär çayırlara, bayırlara, götürmüş dirildän yaamurları kırlara hem meyvalıklara, baalara hem başçalara.

Bundan sora dragon taa da çirkin anırmış:

– İsteersin beni yolundan sauşturmaa! İsteersin beni dondurmaa! Ama Lüzgär da sana yardımnamadı. Tā şindi bän seni iyecäm!

Da kâr dayanmış delikannıya. Çocuksa üzükoyunu düşmüş Erä.

– Ana topraam, benim Erim! Kalk bayır gibi dragonun önündä, sıbıt onu derin-dipsiz çukura: çıktı o benim yoluma, isteer benim canımı almaa.

Ayakların altında Er, sansın, kaynamış, bir bayır olmuş da demiş:

– Nekadar yaşêêrım bän hepsini doyurêrım, benim üzümdä bulunanarı. Senin istediini tamannayamam, çünkü yok kuvedim durgutmaa dragonu, kısaltmaa onun ömürünü. Herbirinä veriler ömür, angısını o läüzım bütün-bütünnä geçsin. Bän yok nicä ne uzaldayım, ne da kısaltayım onnarın ömürünü. Bän hepsinä deyni vererim bir koruntu, kâr dragona da...

İnmiş önündä bayır da Er olmuş düzücü, nicä varmış.

Dragon artık heptän hızlanmış delikannının üstünä:

– İsteersin beni kaybetmää? Ama Er dä sana yardımnamadı! Tä şindi bän seni iyecäm!

Ne kalmış o çocaa yapsın?

– Yok ne yapmaa, – demiş o, – eer geldiseydi vakıt beni imää, ko olsun senin cesinä. Ama tamanna benim bitki istediimi: salver beni evä, ver bana bitki kerä görüşeyim anamnan, söyleyim ona, ki başka beni beklämesin hem aaramasın.

– Hadi ölä olsun, git, – demiş dragon. – Sölä ona, ne istärsän, ama ondan sora bän seni iyecäm.

Dönmüş delikannı evä. Açmış kapuyu, yorgun hem kahrılı.

– Ne seninnän, oolum? Ne oldu? Neçin sän ölä kararmışın düünün önündä?

– Çocuk kahrılı demiş:

– Nicä bän şenneneyim? Çıktı benim önümä dragon, üst çenesi gökädän, aşankısı erädän, başında altın fenä, beni imää ister. Ne Güneş, ne Lüzgär, ne dä Er beni kurtaramadılar. Genä islää, ani braktı beni evä, bitki kerä buluşmaa. Hadi ayırılalım da bän hızlı geeri döneyim, o taa burayı gelmedään, zerä ozaman ikimiz da kurtulamayacez.

Annayıp oolunun kahrını, anası da kararmış. Diil şaka ya.

– Oolum, – demiş anası, – bän da gidecäm seninnän.

– Çıkmış anası dragonun önünä:

– İi günnär, saygılı dragon!

Dragon fırlatmış aazından bir demet yalın da mırıldanmış:

– Eer sän bana seläm vermeyäydin, bän seni birdän külfaş edeceydim!

Çocuun anası hiç korkmamış onun o laflarından da demiş:

– Hepsi diil ölä, dragon, nicä sana görüner...

– Nicä yä?

– Şindi söyleyecäm... Tä sän aykırı durmuşun oolumun yolunda da istersin onu imää. Ne bu sana läözüm? Ko gitsin delikannı, nereyi yollanmış, ko yapsın düününü, yaşasın kendi ömürünü bu toprakta. Onu, kim ani gider evlenmää, düşmeer yolda, oyalamaa. Kär tersinä, kim var nicä, läözüm yardımnasın ona. Tä senin, dragon, kimsey canını almadı – ne Güneş, ne Lüzgär, ne Er. Onnar seni gücendirmedilər. Sän da engel etmä adama. Ko gitsin kendi yolundan, ko onu Güneş yısıtsın, Lüzgär serinnetsin, Er da karşılaşsın. Ama eer sän pek imää istärsän, i beni! İ oolumun erinä. Ama onu salver gitsin.

Şaşımış dragon:

– Nekadar yaşêêrım, bunu bân yoktur ne gördüüm, ne da işittiim! Büün bân seftâ annadım, nicâ kaavi ana sevdası.

İltmiş başını o ihtâr ananın önündä da demiş:

– Brakêrım bân sizi ikinizi da diri hem sizin bu kaavi sevdanız için biri-birinizä, angısını bân büün gördüm, baaşlêêrım sizä bu altın fenţeyi.

Dragon indirmiş başından fenţeyi (koronayı) da uzadêr karıya.

Çocuun anası almış altın koronayı da gitmiş komuşu küüyünä düünü hazırlamaa. O gidârmış hem düşünârmış, ani bu koronanın altında duracaklar gelin-güväâ, nicâ bir uzun hem kısmetli yaşamayı gösterân nışan.

O küüdä, neredä yaşayarmış gelin, karıyı oolunnan gözâl kabletmişlär. Käämil düün yapmışlar – **lautar** çalgıcılarınnan, şen sofralarlan hem kızgın oynunnarlan. Düündä çocuun anası tutmuş altın koronayı gelinnän güvenin başların üstündä, duva ederäk, onnarın arasında da olsun ölä kaavi sevda, angısı var nicâ ölümü dä ensesin.

Üç günä uzanmış düün. Çok yıllar yaşamışlar gençlär annaşmakta hem uslulukta.

Ozamandan beeri geler o eski adet – düündä tutmaa gençlerin başların üstündä altın fenţeyi (koronayı), duva ederäk, ki Allaa versin onnara saalık, kısmet, büük sevda çok yıllara, angısı götürer gençleri uygun insannık yolundan. Tâ masalın da sonu geldi. Kim sesledi – düün mancası idi. Kim başkası-na annadacak, o – bir dizi kovrik bulacek. Maşalla olacek.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Yolda çocuk kimi karşılamış?
- Drogon ne istemiş çocuklan yapmaa?
- Kim ölümdän onu kurtarmış?
- "Büün bân seftâ annadın, nicâ kaavi ana sevdası..." Bu cümleinin maanasını açıklayın.

Tamah garga

(Gagauz halk masalı)

Evelki vakıtlarda Bucak taraflarında, küüyün birindä, yaşarmış bir boz garga. O bozmuş diil soyluundan, nekadar kartlıktan. Yakınmış artık üçüz yıla, nicâ o Bucak kırlarında leşlän bakınarmış, yaşamaya sevinârmış.

Günün birindä babu süpürer ambarın içini da gübürleri atmış çukur içinä, angıların içindä tenä kırıntısı da bulunarmış.

Bu vakıt boz garga oturarmış salkım aacın tepesindä da görmüş, ani babunun ardına çukurun içinä saçak kuşları başlamış toplanmaa. Boz garga kendi kendinä düşünmüş:

– Boşuna bu saçak kuşları orayı toplanmaz. Bezbelli, var imää bişey... Kanatlarını saurup, garga da, uçup konêr orayı. Gagalaarkan tenä kırıntılarını, garganın bacaana batêr bir çalı. Diil, ani acıtsın, ama koraylara iliştinyän, engel edärmış. Garga türlü-bürlü çevirmış, savaşmış gagasınnan çıkarsın o çalıyı, ama çıkaramamış. Ozaman, uçup, gitmiş dooru o babunun kapunun önünä konmuş:

– Çıkar bacaamdan çalıyı, angısı senin betterinä battı. Sansın yoktu nicä sıbıdasın o gübürleri bir pak erä... Şindi al da çıkar bacaamdan o çalıyı.

Babu, düşünüp biraz, kayıl olmuş:

– Olur, garga, yapayım, açan kabaatlıymışım. Tä alacam içerdän iineyi hem gözlüklerimi.

Alêr babu iineyi hem gözlüklerini da çıkarêr garganın parmaandan çalıyı.

Uçacaazaman garga şükür etmiş babuya hem demiş:

– Gaa, saa olsasın, babu! Kurtardın beni beladan, ama çalıyı sıbıtma, kaldır. Bana lääzım olduynan, bän, gelip, alacam.

– Ee, ölä olsun, – demiş babu. – Yaparım bunu da.

Garga, saurdup kanatlarını, uçup, gider. Geçmiş hayli vakıt, ama garga hiç görünmâzmiş, peydalanmazmış. Bir cumertesi, pazara karşı, babu hazırlanêr ekmek yapmaa. Yakêr sobayı, yaklaştırêr fırının aazına elinin tersini, ama görer, ani soba lääzım yakılsın, ekmeklär çii kalmasınnar deyni. Yakacak ta başka yokmuş. Bakınêr babu oyanı, bakınêr buyanı da ilişer babunun gözünä garganın çalısı. Alıp ta yakêr o çalıyı. Pişirer ekmekleri. Taman çıkarmış fırından sıcak ekmekleri – garga sansın eşiktäymiş, gelmiş çalıyı istemää:

– Gaa! Ver benim çalımı. O bana lääzım.

– Ee, iş tä bölä, garga, – çeketmiş annatmaa babu, – Yaktım fırını ekmek pişirmää deyni, ama yakacak etişmedi da bän yaktım o çalıyı da.

– Gaa! Bişey bilmeerim, babu, çevir geeri benim çalımı!

– Nesoy vereyim, açan bän onu yaktım?

– Gaa! Çalı yoksaydı – ver ekmää!

Pek tühlanmış (kahıra düşmüş) babu, ani bu boz gargaylan baalandı, ama yok nâpmaa verer gargaya somunu.

Garga onu imemiş, ama götürmüş küüdä bir adama, angısı bu vakıt öküzlärlän aulu sürärmış. Konup kazın üstünä, somunu gagasından alıp koltuuna, sorêr çorbacıya:

– Gaa! Yakışmaz mı sendä brakayım te bu somunu avdan geeri gelincä? Sora bän onu alacam.

– Olur brakasın. Alacan, nezaman isteyecän.

Adam, bitirdiynän aulu sürmää, oturêr evdekilepinnän ekmek imää. Taman bu vakıt onnara mussafirlär geler. Lääzım olêr taa ekmek. Adamın karısı hiç bilmäzmiş tä, ani ekmään biri garganın da keser onu da.

Taman kalkmışlar sofradan, açan garga, konup kapunun önünä, dikilmiş adama:

– Gaa! Geldim somunumu almaa!

Adam saleder somunu doloptan alıp vermää, ama bulamêêr. Sorêr karısına da annaşılêr, ani ekmek kesildi hem indi musaafirlärlän. Çorbacı başlamış annatmaa gargaya, nesoy olmuş iş, ama boz, hayırsız garga hiç seslemää da istemäzmiş.

– Gaa! Bän bişey bilmeerim! Ya somunu, yada öküzü! – baararmış garga.

Dönmüş adam oyanı, dönmüş buyanı, düşünmüş ölä, düşünmüş bölä... Aalaşsın da yok nicä, musaafirlerdän da ayıp. Verer öküzü boz gargaya.

Aldıynan garga öküzü, imemiş onu, ama götürmüş. Genä naşeyse aklındaymış bu boz, kart garganın, ama kimseyä açıklamazmış. Sade o, boz tamah garga bilärmış, ani tezdä Çorlan Petrinin çocuu evlenecek da alacak küüyün en gözäl kızını.

Garga, küü içinä girdiynän, doorulêr dooru Çorlan Petriyä. Taman da çorbacı bulunmuş kapunun önündä. Garga genä konêr kazın üstünä da:

– Gaa! Çorbacı! Zamansêêrsın! Yok mu nicä sizdä brakayım te bu öküzü avlanmaktan dönüncä?

– Brak, garga. Alacan, nezaman isteyecän, alaf var.

Bu laflardan sora çorbacı aydêêr öküzü sırlık auluna. Geçmiş bir hayli vakıt, ama garga peydalanmazmış. Ama evdä başlamışlar artık düünä hazırlanmaa, hayvannarı kesmää. Kesmişlär koyunnarı, koçları, bir dana – ne varmış, ama çorbacı, sayıkladıynan, annêêr, ani yaanı etişmeyecek. Şaka diil ya – üzlärlän kişi çaarmışlar. Çorbacı düşünmüş ölä, düşünmüş bölä da kesmişlär garganın da öküzünü.

Laanalar, bulgurlar, süüşlər kaynayarmış, daul dumburdarmış, düdüklär bütün küüya işidilärmış, düüncülär diil sade aul içindä, ama sokakta da oynarmışlar. Büük şennikmiş ortalıkta. Düün taman kızışmıştı, açan garga, genä oturup kazın üstünä:

– Gaa! – demiş. – Geldim öküzümü almaa!

Gargaya ölä, gargaya bölä annadêrlar... Garga hiç seslemää dä istämer. Sert-sert, ani hepsi işitsin, baarêr:

– Verin benim öküzümü! Kim sizä izin verdi aalemin öküzünü kesäsiniz?

Onu türlü-türlü uslandırmışlar, masalara teklif edärmışlär, ama hep baararmış:

– Bişey bilmeerim! Ya öküzü – yada gelini!

Düüncülär işittiynän, gördüynän butakım kavgayı, başlamışlar daalışmaa. Çorbacı da, gördüynän, ani garga susmêêr hem var nicä gitsin ileri dooru aalaşsın, verer, oolundan ayırıp, gelini gargaya.

Başka kavgı kaldırmınsın deyni, bitkidä dökerlär boz, tamah, gargaya bir-iki filcan şarap hem rakı.

Gelini kablettiynän, garga sevinmeliktän içmiş rakı da, şarap ta. Almış bitkidä gelini, kaldırmış onu aacın tepesinä küüyün ortasında da erleşincä erinä, pupuk gibi sarfoş olmuş. Oturarmış dalda hem bütün küüyä çalarmış kendisi düzän türküsünü:

– Brä da ahmak bu insannar!

Hepsi, nicä hayvannar.

Onnarı bän aldattım,

Beş kapeykaya aldım:

Çalıyı verdim – somunu aldım,

Babuyu hızlı ekmeksiz braktım!

Somunu verdim – öküzü aldım,

Eşek kafalıyı öküzsüz braktım!

Öküzü verdim – gelini aldım,

Susak kafalı güveeyi gelinsiz braktım!

Pek üfkelenmiş güvää, işittiynän, nasıl bir yoluk boz garga onu gülmää alêr. Girer içeri, indirer enserdän tufää, doldurêr bir patron iiri saçmaylan da ateş eder garganın üstünä dooru. O barıt dumanı taa daalmamıştı, açan güvenin önünä, nicä yaş partal, düşmüş yoluk hem sarfoş garga. Düşmüş ölä, ani pläslamış kâr şu yoluk garganın canı da birdän fırlamış.

Güvää düündän sora yapmış o gargadan bir korkuluk da aulun ortalı-
na asmış. Taa şindiyädän da gargalar korkêrlar korkuluktan.

Gelini aaçtan indirip, güvää düüncüleri geeri çevirmiş da taa şin-
diyädän işidiler oradan daulun hem düdüklerin sesleri.

- Nesoy aarif fikir çıkır bu masaldan?
- Garganın kötü işlerini kaç kerä denediniz? Annadın onnarı sırayca.
- Masalın planını tefterlerinizä yazın.

Kolobok*

(Rus halk masalı)

Yaşaarmışlar bir vakıtlar däduylan babu.

Dädu bir gün teklif etmiş babuya:

– Pişir, babu bana bir küçük ekmecik. Ruslar ona kolobok deerlär. Bän
pek beendim bu lafı.

– Nedän pişireyim ya, açan bir da püskä un yok?

– Brä, babu, seni hep üüretmää lääzım. Okadaradan mı hiç bulamaycan
istediynän? Süpürt unnuun içini, çuvalları silk – da toplanacak okadarlık.

Babu ölä da yapmış: süpürmüş unnuu, silkmiş çuvalları da toplamış
bir-iki auç un, yuurmuş amuru kaymaklan, tombarlatmış bir ekmecik, ka-
urmuş onu oloy içindä da koymuş onu suutmaa pençerenin üstünä.

Bıkmış o ekmecik-kolobok pençerenin üstündä durmaa: tukurlanmış
sundurmanın üstünä, sundurmanın üstündän çimenin üstünä, çimenin
üstündän çıkmış bir yolcaaza-patekaya da patekayca tukurlanmış.

Tukurlanarmış kolobok yolca da çıkmış ona karşı bir tavşam:

– Tombarlak kolobok, bän seni iyecäm!

– Brak beni, tavşam, imä, taa islää seslä, nasıl türkücük bän sana çala-
cam.

Tavşam dikmiş kulaklarını, kolobok ta çalarmış:

– Bän kalın bir kolobok,
Akıllı bendän hiç yok!
Unnuktan toplanma,
Çuvaldan silkinmä,
Yapılı kaymaklan
Salt iki parmaklan.
Pençeredä suudulu,

Şiretlik içim dolu.
Bän dädudan kaçtım,
Bän babudan kaçtım,
Ama bän sendän, yılık,
Kayacam, nicä balık.

Da tukurlanêr kolobok ileri dooru: tavşam onu okadar da görmüş.
Tukurlanarmış kolobok daa yolunca da çıkmış ona karşı bir boz yabanı:
– Tombarlak kolobok, bän seni iyecäm!
– İmä beni, boz yabanı, bän sana bir türkücük çalacam. Da çeketmiş:

– Bän kalın bir kolobok,
Akıllı bendän hiç yok!
Unnuktan toplanma,
Çuvaldan silkinmä,
Yapılı kaymaklan
Salt iki parmaklan.
Pençeredä suudulu,
Şiretlik içim dolu.
Bän dädudan kaçtım,
Bän babudan kaçtım,
Bän tavşamdan kaçtım,
Bän sendän, yabanıdan,
Kayacam, nicä yılan.

Tukurlanmış kolobok ileri dooru: yabanı onu okadar da görmüş.
Tukurlanarmış kolobok daaca da çıkmış ona karsı bir ayı, dalları kıran, aaçları, fişkan gibi, kıvradan:
– Tombarlak kolobok, bän seni iyecäm!
– İyämeycän, buruk bacaklı! Taa islää sän benim türkücüümü seslä. Kolobok çekeder çalmaa, ama Mişka-ayı kulaklarını sarkıtmış da seslärmiş:

– Bän kalın bir kolobok,
Akıllı bendän hiç yok!
Unnuktan toplanma,
Çuvaldan silkinmä,
Yapılı kaymaklan
Salt iki parmaklan.
Pençeredä suudulu,
Şiretlik içim dolu.

Bän dädudan kaçtım,
Bän babudan kaçtım,
Bän tavşamdan kaçtım,
Bän yabanıdan kaçtım,
Kaçacam sendän, ayı,
Olacan sän pek mayıl.

Tukurlanmış kolobok ileri. Ayı onu okadar da görmüş. Tukurlanarmış kolobok da ona karşı çıkmış tilki:

– Zamansêêrsın, kolobok! Nesoy sän gözälsin! Nesoy sän kızarıksın!

Kolobok pek beenmiş, ani onu metetmişlär da çeketmiş kendi türküsünü çalmaa; tilki seslärmiş, ama hep ona yaklaşarmış:

– Bän kalın bir kolobok,
Akıllı bendän hiç yok!
Unnuktan toplanma,
Çuvaldan silkinmä,
Yapılı kaymaklan
Salt iki parmaklan.
Pençeredä suudulu,
Şiretlik içim dolu.
Bän dädudan kaçtım,
Bän babudan kaçtım,
Bän tavşamdan kaçtım,
Bän yabanıdan kaçtım,
Bän ayıdan kaçtım,
Ama sendän, tilkicik,
Taa da kolay kaçacam.

Käämil türkücük! – demiş tilki. – Sade bir kusur, gözelim, artık ihtärım da hepsiciini işidämeerim. Otur benim zotkacıımın üstünä, kulaklarıma taa yakın da taa bir kerä çal o gözäl türkücüünä:

– Bän kalın bir kolobok,

Akıllı bendän hiç yok! Tilki onu bitkiyädän seslämemiş da, kestirip yarım lafta, tutmuş onu da imiş.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Masalı oynayın teatru gibi.
- Donakları kendiniz hazırlayın.

Altın saçlı Länka*

(Ukrain halk masalı)

Bir vakıtlarda varmış bir adam. Gezärmış dünnedä da kendinä gelin aarayarmış. Gitmiş bir falcıykaya, angısı ona demiş:

– Git ta aara altın saçlı Länkayı!

Da gitmiş aaramaa.

Aaramış, aaramış, ama bulamamış. Gitmiş ozaman güneşä – sormaa, görmedi mi sanki birerdä altın saçlı Länkayı! Ama güneş vermiş ona bir altın yumacık da demiş:

– Nezaman sana birbişey läüzım olursa, at o yumacı ardına.

Sora o danışmış göktä aya. Ay ona demiş:

– Bän şafk ederim az, sade gecelerdä, hem herersini aydınadamêêrım. Bölä bir Länkayı birerdä taa görmedim!

Vermiş ona ay bir çetkacık da demiş:

– Eer senin başına bir bela gelärsä, at onu ardına omuz aşırı.

Sora gitmiş o lüzgerä. Lüzfär demiş:

– Git, zerä senin altın saçlı Länkanı otuz demir dilli babu tutêr. Ama sän onu o babulardan görmeyecän, – demiş lüzgär. Ama sän o babuların birinä işä git. O verecek sana bir beygir, angısı havada uçêr. Tä onunnan sän var nicä Länkayı kurtarasın!

Vermiş ona lüzgär bir süpürgä da demiş:

– Eer gelärsä başına bir bela, sän bu süpürgeylän saurt birkaç kerä ardında.

Gitmiş o ozaman falcıykaya, angısı ona demiş:

– Eer güdärsän benim kısıraamı, bän verecäm sana bölä bir beygir!

Da aydamış o kısıraa daaya otlatmaa. Gecä kalkmış bir büyük şamata-da kısırak birdän kaybelmiş, sansın er içinä girmiş. Peydalanmış ozaman çok tilki da gitmiş onnar falcıykaya. Orda bir sepedin içindä kloçka oturarmış yımirtaların üstündä. Ama tilkilär kaldırmışlar onu sepet içindän, yımirtaları kırmışlar, da o yımirtaların içindän fırlamış kısırak üç kuliciklän. Tä ozaman falcıyka vermiş ona kuliciklerin birisini da demiş:

– Altın saçlı Länka o babularda bir sırça kapta durêr. Sän al onu sırça kaplan bilä, ama o kabı açma, taa evä etişmeyincä!

Da gitmiş adam o otuz demir dilli babuya. Gelmiş orayı, açan hepsi babular taman uyuyarmışlar. Görmüş o bir büyük sırça kabın içindä altın saçlı Länkayı, kapmış onu, pinmiş beygirä atlı da uçup-gitmiş oradan.

Ama o demir dilli babular uyuyarmışlar irmi dördär saat. Sora, kalktıynan, görmüşlär, ani Länka – yok. Toparlanmışlar o genç adamın ardına. İşider o uultu ardında – babular ardına uçarmışlar. Atmış ozaman ardına o çetkacı da birdän büümüş onnarın arasında bir gür daa üzlärlän kilometraya. Çeketmişlär o babular o daayı kemirmää da kemirmişlär bitki aacadan. İleri dooru toparlanmışlar çocuun ardına.

fisirdeşmää – şıprdaş-maa; sessiz lafetmää

İşider o ardında gürültü. Sıbıtmış ardına o altın yumacı – büümüş birdän bir bayır. Ama babular bu bayırı da kemirip-falamışlar da genä çocuun ardına kaçêrlar. O bu vakıt artık denizä etişmişti. Urmuş süpürgeylän o denizä – yayılmış deniz onun önündä ta dibinädän. Geçmiş o denizin dibindän öbür tarafına da genä, dönüp, urmuş süpürgeylän denizä – da su genä bireri toplanmış, nicä da varmış. O babular hepsi o denizin dibindä kalmışlar, buulmuşlar.

Ama hep o vakıt o taraflarda gezärmiş bir padişaa atlı. Etişmiş o çocuu da çeketmiş onunnan düüşmää, istärmiş ondan zorlan altın saçlı Länkayı almaa.

O padişaa'nın beygiri hep o falcıykanın kısıraan bir kulisiymiş. Da tã beygirlär, fisirdeşip, aralarında naşeyse annaşmışlar da sıbıtmış beygir padişaa'yı erä. O düşmüş ölä, ani birdän ölmüş. Çocuk bu altın saçlı Länkaylan saa-seläm evä etişmişlär da sora çok yıllar kısmetli yaşamışlar.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Masalı uygun seslän nişannara görä okuyun.
- Masalı parça-parça annadın.
- Masalı kim yarader (kurêr)?

Beenilmiş çiçää (Gagauz halk masalı)

Bir padişaa'nın oolu istemiş evlenmää. Bir kerä bu olan çekinmiş faytonnan sulamaa beygirlerini pınarda. Onun yanında, başça içindä, o görmüş bir kız, ani sulayarmış çiçekleri da vermiş ona seläm:

– Kolay gelä, mari kız! Ne sulêêrsın onnarı? Bilersin mi, nekadar yaprak var onnarda?

– Ee, sän, padişaa oolu, bilersin mi, nekadar yıldız var göktä? – sormuş kız.

Gelmiş çocuk evä da annatmış bunu anasına:

– Gördüm, mali, başçada bir kız, çiçektän gözäl.

Anası danışmış bobaşına.

– Gidelim, görelim, – demiş padişaa.

Pinip faytona, boba çocuunnan gitmişlär o kıza.

– Kolay gelä, mari kız! Var mı nicä bu çiçeklerdän veräsin bizä dä biricik? – verip selämnı, sormuş padişaa.

– Gir, efendim, kopar kendin. Bu dünnedä bölä: kim kimi beener, onunnan da yaşêêr, angı çiçää isteer, onu da koparêr.

Açan padişaa atmış gözünü taa ileri, o görmüş başçanın dibindä, aaçlar arasında, evceezin yanında bir däduylan bir babu. Yaklaşp orayı, o sormuş, onnarın mı bordey. Annadı gibi, padişaaayın esabına naşeyssä gelmemiş. Brakıp bunnarı, yollanmışlar onnar bir başka padişaaayın kızına, ama çocuun gözleri geerida kalmışlar.

Geldiynän bu kıza, o hiç istämemiş faytondan da inmää, neçin ki öbür kıızı pek beenmiş. Çorbacı sormuş, neçin çocuk inmeer erä, ama işitmiş cuvap:

– Benim ayaklarım acıyêr.

Çok oyalanmayıp orada, evä geldiynän, padişaa demiş karısına:

– Çocuumuz beendi bir fukaara kıızı, ama bu iş bizlerä yaraşmaz. Bän çaaracam düünä başka padişaaaları da. Ne deyeceklär onnar bana?

Ama, biraz düşünüp, gençlerin hatırına, kısmetinä, bölä kotarmış: „Alalım burayı o fukaara insannarı da onnarın bordeyin erinä bir büyük ev yapalım. Aalem, gördüü gibi sanmasın, ani biz hısımnaştık fukaaranın birinnän”.

Gelmiş vakıt da olmuş bir pek gecik düün. Musaafirlär göz indir-mäzmişlär gelindän. Hepsicii sorarmış, neredä buldular bu dünnä gözelini.

Düün bittiynän, bir aftadan sora, gelmiş izin, ani güvää gitsin aşırı ya bir yıla üürenmää. O yazın pek sıcakmış. Bir gün kulların birisi, ani kıskanarmış gelini, istemiş onu yok etsin. O koymuş yola gelini sorsun padişaaaya, ki onnar ikisi gölä yıkanmaa gitsinnär. Gelin becermäzmiş üzmää. Kul çekmiş onu derinä da battırmış su içinä. Sora, giyiyip onun rubalarını, boyanıp, sürünüp, benzetmiş kendisini ona. Geçmiş vakıt da çocuk gelmiş evä. O taa bişey annamamış, ama duymuş, ani karısı sansın biraz diişilmiş.

Gitmiş çocuk gölün boyuna biraz gam daatmaa. Oturup set üstünä, atmış suya bir topaç. Bir da baksa: dalgalar arasından peydalanmış bir

pek gözäl balık, ani insan gibi lafedärmiş. „İh, ne çok uyumuşum bän! Şükür, ani uyandırdın. Sän geldin mi şansora? – sesetmiş balık.

– Kim sän? Kim sän? – kuşkulanmış adam.

– Bän senin karındım, ama o zulüm kul braktı beni burada. Dalgadan-dalgaya, taştan-taşa urulup, bir balık oldum. Çıkar beni buradan, yalvarêım sana.

Getirmiş çocuk balı evä da yaptırmış onun için bobasına bir altın akvarium. Ölä gözäl olmuş bir iş, ani kimsey taa görmemiş.

Birkaç vakıttan sora, açan kul görmüş, ani iş çıkacak üzä, istemiş balıktan yapsınar bir çorba. Çocuk kayıl olmamış da demiş: „Göldä balık çok, buna dokunmayın”. Ama o ayırdıynan evdän, kul kestirmiş balı da sıbıtmış onun kafasını sokaa. Bulmuş o kafayı bir babucuk da, alıp, koymuş onu içerdä masanın üstüna. Babu dışarda işinä bakarkan, balık yok olmuş içerdän. „Bezbelli, kedilär idi onu”, – tühlanmış (kahırlı düşünmüş) insan. Ama baksa: içersi pak, süpürülmüş, hepsi erleştirilmiş...

– Kim yapsın bunu? Sansın kimsey da gelmediydi, – düşünärmiş babu.

Babu, naşey sä şüplenip, sormuş taa bir kart insana, ne bu olsun.

– Gözlet onu pençeredän, – demiş ona kart babu.

Babu ölä dä yapmış. Baksa: içerdä bir gözäl kız, bitirip işini, saklanmış dolaba.

– Gördüm, gördüm, saklanma orayı, – baarmış babu.

Ondan sora kız annatmış babuya, nelär geçirmiş başından... „Bitkidä benim ayırdılar kafamı da basetilär sokaa, ama kısmetimä, çinämedin. Şükür sana, ani beni toz içindän kaldırdın. Şindi sendän kaarä benim yok kimseyim. Olsana benim malim” – yalvarmış kız. Babu pek sevinmiş, ani onun da oldu bir yardımcısı.

Bir gün, geçirip elinä kazannarı, kız gitmiş suya üç gözlü çöşmeyä da buluşmuş orada padişayın oolunnan. „Afet, gülüm. Benzettim seni karıma. Neredän sän burada?” – sormuş o. Kız itraf (açıklamış) etmiş, kim o da aalayarak annatmış, nelär geçirmiş başından. Çocuk yalvarmış ona, ayırılmasın babudan, beklesin onu.

Danışmış çocuk anasına:

– Mali ma, mali! Bän genä buluştum kısmetimnän. Bu kul aldattı bizi.

İşitmiş bunu bobası da. Çocuk yaptırmış padişaya bir büyük yapı incir dizmää. Çarmışlar orayı işlemää kızları onsekiz yaşından irmiyädän hem karıları ellidän elli ikiyädän. Herbir küüdän toplanmış ikişär-üçär insan.

Gelmiş burayı o zavalı gelin da. Buradaymış o zulüm kul da. İş taa çekemediynän, çocuk demiş: „Hepsiniz annadaceniz, kim ne geçirdi başından”.

Hepsicii annatmış. Kimsey bişey saklamamış. Bitkidä çocuk getirmiş 40 at, 40 ta bıçak da sormuş kula, ne isteer: 40 at mı, osa 40 bıçak mı? Kul sanmış, ani ona olacek baaşış da istemiş 40 at. Çocuk demiş:

– Ozaman dön ardını, örsünnär sana kırk pelik.

– Neçin bana pelik? – şaşmış kul.

– Duyasın, ne yaptın, kimin canını yaktın.

Baalamışlar onu 40 atın kuyruuna da kırk parça yapmışlar kulu.

(Erleştirdi Saveliy Ekonomov)

- Kimi sevmiş padişayın oolu?
- Kimmiş o kız? Yazdırın onun karakterini.
- Annadın masalı sıralına görä.

Polkan hem ayı*

(Rus halk masalı)

Evelki vakıtlarda bu olmuş. Bütün yaşamasını kart köpek Polkan zaamet etmiş boyarın birinä: onun zenginini korumuş, çorbacının uşaklarının sokaklarda kaçmış. Kimär kerä, açan uşaklar çekedärmışlär Polkanın kuyruunu çekmää, makar ki acıdarmış, ama Polkan dayanarmış. Biler, anı onnar uşak – ahmacık.

İzmet etmiş Polkan, taa ihtärlık gelincä. İşidärmış ta prost, dişleri da Polkanın silinmiş. Başlamış çorbacı Polkana baarmaa, bir parça ekmeklän gözlerini çıkarmaa, ama bitkidä heptän uratmış auldan.

Gitmiş Polkan daaya, nereyi gözleri görer, nereyi bacakları götürer.

– Nası-nicä yaşayacam daada, – düşünärmış.

Vakıdın birindä etişmiş Polkan daayın bir karannık köşesinä, bir büyük çıtırannaa.

O gürlük içindän geçärmış o vakıt ayı Mihaylo İvanoviç. Duymuş ayı köpek kokusunu, bakmış o gürlük içinä. Baksa: aacın altında aaç köpek Polkan yatêr.

– Sän, Polkancık, nasıl ölä bu karannık daaya geldin?

– Bilersin mi, Mihaylo İvanoviç, – cuvap eder Polkan, – hiç aklımda yoktur geldii, ani daaya läüzım olacek gitmää, ama zorluk aydadı. Urattı Sokaa fena boyar.

– Kahırlanma, Polkancık, – deer ayı, – bän üüredecäm seni, ne läüzım yapmaa. Annat bana, neredä senin çorbacının karıları uşaklarlan çavdar biçerlär?

Annatmıs Polkan ayıya, neredä karılar çavdar biçerlär.

– İi seslä beni hem aklında tut, – deer ayı. – Gidecez biz o tarlaya. Saklıdan bän sokulacam biçennerä, kapacam sallangaçtan çorbacının uşaanı da götürecäm daaya. Sän da beni geeridän etiş. Zorlan al bendän uşaa da götür çorbacının karısına... Sän kendin görecän, sora ne olacek.

Nicä ayı demiş, ölä da hepsicii çıkmış. Saklıdan sokulmuş ayı, neredä karılar işleyärmışlär, sallangaçtan küçük uşaa kapmış – da... hu daalara toparlanmış! Görmüşlär karılar ayıyı, orakları sıbıtmışlar, başlamışlar barmaa:

– A-a-ma-a-an! A-a-ma-a-an! Ayı uşaa kaptı! Daaya götürer!

Ama ayının izi dä suumuş.

Neredänsä çıkmış o kart Polkan. Toparlanmış Polkan daaya ayının ardına. Zorlan almış ayıdan uşaa, usulcuunnan getirmiş, çorbacıyanın önünä onu koymuş.

– Ya bakın, ya bakın, karılar! – baarmışlar orakçılar. – Bu bizim kart Polkan. O, ayıdan kurtarıp, uşaa getirdi!...

Hepsicii çeketmişlär sevmäa Polkanı, ekmeklän doyurmaa.

Getirmişlär karılar Polkanı çorbacının auluna da demişlär:

– Makarki sän Polkanı auldan kooladın, ama o senin uşaanı kurtardı, – ayıdan kaptı. Polkanı läüzım korumaa hem doyurmaa.

Pek sevinmiş boyar. Vermişlän Polkana yaanı, vermişlär süt. Başlamış Polkan da boyar gibi yaşamaa. Yaşayarmış Polkan hem sıkça aklısına getirärmış daadaki kafadarını, ayıyı:

– Tä bu haliz ayı, haliz Mihaylo İvanoviç! Ölüncä unutmayacam kaavi dostluumuzu!

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Kart köpek Polkan kimdä izmet edärmış?
- Çok vakıt mı Polkan zaamet etmiş çorbacısına?
- Nereyi gitmiş Polkan, onu sokaa urattıktan sora?
- Nesoy akıl vermiş ona ayı?
- Ne diişilmiş Polkanın yaşamasında?
- Bulun birär-ikişär söyleyiş dostluk için hem açıklayın onnarın maanalarını. Nicä annêêrsınız bu söyleyişin maanasını: „Eni dost aara, ama eskileri unutmaa”?

Sarı kaun

(Azerbaycan halk masalı)

Vakıdın birindä yaşayarmış bir çiftçi. Varmış onun bir küçük bostanı, neredä ekärmış o kaun. Kaunnar olduynan, onnarın arasından ayırılarmış birisi, angısından gelärmış ölä bir käämil koku, ani taa uzaktan sarfoş edärmış insanı.

Çiftçi esaplamış korusun o kaunu hana deyni. İstemiş bu kaun için kabletsin ondan baaşış.

Ama iş çıkmaazmış her zaman ölä, nicä düşünärmış çiftçi. Bir sıra han gider avlanmaa. Açan o geçärmış bostanın boyundan, duymuş incä, sarfoş edän kokuyu. Han iner beygirdän da esap alêr, ani kaunun biri diil başkaları gibi. Oturêr onun yanında da isteer koparsın onu, ama o taa diilmış pek olmuş. Çaarêr o çiftçiye da izin eder:

– Koruyasın bu kaunu üç gün da sora getiräsin onu bana.

Çiftçi iilder kafasını aşaa. Han piner beygirinä da aydêr ileri. Sardırêr (zar-zor etişer) çiftçi evinä da deer ooluna:

– Oolum, beklä sarı kaunu sän gündüz, bän dä bekleycäm gecä – bölä diişilecez üç gün, taa götürmeyincä bu kaunu hana.

Hadi brakalım çiftçiye kaçınmaklarınan o kaunun dolayında, bän dä sizä bu vakıt annadacam onun Aliyar oolu için.

Aliyar umut edärmış kendisi datsın bu käämil kaundan da, açan üüner, ki bobası götürecez kaunu hana, pek üfkelenir... Ama o gitmiş bostana da beklemiş kaunu taa gün kauşunca hem bobası gelincä. Ertesi sabaa bobası döner bostandan da yollêr orayı oolunu. Bölä geçmiş iki gün da etişer bitkincisi, nezaman Aliyar lääzımmış gitsin bostana kaunu beklemäa.

Hadi brakalım onu, ko kaunu beklesin, bän dä annadacam sizä bir kara kulaklı tavşam için. O girer bostana da ayırêr kaunnarın arasından sarı olanı, zerä birdän duymuş, ani kalan kaunnar bişey etmeerlär bunun yanında. Da çekeder o kaunu kemirmäa. Bir da görer Aliyar, ani kara kulaklı tavşam dadêr sarı kaundan, alêr o bir taş da sıbıdêr onu tavşamın üstünä. Tavşam kopuşêr kaçmaa. Aliyar bakêr kaunu da esap alêr, ani onu dalamışlar birkaç erdän.

– Şindi kaun düşmeyecek ne hana, ne dä tavşama, – düşünmüş kendi-kendina, – bän yalnız iyecäm onu.

İyer Aliyar kaunu, gider evä da deer bobasına:

– Bobam, o zaman, açan bän uyukladıydım, kara kulaklı tavşam girmiş bostana da imiş sarı kaunu.

Gider çiftçi kaçarak bostana da görer, ani sarı kaunun hiç adı da yok. Geler o hana da diz çöker onun önündä:

– İlikçi han! Benim oolum açmamış gözlerini da bir kara kulaklı tavşam imiş sarı kaunu. Üfkelenmä hem prost et bizi!

İşittiynän bunu, han ölä sert olmuş, ani izin vermiş Aliyarın kafasını ayırsınar.

Çok yalvarmış çiftçi, ki prost etsin han onun oolunu, taa koolamayınca han çiftçiyi. Hanın kulları düümüşlär onu da sora fırlatmışlar çiftçiyi saraydan.

Fakir ihtär adam yaralı üzlän hem kannı kafaylan gider evä. Toplaşêrlar onun komuşuları da çekederlär sormaa kısmetsizlii için. Çiftçi hepsini annatmış, nicä olmuş. Ačan Aliyar işitmiş, ani han kararmış onun kafasını ayırmaa, o kaybeder benizini, enikunu çıkêr içerdän da gider bostana. Oturêr o erdä, neredä büüyärmiş o sarı kaun, acı yaşlarlan aalamaa başlamış.

Bir dä gelir onun yanına kara kulaklı tavşam. Aliyar istemiş onu öldürmää, ama tavşam insancasına demiş:

– Neçin aalêersın, Aliyar?

– Nasıl bän aalamayım? – sormuş Aliyar. – Bobam koruyardı sarı kaunu hana deyni, ama sän geldin da bozdun onu. Şindi han üfkelenmiş da isteer benim kafamı ayırtsın.

– Korkma, han senin kafanı ayırtmayacak, – uslandırmış onu tavşam.

– Bän büün girecäm hanın baayına da, ne etiştirecäm – iyecäm, ne etiştirämeyecäm – zän edecäm. Han görecek baayını da brakılacak neetindän. Sora bakacez, ne olacek.

Gecenin bir vakidında tavşam girer hanın baayına da iyer en islää salkımnarı. Kalannarını da koparêr da erä atêr. Sora kemirer baa çibıklarını da kaçêr.

Sabaalän hanın baacısı görer baada çirkin zararları hem görer o kara kulaklı tavşamı. Baacı o saat, gidip, annadêr hana olmuş zararlar için.

Gider han baalara kendisi da görer: en ii salkımnarı imişlär yada erdä yuvarlanarmışlar.

Üfkelener han da izin verer:

– Ya avcılar hepsi köpeklerinnän gitsinnär zararcının izindän da yoketsinnär onu.

Giderlär avcılar tavşamın izlerindän, urêrlar birkaç tavşam, gelerlär geeri da deerlän:

– O kara kulaklı tavşamı, angısı baada zarar yapmıştı, biz onu bulamadık.

Han o saat fena baarmış:

– Bän kendim onu uracam!

Piner o beygirä da varêr kıra. İki gün o gezmiş kırdä, ama tavşamı bulamamış. Bitkidä o pek dinmiş, gitmiş bir gün dallı aacın altına, inmiş beygirdän, yatmış gölgedä da uyuklamış.

Hadi brakalım hanı uyusun biraz aaç altında, bän da bu vakıt annadacam sizä kara kulaklı tavşam için.

Açan tavşam görer, ani han uyuyêr, hızlı kaçêr Aliyara.

– Hadi gel benimnän, – demiş tavşam ona. – Bän battıracam tırnaklarımı hanın gözlerinä, sän da al iki auç kum da silk onnarı onun gözlerinä: o kör olacak da bizi raata brakacak.

Ölä da onnar yapmışlar, sora da kaçmışlar.

Hanın iki gözü da kör olmuş da kalmış o kırım bayırında gecelemäa. Yaban mallar hem kuşlar daran-peran etmişlär onu orada.

Bölä Aliyar hem tavşam ölümdän kurtulmuşlar hem başkalarını da kurtarmışlar hanın ezgisindän (kulluundan).

(Ruşçadan çevirdi Mina Kösä)

- Okuyun dikatlı masalı.
- Sıralayın personajları.

Aleksandr Puşkin

Balık hem balıkçı için masal

Maavi deniz boyunda,
Eski er bordeyindä
Otuz üç yıl sıradan
Dädu-babu yaşamış.
Dädu balıcak tutarmış,
Babu iplicäk işlärmiş,
Bu takım iki ihtär
Günnerini geçirärmış.
Dädu günün birindä
Aaları suya atmış,
Ama balık erinä
Deniz otu çıkarmış.
Taa bir kerä, hem da taa

Dädu aaları atarmış,
Ama aaları sudan
Sıradan hep boş çıkarmış.
Beşinci kerä atmış,
Aaları tez çıkarmış.
Oradan insan dilinnän
Altın balık yalvarmış:
„Dädu, denizä sän beni salver,
Yaşamaa taa biraz salt var, –
Büük kurtulmak ödää verecäm,
İstediklerini tamannayacam”.
Şaşmış dädu hem korkmuş,
Diil şaka ya – balıklan konuşmuş.
Otuz üç yıl sıradan balık tutmuş,
Ama bölä iş onunnan seftä olmuş.
O altın balıcaa salvermiş,
Yalpak lafçaazlar söylemiş:
„Altın balıcak, Allaa seni korusun,
Yaşaman serbest olsun.
Diil läüzüm bana ödek,
Çünkü sevdim seni pek”.
Dönmüş evä, annatmış,
Denizdä büün ne olmuş...
„Büün tutum bän bir balık,
Üstü onun yalabık,
Diil başkaları gibi, –
Ama bir **altın** balık!
O benimnän lafetti,
Yalvarıp, teklif etti:
Onu suya salvereyim,
Ödek ondan alayım,
İstediklerimi tamannayım.
Kıyışamadım ödek almaa,
Salverdim serbest yaşamaa”.
Babu däduya çekişmiş,
Da ölä ona demiş:
„Boş kafalı sän, büük ahmak!

Alamamışın ödek balıktan.
Sän unuttun mu, dangalak,
Ani teknä yarık heptän”.
Gitmiş dädu maavi denizä.
Görer – dalgalar başlamış oynaşmaa.
Dädu denizin boyuna şokulmuş,
Altın balıcaa o çaarmaa başlamış.
Altın balıcak birdän peydalanmış
İhtära **mahkul seslän** sormuş:
„Däducuk, ne isteersin bendän?”
Başını iildip, däducuk demiş:
„Canın acısın bana, çorbacıyka-balık!
Pek çekişti bana karım,
Kär raatsız heptän kaldım:
Eni teknä ona läüzımmış,
Altın balıcak cuvap vermiş:
„Kahırlanma, Allaa yardımcı olsun,
İstediiniz tamannansın”.
Dädu hızlı evä döner, –
Eni teknä taa uzaktan görüner.
Babu taa da beter çekişmää başlamış:
„Boş kafalı sän, büük ahmak!
Ya ahmaa, istemiş balıktan, teknä!
Büük mü **käär** buldun teknedä?
Altın balıcaa sän dönäsin tezdä
İilt başını, bir bordey istä bizä”.
Tä gider dädu maavi denizä
(Denizin suları bulanmış neçinsä).
Altın balıcaa o çaarmaa başlamış.
Altın balıcak däduya yaklaşmış
Da ölä ihtära sormuş:
„Däducuk, ne isteersin bendän?”
Başını iildip, däducuk demiş:
„Canın acısın bana, çorbacıyka-balık
Taa beter çekişti karım,
Kär raatsız heptän kaldım:
„Eni bordey isteer naalet babu”.

Altın balıcak cuvap vermiş:
„Kahırlanma, allaa yardımcı olsun,
İstediiniz tamannansın,
Olacak sirdä eni bördey da”.
Gitmiş dädu kendi er bordeyinä,
Ama onun hiç eri dä kalmamış.
Onun önündä bir evcääz büük içerlän,
Kireçli hem kerpiç bacalı,
Aullarlan, tokatlan, tokatçıklan...
Kapu önündä babu geziner,
Geziner iki tarafa, inneer,
Däduyu gördüynän, ona çekişer:
„Boş kafalı sän, büük ahmak,
Ya işi, istemiş ahmak, bordey,
Tez dönäsin geeri, başını iildäsin,
Benim istediimi ona söyleyäsın:
„İstämeerim bän olmaa çiftçiyka,
Ama isteerim olmaa zengin çorbacıyka”.
Gitmiş dädu geeri maavi denizä;
(Diilmiş uslu maavi deniz).
Altın balıcaa o çaarmaa başlamış.
Altın balıcak birdän peydalanmış,
İhtära mahkul seslän sormuş.
„Däducuk, ne isteersin bendän?”
Başını iildip, däducuk demiş:
Canın acısın bana, çorbacıyka-balık
Taa beter çekişti karım,
Kär raatsız, uykusuz kaldım:
İstemärmış olmaa o çiftçiyka,
İstärmiş olmaa zengin çorbacıyka”.
Altın balıcak cuvap vermiş:
„Kahırlanma, Allaa yardımcı olsun,
İstediiniz tamannansın”.
Dönmüş dädu geeri, babusuna.
Da ne görer? Üüsek bir bina.
Eşiklerdä durarmış babusu,
Paalı samur şubaylan omuzlarında,
Başında paalı bir **kička**,

Boynusunda – **incilär**,
Parmaklarında – altın üzüklär,
Ayaklarında – kırmızı çizmelär.
Önündä onun çalışkan izmetçilär;
Babu düüyer onnarı, saçlarını yolêr.
Dädu ona yaklaşmış da ölä danışmış:
„Zamansêêrsın, zengin çorbacıyka!
Bän bulêrım, memnunsun buna”.
Bişseysiz o däduya baarmış,
İzmet etsin damda onu yollamış.
Tä bir afta, iki... geçmiş,
Ama babu, sansın, delirmiş:
Genä däduyu balıcaa yollamış.
„Git sän genä balıcaa, iilt başını:
Bän istämeerim zengin çorbacıyka olmaa,
Bän isteerim padişaalı kullanmaa”.
Pek korkmuş dädu, yalvarmış:
Ne sän babu, tatula mi idin?
Osaydı uşak aklına mı girdin?
Ne basmaa, ne bir laf sölemää becerersin.
Osaydı gülüntümü olmaa isteersin?”
Babu, sansın, akıldan bozulmuş,
Däduya üfkedän, bir şamar urmuş.
„Nicä sän, balıkçı, benimnän lafedersin,
Benimnän, çorbacıykaylan, kendini götürersin? –
Hızlı gidäsin denizä, iiliklän söleerim,
Eer gitmärsän, zorlan götürmää izin ederim”.
Näpsın dädu? Gitmiş maavi denizä,
(Bulut gibi kararmış deniz)
Altın balıcaa o çaarmaa başlamış.
Altın balıcak birdän peydalanmış,
İhtära mahkul seslän sormuş:
„Däducuk, ne isteersin bendän?”
Başını iildip, däducuk demiş:
„Canın acısın bana, çorbacıyka-balık!
Genä babu kudurmaa başladı:
İştemäzmiş olmaa zengin çorbacıyka,

İstärmiş olmaa padişaaaka”.
Altın balıçak cuvap vermiş:
„Kahırlanma, Allaa yardımcı olsun,
Ko babun da senin padişaaaka olsun!”
Dönmüş dädu geeri, naalet babusuna.
Da ne? Onun önündä padişaa serayları.
Serayların içindä onun babusu,
Onun babusu tronda oturêr.
Ona izmet ederlär boyarlar,
İçerlär hepsi paalı şaraplar.
Ellerindä tatlı turtalar
Dolayında babunun koruyucular
Omuzlarında keskin nacacıklar.
Dädu babuyu gördüynän, kâr korkmuş
Babunun ayaklarına tez düşmüş,
Biraz kendinä geldiynän, babuya demiş:
„Zamansêêrsın, üüsek padişaaaka!
Artık sän gerçektän padişaaaka,
Şindi, baari, memnunsun mu sän?”
Babu ona üüsektän bakmış,
Onu tez önündän koolatmış.
Hızlı gelmişlär boyarlar, koruyucular,
Däduyu, yumuruklayıp, uratmışlar.
Kapuda nacaklılar
Onu bakışlan kıymışlar.
Serayda bulunannar,
Babuyu koruyannar
Dädudan, çok gülmüşlär
Ona türlü acı laf söylemişlär:
„Ölä da sana lääzım, ahmak,
Nereyi gidersin başka kerä bak.
Başka gülüntü sän olma,
Bölä erlerä sokulma!
Tä bir afta, iki geçmiş
Babu taa beter delirmiş:
Bekçilerini däduya yollêêr,
Bulsunnar onu sımarlêêr.
Däduyu sürüklediynän, ona takazalêêr:

„Git genä balıcaa, başını iilt,
Hadi aazını açma çok! Git!
İstämeerim serbest padişaaaka olmaa,
İsteerin denizlerin üstünä koyulmaa!
Denizdä-okeanda yaşamaa
Altın balıcaa istediimä görä kullanmaa”.
Dädu **eltenmemiş** karşı koymaa,
Karşı laf ona sölemää.
Tä maavi denizä o gider
Kara denizdä eser borannar.
Dalgalar kaçınêr, uluyêr
Büük bela adayarmış onnar.
Altın balıcaa o çaarmaa başlamış.
Altın balıcak birdän peydalanmış,
İhtära mahkul seslän sormuş:
„Däducuk, ne isteersin bendän?”
Başını iildip, däducuk demiş:
„Canın acısın bana, çorbacıyka-balık!
Naşey yapayım o naalet babuylan?
Artık istemäzmiş padişaaaka olmaa,
İstärmis denizlerä çorbacıyka koyulmaa,
Okeanda-denizdä yaşamaa
Hem istediinä görä seni kullanmaa”.
Bişey dememiş ona balıcak.
Sade canını onun sarmış sıcak.
Kuyruunu salt balık şläplatmış,
Denizin dibinä taa dalmış.
Çok vakıt beklemiş o cuvap,
Ama yok... – ne istäärseydin yap.
Sora geeri o, evä dönmüş...
Baksa: genä önündä onun eski bordey,
Eşiklerdä oturêr babu, iyer ardey.
Babunun önündä – kırık teknä,
İstemiş dädu babuya urmaa bir tepmä,
Salt etiştirämemiş,
Çünkü masal tez bitmiş.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- A.S. Puşkinin angı masallarını vardır okuduunuz?
- Açıklayın dädunun hem babunun süretlerini.
- Yazdırın babuyu, bularak argument inandırmaa kendi bakışını.
- Nelär istemiş babu altın balıcaktan? Ne üzerä? Annadın.
- Yazdırın balıcaa, angısı bulmuş kendisindä saburluk da bunca vakıt tamannamış fena hem tamah babunun istediklerini.
- Neçin balıcağ tamannamamış babunun bitki istediini? İnandırın bakışınızı.

aalar – rusça: rıbolovnie seti
mahkul – yımışak, hatırlı
käär – kazanç
kiçka – başına giimää bir tertip
inci – paalı sedef
eltenmää – denemää, girgin-nik bulmaa

İki moçuga (Gagauz halk masalı)

Bir fukaara adamın varmış bir bölük uşaa, ama yokmuş bir da çizi topracı, neylän baksın onnarı. Alıp başını, adam çıkmış evdän aaramaa bişey-bişey imeelik için. Gidä-gidä, karşı gelmiş bir däduyan.

– Nereyi, oolum? – sormuş ona dädu.

– Var kalabalım, boba, ama yok neylän bakayım onu. Giderim, bekim bulurum bişey-bişey dişimä atmaa.

– Gel gecelä bendä, – demiş dädu, – da sabaa gidärsin evinä.

Adam kalmış däduda. Sabaalen dädu vermiş ona bir sofrada demiş:

– Açan deyecän: „kurul, sofracıım”, onun üstündä peydalanacak türlü imeklär. Onunndan da sän bakacan uşaklarını.

Evä gelirkän, adamı karannık kıstırmış komuşu küüyündä, da o kalmış gecelemää kumisindä. Kumişa, gördüynän saadıcı, başlamış kendini yuurmaa, ani yok ne koysun onun önünä.

– Sän, kumişa, hiç düşünmä, bän bulacam neylän kırpınmaa. „Kurul, sofracıım”, – demiş adam da onun üstündä başlamış peydalanmaa türlü imeklär.

İmişlär – içmişlär, cümbüş annatmışlar da sora saadıcı yattırmışlar başka içerdä. Kumişa o gecä hiç uyuyamamış: onun pek tamahlı geçmiş bu sofraya. Onuştan sabaadan o yaptırmış kocasına bir başka sofrada, ani buna pek benzesin da koymuşlar onu saadıcın sofrasının erinä.

Sabaalen, biraz aydınlandıynan, saadıcı, alıp sofrayı, gitmiş evinä. O istemiş sevindirmää uşaklarını da koymuş eni sofrayı onnarın önünä, sora

demo: „Kurul, sofracım”, ama bişey peydalanmamış. Sora taa birkaç kerä tekrarlamış bu lafları, ama boşuna.

– Ya, ne käämil sofran var senin! – demo karısı da adamın kafasına bir sofru urmuş.

Yok näpsin adam da genä gitmiş evdän. Gider sofru sırtında. Yolda gidärkän, genä karşılaşmış o dăduylan:

– Nereyi, oolum, bu sofraylan?

– Bu sofru diil benim, ama kuminin. Geçän gecä o diıştırmış onu.

Adam annattıynan olduunu, dădu vermiş adama iki moçuga da demo:

– Al bunnarı da, evä dönärkän, genä uura kuminä. Açan deyecän onnara: „lup-tup, moçuga”, onnar sana iş yapacak.

Kumilär pek hatırlı karşılamışlar saadıcı: konuklamışlar onu, ikramnamışlar, sansın ne **suan imişlär, ne da suana kokêrlar**. Yattırmışlar onu genä o odada. Gidärkän yatmaa, adam demo:

– Bakın, kumi hem kumița, salt demeyâsiniz bu sopalara „lup-tup, moçuga”.

Yorgun saadiç tezicik dalmış uykuya, ölä hırlaarmış, ani pençerä sırçaları cingırdaarmış. Ama meraklı kumițayı bu moçugalar raata brakmaazmışlar. „Ne verir bunnar da acaba? – düşünmüş o da, sade dudaklarını şıpırdadıp, demo: „lup-tup, moçuga”. İşidip bunu, bir moçuga konmuş kumițanın sırtına, öbürü – tepesinä. Sora diışmışlär erlerini da taa sık-sık kaptırmışlar karıya her taraftan. Karı kıpıtmış da çarmış yardıma kocasını. Sade kafasını bu sokêr içeri, nicä bir moçuga annısı na kableder. Düümüşlär moçugalar kumiylän kumițayı taa eşeklär sudan gelincä hem onnar saadıcı kurtarmaya çarmayınca. Yalvarmışlar saadica, diz çöküp onun önündä, ani durgutsun bu moçugaları. Uyanmış saadiç, „pr-r-r!” – demo da moçugalar, uslanıp, kapu ardına konmuşlar.

– Verin geeri soframı, zerä bän onnarı kızıştırırsam, taa da bet olacak!

– Al sofranı da, moçugalarını da git, başka hiç uurama bizä! – alatlan demo kumița, angısı, bezbelli, taa çokça moçuga idi.

Almış saadiç moçugaları koltuuna, urmuş sofrayı sırtına da gitmiş evä.

– Topla, karı, uşakları, – demo, – ileri dooru artık yaşayacez!

Birkaç vakıttan sora o padişaalıkta kopmuş bir cenk. Gitmiş bu adam padişaa da demo:

– Padişayım, ne verecän bana, eer enseyârsâm düşmannarı?

– Nasıl sän yalnız var nicä enseyâsin bu kadar askeri?

– Orada – benim işim.

– Verecäm sana yarım padişaalı, – demo padişaa, – salt ensä.

– Açıan adam konmuş askerin önünä iki moçugaylan, baş askercinin biri demiş:

– Ne yapacek bu erif bizä iki moçugaylan? Biz onnarı kıyacez, kıymı k-kıymık yapacez!

– Lup-tup, moçuğa-a-a! – baarmış adam da çeketmiş düüş. Moçugalar uçuşarmışlar iki tarafa, askercidän askerciyä, düüyärmişlär hepsiciini sı rada, kimseyi unutmayıp hem büyük-küçük aaramayıp. Moçugalar dönä-dönä düüyärmişlär, hiç brakmaazmışlar askercilär gözlerini açsınar. Da duşmannara sade bir kalarmış – ellerinnän kafalarını sarıp, sade geeri kaçmaa, nereyi gözleri görärsä.

Tä nasıl bir adam iki moçugaylan ölümdän kurtarmış padişayın askerini.

Düüş bittiynän, duşmannar, bulut gibi daaldıynan, padisaa, durup lafi nda, vermiş adama yarım padişaalı, deyip:

– Lääzım olursan, dostum, bän genä seni çaaracam.

(Yazılı Tırka Cöcinin annatmasına görä.
Erleştirdi Saveliy Ekonomov)

- Annadın masalı kendi laflarınızlan.
- Bölün masalı iki paya. Ne sölenir birinci hem ikinci paylarda?
- Angi payı taa çok beendiniz?
- Ne olmuş yalancı kumişaylan?
- Canınız ona acıdı mı? Neçin?
- Nicä yardım etmiş fukaara adam padişaya?
- „Ne suan imiş ne suana kokêr”, nicä annêêrsınız bu söyleyişi?

Ana tarafı*

(Kalmık halk masalı)

Dünnedä yok taa paalı o erdän, o taraftan, neredä duumuşun, o topraktan, neredä büümüşün; o göktän, angısının altında kaavilenmişin – hep ölä kurt-kuşlar da, – ana tarafını unutmêêrlar, gezerlär-gezerlär – da genä geeri, ana topraana dönerlär.

Vakıdın birindä bir zengin padişaya bir käämil kuşçaaz baaşlamışlar. O ölä gözäl çalarmış, ani kâr güneş ta, onu işittiynän, durgunarmış göktä da pek mayıl olarmış hem şaşa kalarmış bu kuşun türkülerinä. Padişaa izin vermiş yapsınar o kuşa deyni bir altın kafes hem körpä **kugu** (lebed') kuşun tüülerindän bir yuva ona. Hem demiş taa padişaa, ki doyursunnar bu kuşçaazı en paalı imeklärlän. Doyurucuların hem bakıcıların üstünä koymuş kendi ilk yardımcısını.

– Bendä bu kuş yaşıyacek ölä, nicä bir dä kuş bu dünnedä taa yaşamadı,
– demiş padişaa. – Bän isterim bütün dünnedän gözellii sevnär hem
gözelliktän annayannar gelsinnär da seslesinnär bu kuşçaazın türkülerini.

Nicä demiş padişaa, kuşun kafesini ölä da yapmışlar.

Her sabaa zulüm padişaa erken kalkarmış da gidärmış, ki seslesin o
kuşun türkülerini. Ama boşuna. Kuşçaaz susarmış.

„Bekim o sınaşık taazä lüzgercää? Bekim ona deyni burada bunalı
k soluk? – düşünärmış padişaa, da vermiş izin çıkarsinnar onu başçaya.

Padişayın bu başçasından kâr bütün dünnedä dä taa gözäl başça yokmuş.
Üüsek, dallı aaçlar, nicä da çiçeklär, eri öttärmışlär taazä soluklan, gözelliklän
hem bürcü kokuyulan. Girdiynän o başçaya, adam kâr istemääzmış çıkmaa
oradan. O başça kokuları herbir hastalıktan, derttän ilaçlayarmışlar. Adam,
durdukça onun içindä, kendini taa genç, taa saalıklı duyarmış.

Ama kuşçaaz başçada da susarmış.

„Taa ne ister bu kuşçaaz? – düşünärmış padişaa. – Bendä bet yaşaması
mı onun? Neçin ozaman o çalmêr? – aarayarmış padişaa cuvap”.

Padişaa kendi soruşlarına ölä da cuvap bulmayıp, toplamış ihtyarları
hem arif adamları, ki işitsin onnarın düşünmeklerini, onnarın fikirlerini.
Onnarın aralarından birisi demiş: „Bekim kuşçaaz hastalandı da
kaybetti sesini?” İkincisinä gelärmış, ani kuşçaazı diiştirdilər. Başkaları
düşünärmışlär türlü-türlü.

Onnardan sora padişaa denemiş türlü-türlü, sölediklerinä görä, ama
kuşçaazın sesini ölä da işitmemiş. Asmışlar kafesçiin dolayanna türlü
gözäl, göz yaşı gibi duruk, paalı taşçaazlar, ama boşuna.

Ozaman padişaa vermiş izin getirsinnär o arifi, angısını padişaa almıştı
esirlää geçän cenktä da demiş ona:

– Sölä, arif adam, ne yapalım bu kuşçaazlan da başlasın çalmaa? Eer
sesini işidärseydim, seni salverecäm serbestlää.

Üç gün düşünmüş arif, üç gecä da sabaası demiş:

– Götür, padişaa, kuşçaazı başka taraflara da gezdire, taa bulunca onun
ana tarafını. Bekim o orada çalacak.

Üç yıl zeetlenmiş padişaa, çok erlerdä gezmişlär o kuşlan, ama diil boşuna.

Padişaa izmetçilerinnän gezä-gezä, etişmişlär bir batkın erä. Orada
büüyarmış sade alçarak gümelär hem yakında görünärmış bir küçüräk
daacaaz. Aar soluyarmış o batkın er. Havada uçuşarmış binnärlän kör-
hem sivrisinek. Onnar ölä dalayarmışlar, ani padişayın izmetçilerine hiç
yokmuş kurtuluş.

Padişaa'nın izmetçileri asmışlar altın kafesi o kuşları bir saksaula, yanına koymuşlar bekçi da erleşmişler orada gecelemaa.

Açan başlamış dannar aarmaa sora da yarım gök kaplamış, kuşcaaz birden uyanmış. O uzatmış kanatçıklarını, birer-birer başlamış tüüceezlerini gagasının paklamaa.

Gördüynän, ani kuşcaaz uyandı, bekçi uyandırmış padişaa'yı.

Açan güduusu kızarmış da görünmüş güneşin ilk oku, kuşcaaz birden istemiş, uçup, yukarı kalkmaa, ama urulduynan kafesin tavanına, düşmüş aşaa. Annayıp, ani kafestä bulunêr, bakınmış o iki tarafa da yarı seslän başlamış çalmaa. İltän o çalmış üz sekiz garip asirlik türküsü.

İşittiynän sabaa erkenniindä bu garip türküleri yıllarlan susmaktan sora, padişaa hem onun izmetçileri sesleyärmişler kuşu ilik kafalarlan, şaşarak hem annayarak kuşun susmak sebebini.

Ama açan kuşcaaz çeketmiş çalmaa kendi sevinmek türkülerini, binnärlän hep bölä kuşcaazlar toplanmışlar dolaylardan bu sesä da birden eklenmişler kuşun çekedilmiş türkülerinä. Padişaa hem izmetçileri korkarmışlar kâr solumaa, kıpırdanmaa da bozmaa bu käämil düzülü sabaa kuş horunu, angısı çalarmış gimn kendi tarafına, göstererek onun güzelliini, paalılıını hem yakınnını. Bu horun türkülerindä işidilärmiş hem duyularmış büyük can sıcaklı ucsuz seveda kendi tarafına.

„Kâr kuş ta olsa, yok nicä çalmasın kendi tarafın güzelli için, – düşünmüş padişaa, annayarak, ani kuşun vatanı – burası. – Kuşcaaz tanı dı kendi topraanı, angısını görmediydi artık üç yıl, onuştan da çaldı”.

– Açın kafesin kapucuunu da salverin kuşcazı serbestlä! – baarmış padişaa.

Bunu gördüynän, hepsi kuşcaarlar taa bin hem bir türk çalmışlar serbestlik hem ana topraklarına büyük seveda için.

„Tä ne o serbestlik, – düşünmüş padişaa da kendi izmetçilerinnän doorulmuş evä”. Evä etiştüynän, padişaa taa o günü vermiş serbestlik asirliktä bulunan arif adama da, angısı vermişti padişaa'ya dooru cuvap.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Nedän çekeder bu yaratma?
- Yazdırın o kuşu, angısını baaşlamışlar padişaa'ya?
- Neçin padişaa izin vermiş kuşa deyni yapsınar altın kafes?
- Neçin padişaa çok erlär gezmiş bu kuşları?
- Neredä hem neçin kuş başlamış çalmaa? Açıklayın bakışınızı.
- Bulun yaratmanın öz fikirini da inandırın dooruluunuzu.

Borçlu

(Gagauz halk masalı)

Varmış Delik küüyündä bir adam. Pek fukaaraymış. Bütün kış borçlanırmış ölä, ani yaz da kısa gelärmış borçlar için işlemää. Heryıl, gittikçä, o kalarmış biräraz borçlu çorbacısına. Butakım onun borçları, katlanakatlana, etişmişlär beş binä. İlkyazın adamin çorbacısı sıkça gelärmış ona hep borcunu istemää. O bilärmış, ani fukaara yok neylän ödeşsin, ama, sık-sık gelip, baarınarmış onun aulunda:

– Nezaman ödeşecez? Genä ilkyaz geldi! Sän geerideki borçlarını hiç düşünmeersin da çevirmää!

– E-e-e, tä iş bulamadım. Dayan taa bir afta, iki... da bekim birazını ödäärim, birazı için da sana işleyecäm, kıvır-kıvır kıvrnarmış fukaara.

– Bişey bilmeerim! – sirkelenirmiş büyük şkembeli zengin. – Öbür pazaradan paranın baari birazını hazırlayasın. Urup kamçıylan kara beygirinä, çorbacı briçkasınnan çıkarmış fukaaranın aulundan. O sıkarmış fukaarayı, ki istäärmış ona yazın taa zeedecä işletmää. Hem her yaz ölä yaparmış. İlkyazdan taa başlayarmış gezmää fukaaraya borcu için da bütün yaz süzärmış onun kuvedini. Hem gelän kışadan fukaaranın borcu çorbacısına iisilecek erinä taa büülärmış.

Bir kerä bu fukaara yakacak için bir aaç budaarmış. Bu işi yaparkanda fukaara hep kendi borçları için düşünärmış. Düşünmektän artık kafası dönärmış. Da bölä düşünäräk, hiç denämemiş, nicä başlamış kesmää aacın o dalını, angısının üstündä bulunarmış. Fukaara butakım işleyärkän, geçmiş oradan bir yolcu.

– Hey zaametçi! – ses etmiş yolcu. – Kesmä o dalı, zerä düşecän.

– Gidersin mi yoluna, git! – cuvap etmiş fukaara. – Savaşma bilmää, neyi bilmeersin.

Yolcu susmuş da bakmış yoluna. Bir da fukaara, dalı kestiynän, lumburdayıp, erä düşmüş.

– Bey! Helä bak sän!.. – başlamış düşünmää fukaara. – Bu adam halizdän bilärmış, ani bän düşecäm. O sanki olmasın bilgiç? Ya etişeyim bän onu da sorayım, nezaman bän ölecäm da kurtulacam borçlardan...

Fukaara kaçarak etişmiş yolcuyu da sormuş ona:

– Hey, bilgiç adam, bildin, ani düşecäm aaçtan, sän olmalı bilersin, nezaman bän ölecäm da? Pek yalvaracam sana, ki söyleäsin bana, nezaman bän ölecäm da kurtulacam borçlardan. Yolcu, çok düşünmeyip, şakadan demiş buna:

– Kırk gündän sora ölecän. Yıkıl hadi başımdan, delibaş!

– Saa olasin, yolcu! Saa olasin, ani söledin. Sän beni pek sevindirdin. Az vakıdım kalmış borçtan kurtulmaa...

Döner bu fukaara evä da deer karısına:

– Karı, bän bilerim öleceemi. Açan gelecek çorbacı istemää borcu, deyäsin ona, ani ödeşecek onunnan kırk gündän sora.

– Ee, neredän sän alacan para, bä adam?

– Neredän... Bän kırkıncı günü ölecäm.

– Ee, ozaman çorbacı geldiynän, bän ona ne deyim?

– Deyäsin ona, ani, kim aldıydı, o öldü. Git ta ondan istä. Da ölesinnän sän da kurtulacan, bän da kurtulacam.

Gelmiş bir kerä çorbacı, sormuş borcunu maamiläsurat. Açan işitmiş, ani kırk gündän sora fukaaranın var neeti ödeşmää, kesmiş geerisini ona gelmä. Düşünmüş kendi kendinä: „Kırkıncı günü gidecäm da bän onun kefini düzecäm. Neredän o bukadar para bulacek? Belli ki yalan söleer...”

Fukaara otuz dokuzuncu günü avşamneen kazmış kendisinä mezar da kırkıncı günü korkudan, borçlar onu etişmesin evdä deyni, taa çinsabaaländän gitmiş da yatmış mezara. Taa onun ardına gelmiş birlikaylan çorbacı da başlamış sormaa borcu... Karı demiş:

– Kimä verdin – ondan da istä!

– Neredä o yä? – bir delibaş üfkesinnän sormuş çorbacı.

– Mezarlıkta, – demiş karı.

– Nübêr orada?

– Öldü, ne yapaceydı. Bilmeermisin mi, kimi mezarlaa götürerlär?

Zengin çorbacı üfkedän bilmääzmiş, ne yapsın da, bir kamçı çekip beygirinä, doorutmuş yolunu mezarlaa, ki görsün, aslı mı, ani o öldü... Bakêr – mezar açkılmış. İçindä fukaara yatêr arkası üstünä.

– Sän neçin burada yatêrsın?

Fukaara yapınarmış ölü, susarmış kapalı gözlärlän...

– Sän hazırladın mı borcu?...

Fukaara genä susarmış...

– Ya bakalım sän taa susacan mı? – sormuş zengin da iki kamçı çakmış mezar içindä yatan fukaaranın suratına. O yukarı cüümüş acıdan.

– Sän delirdin mi, çorbacı? Ne isteersin bendän?

– İsteerim, ki benimnän lafedäsin hem borcunu ödeyäsin.

– Ölüylän diri lafeder mi?

– Ha-a-a! – başlamış zevklenmää çorbacı. – Sän sandın mezarda saklanacan da bän seni bulmayacam mı?

– Bulêrsınız, bulêrsınız! – oflamış fukaara. – Mezarlıkta da sizdän yok kurtuluş...

– Çok lafetmä, hayın köpek! – baarınarmış zengin. – Para bilerim, ani sendä yok. Kalk ta gel ozaman işä. Bendä yok, kim kıra çıksın...

– Tä giderim, – demiş fukaara, da çıkmış mezardan.

Bundan sora fukaara genä, nicä da başka yıllar, gitmiş zenginin kırlarını işlemää, kendi çoktankı borçlarınınan ödeşmää deyni.

- Annadın masalın içindeliini tekstä yakın.

Su – bu bır saalık

(Türkmen legendası)

Türkmennär her zaman düşünärdilär, kâr düşlerindä dä görärdilär suyu. Da onuştan su için kurardılar türlü legendalar hem käämil masallar. Tä onnarın birisi.

Evelki vakıtlarda Barsa-Gelmeş (bizimcä – Gidip-Gelmäz) küüceezindä yaşayarmış bir örtülü taliganın altında bir ihtyar karı çocucaannan. Çocucaan adı Toyliymiş. Günün birindä Toylinin mamusu pek hastalanmış.

– Çocuum, – demiş mamusu, – pek isteerim bir bayır sızıntısından su içmää. Okadar ki orayı uzak gitmää. Hem sän da taa küçüksün...

Toyli pek sevärmiş mamusunu. O neetlenmiş getirmää mamusuna sızıntı suyu üüsek bayırların üstündän. Çok oyalanmayıp, almış torbasına bir pita, bir boş testi içinä su almaa, pinmiş eşeçiinä atlı da yollanmış uzak hem korkunçlu yola.

Çok vakıt Toyli yolda bulunmuş, etişincä o bayırlara, türlü korkular geçirmiş. Hiç bir dä saada yolda durgunmamış, neçinki bilärmiş, ani evdä anası onu suyulan bekleer. Etişer Toyli o bayırlara gecä vakıdı. Pinmää gecä bayırların üstünä korkmuş da, bulup bir yakışıklı gümä, yatmış altında dinnenmää.

Sabaalän, açan sade taa başlamıştı dan erleri aarmaa, Toyli pinmiş bayırların üstünä, bulmuş o serin, göz yaşı gibi duruk sulu sızıntıyı, doldurmuş testisini sucaazlan da alatlamış taa hızlıca etişmää evä.

Yolda, geeri dönärkän, ona karşı gelmiş üç zengin adam. Onnarın birisi Toylinin bir testi suyuna verärmiş deveyi. İkincisi – bir beygir hem anasına deyni gözäl bir fistan. Üçüncü zengin adam verärmiş altın. Ama çocukak götürmüş suyu mamusuna.

İçmiş mamusu doyunca o sızıntı suyundan da birdän saalı onun erinä dönmüş, sansın hiç diilmiş ta hasta. Toyli annatmış mamusuna, kimnärlän buluştu yolda.

– Sän helal çocuksun, – demiş mamusu. – Tutasın aklında, uşaa: su bizim çöllüktä – bu bir saalık.

(Çevirdi K. Vasilioglu)

- Günün birindä ne istemiş çocucaan mamusu?
- Toyli neetlenmiş neredän su getirmää mamusuna?
- Su – bu bir saalık. Bu lafların maanasını açıklayın.

Sän bunu bilersin! Sän bunu becerersin!

Soruşlar hem sınışlar

1. Angı yaratmadan bu laflar?

Git onun ardına –
Masalda o yaşêr
Hem seninnän bilä
Kiyadı aktarêr.

- a) „Masal dünnesindän”; c) „Küçük fidandan”;
b) „Parmacıklardan”; d) „Çeker yaşamaa”.

2. Tanıyın masalı verilmiş sıracıklara görä:

- a) „Hızlı iilip fantana, beni, tutup, çıkarın. Bän sizin kızınız. Bän – Dalım”.
b) „Näpsın babu, üfkesindä taa da fena hem çirkin olêr. Da çekeder suyu kemirmää demir dişlerinnän. Ama su hep su kalêr da babu düüner, baarêr, kaçınêr derä boyunda – bişey yapamêr, düşer su içinä.”
c) „Dädu, aç kapuyu! Çıkartma üfkemi! Ev benim, diil senin”.
„Kolay gelä, mari kız! Ne sulêrsın onnarı? Bilersin mi nekadardır yaprak var onnarda?”

3. „Kırnak kız” angı halkın masalı?

- a) Kırgız halk masalı; c) Moldovan halk masalı;
b) Türk halk masalı; d) Gagauz halk masalı.

4. „Kolobok” (Rus halk masalını) rollara görä hazırlayın. (Köstümnarı hazırlayın kendiniz).

5. „Topal ördecik” o:

- a) annatma; c) masal;
b) şiir; d) fabula.

6. Sıralanmış masalların arasından angısı büülü?

- a) „Kolobok”; c) „Demir dişli babu”;
b) „Kırnak kız”; d) „Beenilmiş çiçää”.

Manualul acesta este proprietatea Ministerului Educației al Republicii Moldova.

Școala _____				
Manualul nr. _____				
Anul de folosire	Numele de familie și prenumele elevului	Anul școlar	Aspectul manualului	
			la primire	la restituire
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

- Dirigințele controlează dacă numele elevului este scris corect.
- Elevul nu trebuie să facă nici un fel de însemnări.
- Aspectul manualului (la primire și la restituire) se va aprecia folosind termenii: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător*.

9 789975 678209